

ISSN: 2645-8837

HUMANITAS

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Cilt: 6 - Sayı: 12 | Güz 2018

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Volume: 6 - Number: 12 | Autumn 2018

TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL UNIVERSITY FACULTY OF ARTS AND SCIENCES

Cilt/Volume:6 Sayı/Number:12 Güz/Autumn 2018

ISSN: 2645-8837

Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar ve Güz olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Humanitas - International Journal of Social Sciences is a double blind peer-reviewed international journal published twice a year Spring and Autumn.

SAHİBİ / OWNER

Prof. Dr. İsmail YILMAZ (Dekan / Dean)

Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Adına

On Behalf of Faculty of Arts and Sciences of Namık Kemal University

YÖNETİM MERKEZİ / MANAGEMENT CENTER

Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Namık Kemal Mahallesi, Kampüs Caddesi, Nu.: 1

59030 Tekirdağ - TÜRKİYE

Tel: + (90)282 250 2601 Belgeç / Fax: + (90) 282 250 9925

Elmek / Email: humanitas@nku.edu.tr

Genel Ağ / Web: <http://dergipark.gov.tr/humanitas>

KAPAK TASARIM / COVER DESIGN BY

Kutalmış Tonyukuk YILMAZ

İNDEKSLER / INDEX

MLA (Modern Language Association) International Bibliography, CEEOL (Central and European Online Library), EBSCO Publishing, TEİ (Türk Eğitim İndeksi), Index Copernicus

©Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

©Namık Kemal University Faculty of Arts and Sciences

TEKİRDAĞ

BAŞ EDİTÖR- EDITOR IN CHIEF

H. Veli AYDIN Onur Kemal BAZARKAYA

EDİTÖR YARDIMCILARI- EDITORIAL ASSISTANTS

Elif BAKSI Özlem ERGİN

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

H. Veli AYDIN	M. Cevat ATALAY	Şener BAĞ
R. Haluk SÖNER	Cahit KAHRAMAN	İrfan ATALAY
M. Oğuzhan KUŞOĞLU	İhsan ÇETİN	Emre ÖZŞAHİN
Abdullah THABIT	Georgios SALAKIDES	Elif BAKSI
Ligia FERRO	Petru GOLBAN	Özlem ERGİN

ALAN YAYIN YÖNETMENİ / FIELD EDITOR

İrfan ATALAY	M. Cevat ATALAY	Onur Kemal BAZARKAYA
Cahit KAHRAMAN	M. Oğuzhan KUŞOĞLU	C. Özge ÖZMEN
R. Haluk SÖNER	İhsan ÇETİN	Zeynep SET

YABANCI DİL YAYIN YÖNETMENİ / FOREIGN LANGUAGE EDITORIAL BOARD

İngilizce Dil Editörü- English Language Editor

Derya BENLİ Tatiana GOLBAN

Almanca Dil Editörü- German Language Editor

Harun GÖÇERLER

Fransızca Dil Editörü- French Language Editor

Yusuf TOPALOĞLU

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / GENERAL MANAGER

H. Veli AYDIN

SEKRETERYA / EDITORIAL SECRETARY

Elif BAKSI Özlem ERGİN

DANIŐMA KURULU/ ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Sevim Akten	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Neőe Atik	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Stefan Avadaneı	A. Iona Cuza University-Romanya
Prof. Dr. Şener Bağ	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Evangel İa Balta	N. H. Research Foundation-Yunanistan
Prof. Dr. Ahmet Beőe	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Boynukara	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Michel Bozdemir	Inalco - Fransa
Prof. Dr. İhsan Bulut	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Tankut Centel	Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan Ceylan	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Adina Ciugureanu	O. University Of Constanta-Romanya
Prof. Dr. Yakup Çelik	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati Develi	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ayten Er	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Werner Gumpel	L.-M. University Of Munich-Almanya
Prof. Dr. Sabahattin Güllülü	Maltepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Osman Gündoğan	Muğla Üniversitesi
Prof. Dr. Akile Gürsoy	Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil Hasanlı	Bakı Dövlət University – Azərbaycan
Prof. Dr. Alpaya Hekimler	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Tanju İnal	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Tuğrul İnal	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. H. Bayram Kaçmazoğlu	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah Köse	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Günther Löschnigg	University Of Graz - Avusturya
Prof. Dr. Ahmet Makal	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ölmez	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Sergiu Pavlıcenco	Stat Din Moldovauniversity-Moldova
Prof. Dr. Reinhard Resch	J. Kepler University Of Linz-Avusturya
Prof. Dr. İbrahim Sirkeci	Regent's University London-İngiltere
Prof. Dr. Medine Sivri	E. Osman Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Müjdat Şakar	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar Şenler	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Eduard Vlad	O. Constanta University-Romanya
Prof. Dr. Orhan Kemal Tavukçu	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Prof. Dr. Eser Erguvanlı Taylan	Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Yerebakan	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Prof. Dr. Eren Yürüdü	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Zaman	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Paul Arthur	Universita Del Salento- İtalya
Assoc. Prof. Dr. H. Veli Aydın	Namık Kemal Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Saniye Dedeoğlu	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Claire Despierres	U. De Bourgogne-Fransa
Assoc. Prof. Dr. Snejana Gadjeva	Inalco – Fransa
Assoc. Prof. Dr. Tatiana Golban	Namık Kemal Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Wafa Hammedi	University Of Namur - Belçika
Assoc. Prof. Dr. Emre Tandırılı	Işık Üniversitesi
Dr. Isa Sphaılı	I. Balkan University- Makedonya

OKUR YORUMLARI / LETTRES

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki yorum, görüş ve önerilerinizi
Yayın Yönetmenine gönderiniz.

Readers are highly encouraged to express their comments, views or suggestions on
published articles to the editor:

Doç. Dr. /Assoc. Prof. H. Veli AYDIN: vaydin@nku.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi./Assist. Prof. Onur Kemal BAZARKAYA : okbazarkaya@nku.edu.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA-İNCELEME

- Cansu Özge ÖZMEN** 1-9
Global Disasters and Personal Responses in Ian Mcewan's Solar (Ian Mcewan'ın Solar Romanında Küresel Felaketler ve Kişisel Tepkiler)
- Esin ESEN**.....10-33
Man'yōshū Şiirlerinin İncelenmesinde Oluşumsal Yapısalcı Yöntemin İmkanları (The Possibilities of Genetic Structuralist Method for the Analysis of Man'yōshū Poems)
- Öznur TUZCU**.....34-48
Anti-Proverb as a Type of Intertextual Joke (Metinlerarası Mizahın Bir Türü Olarak Anti-Atasözleri)
- Habib TEKİN** 49-64
Jakob Wassermann, der Jude der Bestimmung: Ein Schriftsteller der Gruppe »Jung-Wien« zwischen den Polen Deutsch-Sein und Jude-Sein (Jakob Wassermann'ın Yahudilik Kaderi: Alman- ve Yahudi Kimliği İkileminde »Genç Viyana« Grubu'ndan Bir Yazar)
- Abdulhalim AYDIN** 65-77
Öznel ve Bireysel Bütünlüğü Yakalama ve Evrensel Feminizme Ulaşma Çabası Olarak Doris Lessing'in Öteki Kadın Adlı Öyküsü (The Other Woman by Doris Lessing as an Endeavor to Reach Universal Feminism and to Establish Subjective and Individual Integrity)
- Hacı Hasan SAF**.....78-95
Dijital Emegın Biyopolitikası: Heterotopya ve Mikropolitika Mümkün Mü? (The Biopolitics of Digital Labour: Are Heterotopia and Mikropolitics Possible?)
- Tatiana GOLBAN- Narin FİDAN** 96-115
The Monomythic Journey of A New Heroine in The Hunger Games (Açlık Oyunları Adlı Romandaki Yeni Kadın Kahramanın Monomitik Yolculuğu)
- Yüksel BAYIL** 116-135
Milliyetçi İsyancılar Bağlamında Arnavutluk'ta Komite ve Çetelerin Rolü (The Role of the Komitaji and the Band in Albania in the Context of Nationalist Rebellion)
- Onur Kemal BAZARKAYA** 136-153
Der Wandel eines Autorimages: Wolfgang Koeppens Reisebücher und ihre Rezeption (Bir Yazar İmgesinin Değişimi: Wolfgang Koeppen'in Seyahat Kitapları ve Alımlamaları)
- Emre Cihan ATEŞ-Ahmet SALUK** 154-176
Bilişim Suçları Kapsamında Suça Sürüklenen Çocukların İncelenmesi (Examination of Juvenile Who are Pushed to Crime in Information Technology Crimes)
- Utku TANRIVERE** 177-192
Kısa Metinlerde Yazar Tanıma: Twitter için Bir Yöntem Önerisi (Author Identification in Short Texts: A Methodological Proposal for Twitter)

Hatice KALKAN	193-203
<i>Kaystros Ovasından Yeni Mezar Yapıları (New Grave Structures in The Caystrus Plain)</i>	
Mehmet ÖZ	204-214
<i>İhsan Oktay Anar'da Postmodern Bir Tercih Olarak Dilin, Yazım Kurallarına Aykırı Kullanımı (Ungrammatical Use of Language By İhsan Oktay Anar as a Postmodern Preference)</i>	
Seda COŞAR ÇELİK	215-234
<i>Feminist Ambivalence in Mary Elizabeth Braddon's Lady Audley's Secret (Mary Elizabeth Braddon'un Lady Audley'nin Sırrı Başlıklı Romanında Feminist Çelişki)</i>	
Mustafa OTRAR-Dinçer DÖNMEZ-Bingül UZEL	235-254
<i>Orta Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Benlik Algılarının Mükemmeliyetçilik Düzeylerini Yordama Gücü (The Predictive Power of Self Concept on Perfectionism Levels of Middle Adolescence Students)</i>	
Uğur Zeynep GÜVEN	255-272
<i>Musique Médiatisée: Une Evaluation Sur La Massification De La Musique (Aracılandırılmış Müzik: Müziğin Kitleleşmesi Üzerine Bir Değerlendirme)</i>	
 <i>Yayın İlkeleri /Principles of Publication</i>	273-275

GLOBAL DISASTERS AND PERSONAL RESPONSES IN IAN

MCEWAN'S *SOLAR*

Cansu Özge ÖZMEN¹

Abstract

Ian McEwan's *Solar* (2010) is centered around a Nobel Laureate Professor of Physics whose peak of academic achievement is thirty years behind him, who is trying to retrieve his reputation by proposing replacement of coal and fossil fuel use by solar power and a planet whose heyday as a nurturing haven for human species is but a fantasy. The protagonist's conspicuous consumption of romantic entanglements also mirrors the daily routines of billions of human beings in overconsumption of commodities and non-renewable planetary resources. His one original contribution is his almost instinctive response to another major factor in climate change: overpopulation. I will focus on our failure to maintain foresight for imminent antropogenic disasters as human species as well as overpopulation as a neglected cause for such disasters, even in *Solar*, since the solution to overpopulation involves a counterintuitive measure: not to have children.

Keywords: global warming, climate change, antinatalism, ecocriticism, Ian Mcewan

IAN MCEWAN'IN *SOLAR* ROMANINDA KÜRESEL FELAKETLER VE KİŞİSEL TEPKİLER²

Özet

Ian Mc Ewan'ın 2010 yılında yayımlanan romanı *Solar*, akademik başarısının zirvesine otuz yıl önce ulaşmış ve bu tarihten sonra azim ve yaratıcılığı açgözlülük ve bencillik tarafından gölgelenmiş, şimdi de saygınlığını kömür ve fosil yakıt enerjisi yerine solar enerji kullanımını yaygınlaştıracak projeler geliştirerek geri kazanmaya çalışan Nobel ödüllü bir Fizik profesörü Michael Beard'ın hayatının kritik önem taşıyan bir bölümünü konu alıyor. Küresel ısınma ve yenilenemeyen kaynakların tüketimi konularına orijinal bir çözüm önerisi ve bilinçli bir şekilde üremeyerek

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü. cozmen@nku.edu.tr

² Bu makale bildiri olarak Uluslararası ve Disiplinlerarası Çevre ve Edebiyat Sempozyumu'nda (1-3 Kasım 2017) sunulmuştur.

Özmen, C.Ö. (2018). Global Disasters and Personal Responses in Ian Mcewan's *Solar*. *Humanitas*, 6(12), 1-9

eyleme dökebildiği bireysel katkısı ise iklim değişikliğine etki eden başka bir belirleyici faktör olan aşırı nüfus yoğunluğu konusuna eğilmesi. Bu çalışma, başkahramanın kişisel yaşamı ve insan türünün yakın zamanda gerçekleşecek olan insan kaynaklı felaketlere karşı öngörüsüzlüğündeki paralelliğin psikanalitik tezahürlerini incelerken aşırı nüfus yoğunluğuna karşı içgüdülere ve sezgilere aykırı anti-natalizm önermesini ekoeleştirme bağlamında ve olay örgüsündeki belirleyici etkisini de göz önünde bulundurarak analiz etmeyi amaçlıyor.

Anahtar Sözcükler: küresel ısınma, iklim değişikliği, anti-natalizm, ekoeleştirme, Ian Mcewan

Introduction

Although *Solar* has been categorized as a climate change novel, apocalyptic novel, a picaresque and a satire, it is more aptly defined by Evi Zemanek as a risk narrative by pointing to the personal and professional risks the protagonist is taking throughout the story and his disastrous management of them (p. 51). With 5 marriages in his past, he rationalizes his refusal to have children by a formulation for the lack of regret for non-existent pleasure when there is no one to enjoy that pleasure, similar to the asymmetry of pain and pleasure formulated by David Benatar in his *Better Never to Have Been: Harms of Coming into Existence* (2006). Since, “the inseparability of the self from the outside world is also significant because saving the earth must start from rebuilding the self” (Nan Hsu, p. 347). Both regarding existence, and experiencing one with an ability to form relationships, one is reminded of Lord Alfred Tennyson’s lines from In Memoriam A. H. H. “I hold it true, whate'er befall;/I feel it, when I sorrow most;/'Tis better to have loved and lost/Than never to have loved at all.” Son of a mother who had had serial affairs to escape a potential psychosis who overfeeds her child with gusto and a non-expressive, fatalist war veteran father who retreats into ignorance rather than confront reality, Micheal Beard becomes an empty, narcissistic shell. His mother, outsourcing approval without investing in a single, stable source determined Beard’s personal and professional endeavours. His personal relationships were modeled on double standards; his sources provided him with a supply of approval whereas he was unexceptionally unfaithful and unreliable. And his professional career after his initial Beard-Einstein Conflation Theory, is also based on an intellectual theft from a young and ambitious researcher’s notes on artificial photosynthesis who left his notes in Beard’s care. Unbeknownst to the young researcher at the time was that he would die as a result of an accident taking place in Beard’s home after he gets caught having an affair with Beard’s wife. The symbiotic relationship of Beard and his mother showed its signs very early on in his

infancy. "Some four decades before he won the Nobel Prize for Physics, he came on top in the Cold Norton and District Baby Competition, birth to six months class" (McEwan, p. 265). Having created no stable image between the overbearing, nurturing mother and the independent woman on the verge of a psychotic breakdown, his lack of object constancy resulted in his own serial relationship failures in addition to his core wound of abandonment. "A fat man who restlessly craved the attentions of beautiful women who could cook" (McEwan, p. 266) and function as narcissistic supplies rather than partners, Beard never loves, and never really loses. His inability to form genuine personal connections, coupled by "manic defenses, an inability to mourn or love, parricidal and filicidal wishes, castration anxiety, fear of death," (Kogan, p. 1299) his dysfunctional relationship with the world, grandiose sense of self and a sense of entitlement to ethical breaches and excessive consumption of things and people renders him the embodiment of the Promethean of the Antroposcene. "His behaviour is a local example of the more general problem of human over-consumption: just as Beard devours everything around him, so we are devouring our world, with its finite resources and fragile ecosystems" (Cowler, "Solar by Ian McEwan). Lacking self-reflexivity, he can only define humanity through projection as he is descending on London "...how could we ever begin to restrain ourselves? We appeared, at this height, like a spreading lichen, a ravaging bloom of algae, a mould enveloping a soft fruit –we were such a wild success. Up there with the spores!" (McEwan, p. 152). The answer he refrains from admitting on a personal level is that, he cannot restrain himself, not until his end through self-destruction reminiscent of the fate of the planet. In the end, he refuses to get treatment for his skin melanoma, fails to resolve the tension resulting from his betrayals and refuses to face the revelation and legal consequences of his intellectual fraud.

Antroposcene and Prometheanism

As defined by Paul Crutzen, Antroposcene

suggests that the Earth has now left its natural geological epoch, the present interglacial state called the Holocene. Human activities have become so pervasive and profound that they rival the great forces of Nature and are pushing the Earth into planetary *terra incognita*. The Earth is rapidly moving into a less biologically diverse, less forested, much warmer, and probably wetter and stormier state (Steffen et al., p. 624).

Since the 1960s, the idea of the earth as a planet with finite resources have become widespread. However, Promethean or cornucopian view of the environmental discourses as defined by Paul Dryzek, suggests that the earth is unlimited and history shows that once

Özmen, C.Ö. (2018). Global Disasters and Personal Responses in Ian Mcewan's Solar. *Humanitas*, 6(12), 1-9

human species run out of an efficient resource, they find another substitute. Eco-system's needs and interests are overshadowed by human interests. The idea of the carrying capacity of the planet is an illusion and population rise also led to rise of quality of human lives as well as longevity. Limits, constraints, boundaries are frowned upon and substituted by an ideological stance backed by scientific evidence, accuracy of which is yet to be seen. Arcadian ecology on the other hand, calls for harmonious coexistence of human beings and nature, grounded on a framework of ethics inviting humility as opposed to the infinite, narcissistic greed that fails to recognize any form of mutuality. As opposed to Prometheanism, Survivalism or ecoauthoritarianism, recognizing global environmental limits and that the myth of abundance of earthly resources can be debunked by science, foresee an imminent collapse of society due to environmental degradation.

A sceptic and a climate change denier, Beard finds himself in a quest for convincing the business world to adopt solar power backed by photovoltaics as head of the National Centre for Renewable Energy. His awareness that only if "the material interests of key players could eventually be brought in line with global environmental concerns" (Dryzek, p. 46) just like international cooperation helped reverse the ozone depletion, would a permanent change in the planet's destiny occur, he admits to a group of investors at a conference that redemption would not result from virtue but the same greed that brought them to the current catastrophic situation to begin with. They would be rich, and save the world at the same time. "Our planet is a finite entity. You have the data in front of you, you have the choice –the human project must be safely and cleanly fueled, or it fails, it sinks. You the market either have to rise to this, and get rich along the way, or you sink with all the rest" (McEwan, p. 207). A scientific expert, Beard, is implementing economic rationalism in order to manipulate the investors into accepting the survivalist narrative because the retrieval of his own reputation depends upon this final quest. This is one of the rare moments in his life when his private benefit is aligned with the public interests. His own disbelief at amelioration and acknowledgment of the impossibility of any positive change in human nature however, makes him physically sick as he is giving his speech and he ends up vomiting behind the curtain later on. Not only he overate as per habit before his speech but for the first time he seems to be distressed by the discrepancy between his genuine thoughts and the distorted expression of them in public.

A Promethean at heart, with a deep intolerance for optimism or idealism, a nihilist by his own definition, Beard finds himself in the ironic position of preaching sustainable

development when he neither believes in the need for it nor cares for any development worth sustaining or a planet worth saving.

The Gulf Stream would vanish, Europeans would freeze to death in their beds, the Amazon would be a desert, some continents would catch fire, others would drown, and by 2085 the Arctic Summer ice would be gone and the polar bears with it. Beard had heard these predictions before and believed none of them. And if he had, he would not have been alarmed. A childless man of a certain age at the end of his fifth marriage could afford a touch of nihilism. The earth could do without Patrice and Michael Beard. And if it shrugged off all the other humans, the biosphere would soldier on, and in a mere ten million years teem with strange new forms, perhaps none of them clever in an apeish way. Then who would regret that no one remembered Shakespeare, Bach, Einstein, or the Beard-Einstein Conflation? (McEwan, 104).

After all, saving the planet for human survival stems from the same antropocentric motivation that assigns value not to the planet itself but to its inhabitability. His reasoning for the implausibility of regret by the no longer existent is in line with David Benatar's reminder of the "asymmetrical judgments about (a) distant suffering and (b) uninhabited portions of the earth or the universe" (*Better Never to Have Been*, p. 35). We tend to regret the suffering of hypothetical people in distant lands whereas we do not regret the non-existent people's deprivation from pleasure and how they would have enjoyed a life on an uninhabited island had they existed. Same applies to Benatar's asymmetry between pain and pleasure. Absence of pain is good regardless of the existence of a person who suffers from that pain and the presence of pain is good even when there is noone to enjoy it whereas, absence of pleasure is not bad when there is noone to be deprived of this absence. The inference for the argument for not having children in Benatar, is applied by Beard in *Solar* to a possible apocalyptic future when the prodigious human artifacts and inventions disappear as a result of human extinction. Anti-natalist movement permeates in two distinct forms. Philanthropic and ecological. Philanthropic branch, following Schopenhauer's argument that human procreation cannot be an act of reason considering the suffering that awaits a human being, calls for voluntary rejection of breeding on compassionate grounds. Its ultimate purpose is a gradual and voluntary extinction of the human race. Ecological branch foreseeing the depletion of non-renewable sources, calls attention to overpopulation and its repercussions on the eco-system. Both Benatar and Garrett Hardin, the author of "The Tragedy of the Commons" explicitly state that if relinquishing one's perceived natural right to breed was commonly agreed upon to be a virtue and a full scale solution for environmental problems, or in Benatar's case to be

unethical on the grounds that existence is unexceptionally harmful, those who forego their rights would be the most conscientious. Therefore, conscience would be self-eliminating leaving the human extinction issue at a conundrum. Although Beard is not a self-professed anti-natalist on ethical or environmental grounds, he counts himself lucky to have escaped all five of his marriages without fathering a child. That however, would not last.

It is quite ironic for Beard to accidentally end up advocating sustainable development and clean energy, since sustainability after all is not his strongest forte particularly when it comes to his relationships with women even after his girlfriend, without his consent, gets pregnant and he becomes a father. Only through the women's own initiative and a constant provision of narcissistic supply and forgiveness towards Beard, do the relationships become stationary if not eternally sustainable. And his daughter becomes a redeeming presence when in the final part of the book, both his debauchery and his intellectual fraud is revealed, he looks at his daughter and feels something resembling love. That resemblance is marred by his conviction that his sentiment will never be acknowledged as genuine by others, including the women who profess to love him.

Optimism and Meaning

Beard's disdain for optimism and idealism is exemplified during an expedition to the North Pole he attends to witness the impact of global warming firsthand along with a group of artists concerned with climate change. His failure to share the cheerful prospects of the group makes him realize how cynical he is for commitment to any cause grounded in a belief in the capacity for change and how incapable he regards people of cooperation. The boot room a microcosm for him of the planet that the group shares rapidly becomes chaotic and although Beard is one of the culprits, habitually he takes no responsibility for his own actions.

Four days ago the room had started out in orderly condition, with all gear hanging on or stowed below the numbered pegs. Finite resources, equally shared, in the golden age of not so long ago. Now it was a ruin...how were they to save the earth -assuming it needed saving, which he doubted- when it was so much larger than the boot room? (McEwan, p. 108-109)

David Benatar explains his choice of the term human predicament as opposed to human condition by the futility of human escapism in the face of human insignificance "in a vast universe that is utterly indifferent to us. The limited meaning that our lives can have is ephemeral rather than enduring." (*The Human Predicament*, p. 2). Given various conflicts throughout *Solar* from the protagonist's framing his fifth wife's boyfriend of murder, his lack of remorse and inability to love, to refusing to get vital treatment for cancer, one can safely

assume *Solar* is also a novel about human predicament rather than human condition. According to Benatar there are various orientations of optimism. The first one is future oriented, when the optimist and pessimist might rely on the exact same facts but disagree on the possibility of occurrence of the negative outcome. In this sense, Beard is a nihilist since he is indifferent to the planet's and his own personal fate as also exemplified by his lack of a punitive superego regulation in his affairs with others. The second one is a variance in perception of past or present facts otherwise characterized by assuming the best or the worst of a range of outcomes. Thus, this entails prediction of facts rather than their evaluation. Third one pertains to the evaluation of facts that are unquestionable. Although Beard rests his reputation on the cooperative possibility between science and business to redeem environmental damage on a grand scale, his lack of ingenuousness places him on the pessimistic spectrum. Consequently, Beard lacks the first basic tenet required alleviating the afflictions leading up to the looming planetary tragedy.

The horror vacui experienced by Beard is intensified by his narcissistic core and a grandiose sense of self entitled to ethical transgressions only reserved for himself. The question then becomes: if meaning is to be found in “working for a transcendent cause that is, a cause that extends beyond the boundaries of the self” (Singer, p. 218) can the narcissistic protagonist ever attain meaning? Or if the narcissist is immutably incapable of transcending himself in order to form genuine connections by shifting the affective preoccupation with himself and psychological essentialism from himself to others, can he ever contribute to saving the world? Beard's efforts at attaining meaning can be formulated by using Benatar's diagram that presents various perspectives human beings use to ask whether life in general or their lives in particular have meaning. More expansive perspective includes cosmic meaning, on whether or not an individual's meaning can be evaluated on a universal scale. More limited perspectives include terrestrial meanings, such as the perspective of humanity, human groups of various sizes such as nations, tribes, communities, and families and the perspective of individuals. (*The Human Predicament*, p. 21) Without referencing to the distinction between the perceived and actual meaning in Beard's life, his climb on the ladder of meaning and impact is arrested on the first step. After facing the decision to stay and report the accidental death of Tom Aldous to the police or to arrange the scene to frame his fifth wife's boyfriend for the postdoc's murder, he comes to the bitter realization that: “Only those who loved him would believe him. And no one loved him.” (McEwan, p. 126). If we envision the meaning ladder as each step constituting a prerequisite for the next, Beard's ascent from the individual perspective to the community seems hardly feasible. In that sense, Beard's life neither has any

**Özmen, C.Ö. (2018). Global Disasters and Personal Responses in Ian Mcewan's Solar.
Humanitas, 6(12), 1-9**

subjective nor objective meaning since it is not a meaning that goes unrecognized by the individuals around him or the community as a whole but it is one which he himself feels devoid of. As his ethical and legal transgressions gradually come to light, his only chance at redemption, a possibility of bypassing the ladder of meaning and attaining a cosmic significance, reversing climate change and saving the planet is rendered implausible. He finds himself at the bottom of the ladder again, the narrative that starts with deep feelings of shame and humiliation ends with semblance of love and affection for his daughter where he will have another attempt at reconstructing individual meaning before he moves on to the communal and the universal.

Özmen, C.Ö. (2018). Global Disasters and Personal Responses in Ian Mcewan's Solar. *Humanitas*, 6(12), 1-9

Kaynakça

- Benatar, D. (2006). *Better Never to Have Been: The Harm of Coming into Existence*. Oxford: Oxford University Press.
- Benatar, D. (2017). *The Human Predicament: A Candid Guide to Life's Biggest Questions*. [Kindle DX version] Oxford: Oxford University Press.
- Dryzek J. S. (2013). *The Politics of the Earth*, Oxford: Oxford University Press.
- Kogan, I. (2012). "Ian McEwan's Solar Through A Psychoanalytic Lens", *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 60(6).
- McEwan, I. (2011). *Solar*. London: Vintage Books.
- Nan Hsu, S. (2016). "Truth, Care, and Action: An Ethics of Peaceful Coexistence in Ian McEwan's Solar", *Papers on Language & Literature*, 52(4).
- Singer, P. (1995). *How Are We to Live?* Amherst, NY: Prometheus Books.
- Steffen, W, Crutzen, P. J. and McNeill, J. R. (2007). "The Anthropocene: Are Humans Now Overwhelming the Great Forces of Nature?" *Ambio*, 36(8).
- Zemanek, E. (2012). "A Dirty Hero's Fight for Clean Energy: Satire, Allegory, and Risk Narrative in Ian McEwan's Solar", *Ecozon@* 1(3).

MAN'YÖSHŪ ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİNDE OLUŞUMSAL YAPISALCI YÖNTEMİN İMKANLARI

Esin ESEN¹

Özet

Man'yōshū antolojisi IV.-VIII. yüzyıllar arasındaki yazılı, sözlü geleneğin ürünü şiirleri içeren, en eski Japonca yazılı kaynaktır. Araştırmanın hedefi bugüne kadar pek çok farklı açıdan ele alınmış olan Man'yōshū şiirlerinin incelenmesinde daha önce uygulanmamış bir yöntem ortaya koyarak, bir sanat, edebiyat sosyolojisi kuramı olan oluşumsal yapısalcılığın çözümleme yönteminin bu konudaki imkanlarını incelemektir. Buradan yola çıkarak, araştırmada, antolojinin ilk şiiri, İmparator Yūryaku'nun eseri, oluşumsal yapısalcı yöntem doğrultusunda, anlama, açıklama başlıklarında çözümlenmiştir. Çözümlemeyle eserdeki anlamlı yapılar incelenmiş, eserin dışındaki sosyal yapılarla karşılaştırılmış ve dünya görüşü ortaya konabilmiştir. Sonuç olarak, oluşumsal yapısalcı yöntemin Man'yōshū araştırmaları için bilimsel, bütünlüklü bir bakış açısı sağladığı; metnin tüm edebi özelliklerinin incelenebilmesinin yanında, oluşumsal yapısalcılığa göre toplumun ürünü olarak görülen eserin, metnin çevresindeki yapılar açısından ele almasının önemli bir yaklaşım sunduğu görülmüştür. Çözümlenen şiir özelinde, antolojinin ilk şiiri olarak seçilme sebebi, tespit edilen dünya görüşüne temellendirilerek açıklanabilmiştir. Makaleyle, dünyadaki ve Türkiye'deki Man'yōshū çalışmaları için yeni bir yöntem önerisi getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Japon edebiyatı, oluşumsal yapısalcılık, Man'yōshū, İmparator Yūryaku

THE POSSIBILITIES OF GENETIC STRUCTURALIST METHOD FOR THE ANALYSIS OF MAN'YŌSHŪ POEMS

Abstract

The Man'yōshū anthology, the oldest extant written source of Japanese, contains poems of written/ oral traditions (4th-8th centuries). The aim of this study is to bring a new method for the analysis of Man'yōshū poems by focusing on the possibilities of the analysis method of Genetic Structuralism, a sociology of literature and art. From

¹ Japon Dili ve Edebiyatı Dr. Boğaziçi Üniversitesi Asya Çalışmaları Merkezi Araştırmacı, esinesenacademia@gmail.com

this point of view, anthology's first poem by Emperor Yūryaku, has been analyzed by Genetic Structuralist method (understanding/ explanation phases). The research has revealed the significant structures and the world view in the work which also helped to explain why this work was chosen as the first poem of the anthology. As a result, the method by examining all aspects within the text and social structures around it provides a scientific, integrated approach for Man'yōshū researches. Consequently, this research introduces a new approach for Man'yōshū studies in Turkey and in the world.

Keywords: Japanese literature, genetic structuralism, Man'yōshū, Emperor Yūryaku

Giriş

VIII. yüzyılda derlenmiş olan Man'yōshū antolojisinde, yazı öncesi çağlar da dahil olmak üzere, yaklaşık 400 yıllık zaman dilimine ait şiirler bulunmaktadır. Bunlar sadece hanedan ve soylu sınıfın değil, halkın her kesiminden insanların eserleridir. Ana kıta etkisinin görüldüğü başkent kültürü de, yerel öğelerin ağırlıkta olduğu taşra kültürü de bu şiirlerde yansımaları bulur.

Tüm bu özellikleri nedeniyle, Man'yōshū şiirlerini edebi, dilsel, tarihsel, sosyal, ekonomik, dinsel, siyasal gibi farklı açılardan inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu araştırmaların çoğunluğunda betimleyici özellikteki yaklaşımlar görülmektedir. Man'yōshū şiirlerini bütünlüklü ve bilimsel özellikte bir yaklaşımla incelemek hedeflendiğinde, edebiyat ve içinde yaratıldığı toplumu edebiyat ilişkileri bağlamında ele alan edebiyat sosyolojisinin (Alver, 2004, s.7) bir araç sunacağı öngörülebilir. Aynı hedef doğrultusunda, edebiyat sosyolojisinin kuramlarına ve uygulamalarına odaklanıldığında ise, bu alanda ilk dizgesel çalışma olan oluşumsal yapısalcılık (Tilbe, 2004, s.94) hem kuram hem çözümleme yöntemi olarak bütünlüklü ve bilimsel bir yapı sergilemektedir. Metne içkin yapılar ve metnin çevresindeki dış yapıları incelemeye olanak veren yöntem çok detaylı bir yaklaşım sunmaktadır. Man'yōshū şiirlerinin çözümlemesi söz konusu olduğu için, bu noktada yöntemin şiir incelemesinde kullanılıp kullanılmayacağı sorusu akla gelir. Başlangıçta düşünsel yapıtlar (Atalay, 2007, s.3), romanlar gibi türlere uygulanan yöntem, sonrasında Goldmann'ın kendi çalışmasıyla şiir incelemesinde de kullanılarak (Goldmann, 1980, s.141-156), farklı metin türlerine uygulanabilir olduğu ortaya konmuştur. Dünyada ve Türkiye'de oluşumsal yapısalcı yöntemi şiir çözümlerine uygulayan çalışmalar mevcuttur (Chandra, 2010; Goldmann, 1980, s.141-156; Yeşilyurt, 2016 vd.). Üzerinde durmamız gereken diğer bir nokta yöntemin 1300 yıl kadar önce derlenmiş bir antolojiye uygulanabilirliği konusudur.

Yöntem alandaki mevcut çalışmalarda, XVI., XVII. yüzyıllara ait eserlerin çözümlenmesinde kullanılmıştır, ancak Man'yōshū kadar eski bir eserin incelendiği bir çözümleme İngilizce, Japonca ve Türkçe literatürde yapılan taramalarda tespit edilmemiştir. Ne var ki, çözümleme yönteminin anlatının kaynağına ve edebiyat eserindeki sosyal, siyasal, ekonomik vd. yapılara odaklanması bu sorunun cevabının olumlu olabileceğine işaret eder. Bu çalışmada yapılacak uygulama ile bu konuya dair de sonuçlar elde edilmesi hedeflenmektedir.

Mevcut çalışmalara incelendiğinde, oluşumsal yapısalcı kuram ve yöntemin uygulanmasının, Türkiye'deki çalışmalarda yer aldığı görülmektedir (Asar, 2013; Atalay, 2007; 2016; Atalay ve Er 2013, Ayas, 2006; Evis, 2017; Güzel, 2014; Tiken, 2009; Tilbe, 1999, 2004; Tilbe ve Tekin, 2013, Tilbe ve Tilbe, 2015, 2016; Yeşilyurt, 2016 vd.). Ancak Türkiye'de Japon edebiyatını ya da Man'yōshū şiirlerini (Baykara, 2013, 2015; Erdemir, 2011; Esen, 2013a, 2013b, 2014, 2015 vd.) ele alan çalışmalarda söz konusu kuramı ya da yöntemi kullanan bir çalışma tespit edilememiştir. Japonya'da oluşumsal yapısalcılıktan bahseden az sayıda çalışmaya ulaşılmıştır (Kataoka, 2001; Suzuki, 1996 vd.). Söz konusu çalışmalar edebiyat çözümlemesi ile ilgili değildir. İngilizce akademik çalışmalarda Japon edebiyatını veya Man'yōshū'yu oluşumsal yapısalcı yöntemle inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın savı, oluşumsal yapısalcı yöntemin Man'yōshū şiirlerinin incelenmesinde önemli imkanlar sağlayacağıdır. Bu savla yola çıkan çalışmada ilk bölümde oluşumsal yapısalcı kuram ve yöntem konu edilmiştir. İkinci bölümde çözümlemeye arka plan sağlama amacıyla antoloji ve dönem ele alınmıştır. Üçüncü bölümde İmparator Yūryaku'nun eseri olan antolojinin ilk şiiri, oluşumsal yapısalcı yöntemle, anlama ve açıklama olarak iki aşamada çözümlenmiş, eserdeki anlamlı yapılar ile dünya görüşüne dair sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın hedefi, oluşumsal yapısalcı yöntemin Man'yōshū şiirlerini incelemede sağlayabileceği imkanları ortaya koymak ve alana yeni bir çözümle yöntemi getirmektir.

Oluşumsal Yapısalcılık

Oluşumsal yapısalcılık (Fr. Structuralisme génétique, İng. Genetic structuralism) Lucien Goldmann'ın, Marks, Lukacs ve Piaget'nin görüşlerinden yola çıkarak 50'li ve 70'li yıllarda, (Tilbe, 2004, s.95) oluşturduğu bir sanat ve edebiyat sosyolojisi (Şan, 2004, s.110) kuramıdır. Sanat eserinin kolektif bir bilincin ürünü olduğunu kabul eden (Jadhav, 2014, s.660; Tilbe, 2015, s.188; Yeşilyurt, 2016, s.161) kuramın temel hipotezi, sanat eserindeki

evrenin yapılarının, belirli sosyal grupların zihinsel yapılarıyla benzer olduğu görüşüdür (Goldmann, 2005, s.77; James, 1974, s.3).

Bu temel üzerinde oluşturulan oluşumsal yapısalcı çözümleme yöntemi beşeri bilimlere ve özellikle de edebi eleştiriye uygulanır (Goldmann, 1975, s.156; Goldmann, 2005, s.73). Oluşumsal yapısalcı çözümleme, metne içkin ve metnin çevresinde bulunan yapılara odaklanarak, eseri çok detaylı olarak incelemeye olanak veren bütünlüklü ve farklı metin türlerine uygulanabilir bir yöntem sağlar. Yöntem iki aşamadan oluşur: Anlama (İçkin Çözümleme) ve Açıklama (Aşkın Çözümleme) aşamaları. “Anlama, kültürel yaratıyı yapısal olarak değerlendirme; açıklama ise o yapının sosyal yaşamdaki işlevi ve o sosyal yapıyı bünyesinde barındırması evresidir (Yeşilyurt, 2016, s.160)”. Bu iki yapı tek bir zihinsel süreçtir (Goldmann, 2005, s.81). “Bu süreçler karşılıklı olarak birbirini tamamlayarak anlaşılır ve açıklanır (Tilbe, 2004, s.100).” Şimdi sırasıyla bu iki aşamaya odaklanalım:

Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme): Bu aşamada inceleme metne dönük olarak yapılır ve edebi metin yapısal olarak ele alınarak (Tiken, 2009, s.46; Tilbe, 2004, s.99; Tilbe ve Tilbe, 2015, s.193; Yeşilyurt, 2016, s.162) esere içkin anlamlı yapılar incelenir (Tilbe, 2004, s.99; Tilbe ve Tilbe, 2015, s.193). Bu aşamada, diyalektik yöntemle ters düşmediği sürece bütün edebiyat inceleme yöntemlerinden yararlanılabilmesi (Tilbe, 2004, s.99), metinleri edebi açıdan tüm detaylarıyla (kişi, zaman, uzam, anlatı,vb.) ele almaya olanak verir. Anlama aşamasında en dikkat edilecek husus, sadece metni incelemek; metin dışı tüm öğeleri ise çözümlemenin dışında tutmak ve rastlantısal olan yapıları ayıklayarak, anlamlı yapıları seçmektir (Tilbe, 2004, s.99).

Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme): Bu aşamada, bir önceki aşamada tespit edilen “tutarlı yapıları, metin dışı toplumsal, siyasal ve ekonomik bağlanımlara yerleştirerek döneme ilişkin tutarlı ve bütüncül bir dünya görüşüne ulaşmak amaçlanır (Tiken, 2009 46).” Açıklama aşamasında metin dışı öğeler ele alınır ve edebi metni çevreleyen dış yapı ortaya konur. Önceki aşamada tespit edilen metne içkin yapılarla toplumsal yapının gerçeği arasındaki ortaklıklar tespit edilir. Bu aşamada en dikkat edilmesi gereken husus incelenen yapının sınırları içinde kalmak ve dış toplumsal, siyasal olayların incelenmesinde yapıtta ele alınan dönemin sınırlarının ötesine geçmemektir (Tilbe, 2004, s.100).

Sırasıyla yapılan bu iki aşamalı çözümleme sonucu, metindeki anlamlı yapılar tespit edilerek eserdeki dünya görüşüne dair sonuçlara ulaşmak hedeflenir (Tilbe, 2004, s.99).

Man'yōshū ve Dönemi

Man'yōshū Antolojisi, çalışmalarda genellikle en son şiirinin yazıldığı 759 yılına tarihlenir. Ancak antolojinin 700'lerden itibaren 75 yıllık bir süreçte (Shirane 2007, s.62) farklı derleyiciler tarafından derlenip düzenlendiği bilinmektedir. En son şeklini, soylu bir sülaleden gelen ve başkent dışında çeşitli devlet görevleri yürütmüş olan Ōtomo no Yakamochi'nin verdiği kabul edilmektedir (Kojima, 1994, s.388; NGS, 1965, s.xvi; N.K.D., 1986, s.1733).

Antolojide isimleri bilinen 450 kadar şair bulunmaktadır (NGS, 1965, s.xv). Bunun dışında isimleri bilinmeyen şairlerin şiirleri de antolojiye dahil edilmiştir. Sonraki dönemlerde sadece soyluların şiirlerine yer veren antolojilerinden farklı olarak, Man'yōshū'da toplumun farklı sınıflarından çok sayıda şairin şiirleri de yer alır (Keene, 1999, s.91; NGS, 1965, s.VIII; Varley, 2000, s.43).

Antolojinin dili eski Japoncadır. Şiirler ağırlıklı olarak başkent çevresinin dili olan standart Batı eski Japoncası ile yazılmıştır. Ancak bu da, yazıldığı tarihi devre göre değişiklikler gösterir. Bunun dışında Doğu eski Japoncası, Ainu dili izleri ve Çince (*kanbun*) bulunmaktadır. (Vovin, 2009, s.2; 2012, s.1; 10-12 2013, s.13-15; 2015, s.4-5; 13; 2016, s.4-5)

Antolojide şiirin görünüşünü ele alacak olursak, genellikle Çince bir başlık cümlesi ile başlar. Derleyiciler tarafından yazılmış bu cümlede şairin adı, nerede söylendiği gibi pek çok veri yer alabilir. Şiirler 5+7 hecelerin çeşitlemelerinden oluşur. Eski şiirlerin hece sayısı düzensizlik gösterir. Şiir dize şeklinde yazılmaz ve heceler boşluksuz birbirinin devamı olarak tek bir uzun metin oluşturur. Şiirin sonunda yine derleyiciler tarafından yazılmış, Çince son notlar bulunabilir. Bu notlarda şiirle ilgili, yazılma vesilesi, söylendiği zaman, söylenme vesilesi veya başka bir içerik gibi veriler yer alabilir.

Antolojide günümüze ulaşmamış, daha önceki kişisel şiir antolojilerinden alınmış şiirler de yer alır. Japon efsaneleri gibi, antolojinin şiirlerini etkilemiş olan sözlü kültüre ait öğeler de bulunur (NGS., 1965, s.xvii). Japonya'ya ait bu etkilerin yanı sıra, özellikle daha yeni tarihli şiirlerde, Çin kültürü etkisi başta olmak üzere, ana kıta etkisi de yansır (Esen, 2013, s.109-115).

20 ciltten oluşan, 4516 şiirin yer aldığı antolojide şiirler hece sayısı ile *waka* şiir türünde yazılmıştır. Bu şiir türü alt türlere ayrılır. Bunlardan ilki, antolojide 4000'den fazla örneğiyle yer alan, 31 heceden oluşan kısa şiir *tankadır*. 5+7+5+7+7 biçimindedir. Bunu, uzun konuların anlatılmasına olanak veren 5+7 hecelerin çeşitlemelerinde oluşarak 7+7

heceyle biten uzun şiir *chōka* takip eder. Antolojide toplam 265 *chōka* şiiri vardır. Bunlar dışında az sayıda başka şiir türleri de bulunmaktadır.

Man'yōshū'da, sonraki dönem antolojilerindeki bütünlük gösteren kategori sistemi bulunmamaktadır. 3 temel kategori antolojinin bazı şiirlerine uygulanmıştır. Bu kategoriler şunlardır: a)"Çeşitli şiirler" [*zōka*] kategorisi: Resmi-kamusal özellik gösterir, bu kategoride geziler, şölenler, resmi ya da sosyal etkinliklerde söylenen şiirler vardır. Ancak bununla sınırlı değildir. b)"Şiir değiş tokuşu" [*sōmon*] kategorisi: Kadın erkek arasında, aile ya da arkadaşlarla yazışmalarda görülen genellikle kişisel özellikte şiirlerdir. c)"Ağıt" [*banka*]. kategorisi: Genellikle mezarların başında, cenaze töreni sırasında söylenen resmi-kamusal özellikli şiirlerdir, ancak bununla sınırlı değildir. Mesela efsanevi özellikteki ağıtlar da görülmektedir.

İçerik olarak incelendiğinde, mevsim şiirleri, doğa, aşk, ayrılık, hüznün gibi temaların yanında ölüm, yoksulluk, memleket hasreti, hükümrana bağlılık gibi temalar da görülmektedir. Büyüsel amaçla yazılmış şiirler de vardır. Konular çok çeşitlidir, sonraki dönemlerde *waka* şiirine uygun bulunmayan devlet işleri, ekonomi, ticaret, altın bulunması gibi konular da yer almaktadır. Ayrıca hasat törenleri, dini inançlar, yolculuk gibi başka konular da bulunmaktadır.

Antolojinin ait olduğu döneme odaklanıldığında, en eski şiiri 340'lara, en yeni şiiri 759 yılına tarihlendiği için, bu tarihler arasındaki döneme, araştırmacılar Man'yō Dönemi adını verirler. Söz konusu zaman dilimi, üç tarihi dönemden oluşur: Kofun (250-592), Asuka (592-710), Nara (710-784).

Tablo 1

Man'yō Dönemi (340~ - 759)

MAN'YŌ DÖNEMİ						
	250	340~	592	710	759	784
	KOFUN		ASUKA		NARA	
ÇAĞ:	Tarih öncesi		Tarih Çağı		Tarih Çağı	
YAZI	Yok		Çince yazı		Man'yōgana (Japonca)	
İDARİ	Bölgesel <i>Uji</i> kabile yönetimi		Merkezi yönetim İmparatorluk		Merkezi yönetim İmparatorluk	
SOSYAL	Kabileler (sülale) Ana erkil		Soylu sınıfın oluş. Çift erkilli		Soylu sınıfı-halk farkı Çift erkilden ataerkile	
EKOMİK	Tarım ekonomisi- <i>Uji</i>		Tarım ekonomisi (merkezleşme, çabası)		Tarım ekon. <i>Shōen</i> ler	
DİNİ	Shintō İnanışı		Shintō-Budizm Konfüçyüsçülük		Shintō-Budizm Konfüçyüsçülük, vd. Çin kültürü etkisi, yerel	
KÜLTÜREL	Kıta etkisi, yerel		Çin kültür etkisi, yerel		Çin kültürü etkisi, yerel	
ANA KİTA ETKİSİ	Kore, Çin		6 Hanedan, T'ang, Kore		T'ang, İpek Yolu	

Tablo 1'de görüldüğü gibi bu dönemi ve zaman içindeki değişimini, yazı sistemi, idari, sosyal, ekonomik, dini ve kültürel açılardan şu şekilde inceleyebiliriz²: a) Yazının bulunmadığı çağlardan anadilde yazmaya olanak veren yazı sisteminin oluşturulmasına doğru değişim göstermiştir. b) Bölgesel kabile yönetiminden, merkezi yönetim ve İmparatorluğun kurulmasına doğru geçiş olmuştur (De Bary 2001, s.17;40; 89; Hall 1987, s.51, 54; Varley, 2000, s.24; Watanabe 2001, s.50-51). c) Ana erkil yapı zamanla çift erkilli yapıya dönüşmüş, dönem sonunda ataerkil eğilimler görülmüştür (De Bary, 2001, s.64; French 2008, s.71; Sekiguchi 2003, s.28; Tonomura 1999, s.778, 779). d) Başlangıçta adı konmamış yerel inanış Shintō varken sonraki dönemlerde bununla birlikte Çin üzerinden Budizm, Konfüçyüsçülük başta olmak üzere çeşitli inanışlar Japon toplumunda yer edinmiştir (Varley, 2000, s.27). e) Kültürel ve diğer yapılarda yerel özelliklerden, Çin etkisinin görüldüğü özelliklere geçiş olmuşsa da yerel kültür de dönüşerek varlığını sürdürmüştür (Takeuchi 1991, s. 32).

Oluşumsal Yapısalcı Yöntem ile Man'yōshū Şiiri Çözümlemesi Örneği

Bu bölümde, oluşumsal yapısalcı yöntem bir Man'yōshū şiirinin çözümlemesine uygulanarak, çalışmanın hedefi doğrultusunda ele alınacaktır. Çözümleme için örnek olarak antolojinin ilk şiiri olan 1. cildin 1 numaralı eseri [MYS. 1:1] seçilmiştir. Şiir sözlü gelenekle V. yüzyılda söylenmiş, VIII. yüzyılda yazıya geçirilmiştir. Şiirin başında, antolojinin derleyicileri tarafından VIII. yüzyılda eklenmiş Çince bir başlık cümlesi bulunmaktadır. Bu cümleden şairin İmparator Yūryaku olduğu anlaşılmaktadır. Eser, yine derleyiciler tarafından "çeşitli şiirler" [*zōka*] kategorisine dahil edilmiştir.

Şiirin örnek için seçilme sebepleri şunlardır: a) Antolojinin ilk şiiri olması b) Antolojinin en eski eserlerinden biri olması c) Yazı öncesi çağlardan yazı çağına sözlü gelenekle ulaştığı düşünülen bir eser olması, d) Japon İmparatorunun şiiri olması e) Şiirin içeriği

Anlama Aşaması: İçkin Çözümleme

Bölüm 1'de aktarıldığı gibi bu aşamada sadece metnin kendisine odaklanılmıştır. Metin dışı tüm verilerden ise bir sonraki aşamada yararlanılmıştır. İçkin çözümlemeye, diyalektik yöntemle ters düşmediği sürece diğer metin çözümleme yöntemlerinden de yararlanmak mümkün olduğu için, şiirin daha detaylı incelenmesini sağlamak üzere, kaynak metnin dilsel olarak incelenmesi, şiirin biçim özellikleri başlıkları da çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmanın bu aşamasında şiirde yer alan başlık cümlesini nasıl ele alınacağı ile ilgili çözüm getirmek gerekti. Antolojideki pek çok şiirde olduğu gibi bu şiirin başında da sonradan

² Tablo 1, bu makalenin yazarının Man'yōshū ve dönemine dair yaptığı araştırmalar sonucu oluşturulmuştur.

derleyiciler tarafından eklenmiş olan Çince başlık cümlesi, 1300 yılı aşkın bir süredir şiirin başlığı olarak kabul edilmekte ve eserin bir parçası olarak görülmektedir³. Ancak çalışmada, derleyiciler tarafından şiire eklenen başlık cümlelerinin açıklama aşamasında incelenmesinin daha bütünlüklü ve doğru bir sonuca ulaşılmasını sağlayacağı tespit edilerek, çözümlemenin ikinci aşamasına dahil edildi. Biçimsel olarak şiirin yansıtılabilmesi içinse, başlık cümlesi, kaynak metinde olduğu şekilde şiirin başında aktarıldı (bkz. 3.1.1). İkinci olarak, aynı bakış açısıyla şiirin, derleyiciler tarafından belirlenmiş kategorilerinin de benzer şekilde ele alınması gerekliliği tespit edilerek, açıklama aşamasında ele alındı.

Kaynak metni açıklayıcı yazı ile inceleme ve Türkçesi.

[Çince Başlık Cümlesi] Hatsuse no Asakura Sarayında Göklerin Altına Hükmeden
İmparator'dan Bir Şiir (Kojima, 1994, s.23; Nakanishi, 2009, s.47)

1. CÜMLE (seslenme)   2. CÜMLE (seslenme)
kamo yo/ mikomochi/   fukushi mo yo/ mibukushimochi/
sepet ÜN./ güzel-sepet[i]-taşıyan/ çapa   da ÜN./ güzel-çapa[yı]-taşıyan
Sepetiniz! Ah ne güzel sepetiniz! Çapanız! Ah ne güzel çapanız!

3. CÜMLE (emir)
kono oka ni/   na   tsumasu   go/ ie kikana/
bu   tepe BUL. yeşil-ot der-GEÇM. SAY kız ev duy[ur]EMR.
Bu tepelerde, yeşil otları derleyen küçük hanım, Söyleyin kimlersiniz?

4. CÜMLE (istek)   5. CÜMLE (Birinci Tekil şahıs konuşma cümlesi)
na   norasane/   sora mitsu/   yamato no kuni   wa/
isim söyle[sen]KİP. gök[den] görünen/ Yamato İYE. Ülke[si] KON.İLG
Söyleyin nedir isminiz? Göklerden görünen Yamato Ülkesini

oshinabete/   ware koso ore/ shikinabete /   ware koso [i]mase/
fetih et-BAĞ.   ben VUR. ben / hüküm sür- BAĞ.   ben VUR. bulun-SAY.
Ben fethettim ben,   Hüküm süren benim!

6. CÜMLE (Birinci Tekil şahıs konuşma cümlesi)
ware koso wa/   norame/   ie wo   mo   na   wo   mo /
ben VUR. KON.İLG. / söyle- İST. ev BEL. de   isim BEL. de
İşte ben söyleyeyim. Kimlerdenim, Nedir ismim!

³ Çalışmada önce, bu bakış açısıyla oluşumsal yapısalcı yöntemle şiiri incelerken, başlık cümlesi metne içkin olarak anlama aşamasında ele alındı. Ancak açıklama aşamasında, başlık cümlesinin ve metnin birbirinden görece farklı, anlamlı yapıları da işaret ettiği görüldü. Bu şiir özelinde düşününce başlık cümlesinin, şiirin söylenmesinden yaklaşık 300 yıl kadar sonra eklendiğini söylenebilir. Şiirin yazıldığı dönemde, yazıldığı zamanda eklenen başlık cümleleri de, şairin kendisi tarafından eklenen başlık cümleleri de mevcut. Şairlerin kendi yazdıkları başlık cümlelerinin şiire içkin olduğu öngörülebilir. Gelecek çalışmalarda bu tür şiirlerin incelenmesiyle bu konuda daha kesin sonuçlara ulaşılabilecektir.

Bu bölümde yer alan Çince başlık Japonca kaynaklardan çevrilmiştir. Şiir cümlelere ayrılarak ele alınmıştır. Her cümlelerin incelenmesinde sırasıyla kaynak metin, açıklayıcı yazı⁴ ile inceleme ve en alta şiirin Türkçe anlamı konulmuştur.

Anlatının bakış açısı.

Şiir birinci tekil şahısın (erkek hükümler) ağzından dile getirilmiş, ikinci tekil şahısa (genç kız) yönelik söylediği 6 cümleden oluşur. İlk iki cümle birinci tekil şahısın, ikinci tekil şahısa seslenme cümlesidir. Her iki cümlede de ünlem sözcükleri bulunur. Üçüncü cümle emir cümlesi, dördüncü cümle istek cümlesidir. Beşinci ve altıncı cümleler ise birinci tekil şahısın kendisini anlatarak, kim olduğunu söylediği konuşma cümleleridir. Bu son iki cümlede bağlamdan anlaşılrsa da, ikinci tekil şahısa hitap ettiği dizimsel olarak cümlelerde yer almaz. Bu yapısı ile şiirin bu bölümü, dinleyen ya da okuyana yönelik kurulmuş cümleler gibi anlaşılabilir. Şiirin birinci tekil şahısın ağzından söylenmiş olması ve karşdakine yönelik cümleler olarak kurulmuş olması şiirin üslup özelliklerinden biridir. Üslup başlığında incelenmiştir.

Şiirin biçim özellikleri.

Tüm Man'yōshū şiirleri gibi, bu şiir de, görüntüsel olarak dizelerden oluşmamakta; birbirini takip eden boşluksuz yazı imleriyle, tek bir cümle görüntüsünde yazılmaktadır. Bu şiir türü sessel olarak 5 ve 7 hecelik bölümlerden oluşur. 3.1.1 başlığında kaynak metnin incelenmesinde, / işaretiyle söz konusu bölümler belirtilmiştir. Okuyucunun takibini kolaylaştıracak şekilde şiirin oluştuğu bölümler bu çalışmada dize olarak ifade edilecektir. Şiirin türü, *waka* şiirinin bir alt türü olan uzun şiir anlamına gelen *chōka*dır. 2. bölümde de belirttiğimiz gibi, *chōka* şiirleri genellikle uzun konuları, hikayeleri, olayları anlatmaya olanak verecek şekilde 5+7 hecelerden oluşur ve 7+7 olarak biter. Bu şiir diğer *chōka* şiirlerine kıyasla, görece kısa bir şiirdir. Hece sayısı ise düzensizlik gösterir. Bu düzensizlik şu şekilde tespit edilmiştir: 3+4/5+6/5+5/5+4+7/ +5+6/5+6/5+3+7. Hece sayısı 5 olması gerekirken, farklı sayıda olanlar kalın, 7 olması gerekirken farklı hece sayısında olanlar kalın+altı çizili olarak gösterilmiştir. Normal fontla yazılanlar hece sayısına uygundur. Buna göre 5 hecelilerde 8 dizeden 6'sı, 7 hecelilerde ise 9 dizeden 2'sinin hece sayısı düzenlidir.

⁴ Açıklayıcı Yazı Kısaltmaları: BAĞ.: BEL.: Belirtme durumuBağlaç/ BUL.: Bulunma durumu / EMR.: Emir (meireikei)/GEÇM. Geçmemiş Zaman (*hikakokei*)/ İST: İstek/ *kibō* İYE.: İyelik/ KİP.: Kiplik / SAY.: KON.İLG: Konu ilgeci/ Saygı biçimi (*sonkeigo*)/ ÜN.:ÜnlemVUR.: Vurgu ilgeci/

Anlatı yerlemleri.

Zaman. Şiirin söylendiği zamanla ilgili veriyi derleyicilerin notlarından edinebiliyoruz (5.yy). Ancak metinde söz konusu zaman yüzyıl olarak tespit edilememektedir. Şiirin dili (Kojima 1994, s.23, Nakanishi, 2009, s.47) ve içeriğinden Japonya'nın eski zamanlarına ait olduğu anlaşılmaktadır. Hece sayısının düzensizliği de şiirin sözlü geleneğe ait, yazı öncesi çağlara ait olduğuna işaret eder. Antolojinin derlenmesinden sonraki yüzyıllarda çok az görülen *chōka* türünde yazılmış olması da eskiliğini yansıtan bir diğer ögedir.

Zaman konusunu dizimsel açıdan ele alacak olursak, şiirin söz konusu "eski zaman"dan farklı bir zamanı yansıttığını görebiliriz. Japoncada geçmiş ve geçmemiş zaman olarak iki zaman (*tense*) bulunmaktadır. Dizimsel geçmemiş zaman, anlamsal olarak Türkçedeki geniş, şimdiki, gelecek bazen de geçmiş anlamlarını taşıyabilir. Şiirin dizimsel yapısı tamamen geçmemiş zamanla oluşturulmuştur. Bunlardan sadece beşinci cümledeki "*oshinabete*" [fethedip] anlam olarak geçmiş zamanı içerir. Bu verilerden, şiirin, dizimsel yapısı aracılığıyla, şairin şiiri söylerken içinde olduğu zaman dilimini yansıttığını söyleyebiliriz. Şiirin dizimsel bu yapısı, şiirin temel üslup özelliğini oluşturur. Bu konu, üslup başlığında detayla aktarılmıştır.

Uzam. Yer, Japonya'nın eski adı olan Yamato ülkesinde, olasılıkla hükümrânın yaşadığı yerin yakınlarında yeşillik tepelerdir. Şiirde bu uzamın seçilmiş olma sebebi simgeseldir ve şiirin anlaşılması için çok önemlidir ancak metin içi verilerle tespit edilemediği için metin dışı verilerden de yararlanarak açıklama aşamasında ortaya konulabilmiştir.

Kişiler. Şiirin içeriğinden şiirin temel karakteri olan birinci tekil şahısın yani konuşanın erkek ve Yamato hükümrânı olduğunu anlıyoruz. İkinci tekil şahıs ise yeşil tepelerde ot toplayan bir genç kız. Metinde, hükümrânın ona yönelik kullandığı saygı dili (*tsumasu* [derlemek] ifadesindeki *tsumu* fiiline eklenen *su* yüceltme eki) genç kızın halktan biri olmadığına işaret etmekte ve bu açıdan konumuna dair bir ipucu sağlamaktadır. Şiirde hükümrân olan erkeğin dağlarda yeşil otlar derleyen bir genç kız gördüğünde ona adını, kim olduğunu sorması, bu iki karakterin arasında bir kadın erkek ilişkisine işaret etmekte, hükümrânın kendi adını söylemesi de bu açıdan önemli bir veri sağlamaktadır. Kişiler eserin anlaşılması ve dünya görüşünün ortaya konulabilmesi için çok önemlidir. Ancak kişilerin şiirde yer alış şekilleri ve sebeplerinin simgesel anlamı, sadece metnin iç yapısı incelenerek tespit edilemediği için, bu konu metin dışı verilerden de yararlanarak açıklama aşamasında sosyal yapı ve dini yapı başlıklarında ortaya konmuş, karakterlerin kim olduğu, hükümrân ve genç kız arasındaki ilişki ve söz konusu uzamda bulunmaları açıklanabilmiştir.

Anlatım teknikleri.

İçerik. a) Konu: Yamato hükümrani tarafından, tepelerde, yeşillikler toplayan bir kıza okunmuştur. b) Tema: Kadın erkek ilişkisidir.

Dil. Şiir eski Japoncadır (standart Batı eski Japoncası). Şiirde yer alan, *otları derleyen* [*tsumasu*] ifadesindeki *tsumu* fiiline eklenen *su* eki saygı dilidir (yüceltme), ancak çok yüksek saygı içermez. *Mi* ön eki, güzelleştirme dilidir [*bikago*]. Sepet ve çapa sözcüklerinin önüne gelmiştir. Bu tür ekler dinleyene yönelik, hoş ifade oluşturma amacıyla kullanılır (Tekmen, 2005, s.339). İmparatorun kendinden bahsederken kullandığı [*i*]mase saygı dilidir (yüceltme-kendine yönelik saygı dili) (Kojima, 1994, s. 23-24). *ie kikana/ na norasane* [evi [duyur]/ adını söylese[n]] sırasıyla emir ve istek bildiren kipliktir. [*Kamo yo /fukushi mo yo*] [*yo*] ünlemdir.

Söz Sanatları. "Göklerden görünen" [*sora mitsu*] ifadesi, Yamato sözcüğünün "yastık sözcüğü"dür [*makurakotoba*] (Kojima, 1994, s.23-24; Nakanishi, 2009, s.47). Genellikle bir arada kullanılan iki sözcükten oluşan bu tür ifadelerde ilk sözcük ikinci sözcüğe anlam katan bir yapıdadır. Şiirde iki sözcüğün ayrı ayrı anlamlarının çok ötesinde, bir başka imge yaratabilir. Bu şiirde kullanılan söz sanatı da böyledir. Dizimsel olarak göklerden görülecek kadar ulvi bir ülkeyi betimlediği anlaşılmaktadır. Simgesel anlamı ise açıklama aşaması başlığında ele alınmıştır.

Üslup. Zaman başlığında ortaya koyduğumuz gibi şiir dizimsel yapısıyla, şairin şiiri söylediği anı aktaran bir özellik gösterir. Söz konusu özellik, *waka* şiirinin şimdi-burada [*ima-koko*] (Takayama, 2009, s.583) adı verilen ve şairin içinde bulunduğu zamanı yansıtırken, okurun da aynı zamanı (geçmişte olsa bile) paylaşmasına olanak veren özel bir anlatım biçimidir. Ele aldığımız bu şiirin temel üslup özelliği de budur.

Şiirin bir diğer üslup özelliği birinci tekil şahısın ağzından, karşısındakine hitap ederek söylenmiş olmasıdır. Anlatının bakış açısı başlığında ortaya konduğu gibi bu hitap ikinci tekil şahısa yöneliktir. Son iki cümlede kime hitap ettiği, bağlamsal olarak genç kıza yönelik olarak anlaşılabilir de, dizimsel olarak cümlelerde yer almamaktadır. Bu da, okurun şiiri kendine söylenmiş cümleler olarak hissetmesine olanak verecek bir üslup oluşturur.

Şiirin bu iki yönü ile birlikte, okuyucunun şiirin söylendiği anı deneyimleyerek, şairin karşısında bizzat onu dinliyormuş hissi yaratan önemli bir üslup özelliği yaratır.

Toplumsal yapı ve ilişkiler.

Siyasal düzey. Şiirde yer alan “Göklerden görünen Yamato Ülkesini, Ben fethettim ben, Hüküm süren benim!” dizeleri eserdeki siyasal yapıya dair önemli bir veri sağlamaktadır. Şiirin bu içeriğinden ülkenin adının Yamato olduğunu ve göklerden görülecek kadar ulvi bu ülkenin, bir hükümran tarafından kurulup yönetildiği anlaşılmaktadır.

Sosyal ilişkiler düzeyi. Hükümran tarafından yönetilmesinin yanında, makalenin “dil” başlığında incelediğimiz, şiirde yer alan saygı dili de, toplumdaki dikey ilişkilerin (ast-üst) varlığına işaret eder. Hükümranın şiirde genç kıza “evini” sorması ise yatay ilişkilerin (iç-dış) varlığına dair önemli bir veridir. Bir hükümranın, dağlarda ot toplayan bir genç kıza saygı dili ile hitap etmesi, söz konusu dönemde kadının konumunu yansıtır. Açıklama aşamasında dönemin sosyal yapısıyla karşılaştırılarak bu ilişkiler ortaya konmuştur.

Ekonomik düzey. Genç kızın dağlarda ot toplaması, sepet ve çapa imgeleri, kadın ve toplayıcılık ilişkisi ile dönemin ekonomik yapısı üzerine veri sağlar. Bu veriler, açıklama aşamasında dönemin ekonomik yapısıyla karşılaştırılarak incelenmiştir.

Dini düzey. Şiirde yer alan “yastık sözcük” [*makura kotoba*] “göklerden görünen” [*sora mitsu*] ifadesi, hükümranın yeşil tepelerde dolaşması ve “isim sorması” dönemin inanışlarıyla ilintilidir. Simgesel çözümleme kısmında dönemin dini yapısı temelinde ele alınmıştır.

Kültürel düzey. Metinde görülen şiir söyleme geleneği Japon kültürünü yansıtan bir ögedir. Bunun dışında bu aşamada metindeki verilerle çözümlenmesi mümkün olmasa da, metin dışı veriler aracılığıyla tespit edilebilen Japonya’ya özgü kültür ve yabancı kültür etkisi de açıklama aşamasında kültürel yapı başlığında ele alınmıştır.

Açıklama Aşaması: Aşkın Çözümleme

Anlatının kaynağı.

Anlatının kaynağına baktığımızda Tablo 1’de ele aldığımız her üç dönemden de bahsetmenin mümkün olduğu söylenebilir: a) İlki şiirin sözlü gelenekle söylendiği kabul edilen Kofun Dönemidir (V. yüzyıl) b) İkincisi şiirin sözlü gelenekle ağızdan ağza aktarılarak varlığını sürdürmeye devam ettiği Asuka Dönemidir (VI.-VII. yüzyıl). c) Üçüncüsü şiirin kayda geçirildiği ve derleyicilerce antolojinin ilk şiiri olarak seçilerek, “çeşitli şiirler” [*zōka*] kategorisine yerleştirildiği, şairi, söylenme yeri ve tarihi hakkında not düşüldüğü Nara Dönemidir (VIII. yüzyıl) (Kojima, 1994, s.23; Nakanishi, 2009, s.47).

Şiirin, Kofun Döneminde yaşamış Japonya’nın 21. imparatoru, İmparator Yūryaku’nun (418-479/ hükümranlık: 456-479) eseri olduğu kabul edilir.

Eserin, antolojinin en eski şiirlerinden biri olduğu düşünülmektedir (Keene 1999, s.93; Kojima, 1994; Nakanishi, 2009; Shirane 2007, s.62, Vovin, 2017). Anlama aşamasında ele aldığımız gibi şiirin düzensiz hece sayısında olması, henüz şiirin biçiminin kesinleşmediği eski bir döneme ait bir eser olduğunu destekler. Şiirin aşağıda simgesel çözümlemeye incelediğimiz yönleri de bu görüşü desteklemektedir.

Bu şiir de, olasılıkla sözlü gelenekle yazı çağına ulaşan diğer şiirler gibi *kataribe* [語部] adı verilen şiir ve öyküleri ezberleyerek aktaran bir tür meddahlar aracılığıyla (Konishi, 1983, s.96, 265) yazı çağına ulaşmıştır.

Simgesel çözümleme: Anlamli yapılar ve dünya görüşü.

Bu bölümde, metindeki yapılar dönemin yapılarıyla karşılaştırılmış ve eserdeki dünya görüşüne dair sonuçlara ulaşılmıştır:

Siyasal yapı. Şiirin söylendiği kabul edilen Kofun Döneminde (V. yüzyıl.) Japonya'da *uji* adı verilen kabilelerden (sülalerden) oluşan çok sayıda ülke bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan Yamato da, o dönemde en güçlü kabileydi. Henüz merkezi yönetim ve İmparatorluk yoktu (De Bary, 2001, s.17).

Yamato adındaki ülkenin bir hükümler tarafından yönetildiği içkin çözümlemeye tespit edilmiştir. Şiirde bu veri, şu şekilde yer almaktadır: “*Göklerden görünen Yamato Ülkesini, Ben fethettim ben, Hüküm süren benim.*” Bu açıdan şiirin içeriği, dönemin siyasal yapısını yansıtmaktadır. Ancak şiirin başlık cümlesinde yer alan “İmparator” ifadesi şiirin söylendiği dönemle örtüşmemektedir: “Hatsuse no Asakura Sarayında Göklerin Altına Hükmeden İmparatorlardan Bir Şiir (Kojima, 1994, s.23; Nakanishi, 2009, s.47).” V. yüzyılda yaşamış, şiirin şairi, Yūryaku'ya geriye yönelik olarak imparator unvanı verilmesi VII. yüzyılın sonlarına doğru (Asuka Dönemi) olduğu için, şiir VIII. yüzyılda yazıya aktarılırken bu unvanıyla kaydedilmiştir. Aradaki fark bundan kaynaklanmaktadır.

Ekonomik yapı. Söz konusu dönemde Japon ekonomisi tarıma dayalıydı. Ayrıca tümülüs mezarlar olan kofunlardan çıkan buluntulardan, Çince kaynaklardan ve Man'yōshū şiirlerinden, toplayıcılık, balıkçılık, avcılık, tuz üretimi, kumaş, seramik ve madeni eşya üretimi olduğu da bilinmektedir. Deniz aşırı olarak, ana kıtaya ticaret ilişkisi de tespit edilmiştir. (Hall 1987, s.21; Perez 1998, s.13, Kitagawa 2002, s.487; Varley 2000, s.14-15) Evden çok uzaklaşmadan yapılabilen diğer işler gibi, toplayıcılık da kadın işi olarak görülmektedir (Tsude 1985, s.14).

Şiirde dönemin ekonomik yapısını yansıtan öğeler bulunmaktadır: “*Sepetiniz! Ah ne güzel sepetiniz! Çapanız! Ah ne güzel çapanız! Bu tepelerde, yeşil otları derleyen küçük hanım...*” Genç kızın yeşil tepelerde elinde sepet ve çapayla yeşil otları dermesi, o dönemdeki toplayıcılık geleneğini ve kadınla ilintili bir iş olduğunu yansıtmaktadır. Açıklama aşamasında tespit edildiği gibi genç kız halktan biri değildir ancak bu işin o konumda bir kadının yaşamında da yer aldığı anlaşılmaktadır. Hükümranın, yeşil tepelerde gezinmesi [*no-asobi*] yine tarım ekonomisi ile ilgilidir ve hasatın bereketi için, baharda yaptığı ritüelin [*yoshuku* 予祝] parçasıdır (Kojima, 1994, s.23-24). Bu da yeşil tepelerin şiirin uzamı olarak seçilmesini ve şiirin şairi hükümranın neden şiirdeki temel karakter olduğunu açıklar.

Sosyal yapı. Şiirin yazıldığı dönemde hiyerarşiye dayalı kabile (sülale) sistemi *ujiler* sosyal yapının temelini oluşturur. Ana erkil bir yapı görülmektedir. İki cins için de çok evlilik ve kadın erkek ilişkilerinde serbestlik bulunmaktadır (French, 2008, s.68; Perez, 1998, s.14; Tonomura, 1999, s.779; Tsude, 1985).

Anlama aşamasında, sosyal ilişkiler düzeyi bölümünde tespit edilen metin içi öğeler, dönemin sosyal yapısı ile karşılaştırılarak ele alındığında, şiirin, dönemi bu açıdan yansıttığı görülmektedir: Şiirin içeriği ile hükümranın kendine ve karşısındaki genç kıza yönelik kullandığı saygı dili dönemin hiyerarşik yapısını (dikey ilişkiler), dil aracılığıyla yansıtmaktadır. İmparatorun genç kıza saygı dili kullanması bu genç kızın olasılıkla bir rahibe ya da güçlü bir sülalenin kızı olabileceği şeklinde açıklanmaktadır (Keene 1999, s.94). Bu da, genç kızın neden eserde yer alan kişilerden biri olduğunu açıklayan verilerden ilkidir. Şiirde, İmparatorun, genç kıza saygı dili kullanması, ismini sorup kendi ismini sorması ile kendine yönelik olarak saygı (yüceltme) dili kullanması ve ulvi bir ülkenin kurucusu olduğu ifadeleri, çift erkilli bir yapının varlığına işaret etmektedir. Kaynak metinde "ev" [*ie*] sözcüğünü kullanarak sülalesini, ailesini sormakta, kimlerdensin demektedir. Bu, günümüzde de Japonya'da güçlü bir şekilde devam etmekte olan grup içi - grup dışı [*uchi-soto*] ilişkilerin (yatay ilişkilerin) kökenlerinin yazı öncesi çağlardan itibaren var olduğunu yansıtmaktadır. Buna göre birey öncelikle aile, sonrasında başka toplumsal kurumların üyesidir (Tekmen 2005, s.322), Japon toplumunun bu özelliği çeşitli davranış biçimlerinden, dil yapısına kadar yansımaları bulmaktadır.

Dini yapı. Şiirin yazıldığı Kofun Döneminin inanç sistemi doğa ve ata kültü inancına dayanan bir yapı gösterir. O dönemde adı konulmamış bu inanç sistemi, sonraki dönemlerde Shintō inancı olarak adlandırılmıştır.

Eserde, bu inanç sistemine dair pek çok öge yer almaktadır: Şiirde, İmparatorun “Söyleyin nedir isminiz?” diyerek genç kıza adını sormasının iki anlamı vardır. İlki “sözün ruhu” [*kotodama*] inancıdır. Shintō inancının bir parçası olan bu inanişaya göre, sözde ruh vardır ve dile getirildiğinde gerçek olur (Saigō, 1973, s.41). Buna göre birinin adını bilmek onun üzerinde güç sahibi olmayı sağlar (Keene 1999, s.94). İmparatorun “İşte ben söyleyeyim. Kimlerdenim, Nedir ismim!” diyerek kim olduğunu söylemesi de bu açıdan çok önemlidir. Karşısındaki kadının konumuna işaret etmektedir. Yine aynı inanişaya dayalı olarak, şiirdeki bağlamda adını sormak evlenme teklifi [*tsuma-doi* 妻問い] anlamına da gelmektedir (Kojima, 1994, s.23-24; Nakanishi, 2009, s.47). Bu veri, genç kızın şiirdeki kişilerden biri olarak seçilmesinin ikinci sebebidir.

Ekonomik yapı başlığında aktarılan şiirde yer alan hasatın bereketi için yapılan ritüel de [*yoshuku* 予祝] Shintō inancının bir yansımasıdır.

Eserde yer alan söz sanatı, "göklerden görünen Yamato" [*sora mitsu Yamato*] Shintō inancını yansıtmaktadır. Bu söz sanatı, eski çağlarda şiirin büyüsel özelliğinin olduğu dönemde, büyüsel amaçla ortaya çıkmıştır (Konishi, 1983, s.111). Şu anlamları içerir: İnanışaya göre, Yamato (Japonya'nın eski adı) kurucuları tanrısal soydandırlar ve göklerden inerek, bu topraklara gelmişlerdir. Bu söz sanatı şiirde az sayıda sözcükle dinleyicide, ülkenin yüceliği ve hanedanın tanrısal kökenlerine dair ulvi bir imge oluştururken, şiirin anlamını da bu açıdan güçlendirerek, şiirin büyüsel kökenleri için de önemli bir referans oluşturmaktadır.

Kültürel yapı. Kofun Döneminde mimariden, sözlü edebiyat geleneğine kadar çeşitli alanlarda son derece gelişmiş bir kültürel yapı olduğu görülmektedir (De Bary 2001). Bunlardan tümülüs mezarlar, *kofun*lar gibi kimi öğeler ana kıta etkisi göstermekteyse de, dini yapıyla birlikte gelişen efsaneler, şiir geleneği gibi pek açıdan güçlü bir yerli kültür mevcuttur.

Bu eserde de Shintō inancına dair gelenekler, evlilik teklifi, şiir geleneği gibi öğeler yerli Japon kültürünü yansıtmaktadır. Şiirin başlığının Çince olması ve yine başlık cümlesindeki “göklerin altına hükmeden ifadesi”nin Çin tarihçelerine öykünmesi (Kojima, 1994, s.23-24; Nakanishi, 2009, s.47), ana kıta etkisini göstermekteyse de daha önce açıklandığı gibi şiirin bu yönü, yazıya aktarıldığı Nara Dönemini (VIII. yüzyıl) yansıtır.

Şiir geleneği: Japon şiirinin başlangıç döneminde şiir kişisel ve lirik olmaktan çok, büyüsel ve resmi-kamusal bir özellik gösterir (Konishi, 1983, s.111). Bu şiir de böyledir. a) Büyüsel özellik: İmparatorun hasatın bereketi için yaptığı kır gezisi, şiirde yer alan sözün ruhu inancı, şiirdeki söz sanatının Japonya'nın ve hanedanın tanrısal, göksel kökenlerine işaret etmesi

şiiirin büyüsel özellik gösterdiğini ortaya koymaktadır. b) Resmi-kamusal özellik: Şairin, genç kıza gördüğündeki kişisel duyguları ya da aşk teması; evlilik teklifi içeren bu şiirde yer almamaktadır. Ayrıca derleyicilerin şiiri "çeşitli şiirler" [*zōka*] kategorisine koyması, onların eseri, aşk şiiri olarak görmediğini gösterir (Keene 1999, s.93). Bu veriler, şiirin resmi-kamusal özelliği olduğuna işaret etmektedir. Dini ritüeller, kadın erkek ilişkileri gibi farklı toplumsal alanlarda şiirin yeri konusunda da veriler sağlamaktadır şiirin bu özellikleri.

Eserdeki dünya görüşüne odaklanmadan önce, çözümlemede bu aşamaya kadar şiire dair elde edilen veriler ve sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Şiir, Japonya'nın yazı öncesi çağlarından Kofun Döneminde V. yüzyılda , sözlü geleneğin bir ürünü olarak oluşturulmuştur. Sözlü gelenekle Japonya'nın yazı çağına ulaşan eser VIII. yüzyılda Man'yōshū şiir antolojisinin ilk şiiri olarak yazıya geçirilmiş ve Çince bir başlık eklenerek çeşitli şiirler kategorisine dahil edilmiştir. Eser, şairi, Yamato hükümrani (İmparator) Yūryaku'nun ağzından, hasatın bereketli olması için sarayı yakınındaki tepelerde gezerek yaptığı dini ritüelde, orada elinde çapa ve sepetle yeşil otları derlemekte olan, olasılıkla rahibe olduğu tahmin edilen, halk sınıfından olmayan bir genç kıza hitaben okunmuş bir şiirdir. Eser, evlilik teklif eden bağlamına karşın, kişisel ve lirik bir aşk şiiri değildir. Şairin duygularını yansıtmaz. Söz konusu dönemin şiir özelliği olan büyüsel içerikli, resmi-kamusal özellik gösteren bir şiirdir. Yani şiir genç kıza hitaben söylenmiş gibi gözükse de, olasılıkla bir topluluk önünde büyüsel amaçlı olarak sözün ruhunu inancını da yansıtacak şekilde okunmak üzere oluşturulmuştur. Çözümlemede aynı zamanda şiirin dönemin siyasal, ekonomik, sosyal, dini ve kültürel yapısını yansıttığı ortaya konulmuştur. Buna göre bir hükümrani tarafından yönetilen, tarım ekonomisine dayalı, kadınların, evlerine yakın diğer işler gibi toplayıcılık yaptığı, yatay-dikey ilişkilerden oluşan bir sosyal yapısı olan, çift erkilli, henüz adı konmamış doğa ve ata kültü olan Shintō inancının evlilikten, tarıma kadar pek çok alanda etkili olduğu, kültürel açıdan şiir geleneği ve inanç sistemi gibi geniş yelpazede yerli kültürün etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Şiirin yazılışından üç yüzyıl sonra eklenen başlık cümlesindeki öğeler ise, söz konusu dönemdeki Çin kültürü etkisini yansıtır.

Dünya görüşü. "Yazın, değişik düzeylerde var olan dünya görüşünün ya da görüşlerinin anlatımıdır (Atalay, 2007, s.15)." Oluşumsal yapısalcı çözümlemede, "yazınsal yaratının ilişkili olduğu toplumsal sınıf sorunsallaştırılır ve bu sınıfa iye olması gereken dünya görüşünün ortaya çıkarılması erek edinilir (Tilbe, 2016. s.125)." Bu bakış açısıyla ele alınan bu şiir çözümlemesinde, örnek olarak seçilen şiirin "[...]iç çözümlemesinden hareketle, ortaya çıktığı toplumsal sınıfın biçimini ve doğasını açığa çıkarma [amacıyla], yapıtın ortaya

çıktığı düşünce biçimleriyle benzeşik ya da türdeş olup olmadığını araştırarak (Atalay, 2007, s.15),” şiirde yer alan yapılarla, metin dışındaki yapılar arasındaki benzerlikler ortaya konulmuştur. Bu başlıkta, şiirin, “oluşumsal olarak kaynaklandığı bütünsel düşünce yapılarıyla ilişkilendiril[mesine] (Atalay, 2007, s. 15)” çalışılacaktır.

Bu bakış açısıyla şairin ve şiirdeki kişilerin ait olduğu toplumsal sınıfa odaklanılacaktır. Şair ve şiirdeki temel karakter (birinci tekil şahıs) aynı kişidir, V. yüzyılda Japonya’da bulunan kabilelerden (sülale) biri olan Yamato’nun hükümranıdır. Yatay ve dikey ilişkilerden oluşan toplumsal yapıda, hiyerarşik yapının en üstündedir. Dönemin inanç sistemine göre hükümranın soyu göklerden yeryüzüne gelmiş ve Yamato ülkesini kurmuştur. Şairin (temel karakterin), atalarının tanrılar olduğuna, dolayısıyla şairin tanrısal kökenleri olduğuna inanılmaktadır. Bu da ona hiyerarşik yapı içinde değişmez ve mutlak bir konum sağlamaktadır. Yamato Sülalesinin güç kazandığı bir dönemde oluşturulan büyüsel, resmi-kamusal özellik gösteren bu şiirde, şiirin şairi olan hükümranın kendisine ve ülkesine dair görüşleri yansımaktadır. Bu görüş şairin ait olduğu toplumsal sınıfın (hükümrân-yönetici) ideolojisiyken, hiyerarşinin alt kesimindeki herkes için de kabul edilen ve inanılan bir özellik gösterir. Buna göre Yamato ülkesinin ve Yamato Sülalesinin kökeninin tanrılara, göklere dayanması, yüceliği, ulviliği, şiirdeki temel dünya görüşüdür. Hükümrân, bu şiirde hasatın bereketi için yaptığı ritüelde de görüldüğü gibi büyüsel içeriği olan dini ritüellerde, bu yönünü ülkesinin refahı için ortaya koymaktadır. Bu açıdan hükümrânın varlığının, dolayısıyla bu dünya görüşünün, himayesinin (hiyerarşinin) altındaki herkes için de korunma, refah anlamına geldiği söylenebilir. Şiirde, hükümrânın yani birinci tekil şahısın (temel karakter) hitap ettiği kişi genç kız ve aynı zamanda üslup açısından dinleyicidir. O dönemde şiirin dinleyicisi hükümrânın yönetimindekilerdir. Genç kız, halktan biri değildir, dikey ilişkilerde üst tarafta yer alan bir rahibe olduğu düşünülmektedir. Genç kıza dair dünya görüşünü dile getiren bir içerik bulunmamakla birlikte, hükümrânın genç kıza ve üslup olarak dinleyiciye hitaben aktardığı dünya görüşünün, bu açıdan yönetici sınıfın, yönetimi altındakilere empoze ettiği dünya görüşü olduğunu söylemek mümkündür. Pek çok farklı sülalenin olduğu Kofun Döneminde bu görüşün etki alanı Yamato Sülalesi çevresiyle sınırlıdır.

Şiirin özünde bu dünya görüşü olmakla birlikte konuyu bir açıdan daha ele almak gerekmektedir: V. yüzyılda sözlü gelenekle söylenmiş bu şiir VIII. yüzyılda günümüze ulaşan en eski Japonca kaynak olan, şiir antolojisinin ilk şiiri olarak seçilmiştir. Şiirin başlık cümlesine yine derlendiği dönemde “imparator” ve “göklerin altına hükmeden ifadesi” eklenmiştir. VIII. yüzyıl, merkezi yönetimin tamamen tesis edildiği, Japonya’nın, hanedanın

ve soylu sınıfın kökenlerinin tanrılara dayandıran tarihçeler aracılığıyla da bu yönetim biçiminin güçlendirilmeye çalışıldığı bir dönemdir (Hall, 1987, s.45). Yani önceki döneme benzerlik gösteren kısımları olsa da bu dünya görüşü, Nara Döneminde, önceki dönemdeki tüm kabileleri yönetimi altında toplamış merkezi yönetimin hükümrânının tanrısal soydan geldiğine işaret etmektedir. (İmparatorun tanrı olduğu görüşü bu tarihten, 1945 yılında Japonya'nın II. Dünya Savaşından yenilgiyle çıkmasıyla, İmparator'un bizzat tanrı olmadığını söylemesine kadar, yüzlerce yıl sürmüştür.) Bu noktada şiirin, derlendiği dönemde, yönetici sınıfının dünya görüşü doğrultusunda kullanıldığını tespit etmek mümkündür. Yine yönetici sınıfın üyeleri olan derleyicilerin (Kojima, 1994, s.388; Shirane 2007, s.62), bu görüş doğrultusunda eseri antolojinin ilk şiiri olarak seçtiği görülmektedir. Bunun sebebi, şiirin eskiliği ve içeriği aracılığıyla, yönetimdeki grubun dünya görüşünü empoze etmektir. Tekrar edecek olursak, bu dünya görüşü hanedanın tanrısal kökenleri olduğu ve yüceliğidir; Yamato sülalesinin hanedanlığında merkezi yönetimin güçlendirilmesine hizmet etmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, en eski Japonca yazılı kaynak olan Man'yōshū antolojisinin şiirlerinin incelenmesinde oluşumsal yapısalcılığın imkanları araştırılmıştır. Örnek olarak, Japonya'nın 21. hükümrânı olduğu kabul edilen İmparator Yūryaku'nun eseri olan antolojinin ilk şiirini [MYS. 1:1] oluşumsal yapısalcı yöntemle çözümlenmiştir. Çözümleme, anlama ve açıklama aşamalarından oluşmuştur.

Anlama aşamasında sadece şiire içkin çözümleme yapılarak, metin dışındaki tüm yapılar kapsam dışı bırakıldı. Bu aşamada elde edilen verilere göre, Yamato Hükümrânının tepelerde ot derleyen bir genç kıza seslenip adını ailesini sorduğu ve sonra ondan cevap beklemeden kendini tanıttığı bu şiiri, açıklama aşamasında, şiirin çevresindeki yapılar ve dönem bağlamında incelediğimizde çok daha geniş sonuçlara ulaştık: 1) Buna göre söz konusu şiirde Yamato Hükümrânının kır gezisini [*no-asobi*], yönettiği topraklarda hasatın bereketli olması için, baharda yaptığı [*yoshuku* 予祝] bir ritüel olarak yorumlamak ve tepelerde otları derleyen olasılıkla rahibe ya da güçlü bir sülaleden bir genç kıza evlilik teklif ettiği bir şiir olarak anlamak mümkündür. 2) Şiir, Kofun Dönemi Japonya'sını siyasi, ekonomik, sosyal, dini ve kültürel açılardan yansıtmaktadır. 3) Şiirin büyüsel ve resmi-kamusal özelliği vardır, evlilik teklifi içermesine rağmen, kişisel ya da lirik yönü bulunmamaktadır. Bu özelliği ile Japon şiirinin kökenlerini yansıtmaktadır. 4) Sözlü geleneğin ürünü olan (V. yüzyıl) bu şiire, yazıya geçtiği dönemde (VIII. yüzyıl) derleyiciler tarafından eklenen başlık cümlesi ise Nara Dönemine ait siyasi, sosyal, kültürel yapı

sergilemektedir. 5) Bu açılardan ele alındığında, şiirin söylendiği (V. yüzyıl) ve yazıya aktarıldığı (VIII. yüzyıl) dönemlere ait kısmen farklılık gösteren dünya görüşlerini yansıttığı tespit edilmiştir. Buna göre ilk söylendiğinde Yamato'nun ve Yamato Sülalesinin ulviliği ve tanrısal kökenleri şiirin dünya görüşüdür. Söz konusu dönemde Japonya'daki pek çok kabileden (sülale) biri olduğu için bu dünya görüşünün etki alanı Yamato Sülalesidir. Oysa VIII. yüzyıla gelindiğinde Yamato Sülalesi, tüm ülkeyi hükümrancılığı altına almış, İmparatorluk ve merkezi yönetim kurulmuştur. Derleyicilerin bu şiiri antolojinin ilk şiiri olarak seçmeleri ve ekledikleri başlık cümlesiyle birlikte şiirdeki dünya görüşü, Japon İmparatorunun ve hanedanın tanrısal kökenleri olduğudur. Bu dünya görüşünün, şiirin işlevini de belirleyerek, söz konusu görüşün geniş kitlelere empoze edilmesi ile merkezi yönetimi güçlendirme aracı olarak da kullanıldığı söylenebilir.

Elde ettiğimiz bu sonuçlar doğrultusunda, oluşumsal yapısalcı yöntemin Man'yōshū şiirlerinin çözümlemesinde şu imkanları sağladığını söyleyebiliriz:

- 1) Sistemik bir yöntemle şiirin içyapıları ve şiir çevresindeki dış yapıların çözümlenebilmesi, şiir ele almak için bütünlüklü ve kapsamlı bir yöntem sağladı.
- 2) Anlama aşamasında, edebiyata dair tüm çözümleme yöntemlerini (diyalektik yöntemle uyumluysa) uygulayabilmek metnin edebi yönüne dair tüm öğelerin detaylı bir şekilde incelenmesine olanak verdi.
- 3) Kuramın, şiiri kolektif bir bilincin dolayısıyla toplumun bir ürünü olarak görmesi çözümlemede şunu sağladı: Şiiri, şairi, antolojiyi, derleyicilerini toplumsal yapı üzerinden inceleme olanağı verdi, dolayısıyla eserin içinde doğduğu toplumla bağlantısını siyasal, ekonomik, sosyal, dini, kültürel gibi çeşitli açılardan kesin hatlarıyla ortaya koymak mümkün oldu.
- 4) Bu çalışma, bir Man'yōshū şiirindeki dünya görüşünü, tahminlerin dışında, bilimsel verilerle ilk kez ortaya koymayı sağladı.
- 5) İçkin çözümlemedeki veriler ile çözümlemenin sonucu olarak simgesel yapılar ve dünya görüşüne dair sonuçlara ulaşılabilmesi, şiirin işlevini tespit etmemizi sağladı.
- 6) Yöntem, çözümlemenin sağladığı bilimsel verilere dayandırarak, şiirin neden antolojinin ilk şiiri olarak seçildiğini; ortaya koymamızı mümkün kıldı. Elde ettiğimiz bu sonuç, daha önceki çalışmalarda araştırmacıların tahminleriyle oluşturulmuş nedenlerin gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koydu. Daha önceki çalışmalarda, araştırmacılar, Japonya'nın Kofun Döneminden bir imparatora ait şiirin antolojinin ilk şiiri olarak seçilmesini, hem şiir geleneğinin köklülüğünü yansıtacak eski bir şiir olması hem de imparatorun bir savaşçı ve

aşık olarak hayranlık uyandıracak biri olduğu şeklinde açıklarlar (Shirane, 2007, s.62). Ancak oluşumsal yapısalcı yöntemle tespit edilen dünya görüşü doğrultusunda, şiirin antolojinin ilk şiiri olarak seçilmesinin, hanedanın kökenleri tanrılarla ilintilendirilmesiyle, Japonya'da imparatorluğun güçlendirilmesine yönelik bir tercih olduğu görüldü. Bu açıdan sadece bu tek şiirin bile, oluşumsal yapısalcı yöntemle çözümlenmesi alana önemli bir katkı ve bakış açısı sağladı.

7) Yine bu çalışmanın giriş bölümünde ortaya konulan sorunun cevabına ulaşılarak, oluşumsal yapısalcı yöntemin bu kadar eski şiirleri incelemeye uygun olduğu ortaya konuldu.

Gelecekte bu yöntemin daha geniş kapsamlı çalışmalara uygulanmasıyla şu sonuçların elde edilebileceğini söylemek mümkündür:

1) Bu çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda, yöntemin genel bir sonuç çıkarmaya uygun sayıda şiire uygulanmasıyla, tarihi süreç içinde Man'yōshū şiirlerinin değişimini ortaya koyacak araçlar sağladığını söylemek mümkündür. Bu açıdan sadece topluma değil edebiyata dair sonuçların elde edilmesine de katkıda bulunabilir.

2) Antolojinin tüm şiirlerinin oluşumsal yapısalcı yöntemle çözümlenmesi ise şiire içkin öğelerin yanı sıra, şiirin çevresindeki aşkın öğelerin, toplumsal yapının, dünya görüşünün de tespit edilmesiyle, bilinmeyen ya da tahminlerle cevaplanabilen kimi sorulara da daha net karşılık sunacak, tarihlenemeyen, şairi bilinmeyen şiirlere dair daha net veriler sağlayacak, şiirlerin neden derlendiği, antolojide neden o yere konduğu gibi pek çok konuya da cevap getirebilecektir.

Sonuç olarak, 400 yıllık bir zaman dilimine yayılan, sözlü ve yazılı geleneğin ürünlerini barındıran, Japonca en eski yazılı kaynak olan Man'yōshū'nun şiirlerinin incelenmesinde oluşumsal yapısalcı çözümlenme yönteminin önemli ve kapsamlı bir bakış açısı sağladığı ortaya konmuştur. Bu çalışma ile dünyadaki Man'yōshū araştırmalarına yeni bir yöntem önerisi sağlanmıştır.

Kaynakça

- Alver, K. (2004). Önsöz. *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. (ss. 7-9). K. Alver (Ed.). Ankara: Hece Yayınları.
- Asar, N. A. (2013), *Fürüzan'ın Kırk Yedili'ler ve Emine Işınsu'nun Sancı Romanlarında Öğrenci Hareketleri: Karşılaştırmalı Edebiyat Sosyolojisi Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Atalay, İ. (2007). *Jean-Paul Sartre'in Özgürlük Yolları Adlı Yapıtına Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Atalay, İ., Er, A., (2013). Oluşumsal Yapısalcılık Bağlamında “Sorunsal Kahraman” ve “Dünya Görüşü” Kavramları: Bernard-Marie Koltés'in Batı Rıhtımı (Quai Quest). *Humanitas*, Güz, 2, 27-47.
- Atalay, İ. (2016). Yapıt Çözümlemesinde Toplumeleştirme, Yazın Toplumbilimi Yöntemleri ve Lucien Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcılığı. *Humanitas*, 4(8), 387-412.
- Ayas, H. (2006) *Hıfzı Topuz'un Romanları Üzerine Bir Çalışma (Oluşumsal Yapısalcı İnceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Baykara, O. (2013, Haziran). *Şiir Çevirisi ve Kadim Japon Şiirine Kısa Bir Bakış*. Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı II, İstanbul.
- Baykara, O. (2015). Türkçeye Çevirileriyle Kadim Japon Şiiri. S.Esenbel, E. Küçükyağcı (Ed.). *Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı II*. (ss. 128-150). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Chandra, M.A. (2010). *Genetic-Structuralist Analysis on 'The Road not Taken' and 'Stopping by Woods on a Snowy Evening'*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Universitas Negeri, Malang.
- De Bary, W.T., Keene, D., Tanabe, G. (2001). *Sources of Japanese Tradition*. C.1, New York: Columbia Univ.
- Erdemir, A.V. (2011). Japon Şiiri. *Lacivert*, 39, 43-46.
- Esin E. (2013a). *Man'yōshū'da Kadın Şairler ve Şiirleri –Bilişsel Poetika Açısından, Okuyucu-dinleyici Sorumluluğu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Esin E. (2013b). Sayılarla Man'yōshū'da İsimleri Bilinen Kadın Şairler ve Tür-Kategori Açısından Şiirleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 172, 377-395.
- Esin E. (2014). Japon Şiiri mi? Haikuyu Duyduk, Peki ya Waka? *Kurgu Düşün Sanat Edebiyat Dergisi*. 13, 75-79.
- Esin E. (2015). Man'yōshū'da İki Ukareme Şiiri -'Okuyucu-Dinleyici Sorumluluğu' Açısından. S.Esenbel, E. Küçükyalçın (Ed.). *Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı II*. (ss. 151-168). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Evis, A. (2017). Lucien Goldmann'ın Edebiyat/Roman Sosyolojisi Anlayışı Bağlamında Matmazel Noraliya'nın Koltuğu Romanının İncelenmesi. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 17 (17), 88-104.
- French, M. (2008). *From Eve to Dawn: A history of Women*. Newyork: The Feminist Press at CUNY.
- Goldmann, L. (1975) The Genetic Structuralist method in the history of Literature. *Toward a Sociology of Novel*. (Çev. Alan Sheridan). (156-171). London: Tavistoc.
- Goldmann, L. (1980). *Essays on Method in the Sociology of Literature*, USA: Telopress.
- Goldmann, L. (2005). *Roman Sosyolojisi*, (Çev. Ayberk Erkay), Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Güzel, B. (2014). Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım: Cemile & Cengiz Aytmatov, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Journal of Language and Literature Studies TDED*. (10) 71-80.
- Hall, J.W, (1987). *Japan from Prehistory to Modern Times*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company.
- Jadhav, A. (2014). The Historical Development of the Sociological Approach to the Study of Literature. *International Journal of Innovative Research and Development*. 3 (5), 658-662.
- James, P. A. (1974) *Industrialism and class consciousness in the novels of D. H. Lawrence: a study in realism*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Durham University, Durham.
- Kataoka, E. (2001). *Gendai Bunka to Shakai Kaisō*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Tokyo Metropolitan University, Tokyo.
- Keene, D. (1999., *Seeds in The Heart*, New York:Columbia University Press.
- Kitagawa, J. M. (2002), Japonya Dinleri. *Asya Dinleri*. Çev. Abdullah Davudoğlu, (ss. 473-615). İstanbul: İnkılap Yayınları

- (KJN), Shinmura, I. (1998). *Kojien* (5. baskı). Japan: Iwanami Shoten.
- Kojima, Y, Kinoshita, M, Tōno, H, (1994). *Man 'yōshū 1*. Japan,:Shōgakukan.
- Konishi, J. (1983). *A History of Japanese Literature*, C. 1, The Archaic and Ancient Ages. Lawrenceville: Princenton University Press.
- Nakanishi, S. (2009), *Man 'yōshū 1*, Japan: Kodansha.
- (NGS.), Nippon Gakujuutsu Shinkōkai. (1965). *The Man 'yōshū*. New York: Columbia University Press.
- (N.K.D.). *Nihon Koten Bungaku Daijiten*. (1986) Japan: Iwanami Shoten.
- Perez, L G. (1998). *History of Japan*. USA: Greenwood Press.
- Saigō, N. (1973). *Shi no Hasei*. Japan: Miraisha.
- Sekiguchi, H. (2003). The Patriarchal Family Paradigm in Eight-Century Japan. *Women and Confucian Cultures in Premodern China, Korea, Japan*. (ss. 27-46). USA.: University of California Press.
- Shirane, H. (2007). *Traditional Japanese Literature: an Anthology, Beginnings to 1600*. New York: Columbia University Press.
- Suzuki, T. (1996). Sakuhin no Kagaku wa Ikani shite Kanō to suru ka? P. Bordieu ni okeru Bunka-teki Saiseisan no Riron wo Megutte. *Shakaigaku Hyooron*, 47(2), 171-185.
- Şan, M. K. (2004). Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar. K. Alver (Ed.). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. (ss.91-132). Ankara: Hece Yayınları.
- Takayama, K. (2009). Proceedings of the Annual Meetings of the Japanese Cognitive Linguistics Association. *Nihon Ninchi Gengogakkai Ronbunshū*. (9), 580-583.
- Takeuchi, I. (1991) Kiki Kayō Izen. *Nihon Bungaku Shiyō*. (40), 32-50.
- Tekmen, A., Takano, A. (2005). *Japonca Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Tiken, S. (2009). Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Adlı Romanına Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.(1): 43-56.
- Tilbe, A. (1999). Albert Camus'un Veba adlı Romanına Toplumbilimsel bir Uygulama. *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Tömer Yayınları. 105-111.
- Tilbe, A. (2004). Sartre'in Bekleyiş Adlı Romanına Goldmann'cı Bir Yazın Toplumbilimsel Yaklaşım. K. Alver (Ed.). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. (ss. 92-116). Ankara: Hece Yayınları.

- Tilbe, A., Tekin, P. (2013). Andre Malraux'un İnsanlık Durumu: Oluşumsal Yapısalcı Bir Okuma. 8. *Ulusal Frankofoni Konferansı Bildiri Kitabı Actes*. (ss. 242-254).
- Tilbe, A., Tilbe, F. (2015). Reşat Enis Aygen'in Afrodit Buhurdanında Bir Kadın Adlı Romanında Çalışma İlişkileri: Yazın Toplumbilimsel Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme. *Humanitas*, (5) 187-216.
- Tilbe, A., Tilbe, F. (2016). Yazın Toplumbilimsel Oluşumsal Yapısalcı Bir Çözümleme: Mahmut Yesari'nin Çulluk Adlı Romanında Çalışma İlişkileri. *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu Bildiriler Kitabı* 28. ss. 123-134.
- Tonomura, H. (1999). Japan, Ancient Period (to A.D. 1200). Helen Tierney (Ed.). *Women's Studies Encyclopedia*. ss.777-780). USA.: Greenwood Publishing.
- Tsude, H. (1985). Gensho Kodai. Genshi Toki to Josei. *Nihon Josei-shi I-* (ss. 1-39). Tokyo: Tokyo Daigaku.
- Varley, P. (2000). *Japanese Culture*. USA: Hawaii Press.
- Vovin, A. (2009). *Man'yōshū, (Book 15)*. Brill:London.
- Vovin, A.. (2012). *Man'yōshū. (Book 14)*. Brill:London.
- Vovin, A. (2013). *Man'yōshū. (Book 20)*. Brill:London.
- Vovin, A. (2015). *Man'yōshū (Book 17)*. Brill:London.
- Vovin, A. (2016). *Man'yōshū. Book 18*. Brill:London.
- Vovin, A. (2017). *Man'yōshū (Book 1)*. Brill:London.
- Watanabe, A. (2001). *Heijō-kyō to Motsukan no Seiki*. Japan: Kodansha.
- Yeşilyurt, Ş. (2016). Sarıkamış Destanı'nın Oluşumsal Yapısalcı Yöntem Işığında İncelenmesi. *Karadeniz*, (31) 157- 174.

ANTI-PROVERB AS A TYPE OF INTERTEXTUAL JOKE¹

Öznur TUZCU²

Abstract

Intertextuality is one of the most complicated disciplines of literary studies, which a large number of theorists have attempted to define; still, the definitions greatly differ from each other in terms of their focal points. Whilst some scholars such as Rifaterre (1994) and Barthes (2001) emphasize the role of readers and reading process in the discipline, others like Bakhtin (1981) and Kristeva (1980) are mainly concerned with the relationship among texts. Studies have investigated intertextuality in different fields such as advertising (Oppenheim, 2014), sitcom series (Kinnonen, 2012), music (Barron, 2015), and so on; our study attempts to examine intertextual references on the basis of creating humor, specifically, through the popular phenomenon of anti-proverbs. In other words, anti-proverbs have been analyzed from the point of the view of humor theories –superiority, incongruity, and relief theories, attempting to discover how the intertextual references function in creating a humorous content in the new text- anti-proverbs.

Keywords: intertextuality, humor, anti-proverb, intertextual jokes

METİNLERARASI MİZAHIN BİR TÜRÜ OLARAK ANTI-ATASÖZLERİ

Özet

Metinlerarasılık, çok sayıda kuramcının tanımlamaya çalıştığı, edebi çalışmaların en karmaşık alanlarından biridir. Dolayısıyla bu alanda yapılan tanımlamalar, odak noktaları açısından birbirinden oldukça farklıdır. Rifaterre (1994) ve Barthes (2001) gibi bazı düşünürler okurların ve okuma sürecinin bu disiplindeki rolünü vurgularken; Bakhtin (1981) ve Kristeva (1980) gibi diğer düşünürler daha çok bu disiplinin diğer metinlerle ilişkisi üzerinde durmuşlardır. Metinlerarasılığı reklam (Oppenheim, 2014), durum komedisi (Kinnonen, 2012), müzik (Barron, 2015) gibi farklı alanlarda inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bu makale ise, özellikle popüler bir olgu olan

¹This article is the expanded version of the paper entitled "Anti-Proverb as a Type of Intertextual Joke" presented at 12th Annual International Conference on Humanities and Social Sciences, 4-6 May 2018, at Charles University of Prague, Czech Republic.

² Öğr. Görevlisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Uluslararası Öğrenci Ofisi. oznur.tuzcu@erdogan.edu.tr

anti-atasözleri aracılığıyla mizah ortaya çıkarmayı amaçlayan metinlerarası referansları incelemeye çalışmıştır. Diğer bir deyişle, metinlerarası referansların yeni bir metin olan anti-atasözlerinde mizahi bir içerik oluşturmada nasıl bir işlev gördüğü ortaya koymaya çalışılmış ve anti-atasözleri Üstünlük, Uyuşmazlık ve Rahatlama Teorileri olan mizah teorileri açısından analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: metinlerarasılık, mizah, anti-atasözü, metinlerarası referanslar

Introduction

Intertextuality is defined as “a text’s dependence on prior words, concepts, connotations, codes, conventions, unconscious practices and texts. Each text is an intertext that borrows, knowingly or not, from the immense archive of previous culture” (Leitch, 2001: 21 cited from Zengin (2016)). The term “intertextuality” was coined by Julia Kristeva in the late 1960s, though it is a common belief that the concept of intertextuality dates back to the ancient times, to the first person, first text and discourse (Alfaro, 1996) and recorded in different forms that can be found in the classics. For example, Plato (c. 428 B.C.E. – c. 348 B.C.E.) considers the creation of poets as a copy of earlier studies, for Aristotle (384 B.C.E. – March 7, 322 B.C.E.), it is a reduction and intensification of the works of written literature and the oral tradition of myths, stock characters or social codes of conduct. As a concept, intertextuality has been defined by various theorists such as Saussure (1966), Bakhtin (1981), Barthes (2001), Kristeva (1980), Riffaterre (1994), Genette (2011) and so on and despite having their own intertextual theories, theorists and practitioners come to the common point that “no text exists own its own, and all texts are in a relationship with other texts”. The more present day theoreticians as both originators and contributors such as Umberto Eco, Harold Bloom, Laurent Jenny, and so on who have an influence in the creation of intertextuality as a critical theory will be kept out of the scope of this study due to the limited length of the study and to keep the focus of the paper on the practical study on Anti-proverbs known as humorous structures from the perspective of intertextuality.

The theory of intertextuality has its own origins in the exceptional work of the Swiss linguist Saussure (1966), in the early twentieth century. Saussure’s revolutionary structuralism and his ideas of arbitrariness in signs and their differential aspect provide a basis of intertextuality in the sense that the meaning of a word comes from its difference from other linguistic elements rather than its relation to things. Besides, Saussure’s linguistic theory of claiming that language operates in two axes: syntagmatic and paradigmatic is another face of intertextuality. As such, syntagmatic axis is representative of the juxtaposition of words in

order to compose a sentence; whilst the paradigmatic axis represents the selection of choice of words from possible words. In essence, stemming from the word level, texts are interrelated with each other and their meanings depend on their relationship to other texts. So, intertextuality is an inevitable fact of creating meaning and texts.

Intertextuality is a notion belonging to the post structuralist (1960) and post-modernist theory in a way that the reader who has a cultural and historical background determines the meaning of the text, whilst modern attitude is objective. In the broadest sense, the post structuralist theory sees text as an object to be decoded and denies objectivity in interpretation, plus, the discipline of post-structuralism claims that there is no work on its own, all the works emerge from each other. In this respect, it is believed that all texts are interdependent upon each other. Moreover, for Kristeva (1980), any work of art is an inter-text, interacting with, rewritten, transformed and parodied versions of other texts, which is considered as intertextuality. Alfaro (1996) defines intertextuality as traces and, tracing of others, due to the differential and historical features of texts and adds that the concept of intertextuality has drawn attention to the interrelation of texts rather than being individual structures.

For Kristeva (1980), the interdependence of both literary and non-literary texts is the primary focus of intertextuality. Besides, according to Aktulum (2007), translations of books from various fields make the relationship among other sciences possible. Norrick (1989) extending the content of intertextuality from written text to spoken as it is clear in his definition “intertextuality occurs any time one text suggests or requires references to some other identifiable text or stretch of discourse spoken or written”. Norrick (1989) points out that unnamed sources are freely used in everyday conversation whilst scholarly texts use intertextual references as accurately and conspicuously as possible. Zengin (2016) defines intertextuality in its simplest sense, as creating texts by borrowing words and concepts from other texts, and adds that writers are actually readers of previous or concurrent texts which are naturally affected by other texts in various ways such as references, citation, and so on. Bakhtin (1981) argues that every text has been written / uttered previously, so a writer or a speaker is not the creator of what they write or utter, none of us “Adam”. Therefore, it seems impossible, that any text is unique and not used before, so there is a dialogism instead of monologism in literary works. Bakhtin’s dialogism is related with intertextuality in the sense that “the meaning of other word or utterance is formed through the speaker’s relation to other people, other people’s words and expressions and the specific culture experienced in a

specific time and place.” (Zengin, 2016). Bakhtin’s theory of dialogism and heteroglossia (the presence of two or more voices in a text or other artistic works) paved the way for Julia Kristeva’s theory of intertextuality.

Intertextuality, for Kristeva (1980), occurs in each text and there is not a unique text whether be literary or non-literary, due to the dialogic nature of language and the generation of meaning derived from a text’s relation with other texts. Henceforth, the authors are not viewed as the creators of the original texts but rather compilers of previous texts by transforming, rewriting or parodying them. According to Kristeva (1980), writers are readers of the texts before they are creators of the texts, which is also a post-structuralist and post-modernist attitude. Kristeva (1980) asserts the subjectivity of language and adds that every utterance or text has its performer’s (writer or speaker) assumptions and knowledge, so, texts and utterances can be naturally interpreted differently. That may be the reason for the occurrence of a wide range of different interpretations of one single poem or other literary works. Kristeva (1980) also emphasizes that the reading process is both complicated and productive in a way that old texts interfere with the new texts and the reader shifts from the role of consumer to that of producer, by interpreting and finally producing the meaning.

The productivity in intertextuality is also seen in the works of Barthes, who asserts that a text is a process of production even after its writing process. Barthes defines text as a combination of old texts and every text is created out of other texts, therefore, as Terry Eagleton defines Barthesian conception of text “All literary texts are woven out of other literary texts, not in the conventional sense that they bear the traces of “influence” but in the more radical sense that every word, phrase or segment is a reworking of our writings which precede or surround the individual work. There is no such thing as literary ‘originality’ so such a thing as the ‘first’ literary work: all literature is intertextual (2008: 19 cited from Zengin (2016). All the quotations and insertions shape the reader’s interpretation and signification of the text which leads to the emergence of different meanings and interpretations of a single text that reminds us that Barthes’s declaring the death of the author and celebrating the birth of the reader. Barthes asserts this idea because according to him, the meaning of the text is not single, on the contrary, the text is plural, which means that both the readers of the texts and the authors of the texts are always in interaction with other texts. Therefore, the generation of the meanings of a text occurs at both the production and the reception level.

Genette defines “transtextuality” or textual transcendence as the relation between a text with other texts or different from its own, and categorizes into five types in which intertextuality is a text that contains words coming from another text or writer; paratextuality is a text in which creators are influenced by items which are not in the text themselves, such as titles; metatextuality which is about to citing of another works’ texts in a different text; architextuality which is about a text by title; and hypertextuality which contains something like translation and adaptation which is limited to a text, but also to film, painting, and even music (Mirenayat & Soofastaei, 2015).

Intertextuality which is consciously or unconsciously applied from the previous texts can be detected by the reader in a number of ways such as direct quotation, citation, allusion, echo, reference, imitation, collage, parody, pastiche, literary conventions. All these examples of intertextuality provide a text to be either transformation or reproduction versions of previous texts. From this aspect, anti-proverbs are one of the more salient examples of intertextuality and this study attempts to examine the anti-proverbs as an intertextual practice, humor and anti-proverbs, which are interconnected notions, and will be explained in the following sections.

Furthermore, intertextual reference helps create humor in many ways. “Intertextual jokes can involve references from different literary genre sources as indicated in Norrick’s work (1989) such as other jokes, a well-known phrase from literature (Shakespeare), a nursery rhyme, a post card, a proverbial phrase, a popular song, and so on, therefore, as a part of wider artistic practice, intertextuality evidently crosses its boundaries. Attempting to understand the notion of humor, the following section deals with the theories of humor that will be assessed from the perspective of linguistics in this study, which focuses on the humorous effect of anti-proverbs created through intertextuality.

Humor

Humor, as determined by the common sense, is defined as ‘something that makes a person laugh or smile’ (Ross, 2015) and due to its being a multi-disciplinary concept has been studied in many fields of research such as psychology, philosophy, linguistics, sociology, literature and so on. Humor will be assessed from the perspective of linguistics in this study which focuses on the humorous effect of anti-proverbs created with intertextuality. It should be noted that most humor in anti-proverbs comes from the comparison between the source and the new text. Therefore, the recognition of the source text is necessary to achieve a

humorous impact on the receiver, which determines the achievement by the laughter of the receiver at the correct moment.

In his study Norrick (1989) introduces the terminology and theoretical perspective of humorous discourses and asserts that the humorous part of a discourse occurs in the punch line, “The build-up of any joke introduces a specific scene or point of view which the punch line undermines by introducing a conflicting point of view or a new scene entirely”. Norrick (1989) notes that a dual processing is experienced by conveying the mental attention from the original version of the data (the original source text) to the new text (the adapted version of the source text) which causes a confliction, and results in a simultaneous double association - bisociation (Koestler’s term (1964) cited from Norrick (1989)). The punch line rises to the occasion during this bisociation process of the audience and surprises and finally generates laughter. So, humor noticeably depends on the audiences’ intelligence and background knowledge to recognize the source text. Intertextuality drives all this mechanism. The performer’s performance in creating and introducing a new text by applying pre-existent text anticipating that the new text will become a humorous discourse, and laughter is a response to the new text, based on the ability of the audience to connect the new text to his/her previous knowledge from a movie, a book, a sculpture, a proverb and so on, which sounds ‘intertextuality’.

Humor has been studied and attempts to be clarified by different scholars such as Morreal, Raskin, Attardo, Monro, Lyttle, Spiegel and so on from the point of view of the definition of humor to the characteristics of response or both (Smuts, 2006). However, the theories of humor are simply divided into three main categories: Superiority Theory, Relief Theory and Incongruity Theory.

According to the superiority theory of humor, human nature has a feeling of a sudden sense of superiority over others that can create humor or amusement. Mulder and Nijholt (2002) explain the superiority theory as “laughing about the misfortunes of others; it reflects our own superiority”. For example, the extract “If I were only casting the White Swan the role would be yours” is an allusion to the movie Black Swan and it can be recognized only by the viewers who saw the movie Black Swan before (Kinnunen, 2012). Indeed, this notion of theory of superiority dates back to Plato (c. 428 B.C.E. – c. 348 B.C.E.) and Aristotle (384 B.C.E. – March 7, 322 B.C.E.). Plato also suggests that deficiencies, limitations, weaknesses of human drive others to laugh and it makes them feel superior than other people, for example, human may see themselves as wealthier, more handsome or smarter than they really

are ("Laughter - Superiority Theory", 2018). Plato again emphasizes that humor derives from the mixture of pleasure and pain that lies in the malice of amusement (Smuts, 2006). Aristotle develops the theory of Plato and believes that laughable is a subdivision of the ugly, plus, laughter can be a desirable thing so long as it is not too much. Hobbes characterizes laughter as a 'sudden glory' and an expression of a sudden realization that we are better than others (Ross, 2015).

Another theory of humor is the relief theory. This theory attempts to describe humor from a psycho-psychological viewpoint. Freud (1928) asserts the idea that humans save "psychic energy" generated by repression and released by humor. Alleging that the human brain creates so-called "censors" in order to create barriers to prevent from thinking "unpleasant" or "forbidden" thoughts such as death, sex, ... so" to be able to elude these barriers jokes are a way of releasing the "physic energy in the form of laughter. According to Mulder and Nijholt (2010), this release is spontaneous and expresses itself in laughter.

While the Superiority Theory says that the cause of laughter is the feeling of superiority, and that the Relief Theory thinks that it is the release of nervous energy, the Incongruity Theory stipulates that it is the perception of "something" incongruous—something that violates our mental patterns and expectations. This approach was taken by James Beattie, Immanuel Kant, Arthur Schopenhauer, Søren Kierkegaard, philosophers and psychologists. Incongruity is now the dominant theory of humor in philosophy and psychology ("Author and Citation Information for "Philosophy of Humor"", 2018).

The incongruity theory determines that all humor derives from the comparison between the source and the new text in a way that humans compare what they know and expect in everyday life and what they experience in the new situation. The differences which contradict with their expectations create a sense of incongruity and so humor in humans. In other words, humor is widely regarded as a response to an incongruity which is defined in the Longman dictionary as "the fact that something is strange, unusual, or unsuitable in a particular situation". The incongruity theory is the cognitive side of the humor theories. According to this theory, there are rules between the objects and the events so humans regulate their lives in accordance with those rules. The situations which occur beyond the rules and contradict humans' expectations cause humor (Şahin, 2010) and this is what is called incongruity. Accordingly, Şahin (2010) explains the situation which humans laugh when they see someone fall down, representative of an example of incongruity theory because this behavior of "falling down" is not congruent to what humans expect 'Humans walk or

stand but do not fall down'. In other words, humans' all expectation, knowledge and experiences become upside down when they see someone falling, becoming a source of humor. However, not all incongruent situations are regarded as humorous, for example, earthquakes, traffic accidents, fires are also incongruent but humans do not show a sense of humor. Mulder & Nijholt (2002), on the other hand, consider the incongruity theory as part of the linguistics discipline due to its function of explaining the structure of jokes and lack of attention to the reasons of humor, and they also find this theory insufficient in regards to "why we can hear a joke more than one time and still find it funny and why not all incongruities are funny".

Anti-Proverb

Anti-proverbs have been in existence for many years, though the term "anti-proverb" was not coined by Wolfgang Mieder until 1982. An anti-proverb is the transformation of a standard proverb. Paremiologist Wolfgang Mieder (2004) puts it as "parodied, twisted, or fractured proverbs that reveal humorous or satirical speech play with traditional proverbial wisdom" (p.28). Obviously, anti-proverbs, though not all, have a humorous effect on the receivers, based on their main characteristics as being comical. Herkman (2000) (cited in Kinnonen 2012:7) defines 'comical' as 'combining surprising elements together, placing something familiar into an unfamiliar surroundings or acting in an unconventional way'. Anti-proverbs have also been defined as an allusive distortion, parody, misapplication, or unexpected contextualization of a recognized proverb, usually for comic or satiric. As understood from the definitions of "anti-proverbs" and "comical", the humor lies in the incongruity, so, the source text which is reinterpreted to fit in its new location -in the anti-proverbs- has to create an unaccustomed situation. However, incongruity is not sufficient to reveal humor, it also requires the ability to surprise receivers in the punch line as Aristotle says that "[t]he effect is produced even by jokes depending upon changes of the letters of a word; this too is a surprise. You find this in verse as well as in prose. The word which comes is not what the hearer imagined".

Moreover, to have complete effect, an anti-proverb should be based on a known proverb and borrow its entire structure from the original proverbs in order to create humor on receivers. In some anti-proverbs, a part of a proverb is borrowed and used in a part of the anti-proverb (with the wrong concept). Alternatively, the creators import a text from the original proverb to create an unnoticed but funny meaning, and varies the content but not structure (to keep the familiarity with the source text) to create humor. Plus, unlike prose, the structure of

the anti-proverb, which is mostly created by applying a number of intertextual references, is mostly one-line expressions and does not allow the creator to do any explanation regarding the text.

Therefore, when using anti-proverbs, the receivers are not challenged to discover the original text though some anti-proverbs as intertextual jokes require the receiver's laughter, some just develop a witty remark. If an anti-proverb is intertextually referencing a film, a song, a book or other sources, the meaning and/or humor of the anti-proverb may only be understood and appreciated if receivers are familiar with the source text as Norrick (1989) points "jokes draw on the entire spectrum of recognizable texts for the creation of intertextual humor" (p.130).

Examples of Turkish Anti-Proverbs and Their Analysis

The creation of anti-proverbs already depends on an intertextual practice, since using any parts from original text in correct or incorrect way clearly counts as an intertextual relationship. Anti-proverbs are created in a number of ways, such as, substituting, replacing, eliciting, and so on, the original wording of the proverbs to better suit the new context in a humorous way. The receivers enjoy the humor by recognizing the similarities and differences between the intertextual references and anti-proverbs.

The examples of anti-proverbs have been chosen from Turkish anti-proverbs. Proverbs from which the anti-proverbs are derived have been indicated in **bold**, they are followed by their literal translation (LT) in English if necessary and/or meaning (M) in English, and English proverbs equivalent (EE) to the proverbs if available. Then, anti-proverbs have been introduced with their literal English translation (LT). Lastly, the relationships between the proverbs and anti-proverbs, outside sources, their meaning and contribution to the text as well as their humorous effect on the receivers have been discussed.

(P1) **Korkunun ecele faydası yoktur.**

EE: Cowards die many times before their deaths.

(AP1) **Korkunun ecele faydası yoktur, sadece iç çamaşırları kirletir.**

LT: Cowards die many times before their deaths, it only dirties the underwear.

The first part of the anti-proverb is a proverb which means "Cowards die many times before their deaths". While the second part refers to an idiom which means "frighten the pants off" in its original version but in this version, it literally says "it only dirties the underwear". The humor comes from two sources in this text: the first one is the unexpected extension of

the saying and the second is the polite style in using the idiom. It can be considered under category of relief theory of humor. The proverb containing the subject of “death” which is an unpleasant idea for human being causes the receivers to feel stressed until the second part is introduced. The humorous way of referencing an idiom enables the receivers to release the energy with laughter.

(P2) Bülbülü altın kafese koymuşlar, “ah vatanım” demiş.

(LT) They put the nightingale in a golden cage, it still craved for its country.

(LT) They put a gold bullion cage, said "ah country".

(AP2) Bülbülü altın kafese koymuşlar, bülbül yine bülbül.

(LT) They put the nightingale in a golden cage, but it's still a nightingale.

(P3) Eşeğe altın semer vursalar, eşek yine eşektir.

(EE) You can put lipstick on a pig, but it's still a pig

(AP3) Eşeğe altın semer vürmüşler, “ah vatanım” demiş.

(LT) You can put lipstick on a pig, said "ah country".

AP2 and AP3 whose first parts belong to proverbs have become anti-proverbs by swapping the second parts of their original extensions. Consequently, the intertextuality occurs between two proverbs by swapping their second parts. Incongruity theory and relief theory overlap in AP2. Considering the situation of the nightingale jailed in a cage, causing stress on the receiver which is not a pleasant situation for the animal, but later on it ends with an unexpected way (with a different proverb), so it causes a sense of humor and incongruity that enables the receiver to release the energy through laughter.

(P4) Bülbülün çektiği dili belası.

(LT) The trouble the nightingale gets from her tongue (speech).

(M) If someone speaks without thinking, it may cause some trouble in the future.

(AP4) Bülbülün çektiği piyango biletine bir şey çıkmaz.

(LT) The lottery ticket picked by the nightingale does not earn anything.

(AP5) Bülbülün çektiği dili belasıdır, siyasetçi de aynen öyledir. Nefes alıp durmadan yerli yersiz konuşur.

(LT) If someone speaks without thinking, it may cause some trouble in the future. A politician is exactly the same, he/she speaks out of turn.

Both AP4 and AP5 are derived from the proverb indicated in P4. AP4 is connected to P4 with the word “çekmek” which is a homonymous word. In P4, it means “suffer” whilst in AP4 it means “pick”. The misuse of the proverb with the text “pick the lottery ticket” which is a popular phrase in Turkey creates humor on the receivers since it is an incongruent situation. In AP5, the nightingale is compared to a politician in a way that they both put themselves into difficulty due to their over-speaking.

(P5) Görünen köy kılavuz istemez.

(EE) Good wine needs no bush.

(LT) One does not need a guide when the village is in sight.

(AP6) Görünen köy, uzakta değildir. (Umudumuz şaban –film)

(LT) The village in sight is not in distant.

AP6 has been used in a popular Turkish movie called “Umudumuz Şaban (Our hope is Şaban) by a well-known Turkish actor. Its humorous effect depends on the viewers' knowledge of a children song “there is a village in distant, it is our village, even if we do not go there, ...) which is referred to the second part “uzakta değildir (not in distant). The actor who is a mayor in the scene begins his speech with a proverb but unexpectedly finishes it with a part of a song, which causes laughter on the receivers. From this point of view, it can be considered under the category of incongruity theory.

(P6) Üzüm üzüm baka baka kararır.

(LT) Grape blackens by looking at other grapes.

(EE) If you lie down with dogs you will rise up with fleas.

(AP7) Üzüm üzüm baka baka solarium!

(LT) Grape solarium by looking at other grapes!

Solarium as technical term defines a bed equipped with ultraviolet lights used for an artificial sun tan, plus, “sun tan” and “kararmak” are semantically related words. So, the intertextual reference refers to a technical term in this anti-proverb and it creates humor due to its unexpected usage.

(P7) Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

(LT) Every braveman has his own way of eating yoghurt.

(M) Everybody cherishes his own way of doing things

(EE) Different strokes for different folks.

(AP8) Her aslanın bir terbiyecisi yiyişi vardır.

(LT) Every lion has its own way of eating its handler.

AP8 uses the structure of the proverb in P7 though the meaning is completely different. Only two words (braveman and yoghurt) were replaced with words (lion and handler) which are out of context and irrelevant, but after finding the original source the receivers find it humorous.

(P8) Pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın.

(EE) Come hell or high water.

(LT) Someone who refuses rice, let the spoon break.

(AP9) Pilavdan dönenin, kuru fasülyede gözü vardır.

(LT) Someone who refuses rice has eyes on white beans.

The proverb (P8) means that a person who spurns the opportunities that come his way is someone who doesn't deserve to be helped in any way. The word “pilav (rice)” is the opportunity and “kaşık (spoon) is the help in this context. However, the AP9 uses the first part of the proverb as exactly how it is but the second part is different both structurally and semantically. In Turkish culture, rice and white beans are like a couple as a meal and people prefer to eat them together. AP9 has a humorous effect on the receiver due to their unexpected usage in this way.

Discussion and Conclusion

This paper has attempted to define three main issues: what intertextuality is from different perspectives; humor and humor theories; anti-proverbs; and how intertextuality functions in the structures and semantics of anti-proverbs. Besides, the anti-proverbs have been analyzed more thoroughly from the point of humor, concerning the function of the intertextual references in creating the anti-proverbs' humorous content.

The first issue was intertextuality as one of the main characteristics of post-modern texts, which not only exists in literature but also in different fields such as music, art, architecture and so forth. For theorists of intertextuality, a text is produced by harmonizing in its own with parts of other texts, which means all texts are related to previous texts, and there is no text independent from other texts. The second issue was humor which depends on the readers' competence in pursuing the intertextual echoes in a text, in other words, humor can be achieved only if the relationship between textual links can be recognized. The last issue was anti-proverbs which are created in a number of ways such as substitution, replacement,

elicitation and so on; the original wording of the proverbs to better suit the new context in a humorous way. The receivers enjoy the humor by recognizing the similarities and differences between the intertextual references and anti-proverbs. It should be noted that investigating intertextuality in anti-proverbs can be regarded as an objective approach since anti-proverbs are derived from proverbs which are set expressions and known by people. Though, the intertextual references which do not belong to a proverb require a general culture, background information and some research in order to be recognized. That is why, finding out the original source might be difficult without any previous knowledge and if the viewer cannot recognize the reference, anti-proverbs will most likely appear pointless.

Analyzing the intertextual references showed that the anti-proverbs in this study included allusions from different sources such as movie, TV show, technology, and so on, but most of the references were allusions to proverbs. It was possible to detect three main categories in which to place the example references according to what their humor function seemed to be: incongruity, superiority or relief theories. However, it should be taken into account that the categories overlapped in some anti-proverbs. For example, although most of the examples were categorized under the category of incongruity theory, some also belonged to the relief and superiority theory based on the intertextual references' contributions. The superiority theory was effective especially in references that were challenging for receivers to recognize without any previous knowledge of the original source. In general, the intertextual references were used in anti-proverbs where they appeared in unexpected, unconventional and surprising ways which have a humorous effect.

Obviously, the limited length of this study only allows presenting a limited number of anti-proverbs. Besides, the focus of this study regarding the part of humor is linguistics. However, it should not be forgotten there is a wide psychological aspect that requires further survey at a later time. Therefore, the phenomenon of intertextuality, humor and anti-proverbs are new to be searched from different perspective such as pragmatic, linguistic, sociologic, psychologic point of view.

References

- Alfaro, M. J. M. (1996). Intertextuality: Origins and development of the concept. *Atlantis*, 268-285.
- Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası ilişkiler*. Öteki Yayınevi.
- Bakhtin, M. M. (1981). The dialogic imagination: Four essays by mm bakhtin (m. holquist, ed.; c. emerson & m. holquist, trans.).
- Barron, F. (2015). Intertextuality in Music videos. [online] prezi.com. Available at: https://prezi.com/m/buj_pncrkn7/intertextuality-in-music-videos/ [Accessed 5 Jan. 2018].
- Barthes, R. (1994). 11 The Death of the Author. *Media Texts, Authors and Readers: A Reader*, 166.
- Dynel, M. (2009). Beyond a joke: Types of conversational humour. *Language and Linguistics Compass*, 3(5), 1284-1299.
- Freud, S. (1928). Humour. *The International Journal of Psychoanalysis*.
- Kinnunen, J. (2012). " I'm Indiana Jones!": intertextuality and humor in How I Met Your Mother.
- Kristeva, J. (1980). *Desire in language: A semiotic approach to literature and art*. Columbia University Press.
- Leon S. Roudiez, Transl. Thomas Gora, Alice Jardine and Leon S. Roudiez), Columbia University Press, New York.
- Laughter - Superiority Theory*. (2018). Projects.eightron.net. Retrieved 1 January 2018, from <http://projects.eightron.net/laughter/theory1.php>
- Mieder, W. 2004. Proverbs. A Handbook. Westport, CT and London: Greenwood Publishing Group.
- Morreall, John, "Philosophy of Humor", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/humor/>>.
- Morreall, J. (1983). *Taking laughter seriously*. Suny Press.
- Mulder, M. P., & Nijholt, A. (2002). *Humour research: State of art* (No. TR-CTIT-02-34). University of Twente, Centre for Telematics and Information Technology.

Norrick, N. R. (1989). Intertextuality in humor. *Humor - International Journal of Humor Research*, 2 (2), 117-140.

Oppenheim, R. (2014). *Postmodern Advertising and Intertextuality*. [online] prezi.com. Available at: <https://prezi.com/mbhyipun7jky/postmodern-advertising-and-intertextuality/> [Accessed 4 Feb. 2018].

Riffaterre, M. (1994). Intertextuality vs. hypertextuality. *New Literary History*, 25(4), 779-788.

Ross, A. (2015). *Language of humour*. London: Routledge.

Saussure, F. D. (1983). course in General linguistics. ed. Charles bally and Albert Sechehaye, in collaboration with Albert Riedlinger. *Translated from the French by Wade Baskin*. London: Duck-worth.

Sechehaye in collabration with Albert Riedlinger, Trans and Intr. Wade Baskin), McGrawHill Book Company, New York, Toronto and London:

Smuts, Aaron (2006). Humor. *Internet Encyclopedia of Philosophy*.

Speake, J. (Ed.). (2015). *Oxford dictionary of proverbs*. OUP Oxford.

Şahin, H. İ. (2010). Bektaşî Fıkraları ve Gülme Teorileri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (55).

Zengin, M. (2016). An Introduction to Intertextuality as a Literary Theory: Definitions, Axioms and the Originators. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 2016 (50), 299-327. <http://dx.doi.org/10.5505/pausbed.2016.96729>

Internet Sources

<https://prezi.com/mbhyipun7jky/postmodern-advertising-and-intertextuality/>

https://prezi.com/buj_pncrkn7/intertextuality-in-music-videos/

<http://www.guzelimsozler.com/sozleri-oku/12788-kizini-dovmeyen-torununu-erkensever.html>

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=226229820770412&id=168410306552364

<http://keyiflidakikalar.blogcu.com/atasozleri/5673991>

<https://www.uludagsozluk.com/k/cenk-erdem-modeli-atas%C3%B6zleri/>

<http://www.atasozlerianlamlari.com/atasozu-ara/>

<https://www.uludagsozluk.com/k/atas%C3%B6zlerini-de%C4%9Fi%C5%9Ftirip-komikhale-getirmek/>

**JAKOB WASSERMANN, DER JUDE DER BESTIMMUNG: EIN
SCHRIFTSTELLER DER GRUPPE »JUNG-WIEN« ZWISCHEN DEN
POLEN DEUTSCH-SEIN UND JUDE-SEIN**

Habib TEKİN¹

Abstract

Jakob Wassermann ist ein deutscher Autor jüdischen Ursprungs. Er zählt zu den renommierten Schriftstellern seiner Zeit und verkehrte mit wichtigen Persönlichkeiten wie etwa Stefan Zweig, Arthur Schnitzler, Thomas Mann, Hugo von Hofmannsthal und anderen. Wassermann wurde auf Wunsch von Schnitzler in Wien sesshaft und schloss sich dort der Gruppe “Jung-Wien” an. Der problematischste Teil des Lebens der jeweiligen Autoren betraf die der jüdischen Wurzeln und die Bekenntnis zu diesen. Das andere Problem bezieht sich auf die Zugehörigkeit zum Deutsch-Sein, denn der Autor ist in Deutschland geboren und hat ebenfalls eine deutsch-abendländliche Erziehung genossen. Das Welt- und Menschenbild von Wassermann differenziert sich auch von anderen Schriftstellern seiner Zeit ohne jüdischen Hintergrund. Deshalb ist das Ziel dieser Arbeit, die Zugehörigkeit Wassermanns zum Deutsch- und/oder Judentum klar und deutlich darzulegen. Um dies zu verwirklichen, wurden zahlreiche Essays, nicht-fiktionale Schriften, Briefe und die Autobiografie untersucht. Dadurch soll festgehalten werden, mit welchem Pol sich Wassermann mehr identifizieren kann.

Schlüsselwörter: Jakob Wassermann, Jüdische Identität, Deutsche Identität, Wiener Gruppe, Diaspora

**JAKOB WASSERMANN'IN YAHUDİLİK KADERİ: ALMAN- VE YAHUDİ
KİMLİĞİ İKİLEMİNDE »GENÇ VİYANA« GRUBU'NDAN BİR YAZAR**

Özet

Jakob Wassermann Yahudi kökenli bir Alman yazardır. Yaşadığı zaman diliminde çok tanınan bir yazar olması sebebiyle çağın ileri gelen isimleriyle sıkı arkadaşlık bağları kurar. Bunlardan bazıları, Stefan Zweig, Arthur Schnitzler, Thomas Mann, Hugo von Hofmannsthal'dır. Wassermann, Schnitzler'in ısrarı nedeniyle Viyana'ya göç etmiş ve

¹Wissenschaftlicher Mitarbeiter, Marmara Universität, Naturwissenschaftlich-Philosophische Fakultät, Araştırma Görevlisi, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi. habib.tekin@marmara.edu.tr

Batı Edebiyatı'nda Viyana Grubu olarak adlandırılan gruba dahil olmuştur. Wassermann'daki diğer bir sorun, Alman kimliğini de taşımasıdır. Bu sebeplerden ötürü makalede hedeflenen, Wassermann'ın Yahudilik ve Alman kültürü ile alakalı bakış açısını ve fikirlerini ortaya koymaktır. Bunun için yazarın farklı yazıları, mektupları, kurgusal olmayan makaleleri ve otobiyografisi incelenerek yazarın kendi iç dünyası yansıtılmaya çalışılır ve yazarın hangi kültüre daha yakın hissettiği irdelenir.

Anahtar Sözcükler: Jakob Wassermann, Yahudi Kimliği, Alman Kimliği, Viyana Grubu, Diaspora

Einleitung: Jakob Wassermann, ein Jude der Bestimmung

Die jüdische Identität bzw. die Judenfrage ist ein weitaus komplexeres Thema als man glaubt und nicht klar zu definieren. Das Bekenntnis zum Judentum und die Lehre der Vergangenheit seit dem Exodus² definieren die pessimistische, von Furcht und Angst determinierte Grundeinstellung und den Kulturpessimismus der jüdischen Bevölkerung seither. Der Exodus beinhaltet den Auszug aus Ägypten und die Rettung der Israeliten vor der Sklaverei des Pharaos. Die genaue Datierung des Geschehens ist in der Forschung umstritten. Deshalb werden die biblische Exodus-Erzählung und die darauffolgenden zehn Plagen in der Geschichtswissenschaft als Legenden angesehen, deren Historizität nicht genau zu rekonstruieren ist. „Der Auszug aus Ägypten ist einer der elementarsten und am häufigsten wiederholten Glaubenssätze im Alten Testament“ (Zenger, 1999, Spalte 1826).

---

² Der Exodus ist der Auszug der Israeliten aus Ägypten und somit der Sklaverei in das kanaanäische Land. Die ungefähr vierzigjährige Wanderung unter der Führung von Moses ist etwa zwischen dem 10. und 6. Jahrhundert vor Christi zu datieren. [Für weitere detaillierte Informationen siehe: Freud, Sigmund (2006). *Der Mann Moses und die monotheistische Religion*. (14. Aufl.). Frankfurt am Main: Fischer. Oder: Noth, Martin (1956). *Geschichte Israels*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. Oder: Eckart, Otto (2006). *Moses – Geschichte und Legende*. München: C.H. Beck.]

Abb. 1: Jakob Wassermann

Viel wichtiger für die Literaturwissenschaft hierbei ist jedoch das Urmotiv der Flucht der Juden, denn seit jenem Geschehen ist für die jüdische Bevölkerung das statische Fluchtmotiv charakteristisch, das bis ins späte 18. und 19. Jahrhundert hin andauert. Mit Hitlers Machtergreifung im Jahre 1933 und der darauffolgenden Judenverfolgung, der antisemitischen Grundhaltung der NS-Zeit und der menschenlosen Vergasung von Millionen von Juden gewinnt die ganze Judenproblematik noch einmal enorm an Aufschwung und die Grausamkeit des jüdischen Schicksals ist deutlich spürbar. Viele im deutschsprachigen Raum sich aufhaltende Autoren – vor allem die Autoren der Gruppe „Jung-Wien“ – müssen entweder wieder die Flucht ergreifen, leben im Exil, oder sind dem grauenvollen Schicksal unterworfen. Unter den berühmten jüdischen Autoren sind wohl Stefan Zweig, Arthur Schnitzler, Joseph Roth, Hugo von Hofmannsthal (u.v.a.) und unter anderem auch Jakob Wassermann zu nennen. Vom letzteren wird in der Literaturwissenschaft wenig rezipiert, doch Wassermann selbst war zu seiner Zeit eine Person von nicht minderer Wichtigkeit. Er agierte und verkehrte mit seinen Zeitgenossen wie etwa Stefan Zweig, Gerhart Hauptmann, Arthur Schnitzler u.a. und seine Werke zählten zu den renommierten Schriften des Zeitalters.

Abb. 2. Postkarte an Gerhart Hauptmann (Vorderseite)³

³ Mann, Thomas, Jakob Wassermann, Hermann Hesse (u.a.) (1931). Brief von Hedwig Fischer, Thomas Mann, Jakob Wassermann, Katia Mann, Samuel Fischer, Marta Karlweis-Wassermann, Hermann Hesse, Nino Hesse und Hans Ramenau (Filmagent) an Gerhart Hauptmann. St. Moritz [Kurhaus Chantarella]. In: *Kalliope 1754088* (<http://kalliope-verbund.info/de/ead?ead.id=DE-611HS-1754088>). Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz.

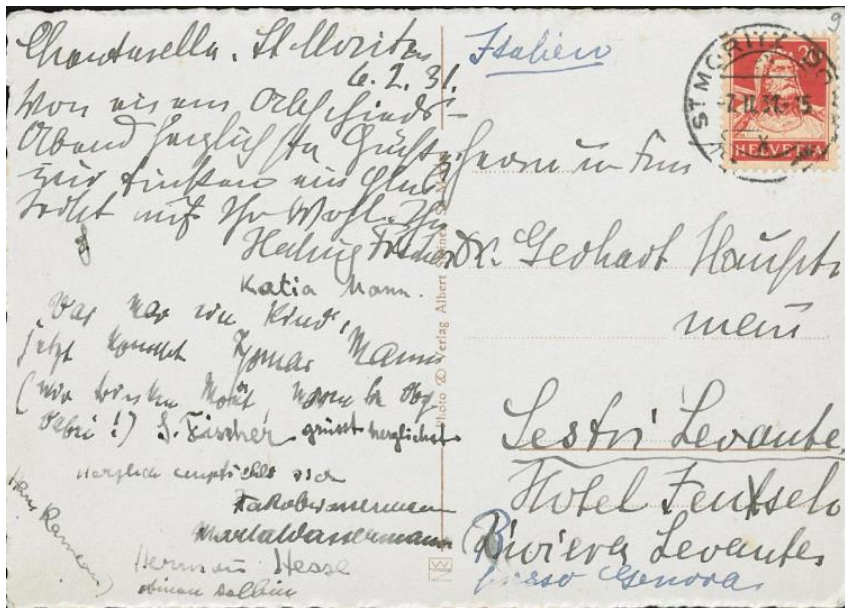

Abb. 3. Postkarte an Gerhart Hauptmann (Rückseite)⁴

Die oben aufgeführte Postkarte an Gerhart Hauptmann vom 07.11.1931 belegt, dass Wassermann mit den renommierten Schriftstellern seiner Zeit einen engen Kontakt pflegte. Die auf der Postkarte mit jeweiligen Unterschriften versehenen Autoren haben nämlich einen gemeinsamen Aufenthalt im Kurhaus St. Moritz in Chantarella verbracht und dabei eine Postkarte an den gemeinsamen Freund Gerhart Hauptmann verschickt. Die auf der Rückseite der Postkarte enthaltenen Unterschriften sind von Hedwig Fischer, Thomas Mann, Jakob Wassermann, Katia Mann, Samuel Fischer, Marta Karlweis- Wassermann, Hermann Hesse, Nino Hesse und Hans Ramenau.

Jakob Wassermann ist ein deutsch-jüdischer Autor und zählt zu den produktivsten und berühmtesten Schriftstellern seiner Zeit. Er ist 1873 in Fürth geboren und ein Jahr nach Hitlers Machtergreifung im Jahre 1934 in Altaussee gestorben. Zu seinen wichtigsten Werken zählen *Die Juden von Zirndorf*, *Geschichte der jungen Renate Fuchs*, *Der Moloch*, *Caspar Hauser oder die Trägheit des Herzens* und *Gänsemännchen*. Seine Werke sind meist vom Dualismus geprägt. Es handelt sich hierbei um die Gegensätzlichkeit *Deutsch-Sein* versus *Jude-Sein*. Er selbst definiert sich als einen deutsch-jüdischen Autor und vereint beide Begrifflichkeiten und schließt jegliche Parteinahme zu einer Richtung aus (Horch, 2007, S.69ff.).

⁴ Ebd.

Nach einer Begegnung mit dem Verleger Albert Langen arbeitete er in der Redaktion der Zeitschrift *Simplicissimus*, wo er auch die Möglichkeit hatte seine ersten Werke *Melusine* und *Die Juden von Zirndorf* wöchentlich zu veröffentlichen.

Gegen Ende der 1897er schrieb er für die *Frankfurter Zeitung*, schloss während seines München-Aufenthalts die Freundschaft von Thomas Mann und Rainer Maria Rilke und übersiedelte später – besonders auf Wunsch von Arthur Schnitzler – nach Wien, um sich der Gruppe Jung-Wien anzuschließen (Müller, 2007, S.45ff.).

Zwei Jahre später (1899) wird Wassermann Autor des Samuel Fischer Verlags in Berlin, wo sein Roman *Die Geschichte der jungen Renate Fuchs* im Jahre 1901 publiziert wurde. Wassermann ist unter anderem von Dostojewski und von Sigmund Freuds Psychoanalyse besonders beeinflusst worden, die sich in vielen seiner Werke widerspiegeln. Dies wird durch Helga Abret bestätigt:

Wassermann, von Langen entdeckt und gefördert, gehörte zu den erfolgreichsten Romanciers der Wilhelminischen Zeit. Geschickt verstand er es, das Interesse des Lesers seiner Zeit an historischen Stoffen oder an der skandalumwitterten Gestalt des Caspar Hauser [...] mit einer modernen psychologischen Erzählweise zu verbinden. Doch liefen ihm jüngere psychologische Erzähler wie Stefan Zweig schon zu Lebzeiten formal den Rang ab. Dass die Versuche, Wassermann nach dem Zweiten Weltkrieg wieder einer breiteren Leserschaft zugänglich zu machen, von keinem überzeugenden Erfolg gekrönt waren, mag teilweise an seiner exaltiert-hochgestimmten Sprache liegen, die heute fremd und oft unecht klingt (Abret, 1993, S. 388).

Darüber hinaus pflegte Wassermann eine enge Freundschaft mit Hugo von Hofmannsthal. Details über die enge Freundschaft ist aus Jakob Wassermanns Werk *Mein Freund Hugo von Hofmannsthal* zu entnehmen.

Jakob Wassermann starb ein Jahr nach Hitlers Machtergreifung. Er hatte also nicht die Möglichkeit, das Grauen des NS-Regimes zu erleben, trotzdem hat er sich doch generell über die Judenfrage geäußert. Jedoch hat man keine Belege dafür, dass Wassermann sich zu der späteren Judenverfolgung im Dritten Reich geäußert hätte, da er diese Gräueltaten nicht erlebt hat. Die Judenfrage ist wie auch schon o.g. ein immer andauerndes Problem und starke antisemitische Vorfälle sind nicht nur auf die Nazi-Zeit einzuschränken.

Ein Mann zwischen den Polen Deutschtum und Judentum

Wassermann äußert sich in verschiedenen seiner Schriften zur Judenfrage; beispielsweise in *Das Los der Juden* (1904), *Der Jude als Orientale* (1914), *Der Jude der*

Bestimmung (1925), *Die psychologische Situation des Judentums* (1904-1933), *Der Jude in der Kunst* (1904-19033) und besonders in seiner Autobiografie *Mein Weg als Deutscher und Jude* (1921). Vorneweg ist zu sagen, dass beide Begrifflichkeiten *Deutsch* und *Jude* für Wassermann nicht zu trennen sind, dass Wassermann sich der zionistischen Bewegung nicht angeschlossen hat – obwohl er enge Verknüpfungen zu Schlüsselfiguren wie etwa Martin Buber hatte – und, dass Wassermann einen Widerstand geleistet hat

gegen einen nationalen Zusammenschluß der Juden außerhalb Europas[.][S]eine prophetische Furcht vor dem Ende ihres »weltgeschichtlichen Mission« nach einer Staatsgründung – die sie nunmehr, wie wir wissen, unausweichlich zur Wandlung vom ewigen Opfer zum gelegentlichen Missetäter zwingt – sind in anderen Aufsätzen, vor allem in dem Vortrag über »Die psychologische Situation des Judentums« zu finden (Spiel, 1984, S. 13).

Das Los der Juden

Seinen Aufsatz eröffnet Wassermann mit einer Erinnerung aus der Knabenzeit, wo ein junger schlanker, blonder, blauäugiger Jude auf der Straße von einer Horde von Jungen verfolgt als »Jud!« beschimpft und mit Steinen beworfen wird. Dieser Ausdruck von Hass ist für Wassermann das allgemeine Bild gegenüber den Juden. Es betrifft also nicht den schönen jüdischen Knaben auf individueller Ebene, sondern es ist eine Angelegenheit der Rasse. Merkwürdigerweise plädiert Wassermann aber auch gegen ein Judenbild als den Erbfeind:

Ich glaube auch nicht an die Geschichte vom »Erbfeind«. [...] Wenn ein Semit und ein Arier auf eine einsame Insel verschlagen würden, sie würden sich zu verstehen, zu verständigen, zu lieben versuchen. Die Abneigung des Durchschnitts-Deutschen oder -Christen oder -Germanen gegen den Durchschnitts-Juden beruht auf Unwissenheit, auf versteinertem Mißtrauen, auf religiöser Voreingenommenheit (Wassermann, 1984a, S. 18).

Für Wassermann ist es also die Unwissenheit, die die Menschen zu Hassaktion verleiten. Darüber hinaus übt Wassermann Kritik an diejenigen aus, die zu Hassgefühlen tendieren und meint, es sei auch nicht im Sinne der Lehre Christi:

Das waren die Prinzipien, die aus Christi Lehre verteidigt, die Taten, die in Christi Namen verübt wurden, und das Kreuz, aus dessen Stamm Liebe und Duldung erblühen sollten, funkelte düster über Ozeanen von Blut (Wassermann, 1984a, S. 19).

Eine jüdische Nationalität ist für Wassermann auch ein Treibhausgedanke, worüber er nicht sprechen möchte. Die Freiheit der Juden existiert auch nicht, da der Jude so wie in Zeiten der Sklaverei gebrandmarkt „[s]ich fremd unter Fremden im fremden Land“ (Wassermann, 1984a, S. 25) fühlend lebt. Demnach ist der Glaube an einen Messias, den Erlöser zu erwähnen, denn der Drang zur Erlösung und des Erlösenwollens ist ein ständiger

Bestandteil aller Juden und der Jude bedarf stets der Erlösung: „vom Leibe, vom Geiste, von der Erde, von der Wirklichkeit, von den Träumen“ (Wassermann, 1984a, S. 26).

Der Jude als Orientale

Der Jude als Orientale ist ein Brief, den Wassermann an seinen Freund Martin Buber verfasst hat. Hier liefert er eine Definition des Judentums allgemein und grenzt den europäischen Juden vom orientalischen ab. Nach Wassermann ist die Existenz der Juden geprägt von Gegensätzlichkeit: sozial versus anarchisch-einsam, Fanatiker versus Gleichgültiger und Söldner versus Prophet. Den europäischen Juden bezeichnet Wassermann als den Literaten und den Literaten als den Gottlosen. Der orientalische Jude hingegen, der an seine Wurzel festhält, ist eine symbolische Figur:

„[Der Jude als Orientale] ist kein Leugner, sondern Bestätiger. Er ist niemals Sektierer, niemals Partikulist, er hat nichts von einem Fanatiker, von einem Präsidenten, von einem Zurückgesetzten, er hat alles innen, was die andern außen suchen. [...] Er ist frei und jene sind Knechte. Er ist wahr, und jene lügen (Wassermann, 1984b, S. 31).

Ferner fügt Wassermann eine weitere Definition vom orientalen Juden ein. Demnach ist der orientale Jude der stolze, vollkommene und ruhige Jude:

[Der orientale Jude ist] noch im Besitz seiner Vergangenheit und [steht] daher bewußter und selbstverständlicher im Leben. [...] Sein Geist [hat] Muße für die innere Welt. Der Typus dieses Juden existierte in Spanien noch, als ihn die übrige Christenwelt längst vernichtet hatte. Den Mord hat Europa zu büßen (Wassermann, 1984a, S. 19).

Dieser Mord an den Juden findet mittels der Ausbeutung der christlichen Lehre statt, zu der die Pfarrer und Priester tendieren, so Wassermann (Wassermann, 1984a, S. 21).

Mein Weg als Deutscher und Jude

Die wohl wichtigsten Daten über Jakob Wassermann – aber auch seiner religiösen Gesinnung – ist zweifelsohne seiner Autobiografie *Mein Weg als Deutscher und Jude* zu entnehmen. Jakob Wassermanns Suche nach einer Identität ist unter zwei Aspekten zu betrachten, zum einen ist es die Angehörigkeit zum Deutschtum und zum anderen handelt es sich um die Identifikation mit dem Judentum. Für Wassermann sind beide Begrifflichkeiten – wie bereits erwähnt – nicht voneinander zu trennen; und was das Judentum betrifft, so ist dies nach Wassermanns Selbstauskunft ein problematischer Teil seines Lebens:

[...] über den problematischen Teil meines Lebens, den, der mein Judentum und meine Existenz als Jude betrifft, nicht als Jude schlechthin, sondern als deutscher Jude, zwei

Begriffe, die auch dem Unbefangenen Ausblick auf Fülle von Mißverständnissen, Tragik, Widersprüchen, Hader und Leiden eröffnen (Wassermann, 1984c, S. 36).

Wassermann, der Deutsche

Wassermann ist in der ältesten Judengemeinde in Deutschland, die bereits seit dem 9. Jahrhundert mit Juden besiedelt worden ist, – also in Fürth – geboren. Die mütterliche Seite von Wassermann soll nach Selbstauskunft zu den aus Spanien nach Franken vertriebenen Juden – den sogenannten Sephariden – angehören (Wassermann, 1984c, S. 36).

Die Erziehung des Dichters erfolgte abendländisch deutsch, er genoss eine deutsche Erziehung, verkehrte mit deutschen Freunden, die religiöse Auffassung war für ihn eher von sekundärer Wichtigkeit.

Die Schule, die ich besuchte, war staatlich und öffentlich. Man wohnte unter Christen, verkehrte mit Christen, und für die fortgeschrittenen Juden, zu denen mein Vater zählte, gab es eine jüdische Gemeinde nur im Sinne des Kultus und der Tradition (Wassermann, 1984c, S. 37).

Der Schriftsteller bekennt sich schlicht als Deutscher: „ich fühlte mich als Mitglied einer Nation, gleichgeordnet als Mensch, gleichberechtigt als Bürger“ (Wassermann, 1984c, S. 65). Darüber hinaus findet man im neunten Kapitel eine Zweispaltung zwischen Jakob Wassermann und seinem Freund, das in Frage-Antwort Format abläuft. Der Freund fragt an mehreren Stellen nach Wassermanns wahrer Identität, worauf dieser Stellung dazu nimmt:

Es ist nicht entscheidend, daß ich mich unter Deutschen als Deutscher fühle. [...] In aller Unschuld war ich bisher überzeugt gewesen, ich sei deutschem Leben, deutscher Menschheit nicht bloß zugehörig, sondern zugeboren. Ich atme in der Sprache. [...] Ihr Wort und Rhythmus machen mein innerstes Dasein aus. [...] Sie ist mir vertraut, als sei ich von Ewigkeit her mit diesem Element verschwistert gewesen“ (Wassermann, 1984c, S. 67f.).

Aus seiner Kindheitserfahrung berichtet Wassermann, dass nach dem Tode der Mutter, die Kinder von einer Magd erzogen wurden. Diese soll gemeint haben, dass aus Wassermann ein guter Christ werden könne, da er ein christliches Herz besitzt (Wassermann, 1984c, S. 43). Es ist dem Zitat zu entnehmen, dass Wassermann durchaus als christlich charakterisiert wird. Viel wichtiger ist jedoch, dass üblich statische Bild der Christen gegenüber dem Bild der Juden, denn die Auffassung besagt, dass ein Christ ein liebevolles, freundliches Herz hat, wobei ein Jude mit Stolz und Hochmut assoziiert wird. Solche Kontrastierungen zeigen ebenjene teils vorurteilhaften, teils fossilisierten Urteile gegenüber den Juden.

Um seinen Zeitgenossen zu beweisen, dass er die deutsche Mentalität besitzt, hat Wassermann sogar ein typisch deutsches Werk geschrieben. Dadurch wollte er zeigen, dass ein Jude durchaus in der Lage ist, durch die innere Zugehörigkeit des Seins ein „wesentlich deutsches Buch, [...] wie aus der Seele des Volkes heraus“ (Wassermann, 1984c, S. 91) zu verfassen. Demzufolge entstand der *Caspar Hauser oder die Trägheit des Herzens*. Es ist aber auch festzuhalten, dass trotz des erfolgreichen Werks *Caspar Hauser oder die Trägheit des Herzens*, Wassermann durchaus nicht die Anerkennung erhalten hat, nach der er sich sehnte, denn diejenigen, für die er ein bloßer Jude war, waren der Auffassung, dass Wassermann die geheime, innere Seele des Deutsch-Seins nicht erleben könne, sodass er überhaupt ein deutsches Werk schreiben kann. Sechs Jahre später entstanden Wassermanns erneute Eingriffe den innigen deutschen Geist dem Zeitalter zu zeigen. So verfasste er den *Gänsemännchen*, den *Goldenen Spiegel* und *Der Mann von vierzig Jahren*. Mit den germanisch charakteristischen Stücken wollte Wassermann die deutsche Welt am Anfang des Jahrhunderts, die bürgerlich deutsche Geschichte und die deutschen Zustände um 1900 darstellen. Die Frage des Deutsch-Seins für Wassermann ist demnach klar darzustellen, zumal Wassermann ein ausdrückliches Selbstbekenntnis dazu liefert: „Ich war als erzogener Deutscher gewöhnt, eben das Deutsche, Land und Volk, als ein Ganzes zu empfinden“ (Wassermann, 1984c, S. 108).

Wie sieht es aber mit dem wahren Bekenntnis zum Judentum aus? Diese Frage ist wohl für Wassermann schwieriger zu beantworten, worauf er selbst auch keine direkte Stellung nimmt. Klar ist ebenjene Untrennbarkeit von Jude-Sein und Deutsch-Sein. Bemerkenswert bei Wassermann ist jedoch, dass er in seinem sozialen Umfeld keinen Verkehr mit Juden gepflegt hat. Nach einer Zeit stellte sich jedoch heraus, dass „fast alle Menschen, mit denen [er] in geistige oder herzliche Berührung kam, Juden waren“ (Wassermann, 1984c, S. 111). Also ist die teils ‚unbewusste‘ Kontaktknüpfung mit Juden durchaus vorhanden.

Wassermann, der Jude

Die Judenfrage ist nicht nur generell eine problematische Fragestellung, sondern auch bei Wassermann trifft man auf kein gründliches, einseitiges, ausdrücklich-klares Bekenntnis. Eine schlichte Trennung von Jude-Sein und Judentum ist dennoch zu erkennen, denn er verleugnet nicht seine jüdische Herkunft, ordnet sich ihr aber auch nicht unter. Obwohl er Kontakte zu hochrangigen und zionistischen Juden – wie etwa Martin Buber – hatte, fügte er

sich auch der zionistischen Bewegung nicht an. Vielmehr war das Jude-Sein ein Verhängnis für Wassermann. Er übte viel Kritik am Judentum und meinte, dass die

Religion [...] eine Disziplin und keine erfreuliche [war]. Sie wurde von einem seelenlosen Manne seelenlos gelehrt. Sein böses, eitles, altes Gesicht erscheint noch jetzt bisweilen im Traum. Sonderbarerweise habe selten von einem humanen oder liebenswürdigen jüdischen Religionslehrer gehört (Wassermann, 1984c, S. 39).

Wassermann unterteilt den wichtigsten Teil des jüdischen Problems in zwei Kategorien. Zum einen ist es das Gefühl des Vorrangs und zum anderen das Gefühl der Brandmarkung, da die jüdische Identität angeboren ist.

Dass das jüdische Volk ein auserwähltes Volk sei, bestreitet Wassermann auch ab. Ein Volk könne nach Wassermann nicht für immer auserwählt sein, sondern es sind die Einzelnen, die mit ihrem Tun und Lassen als Auserwählte gelten können. Darüber hinaus zeigt Wassermann Schamgefühle und kritisiert die in Wien lebenden Juden, denn ebenjene Individuen sind stolze und prahlerische Personen, bei denen es an Gebundenheit und an metaphysischer Befähigung mangelt. Ebenjene sollen den Erfolg und den Reichtum anbeten, süchtig nach Vorteil und Gewinn aufweisen, Machtgier und gesellschaftlichen Opportunismus nachweisen, so Wassermann (Wassermann, 1984c, S.112).

Auf die Frage von seinem Freund, ob Wassermann ein überzeugter Jude sei, antwortet er ironisch mit einem großen Fragezeichen: „Überzeugter Jude? Mit dem Beiwort wisse ich nichts Rechtes anzufangen. Ich sei Jude, damit sei alles gesagt. Ich könnte es nicht ändern; ich wolle es nicht ändern“ (Wassermann, 1984c, S. 104). Dennoch lassen sich bei Wassermann – so wie bei allen Juden – Spuren vom Messiasglauben erkennen, denn auch er glaubt an einen Messias, der die jüdische Bevölkerung vom grauenvollen Schicksal retten wird. Auf die darauffolgende Frage, bei welchen Männern und Frauen er am meisten Verständnis, Ermunterung, Echo und Anhängerschaft gefunden habe, antwortete Wassermann deutlich: „bei jüdischen Männern und Frauen“ (Wassermann, 1984c, S. 116). Es lässt sich also festhalten, dass trotz dem nicht klaren Bekenntnis zum Judentum – so wie etwa zum Deutschtum – Jakob Wassermann sich unter Seinesgleichen durchaus wohler gefühlt hat. Den Hass gegenüber den Juden bezeichnet er an mehreren Stellen als den „deutschen Haß“ (Wassermann, 1984c, S. 60), da die Deutschen einen Sündenbock wollen. Die Juden vergiften demnach die deutsche Atmosphäre und bringen die asiatische Sittlichkeit in die ‚germanisch-strahlende‘ Weltanschauung. Jegliche Bemühungen, sich als ein ganzer Deutscher anerkannt

zu fühlen, ohne jegliche antisemitische Vorwürfe, bleibt – nach Wassermann – aussichtslos (May, 2007, S. 91ff.).

Schlussfolgernd kann man festhalten, dass keine Einordnung des jüdischen Seins in eine bestimmte Kategorie möglich ist. Aus der Sicht Wassermanns wäre es aber auch im Interesse beider Parteien – des Deutsch- und Judentums – sich nicht zu bekennen, sondern etwas Neues zu schaffen; und zwar die Vereinbarung von Deutsch- und Judentum. Somit würde nicht nur die generelle negative Haltung gegenüber den Juden sich verändern, sondern es würde vielmehr ein friedvolles, harmonisches Miteinander entstehen.

Ich bin ein Deutscher, und ich bin Jude, eines so sehr und so völlig wie das andere, keines ist vom anderen zu lösen. Ich spüre, daß dies in gewissem Sinn, wahrscheinlich durch das vollkommene Bewußtsein davon und die vollkommene Durchdringung mit den Elementen beider Sphären, orientalischer und abendländischer, ahnenhafter und wahlhafter, blutmäßiger und durch die Erde bedingter, ein neuer Vorgang ist (Wassermann, 1984c, S. 130).

Jakob Wassermann will also einen neuen Weg einschlagen, den Stein ins Rollen bringen und somit für Harmonie, interkulturelle und friedliche Religiosität der beiden bisher verfeindeten Parteien verhelfen und die Existenz der Juden und Deutschen auf gemeinsamem europäischem Boden etablieren.

Die psychologische Situation der Juden

Zwei bis drei Jahre nach der Veröffentlichung der autobiografischen Schrift verfasst Jakob Wassermann einen weiteren Essay über die psychologische Situation der Juden. Der Anlass für sein Schreiben ist, dass ein deutscher Freund mit mehreren Briefen Wassermann dazu auffordert, Deutschland zu verlassen und nach Palästina auszuwandern. Die Begründung liege darin, die expressiv germanische Rasse als ein gereinigtes Volkstum zu wahren, in dem man den Versuch begeht, alle Juden aus Deutschland zu entfernen (Wassermann, 1984c, S.115ff.). Die Reinigung bzw. ethnische Säuberung Deutschlands von jeglichen Juden und jüdisch-stämmigen Individuen ist eine generell zu akzeptierende Grundhaltung der zeitgenössischen antisemitischen Deutschen. Merkwürdig am Ganzen ist jedoch, dass sein Freund behauptet, er liebe die Juden und würde sie nicht hassen. Als ein Beweis dafür legt er seine Kontakte zu Juden vor und seine Beziehung zu Walther Rathenau, den er mit seiner Idee auch beeinflussen wollte. Die Hauptidee von Wassermanns Freund liegt darin, dass er die Meinung vertritt, die Juden haben keinen geeigneten Führer. Wassermann hingegen soll für diese Stelle sehr geeignet sein und der quasi zweite Exodus – d.h. die Auswanderung der Juden aus Deutschland – würde dann für beide Seiten – für das Deutschtum und Judentum –

von Vorteil sein. Ferner kam der Freund immer wieder auf die Macht der Juden zu sprechen, worauf ihm Wassermann mit Skepsis und abwertender Ironie begegnete: „Gut, sprechen wir von der Macht. Welche meinen Sie? Waffenmacht? Politische Macht? Sie lächeln selbst. Geldmacht? Geistesmacht?“ (Wassermann, 1984d, S. 135). Natürlich gab es unter den Juden immer wieder einige, deren ökonomischer Zustand nicht schlecht war, doch die generellen Juden waren nicht durch jegliche Macht dominant ausgezeichnet.

Es ist festzuhalten, dass auch dieser Essay von Wassermann vom Dualismus geprägt ist, weil eben sein eigenes Leben stark davon betroffen ist; Judentum versus Christentum, Deutsch-Sein versus Jude-Sein, und dergleichen zeichnen Wassermanns alltäglichen Ablauf aus. Beispielsweise wird er von einem Tischnachbarn im Gespräch auf seine Rasse hin angesprochen, als er zufällig erfährt, dass Wassermann ein Jude sei: „Was? Sie sind Jude? Unmöglich. Gott weiß, wie er sich einen Juden vorgestellt hatte“ (Wassermann, 1984d, S. 137). Oder auch: „Ja, wenn alle Juden so wären wie Sie“, worauf Wassermann mit „Ja, wenn alle Christen so wären wie ich“ (ebd.) antwortete und damit zeigte, dass er die Gegensatzstellung ‚Jude – Christ‘ als unsinnig empfand. Was sollte nun aus den Juden werden? Wassermann beantwortet die Frage mit einer Gegenfrage:

[D]ie Juden [sollen] verschwinden [...], womöglich vom Erdboden, denn was sollen sie allesamt in dem kleinen Palästina? Einen neuen Nationalstaat aufrichten zu den anderen künstlichen? Sich von Türken, Arabern, Griechen, Persern langsam massakrieren lassen? (Wassermann, 1984d, S. 137).

Aus diesem Zitat ist vieles zu entnehmen; erstens plädiert Wassermann gegen eine Gründung eines neuen jüdischen Nationalstaates, zweitens bezeichnet er alle anderen vorhandenen Staaten, wo die Juden leben und dem jüdischen Schicksal unterworfen sind, als „künstliche Staaten“ und drittens die Furcht vor den regionalen Staaten um Palästina herum wie etwa der Türkei, Arabien, Griechenland und dem Iran.

Die strikt konkrete und einmalige Stellungnahme zur Staatsgründung offenbart sich Wassermann wie folgendermaßen:

Der Grundirrtum, dem Sie [Wassermann an seinen Freund] verfallen sind, ist der, daß Sie die Juden als Nation bezeichnen. Das sind sie nicht, das können sie nie wieder sein. Die Juden sind eine Summe von Individuen. Darin liegt ihr Verhängnis, darin liegt ihre europäische Vergangenheit, darin liegt ihre Gegenwart und wahrscheinlich auch Zukunft. Gelingt es den Juden heute, einen Staat zu gründen, so werden sie vielleicht eine Nation sein, vielleicht als »Volk« gelten und anerkannt sein; Juden im bisherigen Sinne werden sie dann aufgehört haben zu sein. Wohlfahrt, staatliche Bindung, politische Wirkung, einen Rang zwischen den

anderen zahlreichen nationalen Gebilden, wenn auch einen noch so geringen, werden sie sich möglicherweise erobern, ihre weltgeschichtliche Mission ist aber damit zu Ende (Wassermann, 1984d, S. 138).

Die Grundeinstellung von Wassermann über die Staatsgründung ist somit beantwortet; aber auch die religiöse Besinnung Wassermanns kommt zum Vorschein, denn er glaubt an eine weltgeschichtliche Mission, an einen Messias, der alle Juden befreien und in das versprochene Land bringen soll. Das Leid und die ständige Flucht sieht er – so wie die Talmudisten auch – als ein Leid im Diesseits, mit dem Zweck, die wahre Religion überall auf der ganzen Welt zu offenbaren. Wenn aber eine Staatsgründung verwirklicht wird, so wird die Mission nicht weiterhin in dem Maße ausgeführt, wie sie seit dem Exodus bereits läuft.

Über die Frage, was ein Jude sei, gesteht Wassermann auch in seiner letzten beeindruckendsten und großes Echo hervorrufenden Schrift:

Er [Der Jude] ist nicht der Angehörige einer Nation. Die jüdische Nation hatte auf den Trümmern Jerusalems und Bethars aufgehört zu existieren; der jüdische Staat ist vor zweitausend Jahren unter den Tritten der römischen Legionen zusammengebrochen. Die innere Verbindung erhielt sich durch zahllose über ganz Europa verstreute Gemeinden und konnte dauern, solange der äußere Druck keine anderen Stützpunkte bot als die religiösen Überlieferungen (Wassermann, 1984d, S. 147).

Es ist also die Mission, die Erlösung, der jeder Jude inne wird, es ist „etwas von tiefer Stammeserinnerung in jedem, etwas von der seligen Messiashoffnung in jedem. In der Seele eines jeden Juden sind Engramme des Leidens zu finden und verbliebene Ängste des Gehetzten und Verfolgten“ (Wassermann, 1984d, S. 148).

Resümee

Nun lässt sich herauskristallisieren, dass Wassermann ein Jude der Bestimmung ist. Der Jude der Bestimmung ist für Wassermann der Jude der Diaspora, das ist seine unerschütterliche Überzeugung trotz all dem Übel und all dem Leiden, aber auch aufgrund von Übel und Leid. „Die Juden“, so schreibt er einmal, „haben keine Nation zu sein. Und Volk können sie nur sein – unter den Völkern, oder über ihnen“ (Wassermann, 1984e, S. 132).

Zusammenfassend kann man sagen, dass Wassermann für eine jüdische Gemeinschaft, eine seelische Einigung der Juden in der Diaspora, auf europäischem Boden plädiert. Die Errichtung eines jüdischen Nationalstaates ist für Wassermann erstens aufgrund seines Messiasglaubens, zweitens seines Glaubens an eine europäische Diaspora als die seelisch

Tekin, H. (2018). Jakob Wassermann, der Jude der Bestimmung: Ein Schriftsteller der Gruppe »Jung-Wien« zwischen den Polen Deutsch-Sein und Jude-Sein. *Humanitas*, 6(12), 49-64

vereinte Heimat der Juden und drittens aufgrund der Risikofaktoren einer Konfliktsituation in und um Palästina herum eine zu abzulehnende Grundhaltung.

Wassermann ist und bleibt ein Deutscher, denn er verdankt einen großen Teil seiner Bildung dem deutschen Geist. Sein Streben und sein Beitrag zur deutschen Kultur gelten hierbei als Beweismaterial, das keineswegs unberücksichtigt bleiben darf. Jakob Wassermann ist demnach dazu *bestimmt* als ein Deutscher und ein Jude auf dem gemeinsamen europäischen Boden sich aufzuhalten. Schicksalhaft wäre damit Wassermann dazu prädestiniert, ein Jude der Bestimmung zu sein.

Literaturverzeichnis

- Abret, H. (1993). *Albert Langen. Ein europäischer Verleger*. Langen: Müller.
- Eckart, O. (2006). *Moses – Geschichte und Legende*. München: C.H. Beck.
- Freud, S. (2006). *Der Mann Moses und die monotheistische Religion*. (14. Aufl.). Frankfurt am Main: Fischer.
- Horch, H. O. (2007). Deutschtum und Judentum – eine unmögliche Synthese. Jakob Wassermann im Kontext der deutsch-jüdischen Literaturgeschichte. In: Dirk Niefanger (u.a.) (Hrsg.). *Jakob Wassermann. Deutscher – Jude – Literat*. Göttingen: Wallstein Verlag.
- May, M. (2007). Die Wunde Heine. Überlegungen zu einem Komplex jüdischer Selbstdeutung in Jakob Wassermanns *Mein Weg als Deutscher und Jude*. In: Dirk Niefanger (u.a.) (Hrsg.). *Jakob Wassermann. Deutscher – Jude – Literat*. Göttingen: Wallstein Verlag.
- Müller-Kampel, B. (2007). Jakob Wassermann und die Autoren Jung-Wiens. In: Dirk Niefanger (u.a.) (Hrsg.). *Jakob Wassermann. Deutscher – Jude – Literat*. Göttingen: Wallstein Verlag.
- Noth, M. (1956). *Geschichte Israels*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Spiel, H. (1984). Geleitwort. In: Dierk Rodewald (Hrsg.). *Jakob Wassermann. Deutscher und Jude. Reden und Schriften 1904-1933*. Heidelberg: Lambert Schneider.
- Mann, Th. (u.a.) (1931). Brief von Hedwig Fischer, Thomas Mann, Jakob Wassermann, Katia Mann, Samuel Fischer, Marta Karlweis-Wassermann, Hermann Hesse, Nino Hesse und Hans Ramenau (Filmagent) an Gerhart Hauptmann. St. Moritz [Kurhaus Chantarella]. In: *Kalliope 1754088* (<http://kalliope-verbund.info/de/ead?ead.id=DE-611HS-1754088>). Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz.
- Wassermann, J. (1984). Der Jude der Bestimmung. Ein Brief. In: Dierk Rodewald (Hrsg.). *Jakob Wassermann. Deutscher und Jude. Reden und Schriften 1904-1933*. Heidelberg: Lambert Schneider.
- Wassermann, J. (1984). Die psychologische Situation des Judentums. In: Dierk Rodewald (Hrsg.). *Jakob Wassermann. Deutscher und Jude. Reden und Schriften 1904-1933*. Heidelberg: Lambert Schneider.
- Wassermann, J. (1984). Mein Weg als Deutscher und Jude. In: Dierk Rodewald (Hrsg.). *Jakob*

Tekin, H. (2018). Jakob Wassermann, der Jude der Bestimmung: Ein Schriftsteller der Gruppe »Jung-Wien« zwischen den Polen Deutsch-Sein und Jude-Sein. *Humanitas*, 6(12), 49-64

Wassermann. Deutscher und Jude. Reden und Schriften 1904-1933. Heidelberg: Lambert Schneider.

Wassermann, J. (1984). Der Jude als Orientale. In: Dierk Rodewald (Hrsg.). *Jakob*

Wassermann. Deutscher und Jude. Reden und Schriften 1904-1933. Heidelberg: Lambert Schneider.

Wassermann, J. (1984). Das Los der Juden. In: Dierk Rodewald (Hrsg.). *Jakob Wassermann. Deutscher und Jude. Reden und Schriften 1904-1933.* Heidelberg: Lambert Schneider.

Zenger, E. (1999). Exodusüberlieferung, Theologische Aspekte. In: *Religion in Geschichte und Gegenwart.* Band 2, 4., völlig neu bearbeitete Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, Spalte 1826–1827.

JAKOB WASSERMANN, THE JEW OF THE DETERMINATION. A WRITER OF THE GROUP »YOUNG VIENNA« BETWEEN THE POLES JEWISH AND GERMAN IDENTITY

Abstract

Jakob Wassermann was a German writer and a novelist of Jewish origin. Contemporary to famous writers such as Stefan Zweig, Arthur Schnitzler, Thomas Mann, Hugo von Hofmannsthal and Sigmund Freud, he managed to live among Jewish people on German ground. In Wassermann's life, the most problematic fact was perhaps the case of his Jewish origin and the German society in which he grew up. Wassermann's general idea, the conception of mankind and his worldview differs from views of many other authors, especially without a Jewish origin. The aim of this paper is to show and understand Jakob Wassermann's avowal to Judaism and/or his thoughts about being a German. Thus, different essays, non-fictional texts, his autobiography and different speeches of Wassermann have been analysed and shown – mostly chronologically – in this paper.

Keywords: Jakob Wassermann, Jewish Identity, German Identity, Vienna Group, Diaspora

**ÖZNEL VE BİREYSEL BÜTÜNLÜĞÜ YAKALAMA VE EVRENSEL
FEMİNİZME ULAŞMA ÇABASI OLARAK DORIS LESSİNG'İN
ÖTEKİ KADIN ADLI ÖYKÜSÜ**

Abdulhalim AYDIN¹

Özet

Lessing'in sanat estetiğini oluşturan öğelerin başında feminist bir tutum ile varoluşsal bütünlüğü yakalama çabası gelir. Onun feminizmi, moda hareket olarak popülist feminizmin ötesinde konumlanır. Kendine özgü bir feminist tutum belirlemiş olan yazar, sahici bir yaklaşımla “kadın hakları savunuculuğu”nu ön plana çıkarır. Yazarın öznel benlik ve bireysel bütünlük arayışı ise, *varoluşsal kimlik oluşturma* gibi bir referans çerçevesi etrafında kümelenir. Çoğu öyküsünde bireyin, ama çoğunlukla da kadının dayatılmış model rollerin dışına çıkarak *kendilik* mücadelesine yer verdiğini görürüz. Bu mücadele öznel, bireysel ve cinsel kimliğinin bir şekilde farkına varan kahramanlarının varoluşsal bütünlüğü inşa, yeniden kurma veya korumaları şeklinde özetlenebilir. Bu tavır onları, bir yandan geleneksel normların dışına taşırken, biryandan da evrensele ulaştırır. Ele aldığımız *Öteki Kadın* adlı öyküde de yazarın benzer tutumuna tanık oluruz. Ataerkil kuralların egemen olduğu bir ailede büyüyen Rose'un annesini kaybetmesiyle başlayan bireyleşme süreci; absürt duygusu, varlığın anlamsızlaşması, yaşamın değersizliği, kendine yabancılaşma, paradoksal ve tutarsız tutumlar gibi aşamalardan geçer.

Anahtar Sözcükler: Doris Lessing, Öteki Kadın, feminizm, egzistansiyalizm, bireyleşme

**THE OTHER WOMAN BY DORIS LESSING AS AN ENDEAVOR TO REACH
UNIVERSAL FEMINISM AND TO ESTABLISH SUBJECTIVE AND
INDIVIDUAL INTEGRITY**

Abstract

Feminist approach and the endeavor to reach existential integrity are the two basic elements comprising Lessing's aesthetics. Her feminism is located beyond populist feminism as a fashion trend. With a unique feminist approach, she emphasizes 'the

¹ Prof. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü.
halimaydin@gmail.com

women rights' with a realistic attitude. Author's search for subjective identity and individual integrity is formed around *establishing existentialist identity* structure. In most of her stories, the reader witnesses the struggle of the individual- mostly women- to become 'self' despite the role imposed upon. This struggle can be summarized as establishing and reestablishing of the character's subjective, individual and sexual identities by realization process. The subject of this study *The Other Woman* represents a similar attitude. Starting with her mother's death, the individualization process of Rose – born in a patriarchal society and family- passes through absurdity feeling, existence's becoming meaningless, the depreciation of life, self-alienation, paradoxical and inconsistent attitudes.

Keywords: Doris Lessing, The Other Woman, feminism, existentialism, individualization

Giriş

Nobel edebiyat ödülü sahibi Doris Lessing'in siyasi düşünceleri sosyalizm, toplumsal düşünceleri feminizm ve felsefi düşünceleri de bu ikisinden beslenen varoluşçuluk üzerine kurulmuş diyebiliriz. Hemen belirtmeli ki, yazarın bu temel referans kaynakları tarihsel anlamda bildiğimiz sosyalizm, feminizm ve egzistansiyalizmle bire bir örtüşmez. O, renkli hayat tecrübesiyle edindiği kazanımları bu üçlü kaynakla yeniden bağdaştırarak ortaya koymuş, deyim yerindeyse, “**kendine özgü**” bir siyasi, sosyal ve felsefi perspektif geliştirmiş. Onun bu perspektifini farklılaştıran asıl unsur ise evrensel değerleri öncelmesi ve aksaklığa uğramayan özgürlük düşüncesidir. Bu durumda, yazarın gerek dünya görüşü gerekse sanatsal estetiği tam anlamıyla yukarıda saydığımız referans kaynaklarının çerçevesine sığmaz; dışına taşar. Böylece, Lessing feministlerin beklediği anlamda feminist olmadığını ısrarla vurgulayarak tepkilerini çekmiş, zaman zaman teorik sosyalizmle bağdaşmayan görüşler savunmuş ve aynı şekilde bireyin varoluşsal mücadelesini egzistansiyalistlerin katı programının dışında ele almıştır. Tüm bu söylem ve tavırlarında belirleyici olan başat öge evrensel değerlere sürekli gönderme yapan bireysel ve toplumsal koşulların kucaklayan bir “**gerçekçilik**” hatta “**toplumcu gerçekçilik**” tutkusudur.

Lessing'in hikâyelerinde değişmez konu kadın ve kadınlık durumu ile öznel varoluşunu inşa ve koruma çabasıdır. Ancak, *19 Numaralı Oda*'da olduğu gibi, kimi zaman bu varoluşsal bütünlüğü inşa ya da koruma mücadelesi başarısızlıkla sonuçlanır ve kahramanları intiharın acılı dünyasıyla tanışır. Onun kadın figürü, örneğin V. Woolf'un kadın figürü gibi seçkin değil, sıradan, orta sınıfta karşılaşılan geniş yelpazedeki kadının günlük yaşantısıdır. Bunlar, boşanmış kadının maddi problemleri, meslek hayatına girişte

karşılaştıkları zorluklar, ebeveyn sorumluluğu, aşk arzusu, yalnızlıkları ve cinsel sıkıntıları gibi evlilik hayatı ve çiftler arası ilişkilerdeki sorunlardır. Ancak, yazar *kadınlık*'a ait bu temaları işlemekle kalmaz; başka deyimle sorunsalı tanımlarken yüzeysel, yalınkat ve görünen yanıyla yetinmez. Sorunsalı besleyen ve çözümsüzlüğe sürükleyen düşünsel ve varoluşsal bileşenler üzerinde durarak sıradan bir annenin veya kadının durumunu evrensel boyuta taşıma becerisini gösterir. Böylelikle, tüm koşullanmaları içindeki bir kadın kahramanının durumu; sorgulayan ve uyanan kadının dayatılmış geleneksel role isyanı, yeni kimlik arayışı, bireysel varlık idealiyle mevcut varoluş koşulları arasındaki mücadelesi, sorgulama, kriz, uyanış gibi bireysel varlığın inşa sürecindeki vazgeçilmez bileşenler anlatısının kompleks ve derin yanını oluşturmaktadır. Yazar çoğu hikâyesinde, kadının bu türden evrensel nitelikli söylemlerine hassas bir ilgiyle eğilir ve onların çılgınlıklarına, özgürlük isteklerine büyük bir sadakatle cevap verir. Belirtmeli ki, anlatılarında savunduğu moral değer açısından Lessing'i okur nezdinde hemen her zaman haklı çıkararak ve onu, temel referanslarına rağmen, herhangi bir ekolün, popülist hareketin veya düşünsel akımın harfi harfine yılmaz savunucusu veya üyesi olmaktan çıkarıp ötesine taşıran temel estetiği ve düşünsel yöntemi tutkuyla elinden bırakmadığı "*realizmi*"dir.

Absürt Bir Varlık Alanında Yabancılaşma Sorunu

Lessing'in en uzun öykülerinden biri olan *Öteki Kadın* da çoğu öyküleri gibi savaş döneminde geçer. Eski bir İşçi Partili babası, zaman zaman eşine karşı kadınsı duruşlar sergileyen annesi ve kızları Rose basit bir evde, sıradan bir hayat yaşayan bir ailedir. Annesinin kimi zaman babasıyla yaptığı kadının statüsüyle ilgili tartışmalar dışında, Rose'un kadın hakları, bireysel varlık problemleri ve bireysel-cinsel kimlik konularında herhangi bir bilgisi veya okuması yoktur. Belki de annesi bir trafik kazasında ölmeseydi planlandığı gibi Rose üç yıllık nişanlısı George'la evlenecek, annesinin yaşadığı hayata benzer şekilde yaşayacak ve şimdi nasıl olduğunu kendisinin de anlayamadığı cinsel ve bireysel kimlikle ilgili soru ve sorunları yaşamayacaktı. Annesinin ölümü üzerine, babasına bakacak kimsesi olmadığı gerekçesiyle George'la evlenmekten vazgeçer. Bir müddet sonra George bir başka kadınla evlenir ve Gill adında bir kızı olur. II. Dünya savaşı başlayınca George savaşa katılır ve ölür. Bu arada Gill'in annesi de atılan bir bomba sonucu hayatını kaybeder ve küçük çocuk büyük annesiyle büyük babasının yanında kalır. Rose ise, tasarladığı gibi babasıyla yaşar. Ancak "aptal bir bomba" Rose'u babasından ayırır. Babasını kaybettiği gibi evinin büyük bölümü de çökmüş olan Rose çaresiz bir durumda içinde yıkıntılar içindeyken yardımına Jimmie adında bir sivil savunma görevlisi gelir. Kısa sürede aralarında duygusal yakınlaşma

olur ve Rose'un birikmiş parasıyla kiralanan bir evde evlenmek vaadiyle adamla beraber yaşamaya başlar. Ancak bu vaad bir türlü gerçekleşmez. Sonunda Rose, Jimmie'nin önceden Mrs Pearson adlı bir kadınla evli olduğunu, iki çocuğu olduğunu, ondan boşandığını, başka kadınlarla ilişkisinin olduğunu, kadın düşkününü olduğunu ve sefil bir hayat yaşadığını Mrs Pearson'la buluşmasından öğrenir. Öteden beri Rose, eski nişanlısı George'un kızı Gill'i evlat edinmek istemiş, ancak yeterli maddi durumu olmadığı gerekçesiyle yetkililer tarafından isteği reddedilmişti. Biri Jimmi'nin eski karısı diğeri metresi durumunda olan bu iki kadın şimdi umulmadık bir dayanışmayla aynı evde yaşayacak ve üstelik Rose, Gill'i de istediği gibi evlatlık edinebilecektir.

Kişiler arasındaki iletişimsizlik ve kopukluk daha ilk sayfalarda annenin trafik kazasında ölümüyle başlar. Rose, George'a annesinin ölüm haberini katı, soğuk, duygusuz yazılmış bir notla iletir. Notta bir sevgi, yardım veya üzüntü kelimesi yoktur. Bu duruma şaşırarak George, Rose hakkında ilk sorgulamasını yapar. Ancak Rose'un ölüm haberine ilk tepkisi bu değildir. İlk tepkisi ilginçtir: "Neden gelecek hafta biz evlendikten sonra ölmedi de şimdi öldü. "Acımasız ve bencil düşüncesi karşısında kendi de hayrete düşer"² diyerek yazar araya girer ve okurun dikkatini bencilliğine ve kendine yabancılaşmasına çeker. Bir hafta sonra evlenecek iki nişanlı arasındaki diyalogsuzluk biraz sonra hayatları için çok önemli konularda belirsizliğe ve çözümsüzlüğe kadar varır. Rose, ağlayarak George'a kendisiyle evlenemeyeceğini söyler. Ancak, ne bunun nedenini ne de niçin ağladığını bilmemektedir. Âdeta kendi kendine yabancılaşmış, artık davranışlarına anlam vermekten çok uzaklaşmıştır: "Sesi mutsuz ama inatçıydı. Ulaşılmaz bir tavrı vardı. Kendini adamdan soyutlamış, bir engelin ardına saklanmıştı –ama hangi engelin? Adam bilmiyordu." (s.139). Oysa daha birkaç saat öncesine kadar George'la evlenecek, planladıkları gibi küçük bir dairede oturacaklardı. George onun için her şey demektir; bizatihi onun geleceğiydi. Ve bir gün sonra ise artık hiçbir şey ifade etmiyordu. Rose hep mantıklı ve tutarlı olmakla övünürdü. Hatta etrafına aklı başında, uygun çözümler sunmakla tanınırdı. Ama şimdi içinde bulunduğu durum ve kafasındaki düşünceler ona hiç de mantıklı gelmiyordu.

Annenin yaşam biçimi, babasıyla zaman zaman yaptığı kadının rolü ve statüsüyle ilgili tartışmalar ve baskın kişiliği Rose'da bilinçaltında birtakım sorgulamaların ve anlamlandırma çabalarının oluşmasına yol açmıştı. Ataerkil geleneğe uyararak o da annesi gibi birisiyle (George) evlenecek, dayatılmış rolleri en iyi şekilde oynayacak, iyi bir anne, titiz bir ev kadını

² - Doris Lessing, "Öteki Kadın," in *On Dokuz Numaralı Oda*, çev: Sinem Yazıcıoğlu, Can yay., İstanbul, 2015., s.135. Bundan sonra, öyküye ait tüm referanslar bu kaynağa aittir.

ve hep ödün veren kişi olacaktı. Ancak model rol durumundaki annenin ani bir şekilde ölmesiyle ortadan kalkması, Rose'un bastırılmış duygularını ve bilinçaltında birikmiş annesinin yaşam tarzına ait olumsuzlukları "nasıl olduğunu anlamadan" düşünmesine neden olur. Model rol artık kendisidir. Bir yandan, annesinin cinsel ve bireysel kimlikle ilgili olumlu düşüncelerini, bir yandan da tanık olduğu olumsuz kadın statüsüyle ilgili birikimlerini birleştirerek model rol konumuna geçecektir. Ama henüz bütün bunlar bilinçli bir bilgi ve eylem durumuna geçmiş değildir. Nasıl olduğunu kendisinin de anlamlandıramadığı sezgiyle gelen bir tür uyanma halidir bu. George'la evlenmekten vazgeçmesi, tuhaf davranışları, iletişimsizliği, içinde bulunduğu durumu ne kendine ne de nişanlığına açıklayamaması model rol olma yolunda kimlik ve benlik duygusunun meydana getirdiği gerilimden kaynaklanmaktadır. Yazar araya girerek bu durumu "annesini öldüğü anda her şeyi kendine uyacak şekilde değiştirmişti"(s. 143) diyerek açıklar. Babası da iki kadın (anne ve kız) arasındaki anlaşmazlıkları hatırlayarak bunun sıradan bir zevk ve hayat tarzı şeklinde basite indirgeyici bir açıklama getirerek anlamaya çalışır. Oysa, Rose'un şu an yaşadığı durum bu basit açıklamanın çok ötesindedir. Rose açısından düşündüğümüzde, yaptıkları ve düşündüklerine kendisinin de anlam verememesini hesaba kattığımızda, baskılanmış duygu ve arzuların yüzeye, açığa çıkması olarak izah edilebilir. Ancak sorunun kendisi daha derinlerde, ontolojik nedenden kaynaklanmaktadır. Ama henüz tüm bunlar, irade ve seçim sonucu olmadığı için bir sezgi veya dürtü sonucu bilinçsizce yapılmaktadır ve doğal olarak Rose *anlamlandırma* krizi yaşamaktadır.

Yazarın bu noktada araya girerek gelişen olayların 1938'de olduğunu bildirmesi ve yakında çıkacak II. Dünya savaşına işaret etmesi, şimdi annesi ölmüş ve bir nevi benlik mücadelesine girmiş Rose'un yaşadığı bu boşluğa ek olarak kendi bireysel hayatından bağımsız dış olayların insan ve toplum üzerindeki etkilerini göstermek için başvurduğu bir izah tarzı niteliğini andırıyor. Savaş koştuktan sonra ise yazar, kahramanı Rose'u sosyo-kültürel konumuna uygun olarak teklifsiz konuşmanın yavanlığında felsefi bir düşünceye daldırarak şöyle konuşturur: "Savaşın acımasızlığı, masum insanların ölmesi, savaşın gereksizliği, annesinin "aptal bir kamyon yüzünden ölmesi... Evet, hiçbir şey adil değildi; hayat çok kötüydü, korkutucu ve tehlikeliydi." (s.146). Düşüncelerini böyle dile getiren Lessing, bir yandan egzistansiyalist bir tutumla varlığı, yaşamı sorgularken, bir yandan da ölümün kol gezdiği ve kötülüğün hiç bitmediği bir dünyada Camus'nün absürt (saçma) kavramına gönderme yapar. Kötülük ve ölüm var oldukça, insanın dünya içindeki duruşu

absürt olmaktan öteye geçemez diyen Camus³ gibi, Rose da tıpkı Camus'nün aptal bir kazada hayatını kaybetmesi gibi ölümün anlamsızlığına ve savaşın kötülüğüne işaret ederek onunla aynı düzlemde buluşur. Tüm bunlar, Rose'da yaşanan varlık alanıyla ilgili sorgulamalar yapmasına, hem bireyi hem de toplumu absürt bir varoluşsal zemine yerleştirmesine neden olur. Böylelikle, Rose, yazarın ima yoluyla belirtmek istediği gibi, ikili bir kıskacın baskısı altında bir yandan anlamsızlaşan dünya ve yaşam karşısında bir benlik arayışına, kendini tanıma, anlam verme ve kaybettiği bireysel varlığını bulma çabasına girerken, bir yandan da, anlamını kaybetmiş absürt bir dünyada hangi tavrı takınacağına ya da nasıl yaşayacağına ardına düşer. Bu söylediğimize en güzel kanıt ise, üç yıl nişanlı kaldığı sevgilisi George'un başkasıyla evlenmesi ve onu karısıyla beraber gördüğü andaki tepkisidir. Basit bir imrenme hali dışında hiç bir ciddi kıskançlık ve pişmanlık duygusunu yaşamaması, hatta yeni evlilerle gayet nazik ve her türden kapristen uzak bir şekilde konuşması, verdiği kararın basit bir boşluk veya yas anının getirdiği tutarsız bir davranışın eseri olmadığını göstermektedir. Aksine, üç yıl boyunca sevgili olarak kalan, iyi geçinen ve bir hafta sonra evlenecek iki kişinin bir ölüm sonucu tüm ilişkilerini kesmeleri birbirlerini terk etmeleri ve bu kararlarda sadece Rose'un yönlendirici olması, kadının bunların çok ötesinde ciddi problemler yaşadığını ve felsefi kaynaklı bir varlık sorunuyla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Babasının ve kendisinin savaş konusundaki düşünceleri, "her şeyin aşağı yukarı benzer şekilde devam edeceği" şeklindeki beklentileri bu ikili baskıda savaş faktörünün yalnızca uyarıcı, epifanik bir faktör olduğunu gösterir. Böylece, yazarın bu tür yerlerdeki açıklama ve yorumlarını, Rose'un yaşadığı bunalımın kaynağının daha çok düşünsel bir alt yapıya dayandığını ima etme çabası olarak görülmelidir.

Realizmle Gelen Mükâfat: Evrensellik

Girişte belirttiğimiz gibi Lessing'in en büyük tutkusu olan realizm aynı zamanda en büyük başarısı olmuştur. Yazar kahramanlarını konuştururken, sorunsal önlerine koyarken, onları mücadele alanında yansıtırken, sevinçli veya mutsuz olduklarını anlatırken, birbirlerini sevdiklerini veya nefret ettiklerini, evlendiklerini veya boşandıklarını haber verirken elden bırakmadığı en esaslı bir yol ve enstrüman olarak gerçekçiliği kullanmıştır. Bu imtiyazlı ancak, yerinde kullanılmadığı zaman da bir o kadar başarısızlık getiren gerçekçilik unsuru ele aldığımız öykünün temel niteliklerinden birini oluşturur. Rose gibi diğer kahramanlar da gerek yaşantılarında, gerek söylemlerinde ve gerekse kurdukları düşlerinde realist karakterler olarak karşımıza çıkarlar. Toplumsal konumları, bireysel gelişmişlikleri, eğitim ve kültür

³ Albert Camus, *Düşüş*, Çev: Yalçın Tura, Varlık Yay., İstanbul, 1993, s.89.

seviyeleri bakımından orta sınıf küçük bir yerleşim yerinde oturan bir ailenin bireyi olarak Rose, öznel varlık ve cinsel kimlik arayışında sosyo-kültürel seviyesiyle doğru orantılı olarak söylem ve tutumlarda bulunur. Söyleminde ne aydın bir bireyin derinliğini, ne de teorik temellendirmeye dayanmış ideolojik, sınıfsal, cinsel bir savunuculuğu görürüz. Yazarın hem kurguyu kurarken, hem de kahramanlarını konuştururken ulaştığı bu gerçekçi tutumu, satır aralarında vermek istediği mesajın inandırıcılığına büyük oranda katkı sağlar. Aksi takdirde, sıradan bir ailenin ferdi olarak Rose'un derin felsefi ve düşünsel söylemlerde bulunması ait olduğu sınıf seviyesinin çok ötesine ulaşacağından ortaya ciddi anlamda birbirine karşıt bir söylem-sınıf sonucunu doğururdu. Bu da, yalnızca söylemsel bir orantısızlığa değil, kurgusal bir başarısızlığa da meydan verirdi. Babasıyla yaptığı bir tartışmada, “Kadınlar aşağı, kadınlar yukarı. Kadınları bilmiyorum. Tek bildiğim, kendi düşündüğüm şey.” (s.144) sözleriyle kendi kültür ve bilinç dünyasının sınırlarını çizirken, aynı zamanda düşünsel anlamda kendi yerini de belirlemiş olur.

Babanın “eski tip bir işçi partili” alışkanlığından gelen söylemle eşinin ve şimdi kızının ücret şartlarını eleştirmesine, Rose'un “Ah, siyaset, hiç ilgilenmiyorum” (s.144) karşılığını vermesi aynı şekilde hem Rose'un yukarıda belirttiğimiz aydın kimliğinden uzak, sıradan insan oluşuna, hem de babanın kadını yalnızca ev işleriyle uğraşan dar bir çerçevede tutarak ataerkil aile yapısının, erkek hegemonyasının devamını isteyen bilinç ve kişilik dünyasına olan aidiyetini su yüzüne çıkarmaktadır.

Lessing'in kahramanları için öngördüğü “gerçekçi kişilik” çabası, kritik anlarda da kendini göstermekten geri durmaz. Örneğin Rose, ev temizliği yapmak, babasına yemek hazırlamak, alışveriş yapmak gibi işlerini ancak akşam altıda pastanedeki işinden çıktıktan sonra yapabilmektedir. Yazarın deyişiyle “onunki zor bir yaşamdı”(s.145). Ama, Rose inatla bunları sürdürür. Çünkü ona göre “kadınlar kendi başlarının çaresine bakabilmeliydi.” (s.145). Uyanış halindeki Rose'un inandığı ilkeler uğruna sıkıntılara katlanması, üstelik babasının tüm karşı çıkmalarına rağmen bunu sürdürmesi onun sonraki durumlarda gösterdiği tepki ve söylemleriyle uyum içindedir. Yazarın, kahramanlarının realist tutumlarına bir başka örnek de Rose'un evlilikle ilgili verdiği karar ve sonrasında gelişen olaylarla da ortaya çıkmaktadır. Onun George ile ilgili zaman zaman özlemle geçmişi düşündüğü, kısa süreli tereddüt ve pişmanlıklar yaşadığı olur. Ama bu özlem, George hakkında verdiği karardan çok, yakında karısından doğacak çocukla ilgilidir. Bu çocuk kendisinin olabilirdi. Anelik duygusunu yaşayabilirdi. Ancak Rose'un duyduklarından çıkan sonuç, böyle bir kararın kendisi için bir hata değil, yalnızca kadınsı veya anaç bir dürtüyle çocuk sahibi olma gibi doğal bir duygu

etrafında kümелendiğini görüyoruz. Ama bu kırılgan ve duygusal atmosfer onu uzun süre elinde tutamaz. Rose, yeniden verdiği kararın doğruluğuna inanır. Görüldüğü gibi, bu durumlarda bile Lessing, kahramanlarının mantıklı ve iradeli duruşunu sarsmalarına izin vermeyerek kısa süreli çelişki ve sorgulamadan sonra bildiği yolda ilerlemesini sağlamıştır.

Lessing’çi Feminizmden Doğan Öznel ve Bireysel Bütünlüğü Yakalama Çabası

Bir erkek veya kadın için benlik; rolleri, statüsü ve aidiyetlerinden oluşur. Bireyin kendisinden beklenen rolleriyle arasına mesafe koymak, aidiyetlerini önem sırasına göre düzenlemek ve hatta onları masaya yatırmak kararını alabilmektir. Sosyalleşmek adına bireysel varlığını koruyup koruyamadığı; dahası sosyalleşirken öznel bireyselliğini inşa edip edemediğine karar vermesidir.⁴ Belki de, tüm bunların da ötesinde sosyalleşmek adına “herkesleşme” tuzağına düşüp düşmediğini sorgulamasıdır. Bunlar, obje olarak kendisini ele alan, hatta birtakım krizlere neden olan ve öznel kimliği oluşturan bir bireyleşme çabasının karakteristik süreçleridir.

Lessing’in çoğu öykülerinde öznel varlık ile bireysel ve kimliksel bütünlüğünün farkına vararak ya inşa etmek, ya korumak veya yıkılmış olanı yeniden kurma çabası bir ideal olarak kahramanlarının dünyasında yerini bulur. Bu arayıştaki kahramanlarının hemen hepsi orta sınıf ve sıradan insanlardır. Onların bu tutumları çoğu kez bilinçli olmaktan çok rastlantılara, durumlara ve gelişen olaylara bağlı olarak ortaya çıkar. Örneğin, bu durum *Adam* öyküsünde kırılgan bir feminizm ve paradoksal bir varoluşçuluk, *Erkekler Arasında*’da kadın trajedisi, *Final Listesinden Eksilen Biri*’nde epifanik uyanışlar, *19 Numaralı Oda*’da trajik bir kendilik denemesi, *Şarap*’ta evrensel kadın hakları savunuculuğu, *Tanık*’ta bireysel varoluş karmaşası, *Bir Erkek ve İki Kadın*’da sıra dışı ilişkiler yumağı üzerine kurulmuştur. Altını çizmeli ki, Lessing’te öznel varlığı ve bireysel bütünlüğü inşa veya koruma süreci hemen hiçbir zaman feminizmden bağımsız olmamıştır. Onda, ikisi birbirini tamamlayan bir bütünün bileşenleri gibidir. Bir yandan öznel varoluşun parametreleri feminizmin orta yerinden geçerken, öbür yandan da feminist bir duruş daima kimlikli, öznel varlığına ulaşmış, bireysel bütünlüğünü yakalamış bir bireyleşme sürecine muhtaçtır. Hikâyelerindeki bu iç içe geçmişlik, Elliot’ın kullandığı “nesnel bağlaşımlar” kavramıyla benzer bir ilişki içindedir. Yazara göre, ister öznel bütünlük, ister tutarlı feminizm olsun her ikisinin de temelinde yatan başat unsur öznel varlığının ve bütünlüğünün farkına varmış bir düşünsel ve psikolojik referans çerçevesidir. Öznel varlığını tamamlayamamış bir birey feminist olamayacağı gibi,

⁴ - François de Singly, *Des manières de penser le Je en sociologie* », in Kostani Ben Mohamed, Philippe Corcuff (eds.), “Penser la sociologie comme science et comme engagement social”, Université Moulay Ismaïl, série Actes de Colloque, Meknès, 2014, p.32.

cinsel kimlik bağına duyarsız bir kişi de aynı şekilde bireyselliğini yakalayamamış kişidir.

Öte yandan, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Lessing'in kurmaya çalıştığı varoluşsal bütünlük ile feminizm kavramları tarihsel süreçte kurulmuş olan teorik varoluşçuluk ve feminizmin referanslarıyla tam anlamıyla bağdaşmaz. Bunun yegane nedeni ise realist kaygılarla basit, sıradan kişilerini kompleks felsefi tartışmaların dışında tutma isteğidir. Böylece kahramanları, varoluşsal kimlik arayışında bunalım ve kriz durumlarına uğradıkları anlarda bile durumun varoluşsal derinliğinin farkında değillerdir. Bir sezgi, bir içsel tepki, farkına varamadığı bir uyanış şeklinde olur. Aynı biçimde, feminist tutumlarında da popülist nitelikli bir modaya uyma özentisinden uzak, bir içsel sesin, bir cinsel kimliğe bağlı mağduriyetin dürtüleriyle hareket ederler. Kimi öykülerinde gördüğümüz intihar, umutsuzluk, pesimizm, kriz halleri ise olağan koşullarda çıkmaza girmiş insanın tepkileridir. Bu çerçevede, bu kavramları kullandığımızda “Lessingvari, Lessingçi” ifadeleri, yazarın kendine özgü bir yaklaşım ve konumlanmasına atıf niteliklidir.

Öykünün bir yerinde Rose, varoluşçuların kendi özünü oluşturma adına yaptıkları seçim ve tercih anındaki sıkıntılarını yaşar. George'u, bağımsızlığını elde etme ve babasını yalnız bırakmama kaygılarıyla reddetmişti. Şimdi aradan yıllar geçmiş ve Rose ilerleyen yaşı ve savaşın olumsuzlukları karşısında çelişkili bir kendini sorgulama sürecine girer. Varoluşçular gibi, George ile ilgili seçimi belli aralıklarla kendini sorgulamasına neden olur. Başka konularda olduğu gibi burada da yazarın tutumu gerçekçi bir zemin üzerine oturur: Rose, seçimiyle ilgili derin felsefi sorgulamalar yapmak yerine, sıradan bir insanın karşıt duygularının çarpışması şeklinde kendi kendini muhakeme eder. Lessing'e özgü tutum tam da burada inceden inceye kendini gösterir. Rose'un görünüşte yalnız kalacak babasına bakmak ile nişanlısı George'la evlenmek arasında seçim yapmak zorunda kalmışsa da, aslında asıl seçiminin egemen erkek dünyasının kadına dayattığı geleneksel “*kadın rolü*” ile varoluşsal bütünlüğünü elde etme becerisini göstermek arasındadır. Çünkü ne George'u kaybettiği için üzüntü duyar, ne de babasına baktığı için gururlu evlat duygusunu yaşar. Oysa geleneksel model rol ondan aksi yönde bir tutum beklerdi. Hatta ilerde babasını kaybettiğinde, uğruna kendini harcadığı varlığın yok olup gitmesine üzülmekten çok, tıpkı annesinin ölümü gibi babasının ölümünün de “*aptalca bir bomba*” (s.158) yüzünden oluşuna hayıflanarak anlamdan yoksun absürt bir varlık alanının kendi *trajik durumu* oluşuna işaret eder. Ancak parçadan bütüne veya basit anlatımdan karmaşığa doğru bir metotla yazar, Rose'un bu basit eyleminin aralığından bize egzistansiyalistlerin sorumluluk ve zorunluluklar karşısında bireyin yaptığı

seçim sonucunu kendi içindeki muhasebesiyle karşılaştırır. Muhasebe ve muhakeme sonucu ulaşılan “*bulantı*” bireyin giderek özünden uzaklaşmasına ve sonuçta “*kendine yabancılaşma*”sına götürür. Yazar, Rose aracılığıyla bu “*varoluşsal tutumu*” onun içinden geldiği gibi basit ve sıradan tavır ve söylemleriyle aktarmaya çalışır. Ancak, bu döngüyü her aşamasıyla Rose’un kişiliğinde bulmak güçtür. En azından Rose, bulantı durumunu yaşamaz ve varoluşsal krizi sıradan bir insanın algı ve duyuşuyla geçirir. Başka deyimle, egzistansiyalistleri derinden sarsan “*varoluşsal krizi*” hafif sıyrıklarla atlatır. Yalnızca çelişki, sorgulama, pişmanlık gibi genel tepkiler verir. Nitekim öykünün sonunda tüm düş kırıklıklarına ve ihanetlere rağmen, ideallerini gerçekleştirme yolunda ciddi mesafe kaydetmiş ve evlat edindiği Gill, bir sembol olarak yetişecek yeni neslin model rolüne dönüşmüştür.

Yazarın ölüm olgusuna (tanıdıkları ve tanımadıklarıyla) karşı tepkisi farklı bir anlamlandırma düzleminde yer almaktadır. Normal ölüm, yatakta, hastalıkla gelen ölümle sıra dışı, başkasının (erkek dünyasının) eliyle, bombayla, savaşla gelen ölümü birbirinden ayırır. Bu tür ölümü “*aptal*” ve “*akıldışı*” sıfatlarla tanımlayan Rose, imgeleminde ölüm kelimesinin çağrıştırdığı bütün anlamları adeta zihninden temizlemek çabasıdadır. Bu ölüm türü onun tasvip edemeyeceği bir şeydir. Tüm bunlar bize her defasında bir trafik kazasında hayatını kaybeden Camus’nün o ünlü cevabını hatırlatır. Camus daha önce en absürt ölüm şeklinin ne olduğu sorulduğunda, araba kazasında ölmeyi bunlardan biri olarak nitelendirmişti. Rose’un sıklıkla bu türden doğal olmayan, yani öldürme diye nitelediği ölüm şeklini gündeme getirmesi Camus’nün absürt ölüm anlayışını akla getiriyor. Buna karşın, Rose’un çıkan savaşın erkekler yüzünden olduğunu, onların çıkardığını sıkça söyleyip kendisini bundan uzak ve sorumsuz tutması, Sartre’ın sergilediği egzistansiyel tutuma aykırı düşmektedir. Çünkü Sartre, insan varoluşsallığını özgürlükle eşit gördüğünden, ortaya çıkabilecek herhangi bir olumsuzluğa da hiçbir mazeret bulmaz. Dış kaynaklı bir zorlamanın özgürlük üzerinde hiçbir etkisi olamaz. Savaştan insanın sorumlu olduğunu ileri süren Sartre, “*insan-gerçekliğinin özelliği, hiçbir mazeretinin olmamasıdır. Şu halde bana bu savaşı üstlenmekten başkaca bir şey kalmamaktadır*”⁵ demektedir. Bu durumda Lessing’in tavrını nasıl değerlendirmeli sorusu akla gelmektedir. Öyle görünüyor ki, yazar çoğu yerde yaptığı gibi, varoluşçu teoriye ters düşmek pahasına da olsa realizmi önceleyerek bu durumu sıradan bir kadının duyumsaması şeklinde verme yoluna gitmiştir. Bu tutum, Rose’un sosyo-kültürel kimliği açısından daha tutarlı görünmektedir.

⁵ - Jean-Paul Sartre Varlık ve Hiçlik / Fenomenolojik Ontoloji Denemesi, İthaki yay., Tercüme: Turhan Ilgaz - Gaye Çankaya Eksen, 2009, s.689

Öte yandan, Rose'un Camus'ye benzer biçimde ölümün en absürt ve anlamsız biçimine karşı duyduğu tiksinti, adeta 20. yüzyıl insanının içine düştüğü çelişkili ve trajik durumunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Sevdiklerinin absürt ölümü kendi deyimiyle "öldürülmesi" olayına şimdi kendisi de bir silah fabrikasında çalışarak başkalarının bu türden ölümüne veya "öldürülmesine" yardım etmektedir. Yazarın bu ince göndermesi Rose'un kişiliğinde modern çağ insanının içine düştüğü bir yandan çelişki ve çaresizliğine, bir yandan da ikiyüzlülüğüne vurgu yapar. İster çelişki, ister ikiyüzlülük olsun, Lessing 20. yüzyıl insanının bu durumunu onun trajik durumu olarak görür. Bu, bir bakıma, modern çağda yaşanan büyük felaketlerin veya Sartre'ın deyimiyle *insanlık durumunun* müsebbibi olarak büyük kurtarıcı ve yeryüzü cennetini getireceğini iddia eden moderniteyi hedef gösterir. Bu tür yerlerde yazarın tavrı, derin felsefi tartışmalara veya önerme ve gösterimlere girmeden kahramanının sosyo-kültürel seviyesine de uygun biçimde sıradan insanın söz ve tepkilerini dile getirmek şeklinde olur.

Öykünün ilerleyen sayfalarında Rose'da bir takım geçici değişimlerin yaşandığına tanık oluruz. Şimdiye kadar mücadeleci kişiliği, bireysel varlığını ve bütünlüğünü yakalama azmi ve sahici feminist düşünceleri ve bu uğrunda yaptığı tüm eylemleriyle iradeli ve kararlı bir kişilik olarak karşımıza çıkan Rose, sonlara doğru çaresiz, yalnız ve ideallerinden uzaklaşmış bir haldedir. Kahramanın çelişkili, tutarsız ve anlamsızlaşan bu geçici tavrıyla, öyle görünüyor ki yazar, 20. yüzyıl insanının bunalımlı, sıkıntılı ve gittikçe değersizleşen varlığını onun kişiliğinde sembolize etme düşüncesindedir. II. Dünya Savaşı Avrupa'da genel bir karamsarlık ve korku atmosferi yaratmıştı. Savaşın birey ve toplum üzerindeki olumsuz baskısı, yaşamın, dünyanın, varoluşun giderek anlamdan uzaklaşması, modern insanın çözümsüz arayışları ve içine düştüğü kriz hali, bireysel ve toplumsal düzendeki kaos, ahlaki değerlerin ve insani sistemlerin çökmesi gibi olumsuzluklar bu çağ insanında durmadan varoluşsal huzursuzluk ve buhran şeklinde karşılığını buluyordu. Yine 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan edebi, sanatsal, felsefi hareket ve akımın çoğunun protest, öfkeli, isyancı, anarşist bir kimlikle görünmesi, modern çağın sözünü ettiğimiz bu etkileri sonucudur. Öte yandan, bu tür sahneler daima postmodern bir uyanışı aklımıza getirirken yazarın tavrındaki ironi dikkatlerden kaçmayacak kadar belirgindir. Yazar, varoluşsal gerçekliği bir yandan realist bir tutumla olanca rahatsız ediciliğiyle verirken, bir yandan da çözümsüzlük karşısında söylem ve eylemin yetersizliği sonucu "trajik olanı" "ironik olanla" vermenin yolunu seçer. Değerler çatışması yaşayan Rose, ideal fikirleriyle mevcut durum arasındaki gerilimin yoğun baskısı karşısında adeta kendi kendini kandırmanın yoluna girerek duyarsız bir tavır takınır. Absürt varlık alanının karşı konulmaz akıntısına bırakır kendini. "Biz

öldürülsek bile bu önemli olmaz. Bundan sonraki herhangi bir şeyin nasıl şimdiki kadar iyi olabileceğini anlamıyorum” (s.180) diyerek çaresizliğin ve pesimizmin baskısına boyun eğer. Ancak bu geçici durum öykünün sonlarında kaybolur ve Rose’u ilk zamanlarındaki tutarlı ve iradeli yapısıyla görürüz.

Sonuç

Öykünün son sahnelerine yaklaştıkça Lessingçi feminizm diye nitelendirdiğimiz “*sahici kadın hakları savunuculuğu*” temasının “*varoluşsal bütünlük*” temasıyla beraber metne egemen olmaya başladığını görüyoruz. Acı deneyimleri, verdiği bedeller ve yaşadığı kayıplar sonunda Rose’un, bu öykünün de üzerine kurulu olduğu bu iki temadan kaynaklanan sorunları çözme umuduna ulaşmıştır. En azından, karşıya karşıya kaldığı sorunlarla el yordamıyla değil, bilinçli bir birey olarak mücadele edecektir. Bu da, öykünün bir bakıma yazarın hedeflediği amacına ulaştığı sonucunu ortaya koyar. Rose, adeta kahramanın sonsuz yolculuğu gibi hikayenin sonunda bir bireyleşme sürecinin (selfbuilding) kapılarını aralamış gözükmektedir. “Jill benim olacak, bu önemli bir şey. Büyüdüğünde de belki savaşlar, bombalar ve böyle şeyler olmayacak, insanlar da aptalca davranmayacak.”(s.209) diyerek umut verici ve mutlu günlerin kadınlarla geleceğine olan inancını belirtir. Onun gibi diğer kadınlar da Jill’eri eğitip büyüteceklerdir. Jill’erin elleriyle şekillenecek dünyada savaşlar ve aptalca ölümler olmayacak. Bu küçük çocuk, gelecek neslin bir sembolü olarak “model rol” konumuna gelir. Bilinç seviyesi ve varoluşsal koşulları nedeniyle prematüre bir savaşı gibi duran Rose’un gerçekleştiremediği model rol, Jill’erin kişiliklerinde temsil edilecektir.

Kaynakça

- Camus, A. (1993). *Düşüş*, Çev: Yalçın Tura, İstanbul, Varlık Yay.
- Cruickshank, J. (1965). *Albert Camus ve Başkaldırma Edebiyatı*, Çev: Rasih Güran, İstanbul, de Yayınevi.
- Gündoğan, A. Osman, (1995). *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, İstanbul, Birey Yayıncılık.
- Lessing, D. (2015). “Bir Erkek ve İki Kadın” in *On Dokuz Numaralı Oda*, Çev: Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Can yay.
- Lessing, D. (2015). “Erkekler Arasında,” in *On Dokuz Numaralı Oda*, çev: Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Can yay.
- Lessing, D. (2015). “Final Listesinden Eksilen Biri” in *On Dokuz Numaralı Oda*, çev: Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Can yay.
- Lessing, D. (2015). “On Dokuz Numaralı Oda” in *On Dokuz Numaralı Oda*, çev: Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Can yay.
- Lessing, D. (2015). “Öteki Kadın,” in *On Dokuz Numaralı Oda*, çev: Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Can yay.
- Lessing, D. (2015). “Şarap” in *On Dokuz Numaralı Oda*, çev: Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Can yay.
- Lessing, D. (2015). “Tanık” in *On Dokuz Numaralı Oda*, çev: Sinem Yazıcıoğlu, İstanbul, Can yay.
- Sartre, J. Paul, (1972). *La Nausée*, Paris, Gallimard,
- Sartre, J. Paul, (2016). *Bulantı*, Çev: Selahattin Hilav, İstanbul, Can Yay.
- Sartre, J. Paul, (2009). *Varlık ve Hiçlik - Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, İstanbul, İthaki Yay., Tercüme: Turhan Ilgaz - Gaye Çankaya Eksen.
- Singly, F. de, (2014). *Des Manières de Penser le «Je» En Sociologie*, in Kostani Ben Mohamed, Paris, Philippe Corcuff (eds.), “Penser la sociologie comme science et comme engagement social”, Université Moulay Ismaïl, série Actes de Colloque, Meknès.

DİJİTAL EMEĞİN BİYOPOLİTİKASI: HETEROTOPYA VE MİKROPOLİTİKA MÜMKÜN MÜ?

Hacı Hasan SAF¹

Özet

Bilginin üretimin temel unsuru haline gelişi, bilişsel kapitalizm içerisinde emeğin konumunu değiştirmiştir. Artık üretimde maddi olmayan yeni bir emek biçiminden yani dijital emekten söz edilmektedir. Nüfusun yaşam koşullarını iyileştirerek onu denetlemeyi amaçlayan bir iktidar tipi olan biyoiktidar, her alanda olduğu gibi üretim alanında da biyopolitikalar gerçekleştirmiş, dijital emeğin kuşatılması, denetlenmesi ve gözetlenmesi için ortaya dijital emeğin biyopolitikası çıkmıştır. Bu kuşatmadan kurtulmak için meydana gelen kaçış ve direniş odakları ise heterotopya ve mikropolitika olarak adlandırılmışlardır. Temel amacı biyopolitikaya maruz kalan dijital emekte heterotopya ve mikropolitikanın var olma potansiyelinin araştırılması olan makalede, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda iktidar ve sermayenin yeni enstrümanları olarak görülebilecek bilgisayar, cep telefonu ve uydu teknolojileri gibi yeni iletişim teknolojilerinin dijital emekte heterotopya ve mikropolitika oluşturma potansiyellerini neredeyse tamamen yok ettiği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: bilişsel kapitalizm, dijital emek, biyopolitika, heterotopya, mikropolitika

THE BIOPOLITICS OF DIGITAL LABOUR: ARE HETEROTOPIA AND MIKROPOLITICS POSSIBLE?

Abstract

The development of new communication technologies and their adaptation to production relations through the mode of production has led to the emergence of cognitive capitalism. The fact that knowledge has become the primary element of production has changed the position of labor in cognitive capitalism. Now, digital labor is mentioned as a new form of non-material labor in production. The biopower, a type of power aimed at surveilling population by improving the living conditions, has

¹ Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi, hacihasan saf@hotmail.com

implemented biopolitics in the field of production as it is in every area. Relatedly, biopolitics of digital labor has emerged in order to encircle, supervise and surveil digital labor. The center of escape and resistance that came to the rescue from this siege are called heterotopia and micropolitics. Literature search method has been used in the article aims to investigate the potential of the existence of heterotopia and micropolitics in digital labor which exposed to biopolitics. Results of the literature search indicated that new communication technologies as computer, mobile phone and satellite technologies, which also can be seen as the new instruments of the government and capital, almost completely destroy the potentials of heterotopia and micropolitics` formation in the digital labor.

Keywords: cognitive capitalism, digital labour, biopolitics, heterotopia, micropolitics.

Giriş

Fordist üretim anlayışına dayalı olarak süren modern üretim biçiminde kas gücüne bağlı tek düze olan üretim ilişkileri ve yapısı, işçi yeteneklerine ve düşüncesine değer vermeyen bir tavır sergilemekteydi. Kas gücüne dayalı olan emek; ustabaşları, üretim programı, toplam kalite yönetimi planlamaları ve iş sürecinin denetlenmesi gibi çeşitli unsurlarla kontrol edilmiştir.

Yeni iletişim teknolojilerinin özellikle 1980'li yıllarda gerçekleştirdiği atılım, yaşamın her alanını etkilediği gibi üretim sürecini ve yapısını da etkilemiştir. Üretim sürecine dahil olan yeni iletişim teknolojileri; emeğin formunu değiştirmiş, kas gücüne dayalı emekten maddi olmayan, dijital emeğe geçiş görülmüştür. Fordist üretim sürecinde emeğinin sonucunu (örneğin fabrikadan çıkmış bir ürün ya da tamamlanmış bir yapı gibi) gören işçi, bu süreçten sonra emeğinin karşılığını göremez olmuş, emeğın sonucunda ortaya çıkan unsur dijital ortamlarda saklı kalmıştır.

Nüfusu çepeçevre kuşatıp onun yaşam koşullarını artırıp denetimi artırma ve bununla beraber nüfusu kontrol etme üzerine kurulan biyoiktidar, emek üzerine de biyopolitikalar gerçekleştirmektedir. Yeni iletişim teknolojileri yardımıyla dijital emeğın denetlenmesi ve üretimin maksimizasyonunun sağlanması için planlanan disiplin ve denetim uygulamalarıyla adeta bir dijital kuşatma sürecine sokulmuştur.

Foucault tarafından ortaya atılan biyopolitik denetimin dijital emek üzerindeki yansımaları, makalenin ana tartışma konusunu oluşturmaktadır bu tartışma sonucunda biyopolitik denetim karşısında dijital emekteki direniş ve kaçış odakları sorgulanmaktadır. Yeni iletişim teknolojileriyle gelen emek alanındaki dönüşüm; gözetim, disiplin ve denetim

olgularını da dönüştürmüştür. Emek üzerine uygulanan biyopolitik unsurları sistematize eden Hardt ve Negri, İmparatorluk (2001) ve Çokluk (2004) kitaplarında bilişsel kapitalizmin denetimini analiz etmişlerdir. Düşünürler, dijital emeğin üretim ilişkileri perspektifinde nasıl konumlandırıldığını, nasıl gözetlendiğini, piyasa ekonomisindeki yerini ortaya koymuşlardır.

Bilişsel kapitalizmle dijital emek üzerine örgütlenen biyopolitik denetimi anlamaya çalışan bir diğer ekol ise İtalyan Marksist geleneği sürdüren düşünürlerden oluşur. Lazzarota (2005, s. 220), Toscano (2007, s. 8) ve Vercellone (2007, s. 18) gibi düşünürler, bilişsel kapitalizmle emeğin kuşatılma serüvenini gözler önüne sermişlerdir.

Yukarıda bahsedilen kuşatmaya karşı direniş ve kaçış odaklarının ise heterotopya ve mikropolitika olduğu görülmüştür. Foucault, bulunulan mekândan duyulan rahatsızlık sonucu oluşan özel ve genel geçer alanlara heterotopya demiştir. Heterotopyalar çevre mekânlardan kaçışı ve onlara karşı muhalefeti ifade etmektedir. Foucault, iktidara ve onun politikalarına karşı direniş odaklarını mikropolitika olarak adlandırmıştır. Mikropolitikalar, her türlü tahakküm ve baskı anında oluşan süreklilik arz eden aktif ya da pasif direnişlerdir.

Dijital emeğin hapsedildiği biyopolitik süreçte heterotopya ve mikropolitikanın oluşma imkânının sorgulanması makalenin amacını oluşturmaktadır. Yapılan literatür taraması sonucunda bilgisayar, cep telefonu ve uygu teknolojileri gibi yeni iletişim teknolojilerinin artırdığı gözetim ve denetim mekanizmaları ile dijital emekte kaçış ve direnişin neredeyse imkânsız olduğu görülmüştür.

Bilişsel Kapitalizm ve Dijital Emeğin Arka Planı

Gilles Deleuze “Düşünmek, her zaman deneylemektir, yorumlamak değil, deneylemek ve deneyim, her zaman aktüel olan, doğmakta olan, yeni olan, olmakta olandır” der (2006, s. 120). Sanayi devrimi sonrası oluşan makine temelli üretimde sistematize edilmiş bir emek gücüyle karşı karşıya kalınmıştır. Emeği, üretim sürecinde örgütleyen üretim biçimi Fordizm ve yönetim bilimi Taylorizm, sistematize hale getirilen emeği çepeçevre sarmışlardır. Daha çok kas gücüne dayalı olan bu süreçte emek, standardize edilmiş ve üretim bir bant sistemi üzerinden gerçekleşmiştir. Üretim için gerçekleştirilen montaj hattı sıraya koyularak emeğin yetenekleri köreltilmiş, çalışanlar “beceriksiz” ve “cahil” olarak tanımlanmıştır. Jean-François Lyotard (2013, s. 11-18)’a göre 1950’lilerden itibaren bilginin konumu değişmiş ve bilgi iki temel işlevi perspektifinden bu değişimden etkilenmiştir. İşlevlerden birincisi, bilginin iletilmesi; ikincisi ise bilgiyi işlemekte araçsallaştırılan unsurların yapısıdır. Bu değişimler, temel olarak bilginin kendi başına bir “üretim gücü” haline gelmesini sağlamıştır. Böylece Deleuze’un yukarıda bahsettiği “düşünme”, üretim yapısına dahil edilmiştir. Sanayi

toplumundan bilgi toplumuna geçiş olarak adlandırılabilir bu durum, peşinden birçok yeniliği getirmiştir.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte ekonomi alanında verimliliğin ve gelişmenin nedeni, teknolojik üretime ve yenilikçi olma anlayışına dayandırılmıştır. Diğer taraftan sağladığı istihdam ve gayri safi milli hasılaya yaptığı katkı açısından hizmet sektörünün oranı, dikkat çekici boyutlara ulaşmış ve başta sanayisizleşmeyi yaşayan toplumlarda hızla büyüyen bir sektör olma özelliğine kavuşmuştur. Bu durum beyaz yakalı çalışan sayısındaki büyük artışı da sağlamıştır (Castells, 2005, s. 280). Öte yandan bu gelişmeler emek sürecinin üç temel ögesi olan işin kendisi, işin konusu, işin araçlarında da birtakım dönüşümlere sebep olmuştur (Marx, 1997'den akt. Aydoğanoglu, 2011, s. 150). Bilginin geldiği noktada başlayan bilişsel kapitalizm, emeğin kuşatılmasında önemli bir role sahiptir. Yabancılaşmanın bir başka tarzını yaşayan emek, artık dijital ortamda ele geçirilmiştir.

Bilişsel kapitalizmin savunucuları, kapitalizmin uzun süredir işler olan dinamiklerinde kritik bir değişim yaşandığını, kapitalizmin bir devrinin kapanıp yenisinin başladığı ifade etmektedirler (Toscano, 2007, s. 5). Tarihsel sınıflandırmayla bakıldığında bilişsel kapitalizmin yeri saptanmak istendiğinde üç kırılma şöyle tarif ediliyor: 16. yy başıyla 18. yy sonu arasındaki dönemsal üretimi artırmaya yönelik baskı, sanayi devriminden Fordizmin sosyal krizine kadar gerçekleşen üretim disiplini sağlamaya yönelik baskı ve içinde bulunduğumuz dönem (Vercellone, 2007, s. 15).

Vercellone (2007), Negri'ye atıfla, şeklen ve gerçek tahakkümün ardından iş bölümünün yeni bir sürece gireceğini, bu süreçte ortak aklın başat kavram olacağını, entelektüel ve bilimsel emeğin baskın hale geleceğini ve bilginin her şeyi yeniden biçimlendirerek temel üretici güç olacağını ifade etmektedir.

Yukarıda bahsedilen yaklaşımları üç sav temelinde toplamak gerekirse:

“İlk sav, üretimin tüm evrelerinde emek süreçlerinde, bilgi teknolojilerinin kullanımına bağlı olarak önemli dönümler yaşandığı. İkincisi, gayri maddi malların hegemonik duruma yükselmiş olduğu. Sonuncusu ise, yeni üretim, tüketim, yatırım ve tasarruf organizasyonlarının, fikri mülkiyet haklarının kısıtlayıcı yapısına meydan okumakta olduğudur” (Boutang, 2007, s. 33).

Bu alanda tartışılan bir diğer konu da bilgi toplumu yaklaşımıdır. Tüketimle var olan toplumun tüketim toplumu (Baudrillard, 2002, s. 157) olduğu, gözetlenen toplumun gözetim toplumu (Bauman ve Lyon, 2016, s. 150) olduğu, risklerle kuşatılan toplumun risk toplumu

(Beck, 2014, s. 250) olduğu literatürde bilgi toplumunun bilgili olması beklenir. Oysa bilgi toplumu yaklaşımında; dolaşımı, paylaşımı, sağlanması ve iletilmesi kolaylaşan bilgi, toplumun kuşatılmasında, daha kolay disiplin altına alınmasında ve denetlenmesinde kullanılmaktadır.

Bilişsel kapitalizmin ve onunla yaşanan dönüşüme neoliberal kanattan gelen “bilgi toplumu” yakıştırmalarına ve indirgemeciliğine, Marksist bir cevap ve daha kapsayıcı bir açıklama getirilmiştir. Bir diğer cevabın ise Marksist emek yaklaşımının geçerliliğini yitirdiğini çözüldüğünü savunanlara (Toscano, 2007, s. 10).

Hardt ve Negri (2001), endüstriyel ekonomiden enformasyonun hâkim olduğu ekonomiye geçişi ifade eden değişimi ekonominin postmodernleşmesi olarak adlandırırlar. Teknolojide ve iletişimde yaşanan dönüşümler, hizmet ve bilişim sektörünün önemini artırmaktadır. Bu postmodern dönemde Fordist üretim tarzının standart işleri standart zamanlarda yapan işçisi yerine işin gerektirdiği eğitime sahip, değişken iş koşullarına uyum sağlayabilen kalifiye işçi ihtiyacı ortaya çıkıyor. Üretim artık nitelikli emeğe ihtiyaç duyuyor. Bu durum emeğin dönüşümüne neden olmuş, dijitale aktarılan emek, artık dijital emek olarak adlandırılmıştır.

Maddi olmayan, dijital emeğin tanımını Lazzaratto yapıyor (2005, s. 227-228): “Unsurların bilişsel ve kültürel anlamını üreten emek”. Tanımdan ulaşılabacağı üzere Lazzaratto emeğin iki boyutuna işaret ediyor:

“Bir yandan malın ‘bilişsel içeriği’ne yönelik olarak doğrudan endüstriyel ve hizmet sektörlerindeki büyük şirketlerde çalışan işçilerin emek süreçlerindeki değişimlere, bu alandaki üretime yönelik emek süreçlerinde siberetik ve bilgisayar kontrolü (bu yatay ve dikey iletişim) gerektiren donanımların giderek yoğunlaşmasına dikkat çekiliyor. Öte yandansa, malların ‘kültürel içeriği’nin üretilmesiyle ilgili olarak gayri maddi emek, daha önce normal olarak ‘iş’ olarak kabul edilmeyen bir faaliyetler serisine işaret eder – başka deyişle, sanatsal ve kültürel standartları tanımlama ve doğrulama, modalar, zevkler, tüketici normları ve daha stratejik olarak, kamuoyu oluşturulması işleri gibi.” (Özgün, 2007, s. 39).

Hardt ve Negri’ye göre dijital emek, “diğer tüm emek biçimlerine belirli bir eğilimi dayatmış ve kendi nitelikleri doğrultusunda onları dönüştürmeye başlamış ve bu anlamda da hegemonik bir konum elde etmiştir” (2004, s. 157). Christian Fuchs ise “dijital emek terimini dijital medyanın var olması, üretilmesi, yayılması ve kullanılması için gereken karşılığı ödenen ve ödenmeyen tüm emek biçimlerini içerecek şekilde genişletmeyi öneriyor” (2015, s. 27).

Hardt ve Negri, doğrudan kalıcı bir meta çıkarmayan bu emegın “fikirler, semboller, kodlar, metinler, dilsel figürler, imajlar gibi ürünler” ürettiğini ileri sürerler (2004, s. 122). Bu ikili emek türünü bilgisayar modeliyle açıklarlar. Bunun nedeni, temel olarak söz konusu emegın enformasyon ve iletişim teknolojileriyle kurduğu ilişkidir. Yine de bahsedilen model, bu emegın sadece bir boyutunu açıklayabilir; çünkü “Maddi olmayan dijital emegın öteki yüzü insani ilişki ve etkileşimdeki duygulanımsal emektir” (Hardt ve Negri, 2001, s. 305).

Görüleceği üzere emegın serüveninde farklı bir durak olan dijital emek, emek kuşatmasında saldırı altındadır. Zaten “sermaye, metaları ve metaların ucuzlaştırılması yoluyla bizzat işçinin kendisini ucuzlaştırmak için, emegın üretkenliğini yükseltmeye yönelik işsel bir dürtüye ve devamlı bir eğilime sahiptir” (Marx, 1990, s. 436-437).

Dijital Emek ve Biyopolitika İlişkisi

Foucault'nun iktidar tipolojisinde üç tür iktidar yer almaktadır. Gücünü din ve doğadan alan ve itaat ile itiraf üzerine kurulan pastoral iktidar, tanrı tarafından yönetilenlere yani “sürü”ye “çoban” olarak gönderilmiş bir iktidardır. Cezaların, işlenen suçun karşılığı olmadığı ve suçu önleyemediği anlaşılınca iktidar, bireyi disiplin altına almak adına hapisane, tımarhane, hastane, okul, kışla gibi mekânları araçsallaştırmıştır. Bu iktidar tipine disiplinci iktidar denilmektedir. Son olarak Foucault, disiplin mekanizmalarıyla birlikte artık nüfusun yaşam koşulları üzerinden inşa edilen biyoiktidardan bahsetmektedir. Bu iktidar, birey üzerinden nüfusun yaşam koşullarına müdahaleyi hedefleyerek yaşam koşullarını iyileştirmiş, bununla birlikte bilgi-iktidar sarkacını genişletip toplumu denetlemiştir. Foucault, bu iktidar tipini ve onun gerçekleştirdiği politikaları şu şekilde tanımlamaktadır (2007, s. 102-103):

“Somutta, yaşam üzerindeki bu iktidar, XVII. yüzyıldan itibaren belli başlı iki biçimde gelişti; bu biçimler birer karşı sav değildirler; daha çok bir ara bağıntı kümesinin birbirine bağıladığı iki gelişim kutbu oluştururlar. Kutuplardan biri ve anlaşıldığına göre ilk oluşanı, bir makine olarak ele alınan bedeni merkeze almıştır: Bu bedenin terbiyesi, yeteneklerinin arttırılması, güçlerinin ortaya çıkarılması, yararlılığıyla itaatkarlığın koşut gelişmesi, etkili ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleşmesi, bütün bunlar disiplinleri şekillendiren iktidar yöntemleriyle sağlanmıştır: insan bedeninin anatomo-politikası. Biraz daha geç, yani XVIII. yüzyıl ortasında oluşan iki kutup, tür-bedeni, canlı varlığın mekaniğinin etkisinde olan ve biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedeni merkeze almıştır: Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır; bunların sorumluluğunun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve düzenleyici denetim yoluyla gerçekleşir: İşte bu da nüfusun biyopolitikasıdır.”

Foucault biyoiktidar ve onun biyopolitikasından bahsederken çok geniş bir uyarılma alanını işaret etmektedir. Nüfusun denetimi ekonomiden siyasete, sosyo-kültürel çevreden askeri alanlara, teknolojiye sağlığa birçok alanı kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Nüfusun yaşam koşullarını iyileştirmek adına devamlılığı gereken üretimin denetlenmesi, bir diğer biyoiktidar sorunu haline gelmiştir. Denetim ve disiplin, üretim süreçleri üzerine, dolayısıyla dijital emeğe yoğunlaşmıştır

“Disiplinlerin tarihsel anı, ne yalnızca insan bedeninin vasıflarının artmasını ne de bu beden in boyunduruk altına alınmasının pekiştirilmesini hedef alan andır; aksine onu mekanizma içerisinde yararlı olduğu kadar itaatkar, itaatkar olduğu kadar da yararlı hale getiren bir ilişkiyi oluşturan insan bedeni sanatının doğduğu andır” (Foucault, 1979, s. 137-138). Böylece ortaya çıkan “iktidar mekaniği” veyahut başka bir deyişle “politik anatomi”, “yalnızca onlardan istenenleri yapmaları için değil, aynı zamanda canlarının istedikleri gibi davranabilecekleri, onların belirlediği hız ve etkinliğe göre belirlenen tekniklerle iş görebilmeleri için başkalarının bedenlerinin nasıl gasp edileceğini betimler. Böylelikle disiplin, tabi olmuş/özneleştirilmiş ve üzerinde çalışılmış bedenler, ‘itaatkar bedenler’ üretir” (Foucault, 1979, s. 138).

Gilles Deleuze, Foucault’nun yaklaşımına “hapishane” metaforundan yola çıkarak ulaşmış, bu nedenle fiziksel mekânın belirleyiciliğini dile getirmiştir. Deleuze’a göre artık disiplin toplumlarından söz edilemez; çünkü disiplinlerin dayandığı kurumlar krizdedir. Foucault için benzer unsurlar olan hapishane, fabrika, okul gibi kapatma kurumları, çeşitli reformlarla kurtarılmaya çalışılsa da, aslında işlevlerini yitirmişlerdir. Bu nedenle “Disiplin toplumları, şimdiden artık olmadığımız, olmayı bıraktığımız şeydir” ve “Disiplin toplumlarının yerini alacak olan denetim toplumlarıdır” (2006, s. 199). Hardt ve Negri de bu yolu izleyerek siyasal-ekonomik çözümlenmelerini inşa etmeye çalışırlar. Onlara göre

“İktidar artık doğrudan beyinleri (iletişim sistemleri, enformasyon ağları vb. içinde) ve bedenleri (refah sistemleri, gözetim altındaki etkinlikler vb. içinde) yaşama duygusundan ve yaratma arzusundan otonom bir yabancılaşma durumuna getirerek örgütleyen mekanizmayla çalışır” (2001, s. 47-48).

Biyopolitikanın saldırısına maruz kalan dijital emek, hem işverenler hem de iktidar tarafından gözetlenip, denetlenmektedir. Bu duruma her saniye izlenen elektronik ayak izleri, mail trafiği, araçlarda yer alan gps sistemleri, cep telefonu görüşmeleri ve işlemleri gösterilebilir.

Biyopolitika bağlamında, sermayenin üretimi her zamankinden daha fazla toplumsal hayatın yeniden üretimiyle birleşir; dolayısıyla üretici, yeniden üretici ve üretici olmayan emek arasındaki ayrımları savunmak her zamankinden daha zorlaşır. Emek, ister maddi ya da maddi olmayan emek, ister kafa ya da kol emeği olsun, toplumsal hayatı üretir ve yeniden

üretir ve bu süreçte sermaye tarafından sömürülür. Biyopolitik bağlamda üretimle yeniden üretim arasında zaman içinde ayrımın ortadan kalkması da bir kez daha zaman ve değer in ortak ölçülemezliğine ışık tutar (Hardt ve Negri, 2001, s. 403).

Foucault'ya göre "insan sermayesi", ekonomik olarak henüz keşfedilmemiş yeni bir "toprağı", bir "madeni" işaret eder. İnsan sermayesi temel olarak iki süreci içerir. İlki, "ekonomik analizin daha önce keşfedilmemiş bir alana doğru genişlemesi"; ikincisiyse "daha önce ekonomik olmadığı düşünülen bütün bir alanın katı bir ekonomik yoruma" tabi tutulmasıdır (2008, s. 219).

Biyoihtidar, kapitalizmin vazgeçilmez bir unsurudur. Bedenin üretim gücüne dönüştürülmesi, uysallaştırılması ve normalleştirilmesi gerekmektedir. Modernliğe giriş ile beraber yasalar yerine, normlar önem kazanır. Biyoihtidar, Foucault'nun "dispositif" olarak adlandırdığı söylemler, kurumlar, bilim, mimari biçimler, ahlaki önermeler gibi ince teknikler yoluyla bir normalizasyon toplumu oluşturur (2005, s. 18).

Görüleceği üzere bilişsel kapitalizmle dönüşen emek, dijital emek haline gelmiş, böylece kuşatılma yeni iletişim teknolojileri üzerinden gerçekleşmiştir. Nüfusun topyekûn kuşatılmasını amaçlayan biyopolitikada dijital emek, bir başka müdahale alanını oluşturmaktadır. Böylesine büyük bir kuşatmanın içinde oluşacak direniş ve kaçış alanlarının araştırılması, çalışmanın devamını oluşturmaktadır.

Heterotopya ve Mikropolitika Mümkün Mü?

Heterotopya, öznenin kimi mekânlarda etrafındaki nesnelere ve yaşadığı 'an'dan alışageldiği anlamı çıkartamaması ve bu bağlamda kendisini rahatsız edici bir durum içerisinde hissetmesi olarak açıklanabilir de özünde mekânsal bir kavramdır (Öztepe, 2008, s. 21). Foucault'nun ortaya attığı bu kavramın gündelik hayata ve sanata tezahürlerinden sonra heterotopya artık, anatomiden gelen köklerinden ayrıştırılarak, hem sosyal hem de mekânsal bir tabana taşınmıştır (Hetherington, 2003'ten akt. Dede, 2010, s. 15). Bireyin ve kitlelerin, buldukları ortamdan ya da baskıdan, şiddetten ya da iktidardan kaçışları bir kaçış alanı olarak da tanımlanabilir. Her alanda gözetlenen, denetlenen dijital emekte de heterotopyalar oluşturulabilir. Mesai saatleri içinde oynanan oyunlar, arkadaş ve aile bireyleriyle gerçekleştirilen yazışmalar, sosyal medya gibi alanlarda geçirilen zamanlar buna örnek olarak gösterilebilir.

Foucault (2005, s. 294) kendisini heterotopyaya vardiyan yaşayan ve yaşanılan mekânı şöyle tanımlar:

“İçinde yaşadığımız, bizi kendimize çeken, özellikle yaşamımızın, zamanımızın ve tarihimizin erozyona uğradığı mekân, bizi kemiren ve aşındıran bu mekân, heterojen bir mekândır. Başka deyişle, içinde bireylerin ve şeylerin yerleştirilebileceği bir tür boşluk içinde yaşamıyoruz. Işıl ışıl farklı renklerle boyalı bir boşluğun içinde yaşamıyoruz, birbirine asla indirgenemez olan ve asla üst üste konamayan mevkiler tanımlayan bir ilişkiler bütünü içinde yaşıyoruz.”

Foucault, ikincil bir mekân olan heterotopyayı; muhtemelen bütün kültürlerde, bütün uygarlıklarda gerçek ve fiili olan, toplumun kurumlaşmasında yer alan ve karşı-mevki türleri olan, fiilen gerçekleşmiş ütopya türleri yerler olarak görür. Kültürün içinde yer alan tüm diğer gerçek durumlar bu unsurların içinde hem temsil edilir hem de tartışılır ve tersine çevrilir. Fiili olarak bir yere yerleştirilebilir olsalar da bütün yerlerin dışında olan yer çeşitleridir. Bu yerler, yansıttıkları ve sözünü ettikleri tüm mevkilerden kesinlikle farklı olduklarından, bu mekânlar ütopyalara karşıt olarak heterotopya olarak tanımlamaktadır. Heterotopyaların, ütopya tanımından en kritik farklılığı ise bu devasallığı ve kapsayıcılığı reddetmesidir (İğci, 2015, s. 88). İçsel dürtülerle, bireysel olarak da ortaya çıkabilir. Toplumları kapsayan ütopyanın tersine heterotopyada soyutluk, heterojenlik, bireysellik ve zamansızlık vardır. Üretim sürecinde dijital emeğiyle var olan birey, kendi kaçış mekânını ve ortamlarını oluşturabilir.

Foucault'ya göre, her kültürün, toplumun tarihinde heterotopya vardır. Bireyin ve toplumun varlığı bu durumu değişmez kılmaktadır. Toplulukların farklılıkları, farklı yaşantıların, giysilerin, geleneklerin varlığı heterotopyaları çok ve çeşitli kılmaktadırlar. Bu nedenle tek ve evrensel bir heterotopyanın bulunduğunu söylemek zordur. Bu fikirden yola çıkarak heterotopik mekânları altı ilke altında toplar (akt. Dede, 2010, s. 77-79):

1- “Kriz heterotopyaları, kişiler arası kriz durumunda bulunduğu düşünülen bireyler için ayrılmış ya da hazırlanmış mekânlar için söylenmiş bir heterotopya biçimidir. Örnek olarak periyot dönemindeki kadınlar, hamile kadınlar, yaşlılar gibi toplumun düzenini bozan, çevresiyle kriz içerisindeki, öteki insanları ya da kutsallıkları nedeniyle dışlanmış yasak yerleri gösterilebilir. Yatılı okullar, erkeklerin askerlik görevleri gibi erkeklerin deneyimlerini başka yerde ve karmaşık ilişkiler içerisinde yaşamaları nedeniyle heterotopik olan bu heterotopyalar varlıklarını sürdürmektedirler. Dinlenme evleri, psikiyatri klinikleri, hapisaneler ve hatta huzurevleri diğer örneklerdir (Foucault, 2005, s. 65).

2- Heterotopyaların işlev görme biçimlerinin tarihsel olarak farklılık arz edebileceği üzerine kurulmuştur (Nalçaoğlu, 2002, s. 130). Örneğin 18.yy'a kadar kentin ortasında bulunan mezarlıklar, geçirdiği tarihsel değişimler sonucu, insanın kendi dışındaki ötekiliyi uzakta tutma ve dışlaması ile birlikte kentin dışına taşınmışlardır (Foucault, 2005, s. 67).

3- Heterotopyaların birbiriyle ilişkisiz birçok mekânı tek ve gerçek bir mekânda bir araya getirdiğinden bahsedilir. Tiyatro, kapalı veya açık bir mekânda sahne aracılığıyla içinde bulunulan mekândan bağımsız, birbirinden farklı mekânları ve zamanları, art arda seyirciye sunar. Sinemadaki dörtgen mekânda ise birey iki boyutlu ekrandaki görüntüleri, üç boyutlu mekân içerisinde algılamaktadır (Foucault, 2005, s. 69).

4- Foucault zamanı biriktiren heterotopyaları şu şekilde açıklamaktadır: “Her şeyi biriktirme fikri, bütün zamanları, bütün dönemleri, bütün biçimleri, bütün zevkleri bir yere kapama istenci, zamanın dışında yer alacak ve zamanın zarar veremeyeceği bir yer oluşturma fikri; tüm bunlar bizim modernliğimize aittir. Müze ve kütüphane, on dokuzuncu yüzyıl Batı kültürüne özgü heterotopyalardır” (2005, s. 299).

5- Heterotopyalar, beşinci ilkeye göre, dışa kapalı, kendi açılma kapanma mekanizmasını oluşturmuş izole mekânlardır. Hem tecrit ederler hem de nüfuz edilebilir kılabilirler. Giriş ve çıkış belirli kurallara bağlıdır. Orada hapishaneler ve askeri kışlalarda da olduğu gibi ya zorla kalırsınız ya da belli izinlerle, belirli kuralları, ritüelleri en başından kabul etmeniz gerekmektedir (Foucault, 2005, s. 71).

6- Foucault (2005, s. 75), heterotopyaların en önemli özelliklerinden biri olarak, diğer mekânlar ile kurduğu ilişki sonucu var olan düzenin tam tersi bir düzen oluşturabileceklerinden bahseder.”

Dijital emekteki heterotopyalara verilebilecek örnekler şu şekilde sıralanabilir:

- İş koşullarından bunalmış bireyin planlanmamış istifası (kriz heterotopyası),
- Çalışma ortamında bezdirme çalışmalarına maruz kalmış bireyin iş ortamından kendisini soyutlayıp yalnız çalışması,
- Dijital emeğini üretim sürecine dahil eden işçinin iş saatleri içerisinde dijital oyun, sohbet uygulamaları ve sosyal medya gibi mecralarda zaman harcaması,
- Çalışanın dijital emeğiyle oluşturduğu çalışmalarını arşivlemesi ve bir sonraki iş başvurusunda kullanması,
- Uzun mesai saatlerinde iş yerinden ayrılamama,
- İş yerine getirilen oyun konsolları ile iş yerini oyun alanı haline getirmek.

Kısaca heterotopya, zamanları ve fonksiyonları birbirlerine karıştırılan bir sıra uyumsuz yerleşmenin, farklılığı ve anormalliği yansıttığı heterojen mekânların ifadesidir (Polat ve Bilsel, 2006, s. 60). Dijital emekte heterotopya, planlanmış, hedeflenmiş iş yerinde farklılığın “anormalliğin” yeridir.

Dijital emekte bir diğer kaçış ve direniş odağı mikropolitikadır. 1968’de gerçekleşen öğrenci hareketlerinden önce iktidara karşı direnişin imkansızlığından bahseden Foucault, bu

olaylardan sonra fikirlerini değiştirmiş, bir direniş unsuru olarak mikropolitikayı ortaya atmıştır. Amacının çağdaş gerçeklik ve kendi hakkımızdaki analiz ve mücadele aygıtları yaratmak olduğunu söyleyen Foucault (2003, s. 184)'nun iktidara karşı öngördüğü direniş stratejisidir bu.

1968 Mayıs öğrenci ayaklanmalarında öğrenciler, üniversitelerdeki eğitim sistemini eleştirmiş ve bilginin tahakküm ve iktidar aracı olarak kullandığını vurgulamışlardır. Üniversiteyi baskıcı kapitalist toplumun mikrokozmu olarak analiz etmişlerdir. Dikkatleri bir bütün olarak sisteme çekmişlerdir. Öğrenciler ve işçiler tarafından yürütülen bu mücadeleler sayesinde Foucault ve diğer akademisyenler iktidar ve bilgi arasındaki bağlantıyı teorileştirmeye ve iktidarın mikrolojik kanallarda işlediğini görmeye başlamışlardır (Best ve Kellner, 1998, s. 41).

Mikropolitika dijital emeğe uyarlanmak istenirse şu şekillerde karşımıza çıkabilir:

- Yapılan üretimde gerekli olan işin geciktirilmesi,
- İşçi haklarını kapsayan yasalar dahilinde hareket edilmesi (mola ve benzeri gibi hakların usule uygun kullanılması ve dijital emeğin kesintiye uğratılması),
- Tazminat hakkının kullanılması,
- Bilgisayar programlarıyla yapılmış işlerin iş yeri cihazlarından silinmesi,
- Bilgisayarları bozacak faaliyetlerde bulunma,
- İş için yapılan proje ve üretim dosyalarına virüs bulaştırma gibi.

Mikropolitika mücadelenin yerelleşmesini ifade eder. Çünkü iktidar her yerde olduğundan ona karşı verilecek mücadelenin de her yerde olması, lokalleşmesi gerekir. İktidar bir ağ olduğundan yerleşmiş mücadelenin tüm ağ üzerinde etkileri olur. Mücadele yatay düzlemde, dizi şeklinde bir noktadan diğerine olabilir (Sheridan, 2005, s. 137).

Dijital emekte de direniş ve kaçış birey temelli gibi görülse de çalışanların birliğiyle güçlenebilir. Daha geniş kitleleri ve alanları kapsayan direniş, daha büyük etkiler ve sonuçları ortaya çıkarabilir. Foucault, en umulmadık yerlerde dahi iktidarın işleyiş stratejilerini ve mekanizmalarını deşifre ederek direniş için politik perspektif sunmaya ve yeni mecralar açmaya çalışır. Uygulamada bunun peşinden gitmesi gereken dijital emeğin sahipleridir.

Foucault'nun "toplumu düzene sokmanın rasyonel bir aracı" olarak tanımladığı gözetim, kapitalist sistem içinde fabrika ve bunun gibi üretim alanlarında işçilerin sermaye ve sahipleri adına disipline edilmeleri için vardır (Dolgun, 2008, s. 77). Günümüzde yeni iletişim teknolojileriyle değişen üretim biçiminde fabrikasyon üretim gerilese de büro ve ofislerde işçilerin kullandığı bütün dijital unsurlar dijital emeğin gözetimi için yapılandırılmıştır.

Üretim düzenli işlemesi ve karın maksimizasyonu için örgütlenen dijital gözetim, dijital emekte heterotopya ve mikropolitika oluşturma potansiyeline darbe vurmaktadır.

Foucault, gözetimin modern sosyal kurumların uyguladığı, yaşamının düzenlenmiş ve belirlenmiş bir Şekilde sürmesini garanti eden, disipline edici uygulamalar serisi olduğunu söyler (Dolgun, 2008, s. 105). Emek zerine yoğunlaşan gözetim de emeğin denetlenmesinde, sermaye için sorun olarak görülen kaçış ve direniş unsurlarının yok edilmesinde kullanılan bir dizi silsiledir.

Weber, gözetimin; en ince ayrıntıya kadar içi bilgilerini kayıt etme ve dosyalama işlevi sağlama amacına dikkat çekmektedir (Sucu, 2011, s. 127). Dijital emekte i ileyii kapsamında yapılan bütün çalışmalar, dijital arivlerde kayıt altına alınmaktadır. En küçük i aksaklığı, acil müdahale görmekte içi emeği üzerinden köşeye sıkıtırılmaktadır.

Lyon (1994, s. 129-130) i yerindeki elektronik gözetimin daha yaygın ve baskın hale geldiğini ve hatta i yeriyle sınırlı kalmadığını belirtir. Klavyeleri başındaki veri girişi yapan çalışanların ve Őirketlerinin bulunduğu ülke dışındaki çalışanların çalışmalarının dahi izlenmesi mümkündür. İe girdikten sonra çalışanların i yerlerine girebilmek için kartlar ve bazı durumlarda biyometrik güvenlik sistemleri ve elektronik olarak kayda alınan parmak izleri, retinal örüntüler veya ses testleri kullanmaya balamıtır. Barkodlama teknikleri, işverenlerin maaş ödemeleri ve verimliliğin ölçülebilmesi için çalışma günlerini sistematik bir Şekilde alıma saatlerine blebilmelerini sağlamıştır. Bu ve benzeri aygıtlar için zamanlamasının ve konumlamasının takip edilmesine ve manipüle edilmesine yardım etmiştir. İşçilerin nerede bulduklarının yönetime bildirilmesine sağlanmıştır. Bununla birlikte, için gidişatı ve kalitesi de elektronik izlemeye tabi tutulabilir. Tua basma hesabı böyle bir otomatik gözetime örnek gösterilebilir. Yine veri güvenliği sistemleri, satış rakamlarının denetimleri, telefon operatörleri ve telefon konuşmaları ile diğer tüm iletiimlerin kontrolü, bu tür gözetim tekniklerine örnek teşkil eder. Dolayısıyla gözetim, üretim aktivitelerinin mevkilerine el atmakla kalmamış, tüm ofisler ve restoran ve taksi Őirketleri gibi alanlara da uzanmıtır.

Böylece adeta denetim içerisine hapsedilen dijital emeğin hareket alanı kısıtlanmıştır. İşçiler yalnızca üretim amaçları doğrultusunda serbestlik kazanmış, “esnek” üretim sınırsız ve katı bir denetim ve disiplini doğurmuştur. Heterotopya ve mikropolitika, dijital emekte adeta bir topya olarak görülebilir.

Disiplin toplumu yerini denetim toplumuna bırakmıştır. Fabrika gibi kapatma kurumlarının yaşadığı kriz, disiplin rollerinin tüm topluma dağıtılmasıyla, baskı tarzlarının

bireylerce sağlam biçimde benimsenmesiyle aşılmaya çalışılmaktadır. Kapatarak denetlemenin yerini, enformasyonelliğin olanak verdiği parolalar, şifreler, veriler almıştır (Deleuze, 2001, s. 142). Zira denetim toplumları, bilgisayar aracılığı ile işler: “şu an önemli olan bariyer değil, fakat - yasal ya da yasal olmayan - her kişinin yerini izleyen ve evrensel değişimi etkileyen bilgisayardır” (Lyon, 2006, s. 41-42). Yaşamın tüm alanlarına kanalize olan denetim üretim araçları üzerine de örgütlenmiştir. Dijitalleşen retim sürecinde denetimin hedefi dijital emek olmuştur.

“Gözetim, kapitalist düzende yeni iktidar ilişkilerini biçimlendiren devlet ve sermaye gruplarının iktidarlarını güçlendirmektedir.” (Habermas, 2002). “Kapitalist sistem, geleneksel toplumlarda çoğu kez emekleri üzerinde çok daha büyük ölçüde denetim sahibi olan işçileri disipline etmenin yeni yollarını uygulamaya sokmuştur.” (Lyon, 1994, s. 55).

Enformasyon teknolojilerinin gelişiminin çalışma kavramının kendisini ve işgücü piyasalarını önemli ölçüde etkilediğini görüyoruz. Teknolojik gelişmelerin çalışma kavramı üzerindeki etkisi, kaydedilecek ve depolanacak, sistematize edilecek verilerin işlenmesi amacıyla bilgisayar kullanımına hkim çalışanlara ihtiyaç duyulmasıdır. Bu da enformasyon teknolojilerinin merkezde olduğu yeni bir tür vasıfsız büro ya da bilgi işçisi yaratmış ve tıpkı sanayi işçileri gibi bilgi işçileri arasında yoğun bir yabancılaşma yaşanmasını tetiklemiştir. Bunun sebebi, bilgisayarların çalışanların faaliyetlerini eşgüdümlü hale getirmesi (Lyon, 1994, s. 56).

İş yerinde elektronik gözetim uygulamaları arasında çalışanların elektronik postalarının ve sohbetlerinin izlenmesi, telefonlarının dinlenmesi, iş yeri dışında bulunmaları durumunda GPS ya da diğer teknolojilerle nerede olduklarının izlenmesi, internette hangi sayfalara girildiğinin izlenmesi, video sistemiyle iş yerinin izlenmesi, klavyelerin izlenmesi, çalışanların biyometrik akıllı kartları kullanmalarının zorunlu kılınması gibi yöntemler bulunmaktadır (Binark, 2012, s. 53).

Uluslararası alışma rgt’nün (ILO) 1993 yılında iş yerindeki yeni gözetim teknolojileri üzerine yayımladığı çalışmada ise gözetim teknolojilerinin kullanılmasının temel insan haklarını ve itibarını ihlal etmekte olduğu, bu konudaki gerekli özenin yerine getirilmemesinin yanı sıra yerel yasaların yarattığı boşluklardan yararlanıldığı, iş yerinde gerçekleştirilen gözetim alanının çalışanların özel yaşamını da izlemeye kadar genişlediği, gözetimin işveren ve işçi arasında ayrımı daha da beslediği, gözetimin çalışanlar arasında ayrımcılığa neden olduğunu ve çalışanların bu durumun farkına varmasının çok zor olduğu belirtilmektedir (ILO, e.t. 19.03.2018).

Sonuç

İşçileri yeteneksiz ve yaratıcılıktan uzak olarak değerlendiren fordist üretim biçiminde, emek kas gücüne dayanmaktaydı. Bu üretimde anlayışında gözetim ve denetim işverenin işçiler üzerindeki gölgesi olan ustabaşları, işe giriş-çıkış saatlerinin kayıt altına alınması, günlük aktivitelerin (yemek yeme saatleri, mola saatleri gibi) önceden planlanması, iş yerinin bölümlenmesi ve bölümler arası geçişin düzenlenmesi gibi uygulamalarla gerçekleştirilmekteydi.

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren hızla gelişen yeni iletişim teknolojilerinin hayatımıza etkisi, üretim anlayışında da görülmüştür. Kas gücüne dayalı emekten daha çok beyaz yakalı işçilerin emeğini ifade eden dijital emeğe geçiş yaşanmıştır. Bu emek tipinde fordist üretim biçiminin aksine işçi emeği gayri maddi bir hal almıştır. Böylece işçinin üzerinde hak iddia edeceği bir emek çıktısı ortadan kalkmıştır. Yaşamı tamamen kuşatıp nüfusu, yaşam olanaklarını iyileştirerek denetlemeyi hedefleyen biyoiktidar, dijital emek üzerine de biyopolitikalar gerçekleştirmektedir. İnsan sermayesinin öneminin devam ettiği günümüz üretim anlayışında hem sermayedarlar tarafından hem de üretimin bekası için çalışan biyoiktidar tarafından denetimin ortasında kalan dijital emek, adeta kuşatılmış bir haldedir.

Foucault tarafından ortaya atılan heterotopya ve mikropolitika, iktidara karşı kaçış ve direniş odaklarını ifade etmektedir. Mevcut mekândan farklı bir anlam taşıyan heterotopyada, bulunulan durum ve iktidardan kaçış vardır. Mikropolitika ise maruz kalınan iktidar politikalarına karşı yürütülen her türlü direnişi tanımlamaktadır.

Dijital emekte oluşabilecek heterotopya ve mikropolitika uygulamaları şu şekilde sıralanabilir:

- İstifa etmek,
- Bezdiriye maruz kalan bireyin yalnızlaşması,
- İş saatleri içerisinde dijital oyun, sohbet uygulamaları ve sosyal medya gibi mecralarda zaman harcaması,
- Çalışmaların arşivlemesi ve bir sonraki iş başvurusunda kullanılması,
- Fazla mesai saatlerinde iş yerinden ayrılamama,
- Oyun konsolları ile iş yerini oyun alanı haline getirmek,
- İşin geciktirilmesi,
- Mola ve benzeri gibi hakların usule uygun kullanılması ve dijital emeğin kesintiye uğratılması,

- Tazminat elde etme,
- İşlerin iş yeri cihazlarından silinmesi,
- Bilgisayarları bozacak faaliyetlerde bulunma,
- İş için yapılan proje ve üretim dosyalarına virüs bulaştırma gibi.

Bu potansiyel ve olanaklara karşın heterotopya ve mikropolitika oluşturma çabası dijital emek üzerine örgütlenen gözetim ve denetimle bertaraf edilmiştir. Dijital emeğin biyopolitika karşısındaki kaçış ve direniş odaklarını yok eden işveren uygulamaları ise şu şekilde sıralanabilir:

- Biyometrik güvenlik sistemleri,
- Parmak izi kullanılan bölüm geçişleri,
- Retinal uygulamalar ve ses testleri,
- Barkodlar,
- Maaş ve çalışma saatleri gibi örgütlenmiş süreçler,
- GPS ile kurulan uydu takip sistemleri,
- Klavye takip uygulamaları,
- Telefonların ve internette gezilen sitelerin takip edilmesi,
- İş yerlerini izleyen kameralar,
- Giriş ve çıkış için kullanılan çipli elektronik kartlar.

Kaynakça

- Aydoğanoglu, E. (2011). *Emek Sürecinin Dönüşümü*. Ankara: Kültür Sanat Sen Yayınları.
- Baudrillard, J. (2002). *Tüketim Toplumu*. (Keskin, F. ve Tural, N. Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2016). *Akışkan Gözetim*. (Yılmaz, Ç. Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2014). *Risk Toplumu*. (Doğan, B. Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Best, S. ve Kellner, D. (1998). *Postmodern Teori Eleştirel Sorgulamalar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Best, S. ve Kellner, D. (2000). *Postmodern Teori*. (Küçük, M. Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Binark, M. (2012). *Türkiye’de Dijital Gözetim*. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği Yayınevi.
- Boutang, Y. M. (2007). Cognitive Capitalism and Entrepreneurship. *Conference on Capitalism and Entrepreneurship*.
- Castells, M. (2005). *Çalışmanın ve İstihdamın Dönüşümü: Ağ İşçileri*. İşsizler ve Esnek Zamanlı Çalışanlar, Ağ Toplumunun Yükselişi içinde. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dede, G. (2010). Heterotopik Bir Mekân Olarak Tiyatro Sahnesi: Uyumsuz Tiyatro. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Deleuze, G. (2001). Denetim Toplulukları Konusunda Bir Ek. (Baker, U. Çev.). *Birikim Dergisi*, Şubat - Mart Sayısı içinde (142-143).
- Deleuze, G. (2006). *Müzakareler*. (Uysal, İ. Çev.), İstanbul: Norgunk Yayınları.
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu: Küreselleşen Dünyada Gözetim: Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx*. (Oğuz, S. ve Kalaycı, T. E. Çev.). Ankara: Notabene Bilişim Yayınları.
- Foucault, M. (1979) *Discipline and Punish*. (Sheridan, A. Çev.), New York: Vintage.
- Foucault, M. (2003). *İktidarın Gözü*. (Ergüden, I. Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (Tanrıöver, H. U. Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics*. (Burchell, G. Çev.). New York: Palgrave.

- Habermas, J. (2002). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. (Bora, T. ve Sancar, M. Çev.), İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2001). *İmparatorluk*. (Yılmaz A. Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2004). *Çokluk*. (Yıldırım B. Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İğci, S. (2015). Postmodernist Kent ve Heterotopyalar, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- ILO (1993) Workers' Privacy Part II: Monitoring and Surveillance in the Workplace, Conditions of work digest, Volume 12 Number 1 1993, Geneva, International Labour Office, [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09921/09921\(12\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09921/09921(12).pdf), (Erişim Tarihi: 19.03.2018).
- Lazzarato, M. (2005) *Maddi Olmayan Emek*. (Göbelez, S. ve Özer, S. Çev.), İtalya'da Radikal Düşünce ve Kurucu Politika içinde, İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Lyon, D. (1994). *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen Toplum*. (Soykan, G. Çev.), İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Marx, K. (1990). *Capital: A Critique of Political Economy*. London: Penguin Books.
- Nalçacıoğlu, H. (2002). Heterotopya, Koloni ve Öteki Mekânlar: Michel Foucault'nun Kısa Bir Metni Üzerine Düşünceler. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. Yıl 5, Sayı 19, s: 125-140, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özgün, A. (2007). Kılçksız Emek Yağsız Sermaye: Gayrı-maddi Emek Tartışması. *Birikim Dergisi*, Sayı: 217, s. 31-45.
- Öztepe, O. (2008). Bir Heterotopya Mekânı ve İki Şiiri: Kışla. *Taflan Dergisi*, Sayı: 5-6, s: 21-23, Hatay.
- Polat, E. ve Bilsel, G. (2006). Mimarinin ve Kentin Birlikte Planlanması'nda Farklılaşan Kavramlar Üzerine. *Planlama Dergisi*, Sayı: 38, Sf: 57-67, İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Saraçoğlu D. (2015). *Sömürünün Yeni ve "Sevimli" Yüzü: Dijital Emek*. Dijital Emek ve Karl Marx içinde (Fuchs, C. Ed.) Ankara: Notabene Bilişim.
- Sheridan, A. (2005). *The Will to Truth London and Routledge*. London and New York.
- Sucu, İ. (2011). Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri ve Ötekiler. *Atatürk Üniversitesi İletişim Dergisi*. 2, 125-140.

Saf, H.H. (2018) Dijital Emegın Biyopolitikası: Heterotopya ve Mikropolitika Mümkmn MÜ?. *Humanitas*, 6(12), 78-95

Toscano, A. (2007). From Pin Factories to Gold Farmers: Editorial Introduction to a Research Stream on Cognitive Capitalism, Immaterial Labour, and the General Intellect. *Historical Materialism* 15, pp: 3-11.

Vercellone, V. (2007). From Formal Subsumption to General Intellect: Elements for a Marxist Reading of the Thesis of Cognitive Capitalism. *Historical Materialism* 15, pp: 13-36.

THE MONOMYTHIC JOURNEY OF A NEW HEROINE IN *THE HUNGER GAMES*

Tatiana GOLBAN¹

Narin FİDAN²

Abstract

Suzanne Collins' novel *The Hunger Games* has as its central metaphor the monomythic journey of the hero. This research focuses on the novelist's attempt to redefine the monomyth in terms of gender, and on the ways in which Collins's retold version represents human experience in the contemporary world. This study presents Collins's protagonist, Katniss, who embarks on the traditional heroic quest and confronts multiple challenges and frustrations on her journey to success. During her heroic enterprise, Katniss turns inward, discovers and embraces her feminine nature and seeks a satisfactory life paradigm as a result of which she attains the inner integration and reconciliation of both masculine and feminine aspects of her personality; she also understands and accomplishes her purpose in life. By recognizing the mythical and archetypal situations, which are subverted or inverted in the novel, Collins revises the significance of private and public achievements in the contemporary community.

Keywords: monomyth, new heroine, archetype, journey to the self, The Hunger Games

**AÇLIK OYUNLARI ADLI ROMANDAKI YENİ KADIN KAHRAMANIN
MONOMİTİK YOLCULUĞU**

Özet

Yazar Suzanne Collins'in romanı *Açlık Oyunları*'nın merkezindeki metaforunda monomit yolculuğu bulunmaktadır. Bu araştırma, yazarın kahraman kavramını cinsiyet açısından yeniden tanımlamasına odaklanmış olup, aynı zamanda Collins'in monomitin yeniden anlatılmış versiyonunun günümüz dünyasındaki insan deneyimini temsil etmesine de değinmektedir. Bu çalışma, Collins'in başkahramanı olan

¹ Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü. tgolban@nku.edu.tr

² Öğr. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu. nfidan@nku.edu.tr

Katniss'in başarıya giden yolda çok sayıda engel ve hayal kırıklığı ile yüzleşmesi konusuna değinilmektedir. Katniss kendi iç dünyasına dönmekte, feminen doğasını kucaklamakta ve kişiliğinin hem maskülen hem de feminen yanlarının entegrasyonu ve uzlaşısının sonucunda tatminkar bir hayatın arayışına girmekle birlikte, aynı zamanda hayattaki amacını da anlamakta ve gerçekleştirmektedir. Collins, romanda tersyüz ya da altüst edilmiş mitik ve arketipik durumları kabul etmekle birlikte, çağdaş toplumdaki özel ve genel başarıların önemini de yeniden ele almaktadır.

Anahtar Sözcükler: monomit, yeni kadın kahraman, arketip, benliğe yolculuk, Açlık Oyunları

Introduction

Suzanne Collins's novel *The Hunger Games*, from the moment of its publication in 2008, proved to be an extraordinary success, both among young and adult readers. The fact that this novel was sold in over 38 countries and translated into 26 languages also suggests the immense impact it had for its target audience. In 2012 the novel's popularity increases once again with the release of the novel's adaptation into a movie, *The Hunger Games*, which had the one of the highest-grossing opening weekends in U.S. history. Partially, this popularity might be explained by the representation of a post-apocalyptic world in which the government oppresses its citizens, by forcing them to participate in a televised competition where adolescents battle to death. Partially, it could be related to the novel's emphasis on the impact of the media on our lives, its manipulative power through the construction of reality, as well as its marketing of the fame. However, our premise is that the novel's popularity emerges mostly from the novelist's use of the frame of the monomyth of the heroine, in which a 16-year old girl sets on a journey that has initially the only goal to survive, but in the course of the action this journey assumes another quality, as it becomes a psychic experience of the transformation of the self, since she performs an inward movement, confronts multiple challenges and frustrations and eventually succeeds by becoming an authentic being, a true heroine who understands what is her true purpose and place in life.

Although the recent literature and media abound in the representations of new heroines with exceptional bodies or even fighting abilities, Suzanne Collins's protagonist, Katniss Everdeen, becomes an extraordinary role model, a heroine for all readers, regardless of their gender. The novelist tries to redefine the concept of heroine, inviting the audience to reflect on various types of heroism while witnessing Katniss's quest for herself in the time of her tasks. In a world where the impact of violence desensitizes human being, Collins's protagonist's unique qualities of bravery, determination, compassion and vulnerability

contribute to the maintenance of humanity, an aspect which is extremely important in the contemporary world.

The Hunger Games begins with the reaping event, which takes place annually in every one of the twelve districts of the post-apocalyptic Panem. The reaping consists of the random lottery, as a result of which a girl and a boy of each district is picked and forced to participate in The Hunger Games, a televised competition where children kill other children. The novel, which has an increasing consumer appeal, presents violence as a natural part of our entertainment media, as well as an accepted part of our real world. The narrative reveals the way humans who are exposed constantly to watch violent acts grow insensitive to violence, especially when media romanticizes it by idealizing and empowering it as heroic.

Katniss's progressive development, as a part of the monomythic experience, emerges through the interplay between the potential she exhibits as a personal characteristic and the networks of relations she is introduced to during The Games, as she acquires knowledge, adapts, and grows as a human being. In order to illustrate this process of individual growth of the protagonist we will use the frame of the psychotherapist and mythologist Maureen Murdock, whose model of the heroine's journey is relevant for the acquiring of the female self-awareness. Murdock's paradigm, presented in *The Heroine's Journey*, which was published in 1990, relies on Joseph Campbell's model of the hero's journey, but she tried to adapt this monomythic pattern to the needs of female psychology.

Murdock's alternative to Campbell's monomyth tries to accommodate the female's experience of coming of age. She, like Campbell, presents the rites of passage through the metaphor of quest, but her method focuses primarily on the heroine's journey of growth and healing, which becomes accomplished only through the quester's psychic connection to her community. When referring to female quest Murdock presents it as a "quest to fully embrace their feminine nature, learning how to value themselves as women and to heal the deep wound of the feminine" (Murdock, 2013, p. 3). Rather than offering a narrative of acts of bravery or strength, she sees this paradigmatic journey mostly as a therapeutic act, which is needed mostly by girls who become women.

The focus of the heroine's journey is actually on a process in which the female seeks for her inner needs and their answers, and balances them with the masculine qualities. According to Murdock, "[t]he heroine must become a spiritual warrior. This demands that she learn[s] the delicate art of balance and have the patience for the slow, subtle integration of the feminine and masculine aspects of herself" (Murdock, 2013, p. 11). She also believes that a

woman must have the strength to live in uncertain circumstances, and in order to do this she must listen to her inner voice recalling wisdom and patience. In doing so, she learns how to keep her feminine self and integrate with the masculine aspects of the self. According to Murdock, a woman must keep in mind that if she does not neglect these aspects and victories, she contributes to the development of her personality during her journey, and by keeping them alive, she will be capable of gathering people and become a leader.

Murdock states that “[o]n a cultural level, the established order is one of deeply entrenched patriarchal values, those of dominance and control by the stronger, more vocal, and more powerful male population” (Murdock, 2013, p. 20). In her interviews and psychologic analyses, she finds out that women, although successful in business, feel deprived in terms of full recognition and acceptance in male dominated societies, and, therefore, are not contented with the role they are expected to play in life. In modern societies, in order to be recognized by the male dominated society women are “encouraged (...) to live through others rather than find their own fulfilment” (Murdock, 2013, p. 23).

According to Murdock, “[t]he heroine’s journey is a continuous cycle of development, growth, and learning” (Murdock, 2013, p. 4). Considering this, it is clear that the heroine’s monomyth, similar to the hero monomyth, is cyclic rather than linear, and may be experienced perpetually in a lifetime. Murdock states that “The heroine’s journey begins with “Separation from the feminine” and ends with “Integration of masculine and feminine” (Murdock, 2013, p. 5). It is interesting to mention that the emphasis is made on the balance attained as a result of this integration.

For the purpose of our research, the Table representing Murdock’s stages of The Heroine’s Journey is necessary in order to observe clearly the trajectory performed by the heroine. It must be noted that this pattern is originally designed in a cyclic scheme, but is transformed into a table for this study.

Table 1

The Heroine’s Journey

Separation from the Feminine
Identification with the Masculine and Gathering of Allies
Road of Trials Meeting the Ogres and Dragons
The Illusory Boon of Success
Awakening of Feelings of Spiritual Aridity: Death
Initiation and Descent to the Goddess
Urgent Yearning to Reconnect with the Feminine
Healing the Mother/Daughter Split

Healing the Wounded Masculine
Integration of Masculine and Feminine

(Murdock, 2013, p. 5)

Although we focus on the stages offered by Maureen Murdock's pattern of *The Heroine's Journey*, we have found a very useful guide in Valerie Estelle Frankel's paradigm for the heroine presented in her book *From Girl to Goddess*. Therefore, in our analysis of the journey taken by protagonist Katniss Everdeen in *The Hunger Games*, we will refer to both Murdock's and Frankel's patterns in order to have a better understanding of the spiritual awakening of the protagonist.

The Monomythic Journey

Separation from the Feminine

Murdock's pattern of the heroine's journey begins with the *Separation from the Feminine*, which is clearly reflected in Suzanne Collins's novel. It represents the separation from the personal mother, and therefore is a fearful process for a daughter, since this separation signifies the withdrawal from the person who is actually the same to herself. As Murdock claims, the heroine "experiences a fear of loss, characterized by anxiety, which is caused by the feeling of being alone, separate, and different from the same-sex parent, who in most cases has been her primary relationship. The separation from the mother is more complex for a daughter than a son", since the bond between mother and daughter is much stronger (Murdock, 2013, p. 17).

Katniss does not correspond to the traditional feminine aspects of existence, which are expressed generally in terms of passivity, powerlessness, or dependence. From the beginning of the novel Katniss is described as a young girl who hunts in the woods with a bow and arrow, and with a physical agility which is trained by her father during her childhood, rather than being initiated into some domestic activities by her mother.

According to Murdock, "[the heroine] first hungers to lose her feminine self and to merge with the masculine, and once she has done this, she begins to realize that this is neither the answer nor the end" (Murdock, 2013, p. 8). This hunger to lose her femininity is reflected in the physical description of Katniss, a fact which divulges her indifference to or ignorance of her feminine side. Her attitude is not even close to the one of a young girl. Her repressed femininity is obvious in her appearance, as she is more boyish with boots, trousers and a cap hiding her braided hair, characteristics that are quite different from those of either her mother or sister. In her quest for the self, Katniss is seeking a proper feminine role model that cannot

be supplied by her depressed and reduced to powerlessness mother. In her search for her own identity she innately relies on some archetypal feminine models of independence. Her physical description strikes by its similarity to the woman archetype represented by the goddess Artemis, who is revealed by Jean Shinoda Bolen as “Goddess of the Hunt (...) armed with a silver bow, a quiver of arrows on her back” (Bolen, 2004, p. 46). This archetype is also known as the father’s daughter, since in order to be successful in life she is highly dependent on the approval of her father.

Although we see in the further parts of the novel that Katniss changes her appearance for the televised interviews, it is not done on her own choice, but it is imposed by her mentors and stylists. Her physical appearance is also different from her mother and sister. She describes them as “with their light hair and blue eyes (...) out of place” (Collins, 2009, p. 9). This description strengthens the difference between them and thus places Katniss outside her female family bonds. However, this self-exclusion does not disturb Katniss.

The psychological separation from the feminine is reflected by Katniss’s explicit feelings towards her mother, as anger and hatred. The prospective heroine despises her mother due to her weakness and lack of purpose in life which arises after her husband’s death in an explosion in the mines. The mother gives up looking after her children, loses the connection with real life, and is described by Katniss as “blank and unreachable, while her children turned to skin and bones” (Collins, 2009, p. 9). In the absence of a strong mother, Katniss emerges as unforgiving and unhappy at home, and she seeks a way for her personal fulfilment which will correspond to her innate need for independence and accomplishment. Her sacrificial act of volunteering for The Games instead of her sister Prim is a way of her seeking authority and independence, traits that are usually indicating the “identification with the masculine”, but her initial goal to survive in the arena and return home to care for her family reveal her unawareness of the value of the feminine side of herself.

Identification with the Masculine and Gathering of the Allies

The second stage in the journey of the heroine, *Identification with the Masculine and Gathering of the Allies*, is of essential importance for Katniss’s inner development, since she is a girl who is much more pleased with the masculine traits of her character. In her willingness to depart from the feminine aspects of herself, she is inclined to identify and connect with a role model that will correspond to a paternal figure. In this respect, Linda Leonard claims that “[t]he father also projects ideals for his daughter. He provides a model for authority, responsibility, decision making, objectivity, order, and discipline” (Leonard, 1982,

p.11). Katniss assimilates and validates these masculine features that are of vital importance especially during the survival in The Games, which develop within kill-or-be-killed and winner-take-all expectation.

In the process of self-discovery the positive aspects of identification with the masculine should be taken into consideration. Katniss's identification with such positive paternal qualities as decision-making, discipline, courage, and self-esteem confer her necessary strength, which is necessary for her continuation of her journey. Murdock states that, "[t]his is an important period in the development of a woman's ego. Our heroine looks for role models who can show her the steps along the way. These male allies may take the form of a father, boyfriend, teacher, manager, or coach" (Murdock, 2013, p. 36).

Katniss gains the necessary wisdom to gather some allies, which although not perfect role models, at certain moments of her quest become her mentors and guides, and eventually contribute to her success. Her first ally is most probably her father, since he was the one who had taught Katniss to use a bow and arrow for hunting, an ability which helps her both to provide food for the family after his death, and also during the fight she has to experience later in The Hunger Games. The abilities of whistling or singing in the woods are also learned from her father, skills which would help her in the arena for the secret communication with her allies. Katniss is definitely her father's daughter, as besides his teaching her everything about the woods and methods of survival, much of her strength is gained by the spiritual guidance her father offered to her. He tells her once that "[a]s long as you can find yourself, you'll never starve" and his words reveal the importance of his daughter's spiritual awakening (Collins, 2009, p. 52).

The second ally is Gale, whom she describes as her brother, even though Gale has no familial ties with her. She cares about him, as he is her hunting companion who both helps her hunting and also improving skills while coping with various circumstances in the woods, such as building traps and snares after her father's death. The strong attachment between Katniss and Gale started with their fathers' death in the same mining accident, and the two of them develop a caretaking bond, they both learn the meaning of friendship and reliance on each other. Without any hesitations Katniss entrusts her family to Gale while heading off to the arena, and she is assured that her mother and sister are fed and looked after well. However, although Gale plays an important role in her character's development, Katniss clearly reveals her negligence of her feminine aspirations, such as having a marriage or having children. Gale's offer to "[l]eave the district. Run off. Live in the woods" is perceived by Katniss as

illogical or even absurd, a fact that reveals her refusal of identifying with the very natural position of a beloved person (Collins, 2009, p. 10). This fraternal alliance between Gale and Katniss can be considered what Donald Kalsched (1996) names as archetypal self-care system, which emerged as a result of their early physical and emotional hunger and misfortunes. They need each other to cope with the traumatic events of their lives and they mostly become companions in caring for others.

Katniss develops some other relationships that contribute to the cultivation of a sense of herself. One of these figures and allies is Haymitch, who is a former victor of the Hunger Games, and also her mentor for the coming Games in the arena. His being always apathetic and drunk creates a negative impression at first. However, he is the one who guides her during her journey in the arena, where she faces fatal fights, and also he finds sponsors for keeping her alive until the end of the Games. He is not a father-like figure despite his age, but his symbolical presence triggers Katniss's spiritual awareness. He represents somehow the reflection of her probable psychological state of being in case of her possible victory in The Games. The experience of so many deaths in the arena makes him incapable of living a happy life after the return home. He is in a way the proof that the victory in The Hunger Games is completely illusory, for although it brings him fortune and wealth, it takes away his innocence and hope. Haymitch represents the lost masculine soul, which Katniss helps him to regain during her journey. By identifying with him and by understanding the mental state and the reason of Haymitch's becoming a totally indifferent person she become able to contribute to his recovery. Witnessing in Haymitch what she could become as a prospective victor in The Games, Katniss understands that the true victory is not the one carried by someone on an individual level in such a despotic environment. She acknowledges that in a constantly threatened environment the meaning of victory is somewhere else.

Her other masculine ally is Cinna, her stylist, who takes the responsibility for her outlook and image. He helps Katniss not only with the costumes he designs, but also with the hidden messages within the eye-catching costumes. He is the one who at the very beginning designs a costume which will make her unforgettable and describes her as "the girl who was on fire" (Collins, 2009, p. 67). Cinna is the silent helper and ally at the backstage, who reveals the anger and protest in the inner world of the prospective heroine. Cinna manages to create an ideal heroine prior to her acknowledgement of her actual power and strength. For Katniss, Cinna symbolically represents the repressed feeling of rebellion against being silenced. His cleverly designed costumes are, in a way, the silent victory screams of a coming heroine, who

looks naive and strong, feminine and ordinarily masculine, as well as fragile and undefeatable. However, the most notable Cinna's contribution to Katniss's development consists of her exposure to her own authenticity. His constant remark of "be yourself" sounds like a call to her sincerity, which in the case of the constant surveillance gains a new quality. Her lack of ability for deception and performance make her gain sympathy when the stakes are high, i.e. to survive during The Games.

Katniss's awakening to her sexuality takes place through her acknowledgement of other male figures, which are encountered by her during her physical and spiritual journey. Her constant focus on caring for others has led to her complete negligence of her personal needs, an aspect that allows an undeveloped sense of the self. Therefore, Peeta, one of her strongest allies during her journey, becomes of essential importance for Katniss's discovery of new aspects of herself. Peeta is her secret admirer who has never had the chance or courage to confess his feelings. In one of the days of anger and despair Peeta secretly throws two loaves of burned bread towards Katniss's feet, instead of giving them to the pigs as his mother commands. Peeta's act breaks this chain of desperation, allowing a little hope to blossom for Katniss, because the next day she describes the feeling "as if spring had come overnight" (Collins, 2009, p. 33), and when she sees him at school, she also sees "the first dandelion of the year" (Collins, 2009, p. 33), which represents the coming spring, in other words, hope that spiritual and physical regeneration is possible.

Road of Trials: Meeting the Ogres and Dragons

The next stage in the heroine's development starts with the travel by train to Panem, the capital city where the Arena is established for The Hunger Games. According to Murdock, "[a]long the way she meets ogres who trick her into going down dead ends, adversaries who challenge her cunning and resolve, and obstacles which she must avoid, circumscribe, or overcome. She needs a lamp, a lot of thread, and all of her wits about her to make this journey" (Murdock, 2013, p. 46).

In this road of trials there will be many obstacles either psychological or physical that must be confronted and defeated by the heroine. Starting with the psychological obstacles, Katniss faces fears concerning her ability to keep the promise of coming back home she made to Prim, her sister, uncertainty about the love Peeta announces for her, reluctance about Haymitch's guidance because of his confusing attitudes, and loss of confidence due to the powerful rivals she has to fight against in order to stay alive. Another psychological obstacle is that, since there can only be one victor, she also has to kill Peeta, who previously, in a way

saved her life by giving the loaves of bread to her, and gave her hope that there is much more she can do in order to survive. These psychological obstacles are also the results of the transformation from a child to a young girl, when she must learn her own worth and also her authority in her environment.

This road of trial is a complete challenge for Katniss because this is the first time she separates from home and leaves her known environment. However, this is neither hopeful nor a self-determined journey. Instead, as a caregiver, Katniss separates from her familiar zone in order to protect Prim. Even though she knows hunting and is psychologically stronger than her sister or even her mother, Katniss is supposed to kill people in order to stay alive and become a victor. The ogres and dragons she has to fight with can be interpreted as the inner conflicts she experiences about killing people. Now she must separate psychologically from her former way of perceiving life and norms and assume a different worldview and purpose in life.

The physical obstacles are also experienced by the heroine. Frankel claims that competing girls “must never show fear or emotion, never risk being called “hysterical” or “shrewish”. Getting “tied down” will end their careers, and so they must choose strength or femininity, never both” (Frankel, 2010, p. 20). Besides Katniss’s confrontation with her own nature she is frustrated, since she is not prepared for such a fight-to-death situation, nor is she trained for such a journey, where the stake is her own survival. The conditions in the arena change for every Hunger Games, and this makes it more fearful since nobody knows what new will be designed to make The Games more brutal. The artificially created “tracker jackers” (Collins, 2009, p. 184) like killer wasps, or wolf-like creatures created in labs, serve as ogres and dragons for the tributes, as they are sent from the Capitol to increase the excitement for the spectators. Eventually, when the game is set on the rule that there will be only one victor after killing all the other rival tributes, all tributes, including her partner, represent kind of ogres or dragons, or in other words, obstacles that stand between the victory and Katniss. The greatest challenge for Katniss consists now of sorting out her own complex emotions in the world of discarded rules and “seek into the darkness of her unexplored soul” (Frankel, 2010, p. 20) and discover the lost part of herself that should come to her rescue.

Finding the Boon of Success

Finding the Boon of Success is the stage where the prospective heroine tries to do everything she thinks is necessary to get the boon, which is the ultimate goal she sets for herself. Murdock interprets this stage as following:

Finding the inner boon of success requires the sacrifice of false notions of the heroic. When a woman can find the courage to be limited and to realize that she is enough exactly the way she is, then she discovers one of the true treasures of the heroine's journey. This woman can detach herself from the whims of the ego and touch into the deeper forces that are the source of her life. She can say, "I am not all things . . . and I am enough." She becomes real, open, vulnerable, and receptive to a true spiritual awakening. (Murdock, 2013, p. 69)

The victory in *The Hunger Games* can become the *boon* for Katniss, although she acknowledges how hard it is to attain it due to the strong rival tributes and unknown dangers in the arena she will experience. According to Murdock, the boon is usually illusory and the prospective heroine frequently feels she is insufficient to accomplish the tasks and to get the boon. Whenever the prospective heroine feels self-deficiency, she begins a new adventure that should lead her to the accomplishment of the missing part on her way to the boon.

For Katniss, who must prove herself as a heroic figure, initially there are several possible boons. These are finding food and hunting for the family, protecting Prim from the dangers of the outer world by preventing her from entering the reaping for any *tesserae*, or her own entering the reaping frequently to get grain and oil to avoid starvation at home. These are the targets Katniss sets for herself for the sake of memory of her father, even though he is dead. As she tries to identify with her father she becomes the protector of the family. Her objective is to become an ideal *daughter of the father* even after losing him in the mine explosion. Consequently, for Katniss the achievement of this boon would equal to the integration of the missing parts of her soul, rather than attaining a concrete prize. In fact, the actual prize in this struggle consists in her ability to integrate all fragmented parts of her own self into a powerful whole. This task is a very difficult one, as on the reaping day for the tributes of the 74th Hunger Games, Katniss realizes that whatever she does to attain her goals is just not enough, because Prim's name is drawn for The Games, so she decides to volunteer instead of her sister. The fact that she describes her sister as a 'duckling' reveals that she sees her sister as naive, vulnerable, in need of protection, an easy prey rather than a hunter.

Now the prospective heroine conflicts with herself, since she realizes the impossibility of finding the boon, because there is always something going on in her life that tricks or prevents her from reaching her target. This causes the feeling that she is never enough to gain approval in the outer world. The difficulty of the next task consists in the awareness of the need to kill the other tributes, an act which is against her nature of a caregiver. Katniss acknowledges that in order to attain the boon, as well as her identity, she must grow self-sufficient and especially self-reliant. Although extremely painful, this moment is of essential

importance in the development of the heroine, as she cultivates a capacity for self-reflection and becomes able of taking initiatives which will correspond to her system of values.

Awakening of Feelings of Spiritual Aridity: Death

The fifth stage, *Awakening of Feelings of Spiritual Aridity: Death*, is the stage where the prospective heroine feels that she is not enough either as a female or a male. She feels inadequacy because physically she is a female without respective feelings, at the same time acting as a male in the outer world, because of the need to succeed in society. This represents the period, which announces that she is at a dead-end in her journey, and she feels stuck in her confusion. Murdock presents this stage as follows:

At some point [the prospective heroine] will come to realize that to survive and to live a healthy, satisfying life, she will have to make some changes. The assumptions she made about the rewards of the heroic journey have been wrong. Yes, she gained success, independence, and autonomy, but she may have lost a piece of her heart and soul in the process. (Murdock, 2013, p. 74)

Murdock's explanation of this stage in her book merges with *The Initiation and Descent to the Goddess*. She also states that, "[w]hen a woman makes her descent she may feel stripped bare, dismembered, (...) [and] experiences a loss of identity, a falling away of the perimeters of a known role" (Murdock, 2013, p. 90).

We can see this stage represented in two moments in the novel. Katniss gradually loses her typical characteristic obedience and silence, or naivety towards the cruelty in life during the Hunger Games. Although silence and obedience might be considered exceptional qualities of a heroine in a conventional environment, Katniss develops some other virtues after acknowledging the vicious treatment of humans in the Capitol. In this regard Frankel mentions that "[w]hile silence teaches discipline and patience, the heroine must absorb her adversary's voice in order to ascend". (Frankel, 2010, p. 22) The new heroic qualities are sought by the protagonist who makes an inward movement in order to discover her Self and transform both spiritually and psychologically.

The first change of identity is when Katniss realizes that she will not act according to the rules of the Hunger Games. She discovers that her voice is a source of her power, and in this transformation process she becomes "the one who gives orders and decides fates" (Frankel p. 22). Katniss imposes her own rules, as an individual, when Rue dies. Her sign of woe and farewell to the dead little girl symbolically represents the death of innocent and obedient Katniss who has always played the roles set for her.

The second moment is when, though awkward with romance, she decides to act as “star-crossed lovers”, together with Peeta in order to survive and also to show the Capitol that they are not just pieces owned by the Capitol, but that they are individuals, as Peeta said at the Games Headquarters the night before they were sent to the Arena. Although uncomfortable at first to lose her known role, Katniss must act boldly to make the “journey through the forest of the self, the underworld and beyond”, to comprehend it in order to be able to rule over it. (Frankel, 2010, p. 22)

The Initiation and Descent to the Goddess

In the sixth stage, *The Initiation and Descent to the Goddess*, the prospective heroine experiences a great confusion and depression. This is the stage where she does not move upwards but tries to reach her inner Self by digging downwards to the underworld, until she finds a soothing feeling of who she really is and what is her true purpose in life. This is an initiation process for the prospective heroine, who is in search for the reintegration of her soul with the once abandoned feminine qualities. Murdock states that, although painful, “[t]he descent is a compulsion; we all try to avoid it but at some point in our lives we journey to our depths” (Murdock, 2013, p. 91).

Katniss’s confession of her true feelings about her mother’s weakness at the time where she most needs her reveals that for her, everything related to femininity symbolizes deficiency, weakness and vulnerability. Therefore, Katniss refuses to become weak like her mother, or naive like her sister. The abandonment of the feminine at first seems logical because the exterior world she must explore is not a place for weaklings, and therefore she prefers the identification with her father, who symbolizes power, authority and initiative.

During the journey, at this stage, before Katniss is sent to the Arena, she is taken to the Remake Centre, where she is transformed into a beautiful and desirable young girl for the interview which aims to find sponsors. Katniss’s expressions of disorientation and bewilderment reveal that she is uncomfortable with this superficial transformation. As she refuses so far to validate the value of the feminine aspects, she feels inadequate and overwhelmed by her own body and appearance. Her earlier image of herself served as a kind of refuge for the young girl, where she felt most comfortable. However, the proximity to death in The Games makes Katniss acknowledge the necessity and the value of her transformation. Although for the spectators of The Games this transformation assumes a kind of extreme-make-over frame, extremely popular among consumer audience, Katniss’s metamorphoses is mostly of psychological and spiritual nature. Only after “the heroine’s

descent into death, where she must confront her mortality and gain wisdom from the experience”, she becomes able to recognize and accept the feminine (Frankel, 2010, p. 30).

During *The Hunger Games* Katniss acknowledges within her a hidden feminine side, a nurturer and a protector, and she acts motherly when she meets Rue, the 12-year-old girl from District 11, who reminds her very much of her sister, Prim. Both Prim’s and Rue’s names can stand as symbols for innocence, hope, and femininity, since both names also signify names of delicate flowers. The difference between the attitudes towards both girls is that for Prim, Katniss is more like a father, whereas for Rue she becomes a mother, who cares for her in the arena, feeds her, and shows her woe upon her death. Katniss’s ability to feel compassion is what makes her heroic at this stage of her journey. This becomes the source of her strength in resisting the rules and creating new system of values in the arena.

Urgent Yearning to Reconnect with the Feminine

The seventh stage *Urgent Yearning to Reconnect with the Feminine* is reflected through the growth of the relationship between Katniss and Peeta. Murdock claims that, “[t]here is a desire to develop those parts of herself that have gone underground while on the heroic quest: her body, her emotions, her spirit, her creative wisdom” (Murdock, 2013, p. 110). Katniss’s attitude towards Peeta also changes gradually. She is initially reluctant to admit him as an ally, primarily due to her strong unwillingness to trust anyone during *The Games*, since everyone becomes her rival in this survival project. She is also uncomfortable with the idea of romance, as she constantly suppresses her feminine self, for any intimacy may make her seem weak. Peeta’s public declaration of the crush he feels for Katniss, attracts Katniss’s anger, because she imagines that romance will make her even more vulnerable than she is. She also struggles against the challenge of trust, something new for her, used on self-reliance and self-sufficiency.

Peeta contributes to Katniss’s release of her feminine aspects, as she learns to rely on him for a new kind of survival. Katniss’s awakening is triggered by Peeta’s confession: “I don’t want them to change me in there. Turn me into some kind of monster that I’m not. (...) Only I keep wishing I could think of a way to ... to show the Capitol they don’t own me. That I’m more than just a piece in their Games” (Collins, 2009, pp 140-1). His confession functions as a kind of revelation for Katniss, since for the first time in her life she acknowledges the need of being true to oneself. The true survival becomes understood in terms of the survival of an identity, as this should be the primary goal for an individual life. Katniss’s awareness is visible in her words: “I bit my lip feeling inferior. While I’ve been

ruminating on the availability of trees, Peeta has been struggling with how to maintain his identity. His purity of self” (Collins, 2009, p. 140).

While releasing her emotions and her creative wisdom Katniss develops a hunger for a chance to live her own life, be herself, long for someone, fight for freedom and sustain valuable connections to the ones loved. The bond with Peeta contributes to the healing within her own self.

Healing the Mother/Daughter Split

In the eighth stage, *Healing the Mother/Daughter Split*, the wounded relationship with the mother, or with the self, must be healed for the heroine in order to move forward in her journey. The previous stages have set out the acknowledgement of the missing part of the self, and it is now the right time to heal this split, by understanding that these motherly qualities can never be rejected, as they are necessary for the completion of the self. In order to heal this split, the prospective heroine has to revitalize the qualities that she inherited from the mother and also from the ancestral times.

For Katniss, the healing of the mother/daughter split signifies the acceptance of maternal within herself. Usually, when a girl is not loved or protected by a mother in her childhood, as it should be, she creates an idealized image of motherhood within herself, in that she takes the role of a nurturer and a healer, or a protector of either a child or a partner. In case of Katniss, she develops motherly feelings when she feels responsible for Rue, the girl from District 11. She learns to collect plants that can be used for healing, like her mother. She also discovers the happiness of finding a little girl to protect, to share her food, her bed, and her heart with, and this is similar to a mother/daughter relationship. Katniss imagines what she would do if only they survived. She even considers her death just to keep Rue alive. This is a kind of sacrifice that can be done by mothers in order to protect one’s child. Moreover, When Rue dies Katniss stays with her, singing to her till the moment of child’s separation from life. Dubrofsky and Ryalls notice the “tenderness [which] is particularly remarkable since Katniss prioritizes honouring Rue over protecting herself” (Dubrofsky, Ryalls, 2014, p.402).

The wild flowers which Katniss uses to adorn Rue’s body and the kiss of the child’s forehead are exceptional moments for Katniss, as acting motherly in such a traumatic moment releases the humaneness, compassion and what is mostly valuable, her creative wisdom. As Frankel claims, “[f]lowers are delicate fertility symbols, while forest and potions bear the dark mystery of the unconscious” (Frankel, 2010, p. 51). In a way, the sense of loss triggers in

Katniss the deep feminine, interconnectivity and also flexibility. Relying on her intuition and her nature of a woman/mother Katniss turns to the surveillance cameras and makes a hand gesture that starts being acknowledged by everyone as a symbol of ethical, virtuous. The sign of respect used in her district, made by Katniss to reveal her devotion for Rue, manages to connect all districts of the Capitol and inspires all to rebel against their oppressors. By the wisdom of the unconscious, which could be discovered by one only in the realm of the feminine, Katniss's character emerges as someone with exceptional integrity and humanity, able to risk her life for the sake of the ones she loves.

Healing the Wounded Masculine

The next stage of the heroine's journey, called *Healing the Wounded Masculine* is the step where the heroine tries to create a balance between the feminine and the masculine aspects of the self, which are the essential to attain the wholeness. After the stage called *The Illusionary Boon of Success*, in the course of the following four stages, the heroine is more focused on the once rejected feminine within the self, and most probably has lost the control of the masculine part of the self.

Murdock explains that “[t]he masculine is (...) not a gender. The challenge for the heroine is not one of conquest but one of acceptance, of accepting her nameless, unloved parts that have become tyrannical because she has left them unchecked” (Murdock, 2013, p. 156). In this stage Katniss, makes a plan with the poisonous berries that is hard to apply, and needs cooperation with Peeta in order to trick the Gamemakers, and thus to ruin the tyrannical plan of the authorities. This attempt involves a great risk, since it may result in the death of both Katniss and Peeta and it requires total trust and reliability from both. This moment could be considered Katniss's acceptance of her animus, since as Frankel claims, “for the woman, the animus offers a source of rules, logic and order, an objectivity that strengthens her through her tasks. Often, she must quest for him, entering a growing awareness of her own explored masculine side” (Frankel, 2010, p. 76). This is projected through Katniss seeking Peeta and her effort of keeping him alive, in order to have a chance to go back home after the rules of The Games have changed. Katniss gains strength from learning that there is a hope to become a victor without the need to kill Peeta and therefore, to attain personal and spiritual fulfilment.

The acceptance of the masculine is represented in two ways. The first refers to the physical and literal healing of Peeta, a process which transforms Katniss into a sensitive and caring woman. During his healing process, Katniss experiences confusion about getting close

to him, because this is a new and strange feeling for her, but later on, after taking her time to explore her own emotions, she feels comfortable to have him in her life. Frankel states that, “[n]ature offers healing and comfort, disguise and sustenance. Thus buried in the sheltering femininity of the dark forest, [the heroine] regains a fragment of herself” (Frankel, 2010, p. 100). Without being sexually objectified, Katniss becomes able to find room for her emotional attachment to Peeta, which is necessary for her journey to her wholeness.

The other healing process is the spiritual one, in which Katniss becomes aware that the strength, courage, insistence and objectivity, which are considered to be qualities of the masculine, should be kept under control in order to be able to defeat the authorities and become victor. In the case of Katniss, her gradual process of becoming a heroine, her inner conflicts on the way to victory about being a whole, or being herself without losing control of her feelings is made possible. Murdock states that, “the task of the contemporary heroine [is to] (...) bring that wisdom back to share with the world” (Murdock, 2013, p. 168).

On her journey, Katniss gradually becomes stronger in terms of both self-confidence and determination in the process of bringing about a heroine out of an ordinary girl. Healing the wounded masculine involves the control of strong feelings of the masculine powers within the heroine. Katniss recalls all her experiences and learnt skills within this process and shares them silently through the live screening with the people living in hopelessness and despair. The uprising is not evident to the Gamemakers, but is given with symbols, such as the mockingjays used as a means of communication with both Rue, and Peeta, the woe sign following Rue’s death, the bread, sent as a gift by District 11 for the gratitude of what Katniss did for Rue, the roleplay of star-crossed lovers, and the play with the poisonous berries. These are steps of the awakening of the leading qualities within Katniss that reflect her power as a heroine.

Integration of Masculine and Feminine

In the last stage, called *Integration of Masculine and Feminine*, Katniss has to use her power of healing that is attributed to the feminine since the primordial times. According to Murdock, this stage is defined as ‘sacred marriage’, and that it is only “complete when a woman joins the two aspects of her nature” (Murdock, 2013, p. 168). According to Frankel, with the completion of these stages a girl becomes a goddess. This is the *apotheosis*, in which the heroine becomes the “Mistress of both Worlds” (Frankel, 2010, p. 166).

Frankel also states that “the final stage of the journey is understanding - both understanding the nature of the world and understanding the mortality that awaits us all. The

mistress of both worlds comprehends the delicate balance between innocence and experience, death and life” (Frankel, 2010, p. 170). In the case of Katniss, this balance is attained when she eschews aggressiveness, which is a masculine quality, and embraces the feminine quality of maternal instinct. When all the Career Tributes are forced to kill each other, Katniss prefers to escape in order to survive, motivated by her strong desire to live for the sake of her sister. When she must kill, Katniss is motivated by her concern for the others. The killing of Cato emerges mostly as an act of “compassion, to spare him unnecessary suffering”, and it surprises everyone, especially in the context of the famous ruthlessness exhibited by him throughout *The Games* (Dubrofsky, Ryalls, 2014, p. 406). This moment explicitly reveals Katniss’s understanding of innocence and experience, that leads her instinctively to the creative wisdom, necessary to outwit the Gamemakers, when after the rules have changed again and she should fight against Peeta she suggests suicide, so that “the whole thing would blow up in the Gamemakers’ faces” (Collins, 2009, p. 338). Relying on her instinct, she takes an initiative that destroys all the plans of the Capitol, so they are forced to declare both Katniss and Peeta as winners of the 74th Hunger Games.

With this move, Katniss becomes a symbol of resistance towards the rules of the Capitol, and also becomes the new heroine, who gives hope to the whole nation that for a long time did not have anything to hold on to. Katniss, as a heroine, is now more experienced than she was when she started the journey, is wiser, and knows now the balance between life and death, between being inexperienced and wise, between being subdued and having rights to express herself, between hopelessness and hope, and she knows that she has the power to change things in a society, and can be accomplished if “the odds be in her favour” (Collins, 2009, p. 10).

Conclusion

The first book of the trilogy by Suzanne Collins, called *The Hunger Games*, focuses on Katniss, the main character of the three books, who performs a journey, and as a result of it transforms from an ordinary girl into a heroine, and changes the destiny of a whole nation.

Collins’s protagonist, Katniss, makes a leap from other heroines of the 21st century popular culture with the consumer appeal, by standing simultaneously strong and vulnerable to her audience/reader and by her ability to accomplish her tasks without conforming to some of stereotypical gender expectations of her environment. Although the motif of the love triangle is introduced into the narrative, the novel’s major focus is on her blossoming, as an individual and as a member of a network, where she becomes a symbol of rebellion. Katniss

elicits sympathy, since she is a lovable warrior who has the courage to challenge the brutal regime of Panem. However, she becomes a heroic figure not as a result of her fighting skills, but as a result of the moral dilemmas, her suffering, her compassion, and her responses to extremely violent acts in which she is forced to participate. The novel's narrative also centres on Katniss's capacity of maintaining her humanness and remain emotionally whole in an environment where violence and insensitivity is done by adults and children especially against children.

We can consider that Katniss makes a leap from many other heroines of the preceding generations especially by promoting humaneness as a special talent or unique ability which should be possessed by a heroine. With her charisma, Katniss connects to the people and places she encounters during her journey. Her unique ability that places her above the average persons also consists in her assertion of her own personhood, although she is under constant gaze of the cameras, and apparently has little control over the events around her. Mostly, Katniss manages to become a heroine for all readers by her strong determination to exert the freedom to be a person first and then to transform into a symbol of freedom for all.

References

- Bolen, J. S. (2004). *Goddesses in Everywoman, Powerful Archetypes in Women's Lives*. New York: Harper Collins Publishers Inc.
- Collins, S. (2009). *The Hunger Games*. New York: Scholastic Press.
- Dubrofsky, R. E., & Ryalls, E. D. (2014). The Hunger Games: Performing Not-performing to Authenticate Femininity and Whiteness. *Critical Studies in Media Communication*, 31:5, s. 395-409.
- Frankel, V. E. (2010). *From Girl to Goddess: The Heroine's Journey Through Myth and Legends*. North Carolina: McFarland&Company, Inc.
- Kalshed, D. (1996). *The Inner World of Trauma: Archetypal Defence of the Personal*. London: Routledge.
- Leonard, L. (1982). *The Wounded Woman: Healing the Father-Daughter Relationship*. Ohio: Ohio University Press.
- Murdock, M. (2013). *The Heroine's Journey*. Boston: Shambala Publications, Inc.

MİLLİYETÇİ İSYANLAR BAĞLAMINDA ARNAVUTLUK'TA KOMİTE VE ÇETELERİN ROLÜ

Yüksel BAYIL¹

Özet

19. yüzyılda Osmanlı Balkanlarındaki ulusal ayrılıkçı hareketler, dini ve kültürel farklılıklardan dolayı Arnavutlar arasında daha geç ortaya çıkmıştır. Arnavutluk isyanları, ilk zamanlar bağımsızlıktan ziyade 1878 Berlin Anlaşması kararlarının bölgede tatbik edilmesine karşı ortaya çıkmıştır. Sonraları ise II. Abdülhamit yönetimi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetiminin, bölgedeki statükonun korunması için aldığı tedbirlere karşı bir tepki olarak kendini göstermiştir. Bu süreçte bağımsızlık isteyen birçok Balkan ulusu gibi Arnavutlar da çete/komite faaliyetleriyle kendi menfaatlerini korumaya ve isteklerini elde etmeye çalışmışlardır. Bu çalışmada 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki siyasi gelişmeler neticesinde Arnavutluk'ta ortaya çıkan çete faaliyetlerinin ve gizli örgütlenmelerin, Arnavutluk'un bağımsızlığındaki rolü ve bölgenin siyasi yapısının şekillenmesindeki etkisi ortaya konulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Devleti, Balkanlar, Arnavutluk, milliyetçilik, çete faaliyetleri

THE ROLE OF THE KOMITAJI AND THE BAND IN ALBANIA IN THE CONTEXT OF NATIONALIST REBELLION

Abstract

In the 19th century the nationalist separatist movements of the Ottoman Balkans occurred relatively later among the Albanians because of their cultural and religious differences. The Albanian rebellion in the first place was against the application of decisions of the Berlin Treaty in 1878 in the region rather than the ambition for independence. Then, it transformed into a reaction against measures taken by II. Abdulhamit and the Committee of Union and Progress to protect the status quo in the region. In this period, Albanians tried to protect their self-interest and reach their desire with the activities of gangs like many Balkan nations that demanded

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. babaninoglu@gantep.edu.tr

independence. In this study, the role of gang activities and secret organizations, emerged as a result of political developments at the end of the 19th and the beginning of the 20th century, and their effects on the independence of Albania and the political structure of the region, are examined.

Keywords: Ottoman State, Balkans, Albania, nationalism, band activities

Giriş

Fransız Devriminin dünyaya kazandırdığı, insan hakları, özgürlük, milliyetçilik ve eşitlik gibi kavramların Balkan coğrafyasında kısa sürede yayılması ve Büyük Güçlerin bölgedeki çıkarlarından dolayı Osmanlı Devleti, 19. yüzyıl boyunca milliyetçi ayaklanmalarla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde kendi ulus devletlerini kurmak isteyen Balkan halkları, Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmış ve gerek gördüklerinde türlü yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yöntemlerin başında ise bilhassa devletin siyasi ve ekonomik gücünün zayıfladığı dönemlerde ortaya çıkan komitecilik ve çetecilik hareketi yer almıştır. Bahsi geçen komitecilik ve çetecilikten kasıt, sıradan bir yol kesme ve soygun hadisesi olmayıp, milli bir gaye doğrultusunda birleşerek mevcut düzene karşı yapılan gayrinizami savaşlardır. (Safi, 2012, s. 91). 19. ve 20. yüzyıllardaki çetecilik faaliyetleri incelendiğinde, bunların devlete karşı sosyal ve ekonomik başkaldırının yanında siyasi ya da bağımsızlık hareketi şeklinde kendini göstermesi, bu durumu kanıtlar niteliktedir (Çanlı, 2011, s. 278). Ayrıca komitelerin ortak amaçlarına bakıldığında kuruldukları bölgelerde asayiş bozarak Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünü ortaya çıkarmak, yabancılar da dahil seçilmiş hedeflere karşı terörist eylemler yaparak Avrupa müdahalesini sağlamak ve böylece bağımsızlıklarını ilân etmek olduğu görülecektir (Adanır, 1995, s.48-49). Nitekim gerek Yunan bağımsızlık sürecinde, gerekse Bulgaristan'ın Makedonya'yı kendi topraklarına katma çabalarında komite ve çete faaliyetlerine sıkça başvurulmuştur. 20. yüzyıl başlarına gelindiğinde, bölgedeki bu faaliyetlerden etkilenerek varlığını hissettiren diğer bir komitecilik ve çetecilik hareketi ise Arnavutlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve İslam Araştırmaları Merkezi'nden temin edilen belgeler ile döneme ait hatırat² ışığında, Arnavut milliyetçi ayaklanmaları kapsamında çete ve komitelerin faaliyetleri, idare şekli, finansmanı ve bunun bağımsızlık sürecine etkisi tartışılacaktır.

Arnavutluk, Balkan yarımadasının batı ucunda, ulaşım elverişli olmayan sarp ve kayalık bir coğrafyaya sahiptir (Bilge, 1991, s. 383). Arnavut tabiri, Osmanlılar tarafından Arnavut topluluğunun bulunduğu yerler anlamında kullanılmıştır (Özcan, 20011,s.2; Şıvgın,

² (Debre Mebusu Basri, 2015); (Faik Bey Konitza, 2018); (İsmail Kemal Bey, 2016) ; (Sinro 2011); (Süreyya Bey, 2009); (Şerif, 1999) .

2003, s.131). Osmanlı idaresine geçinceye kadar çeşitli nüfuz sahalarına ayrılan (Türker, 1996, s.6) bölgeye Türkler ilk kez 1337 yılında Aydınolu Umur Bey sayesinde geçmiştir (Bilge, 1991, s.384; İnalçık, 2005, s.22; Nicol, 1999, s.192). Osmanlı Devleti ise Arnavutluk topraklarına 1387'de girebilmiş, elverişsiz yüzey şekilleri nedeniyle bölgenin fethi 1479 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

Coğrafyanın elverişsiz olması, bölge halkının dahi kendi içinde bölünmesine neden olmuştur. Arnavutluk'un kuzey kısmında Gegler (Kigalık), güney kısmında ise Tosklar (Toskalık) yerleşmişlerdir. Gegler ile Tosklar arasında lehçe farkının yanında görünüş ve sosyal davranış bakımından da farklar olup Gegler, Tosklara nazaran milli kimliklerini korumada muhafazakar bir yapıya sahip olmuşlardır (Bilge, 1991,s. 384). Nitekim Tosklar, Rumlar ile karıştıkları için dillerine pek çok Rumca kelime yerleşmiştir (Ağanoğlu ve Yıldıztaş, 2008, s.253). Kigalık kısmı ayrıca ikiye ayrılmış, dağlarda ve yüksek yaylalarda yaşayanlar Malisör diye adlandırılmıştır (Türker, 1996, s.6). Arnavutlar arasında coğrafi şartlardan kaynaklanan bölünmenin yanında dini ve mezhepsel bölünme de mevcut olup, kuzeyde Katolikler, güneyde Ortodokslar yaşamıştır. Bölgenin Osmanlı hakimiyetine geçmesinden sonra ise Orta Arnavutluk'ta İslamiyet benimsenmiştir (Birecikli, 2010, s.45). Ancak bunların kendi aralarında farklılıklar mevcut olmuştur. Güneyde yaşayan Müslümanlar Bektaşilik çerçevesinde birleşirken, kuzeyde yaşayanlar da Sünni Müslüman zümreyi oluşturmuştur.

Osmanlı İdaresindeki Arnavutluk'ta Milliyetçiliğin Yükselişi ve Prizren Birliği

XIX. yüzyıl sonlarında Büyük Güçlerin de desteklemesiyle Osmanlı Balkanlarında milliyetçi isyanlarda artış yaşanırken, Arnavutlar arasında bu isyanlar diğer Balkan uluslarına nazaran daha geç görülmüştür. Nitekim 19. yüzyılda Ortodoks Arnavutların Yunan alfabesini, Katolik Arnavutların Latin alfabesini, Müslüman Arnavutların da Arap alfabesini kullandıkları bilinmektedir. Dolayısıyla Arnavutlar arasında din ve dil birliğinin olmayışı, Arnavut milliyetçiliğinin oluşumunda önemli bir engel olmuştur. İlerleyen süreçte diğer milliyetçi isyanların Arnavut varlığını tehdit eder boyuta ulaşması, bazı milliyetçi aydınları harekete geçirmiştir. İlk olarak 1864'te kurulan Arnavut Kültür Derneği kurucuları Arnavut kültürel devinimini başlatmışlardır (Bozbora, 1997, s.189). Diğer taraftan Avrupa'yla sıkı temas halinde olan Güney İtalya'daki Arnavut tüccar burjuvazisi, bir "orta sınıfın" ortaya çıkmasını sağlamış ve Arnavut milliyetçiliğinin de temelini oluşturmuştur (Rrapaj ve Kolasi, 2013, s.204). Daha sonraları Osmanlı mülkiyelerinden mezun olan Arnavutlar da sürece dahil olmuş, Arnavut milliyetçiliği ve modernleşmesinde önemli rol oynamışlardır (Rrapaj ve

Kolasi, 2013, s.206). 1875 yılına kadar siyasi bir nitelik taşımayan Arnavut milliyetçiliği, Balkan buhranı ile beraber yeni bir boyut kazanmıştır (Bozbora, 1997, s.189). Diğer taraftan Avusturya ve İtalyan kiliseleri tarafından açılan okullarda eğitim alan Hıristiyan Arnavutlar, Slav yayılcılığına karşı Arnavut millî bilincinin güçlenmesinde önemli rol oynamışlardır.

Müslüman Arnavutların, siyasi bir ayrıcalık olmamakla beraber 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı yönetim sınıfında etkin bir siyasi konum elde etmeleri, devletle bütünleşmelerini ve kendilerini devletin asli unsurlarından biri olarak görmelerini sağlamıştır (Zeyrek, 2012, s.300). Bu sebepten, Sünni Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları yerler, milliyetçi değişim için kapalı bir bölge olmuştur (Rrapaj ve Kolasi, 2013, s.204). Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin, Arnavutların yaşadıkları yerleri ayrı idari birimlere bölmeye³, Arnavutlar arasında ulusal bilincin oluşmasını da geciktirmiştir.

Osmanlı Devleti'ne ağır bir darbe vuran 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı yenilgisini takip eden süreçte Arnavutlar, kendi gelecekleri hususunda endişeye düşmüşlerdir. İlk zamanlar Osmanlı Devleti'ne tâbi olarak özerklik kazanmak istemişlerse de sömürgeci devletlerin egemenliği altına düşme tehlikesi ortadan kalkınca dış güçlerin de etkisiyle bağımsızlık kazanmayı düşünmüşlerdir (Koloğlu, 2006, s.16). Nitekim Ayastefanos Antlaşmasıyla Arnavut topraklarının Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ arasında paylaşılması ve Arnavutluk'ta ıslâhat yapılması fikri Arnavutları huzursuz etmiştir. Topraklarını korumak isteyen Arnavutlar, 1878 yılının baharında Abdül Fraşeri⁴ önderliğinde toplanarak gizli bir komite -*Arnavut Haklarını Savunma Komitesi*- (Bozbora, 1997, s.190) kurulmasına karar vermişlerdir (Alia, 1978, s.13). Komite ilk toplantısını Berlin Konferansı öncesinde Arnavutluk'un her bölgesinden gelen ve üç yüz kişiden oluşan temsilcilerle Haziran ayında düzenlemiştir (Bozbora, 1997, s.191). Toplantı neticesinde Arnavutluk' un tek

³Arnavutluk'un fethinden sonra bölge İskenderiye, Ohri, Elbasan ve Avlonya olmak üzere on dokuz şehirli dört sancağa ayrılmıştır. 1864 ve 1867 yıllarında eyalet teşkil kanununa göre bölge İşkodra, Kosova, Manastır ve Yanya olmak üzere dört vilayete taksim edilmiştir. (Sinro, 2011, s. 158); Hiçbir zaman tek bir siyasi kontrol altında toplanmayan Arnavutluk'ta, XIX. yüzyıl içerisinde yeni idari düzenlemelere gidilmiştir. 1836 yılında merkezi Manastır olmak üzere Yanya ve Rumeli eyaletleri olarak ikiye ayrılan bölgeye, 1865 yılında İşkodra eyaleti, sonradan da Kosova eyaleti eklenmiştir. (Jelavich, 2009, s. 393).

⁴Abdullah Hüsnü Fraşeri, Yanya'nın Fraşeri köyünde 1839'da doğmuştur. Bir süre ticaretle uğraştıktan sonra, Yanya'da devlet hizmetine girmiştir. 1876'da Meşrutiyetin ilanı ile parlamento Yanya Milletvekili olarak girmiştir. Arnavutluk topraklarının, 93 (1877-78) harbinin arifesinde Bulgarlar, Sırlar, Karadağlılar ve tarafından paylaşılması nedeniyle Prizren Birliği'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Aynı zamanda ünlü yazar Şemseddin Sami'nin ağabeyidir. (Kılıç, 2006, s. 258-259).

vilayet altında birleştirilmesine⁵, diplomatik mücadeleye geçilmesine, bağımsızlık çalışmalarının hazırlanmasına karar verilmiştir (Kılıç, 2006, s.260).

Milliyetçi İsyandar Bağlamında Çete ve Komitelerin Faaliyetleri

18. yüzyılda Balkanlarda dış ticaretin gelişmesi, Osmanlı Devleti'nin eyaletlerdeki merkezi otoritesini kaybetmeye başlaması, devlet topraklarının kontrolünün zaman içerisinde ayanların eline geçmesi, devletin bozulan dengeyi yeniden tesis edememesi ve yüzyılın sonlarında Balkanlarda yoğun olarak görülen eşkıyalık hareketleri, Balkan köylüsünün milliyetçi aydınlarla ve komitecilerle işbirliği yaparak ayaklanmasına neden olmuştur (İnalçık, 2005, s.37). Buna ilâveten 1826 yılında Yeniçeri Ocağının lağvedilmesinden sonra birçok Arnavut Yeniçerinin ortadan kaldırılması, akabinde getirilen zorunlu askerlik süreciyle askerlik süresinin uzaması, diğer Müslümanlar gibi Arnavutların da hoşnutsuzluğuna yol açmış ve Arnavutların devlete karşı tepki göstermesine neden olmuştur. (Ademi, 2013, s.9-10; Kuzucu, 2012, s.311; Sinro, 2011, s.161).

Yüzyılın sonlarında Avrupalı devletlerin ve Arnavutluk'a komşu devletlerin politikaları, çıkarları doğrultusunda değişiklik göstermiştir. Bu dönemde Avusturya-Macaristan, kendi iç sorunlarıyla ilgilenmek zorunda olduğundan, Balkanlarda statükonun korunması için Osmanlı Devleti ile ittifak politikası izlemiştir⁶. İtalya ise Adriyatik Denizi'ni tamamen kendi kontrolü altına almak isterken, Fransa ve İngiltere Ortadoğu'daki çıkarlarını korumak üzere Balkanlardaki nüfuzlarını arttırmaya çalışmışlardır. Bağımsızlığını henüz kazanan Balkan devletleri ise topraklarını genişletme çabasına düştüğünden Arnavutluk, kendisini menfaat çekişmelerinin merkezinde bulmuştur. Dolayısıyla topraklarını korumak isteyen Arnavutlar, gizli örgütlenmelere ve çete faaliyetlerine yönelmiştir. Zaten 1878 yılının Haziran ayında toplanan Prizren Birliğinde alınan karar gereği, Arnavutluk topraklarını savunmak üzere merkeze bağlı direniş örgütleri kurulmaya başlanmıştır. Ülkenin kuzeyinde Bib Dido ve Hodo Bey tarafından Kuzey Birliği kurulmuştur (Konitza, 2018). Buradaki direniş merkezlerinden en tanınmış ve köklüsü Katolikler ile Müslümanların birlikte savaştığı

⁵ Arnavutların yaşadıkları bölgenin Sırp, Yunan ve Bulgarlara karşı birleştirilerek düşman saldırılarına kapalı bir hale getirilmesini istemişlerdir. Arnavutluk bölgesine vilayet statüsü verilirse nüfusun çoğu Müslüman Arnavutlardan oluşacağı için hem bölgenin ve devletin geleceği teminat altına alınacak hem de Balkan ve Avrupa devletlerinin emellerine set çekilmiş olacaktır. (Kuzucu, 2012, s. 326).

⁶ 24 Haziran 1910 tarihli Viyana sefaretinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıda, Avusturya hariciye Nazırı ile yapılan mülakatın neticesinde, Avusturya'nın Balkanlarda statükonun korunmasından yana olduğunu, kendilerinin Doğu Avrupa'daki emellerini güvence altına almak için Osmanlı Devleti ile ittifak yapmak istediklerini, Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk'ta yapacağı ıslahlata destek verdiğini, Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk'ta aldığı askeri tedbirlere saygı duymakla beraber Arnavutluk üzerindeki baskıyla, sadece Arnavutları mecalis bırakacağını, Balkanlarda emelleri olan diğer yabancı devletlerin isteklerine hizmet edeceğini belirtmiştir. (BOA. HR.SYS. 136/3) .

İşkodra merkezidir (Jelavich, 2009, s.394-395). Merkezin başına da Mirdita aşiret reisi Prenk Bib Doda geçmiştir (Sinro, 2011, s.176).

Güneyde ise Abdül Bey ve Mehmet Ali Bey Vironi'nin önderliğinde Güney Arnavutları Birliği kurulmuştur (Konitza, 2018). Birliğin genel yönetim yeri Gjirokaster'de olup, Elbasan merkezi kuzey ve güneydeki merkezler arasında irtibat noktası olmuştur (Sinro, 2011, s.176). Ayrıca bu bölgedeki merkezlerde Bektaşî Müslümanlar çoğunluğu teşkil etmiştir (Sinro, 2011, s.177). Güney birliği, zamanla daha otoriter bir tutum içerisine girmiş ve bölgedeki beylere emirler gönderilerek, beylerin kendileri ve emirleri altındaki kuvvetlerle birlikte silah altında harekete hazır olmaları, emre uymadıkları veya ihanet etmeye kalkıştıkları zaman evlerinin yakılacağı, mallarına el konulacağı ve aileleriyle birlikte infaz edilecekleri bildirilmiştir (Konitza, 2018). 1879 yılında Kuzey ve Güney Birliği birleştirilerek, "Arnavutluk Birliği" oluşturulmuştur (Kılıç, 2006, s.262). Sınır bölgelerinde de birçok direniş merkezi teşkil edilmiştir. Kuzey sınırında askeri açıdan daha güçlü olan Prizren merkezi, güney sınırında da Yanya ve Preveze merkezleri kurulmuştur (Jelavich, 2009, s.395; Sinro, 2011, s.176-177). Bunlar, halkı askeri yönden eğitmek, silahlandırmak, vergi toplamak ve erzak depolamakla görevlendirilmişlerdir (Sinro, 2011, s.177).

Başlangıçta merkezi hükümet, Balkanlarda Büyük Güçler'e karşı önemli bir konumunda olan Arnavutluk'un elde tutulması için bu örgütlere destek vermiştir (Kuzucu, 2012, s.320). 1878 yılında kararlaştırılan Berlin Antlaşması çerçevesinde Arnavutluk topraklarının bir kısmının Karadağ'a verilmesi üzerine Arnavutluk'ta ayaklanmalar başlamıştır. Merkezi hükümet, Büyük Güçlere karşı kongrede alınan kararları uygulamaya çalıştığı izlenimini yaratmaya çalışmıştır. Gerçekte ise Müslüman kabilelerden oluşan çetelere silah temin edip, vergi toplamalarına izin vermiştir (Jelavich, 2009, s.395; Sinro, 2011, s.182). Buradan anlaşılacağı üzere Arnavutluk'ta başlayan bu ilk milliyetçi ayaklanmalar Osmanlı Devleti'ne karşı değil, Berlin Anlaşması kararlarının Arnavutluk toprakları üzerinde uygulanmasına ve Arnavutluk topraklarının komşu devletler arasında paylaşılmasına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Merkezi hükümet tarafından desteklenen Arnavutlar, bir taraftan Karadağ, diğer taraftan Yunanistan'a karşı başarılı direniş göstermişlerdir. Ancak bir müddet sonra Osmanlı Devleti milliyetçi kimlikleri öne çıkan Arnavut liderlerin, devlet otoritesine zarar vermeye başlamasıyla karşı karşıya kalmıştır (Jelavich, 2009, s.395). Öte yandan Gosine, Plava ve Epir'deki Arnavut direnişine mukabil Büyük Güçler, Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya

başlamışlardır. II. Abdülhamit bölgedeki isyanları yatıştırmak ve Arnavutları, Plava'nın Karadağ'a teslim edilmesi hususunda ikna etmek üzere Mehmet Paşa ve Muhtar Paşa'yı temsilci olarak göndermiş, ancak Mehmet Paşa 1878 Eylül ayında Diyakova'da komiteciler tarafından öldürülürken, Muhtar Paşa da bölgeden kovulmuştur (Sinro, 2011, s.184). Osmanlı Devleti Arnavutlar üzerine askeri güç göndermek zorunda kalmışsa da Arnavutlar tarafından geri püskürtülmüşlerdir. Ülkenin güneyinde de aynı şekilde çete direnişleri baş göstermiştir. Arnavutluk'taki gelişmeler karşısında 1880'de Berlin'de toplanan Büyük Güçler, Ülgün'ün Karadağ'a verilmesini kararlaştırmışlardır (Bozbora, 1997, s.199; Jelavich, 2009, s.395). Bunun üzerine yeniden Prizren'de toplanan birlik, Karadağ'a hiçbir toprak parçası bırakılmaması, gerekirse silahla karşı koyulması ve Arnavutluk'a geniş bir otonomi verilmesi hususunda hüküm vermişlerdir (Bozbora, 1997, s.200; Yiğit, 2009, s. 2470-2471). Dolayısıyla merkezi hükümet ve Büyük Güçlerin baskısı arasında kalan Arnavutluk'un birçok yerinde isyanlar artmıştır. Merkezi hükümet ise devlet için tehlikeli bir hal almaya başlayan Arnavut direnişi karşısında askeri güç kullanarak Ülgün'ü, Karadağ'a vermeyi kararlaştırmıştır (Jelavich, 2009, s.396). Böylece Arnavut milliyetçiliği ile kendi bekasını korumaya çalışan Osmanlı Devleti arasında büyük bir gerilim başlamıştır. Ülgün'ün Karadağ'a verilmesini kabul eden merkezi hükümete karşı Prizren Birliği, geçici olarak Arnavut hükümetini ilân etmiş ve padişahтан Arnavutların tek bir özerk vilayet altında toplanmasını istemişlerdir. Bu süreçte çetelerle birlikte Bektaşî tekkelerinin de önemli rolü olmuştur. Bektaşî Tekkeleri çeteler için saklanma, toplanma, bilgi ve karar merkezine dönüşmüştür (Birecikli, 2010, s.44). Ancak Osmanlı Devleti, Müşir Derviş Paşa önderliğindeki kuvvetleri ile Karadağ'ın birlikte başlattıkları askeri harekât neticesinde Ülgün'ü Karadağ'a teslim etmiş, Üsküp ve Prizren'i de ele geçirmiştir (Sinro, 2011, s.190). Bu durum üzerine birliğin üyelerinin bir kısmı kaçmış, bir kısmı tevkif edilmiştir (Bozbora, 1997, s.201). II. Abdülhamit'in Prizren Birliği'ni ortadan kaldırma teşebbüsleri neticesinde Osmanlı yönetimine karşı harekete geçen Arnavut milliyetçiler, geçici bir hükümet kurmuşlardır (Bozbora, 1997, s.203). Bunun üzerine II. Abdülhamit Arnavut toprak beylerini kendi yanına çekerek birliği zayıflatmaya çalışmıştır (Bozbora, 1997, s.204). Ayrıca askeri güç kullanarak birliğin önde gelenleri sürgün edilmiş, birlik karşıtı ileri gelenlere ise üst makamlarda görevler verilmiştir (Bozbora, 1997, s.204-205). Yakalananların bir kısmı, nasihat edildikten sonra nişan ve rütbe verilerek affedilmişlerdir (Şerif, 1999, s.13). II. Meşrutiyet ilân edilinceye kadar da Arnavut milliyetçi direnişi daha pasif bir şekilde devam etmiştir.

Makedonya Meselesinin alevlenmesiyle beraber, Arnavutluk'un özerkliği sorunu yeniden gündeme gelmiştir. II. Abdülhamit'in duruma sessiz kalması üzerine Arnavut milliyetçiler, kendi bildikleri şekilde mücadeleye karar vermişlerdir (Bozbora, 1997, s.201). En önemli mücadele araçlarından biri Arnavutça basın olmuştur. Bu sayede ulaşılan okuyucu ağı, Arnavut milliyetçiliği için bir zemin yaratmıştır. İdareler, III. Ordu Merkezi, Bektaşî tekkeleri ve hapishaneler, Arnavutça basılan yayınların dağıtım merkezleri haline gelmiştir (İsmail Kemal, 2016, s.430). Buna rağmen Arnavutça yayınlar ilk zamanlar Katolik ve Müslüman Arnavutlar arasında pek rağbet görmemiştir. Müslüman Arnavutlar, halifenin İslamcılık politikasından etkilenmekle birlikte, eğitim düzeylerinin sınırlı olması dolayısıyla milliyetçi sorunlara pek fazla ilgi duymamışlardır (İsmail Kemal, 2016, s.435). Bu nedenle Arnavut milliyetçiler, ilerleyen süreçte basın yoluyla Müslümanları da bu milliyetçilik hareketine dahil etmeye çalışmışlardır.

1890'lı yıllara gelindiğinde Arnavutça basın faaliyetlerinin artması ve bunların birer propaganda aracı olarak kullanılması karşısında Osmanlı yönetimi, bazı tedbirler almıştır. Basın üzerindeki denetim arttırılmış, yurtdışında basılan kitap ve gazetelerin dağıtımı yasaklanmış ve Arnavutça yazışanlar tevkif edilmeye başlanmıştır (İsmail Kemal, 2016, s.421). 1903 yılında Mürzteg Programı dahilinde uygulanan reformlara Arnavutların karşı çıkmaları ise hükümeti sert tedbirler almaya sevk etmiş, direnişe karşı silahlı güç kullanılmıştır. Alınan tüm tedbirlere rağmen 1905-1906 yıllarında Arnavut milli direnişini sürdürmek üzere yeniden gizli komite örgütlenmeleri başlamıştır. Bu örgütlenmelerde başı çeken Bajo Topullu'nin, 1905 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı silahlı direniş göstermek üzere kurduğu örgüt, Arnavutluk'un güney bölgesinde benzer örgütler kurulmasına yol açmıştır (Biernat, 2013, s.5-6).

Manastır ve Selanik'te kurulan gizli bir Arnavut komitesi, memurlar ve askerler vasıtasıyla dağıttığı gazetelerle propaganda yapmaya başlamış, zamanla başka şehirlerde de şubelerini açmıştır⁷. Bir müddet basın yoluyla propagandasına devam eden komite, Arnavutluk'un yeniden canlandırılması için halkı örgütlemeye, Arnavut topraklarını paylaşmak için çatışan yabancı çetelere karşı mücadeleye başlamıştır. İtalyan Carbonari locaları modelinde örgütlenen komite, Arnavutça'nın resmen kabul edilmesini, ülkede Arnavut memurların istihdam edilmesini talep etmişlerdir (İsmail Kemal, 2016, s.442). 1906

⁷ Örgütün merkez hücresi Manastır olarak seçilmiştir. Örgütün kurucuları ise Albay Halid Bey, Fehim Bey Zavlani, Bayram Fehmi Topulli, Seyfeddin Vllamasi ve Gjergi Qiriazî (daha sonra yerini Yaşar Bitincka aldı)'den oluşmaktaydı. (İsmail Kemal Bey, 2016, s. 437-441).

yılında komite ilk silahlı saldırısını gerçekleştirmiştir. Bajo Topulli önderliğinde toplanan Arnavut çetesi, 1905 yılında Yunan çetesi tarafından öldürülen Negovan'lı Arnavut Papaz Kristo'nun, intikamını almak üzere 1906 yılının Eylül ayında, Korçe metropolidini öldürmüştür (İsmail Kemal, 2016, s.443). Eylemin arkasından komite üyeleri tutuklanmaya başlamış, bir kısmı kaçmak zorunda kalmıştır. Ancak bu defa da Çerçiz Topulli önderliğinde kaçak askerler ve haydutlardan oluşan başka bir çete örgütlenmeye başlamış, bunlar da 1908 yılında Gjirrokaster jandarma komutanını öldürdükleri için Osmanlı kuvvetleriyle çarpışmak zorunda kalmışlardır.

Gün geçtikçe basın yoluyla menfi fikirlerini gençler ve Arnavutlar arasında yaymak üzere cemiyet kurma teşebbüsü artmıştır. Bilhassa bakkal, attar ve berber gibi esnaf kimliği altında çalışmalarına devam eden bu müteşebbislerin bir kısmı, polisin titiz çalışmalarına rağmen yakalanamadığı gibi diğer cemiyet üyelerini de teyakkuza geçirmiştir⁸. Bu dönemden itibaren Arnavutluk'un birçok yerinde komiteler teşkil edilmiştir. Kuzey Arnavutluk'un Geylan, Priştine ve Yakova başta olmak üzere hemen her kasabasında bir komite kurulmuştur (İSAM, HHP, 7/403). Komiteciler, buralarda önde gelen kişileri gönüllü olarak veya cebren komiteye dahil etmeye çalışmıştır⁹.

20. yüzyıl başlarından itibaren Avusturya ve İtalyan kiliseleri tarafından açılan okullarda eğitim almaya başlayan Hıristiyan Arnavutlar arasında Slav yayılcılığına karşı Arnavut millî bilinci güçlenmiştir. Makedonya'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyet merkezi haline gelmesiyle birlikte birçok Arnavut direniş örgütü, bölgedeki diğer çete ve örgütler gibi İttihat ve Terakki Cemiyetiyle anlaşmaya başlamıştır. Arnavut Bashkimi örgütü de cemiyete bağlı bir şube olarak faaliyete geçmiştir. Sultan II. Abdülhamit'i tahttan indirmek isteyen cemiyet, Meşrutiyeti ilân etme sürecinde verecekleri destek karşılığında Arnavutlarla anlaşmışlardır. 1908 yılında, Reval görüşmelerinin öngördüğü reformların uygulanmasıyla Makedonya'nın ilelebet Arnavutluk'tan kopacağını anlayan Arnavutlar, İttihat ve Terakki Cemiyetine bağlı subaylar liderliğinde çeteler oluşturmuşlardır (Hanioğlu, 2001, s.480). Nitekim 1908 yılında en az 20.000 silahlı Arnavut ve diğer çete üyelerinin katıldığı büyük bir

---

⁸ Berber Mustafa adlı bir şahıs Selanik'teki gençler ve Arnavutlar arasında menfi fikirlerini yaymak için bir fesat cemiyeti kurmaya teşebbüs etmiştir. Berber Mustafa'nın dükkânı iki sivil polis tarafından gözetlenmeye başlamış, şüpheli hareketler üzerine dükkâna baskın yapmışlardır. Ancak Berber Mustafa çok zeki birisi olduğundan baskın yapılacağını anlamış ve postaneden henüz aldığı gizli evrakı çırağı sayesinde kaçırılmıştır. Bu durum diğer şerirleri teyakkuza geçirmiştir. (İSAM HHP. 4/217); Yanya ahalisinden olup Kigalık bölgesine geçen bazı kişiler attar ve bakkal dükkânı açarak oradaki halkı isyana teşvik etmeye çalışmışlardır. (İSAM, HHP. 18/1248).

⁹ Komiteciler Priştineli Fuad Paşa'yı komite için çalışmaya zorlamışlar, bu baskı karşısında müftü dahi Fuad Paşa'ya gel bunların tekliflerini kabul edelim demiştir. (İSAM, HHP, 7/403).

kalabalık Firzovik'te isyan çıkarmışlardır¹⁰. İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu ayaklanmayı Meşrutiyet lehine bir propagandaya dönüştürmüştür.

Meşrutiyetin ilânından sonra da merkezi hükümetin desteğiyle Arnavutlardan çete kurulmasına devam edilmiştir. Yunan çetelerine karşı Müslüman Arnavutlardan çeteler teşkil edilmiş, bunlara silah ve asker yardımı yapılmıştır (Clayer, 2013, s.522). Zaman içerisinde Arnavutların milli talepleriyle-Arnavutça eğitimin serbest bırakılması, silah taşıma izni gibi-İttihat ve Terakki Cemiyeti hükümetinin izlediği Osmanlılık politikası karşı karşıya gelmeye başlamıştır. Meşrutiyetin ilânından sonra Arnavutça eğitim yasağının kalmasıyla Arnavutlar kendi dillerinde kitap ve gazeteler yayınlamaya başlamışsalar da İttihat ve Terakki Cemiyeti bu faaliyetleri sürekli olarak denetim altında tutmaya çalışmıştır. Dolayısıyla taleplerini elde etmek isteyen Arnavutlar, silahlı direnişe başvurmuşlardır. Merkezi hükümet, devlet otoritesine karşı bir tehlike olarak algılamaya başladığı Arnavutlara karşı tavrını sertleştirmeye başlamıştır. Öncelikle asayişin sağlamak adına bölgeyi silahsızlandırmaya çalışmıştır. Ancak silah, Arnavutlar için çok önemli bir simge olduğundan bu çok da kolay olmamıştır. Arnavutların ellerindeki eski Martini silahları alıp, yerlerine yeni Mavzer tüfekler verme bahanesiyle silahları toplatmış, silahlarını teslim etmeyenlere karşı gerekirse şiddet kullanılmasına karar vermiştir (Clayer, 2013, s.528; Doğan ve Garan, 2013, s.433; Süreyya Bey, 2009, s.50). Bunun yanında Lâtin alfabesi kullanımını destekleyen bazı milliyetçi Arnavutlar tutuklanıp sürgün edilmiş, ele geçirilemeyen bazı örgüt elebaşları, bir daha isyan çıkarmayacaklarına dair söz alınarak bağışlanmışlardır (Zeyrek, 2012, s.310).

Bölgedeki eşkıya sayısındaki artış, asayişin temini meselesini beraberinde getirmiştir. Bilhassa Manastır taraflarında Arnavut eşkıyanın sebebiyet verdiği asayiş olayları hat safhaya ulaşmıştır (İSAM, HHP, 12/714). Bölgedeki Balkan devletleri konsoloslukları, istihbarat teşkilatları ve silahlı çeteleri kullanarak Arnavutları, devletle birbirine düşürmeye çalışmıştır (Birecikli, 2010, s.102). Diğer taraftan Toskalık bölgesinde bağımsızlık isteyen bazı kişiler, asker ile halkı birbirine düşürürken, fedaileri vasıtasıyla şiddet kullanarak bölgede karışıklık çıkartmışlardır (İSAM, HHP, 14/946). Bunun üzerine halkın bir kısmı firar etmek zorunda kalmıştır. Bu tarz harekette bulunanlar Avusturya İtalya gibi devletlerin konsolosluklarına muhbirlik de yapmışlardır

---

¹⁰ “ ... Arnavutların her türlü modernleşmeye karşı olmaları, İttihatçılar için bir ayak bağı oluyordu. Nitekim Üsküp'te Alman okullarının düzenlediği eğlence, Arnavutların dikkatini çekmiş, bundan dolayı birçok silahlı grup Firzovik'te toplanmışlardı. Firzovik yabancı ve silahlı insanlarla dolu idi... Örgütlenmemiş Arnavutlar arasında bulunan İttihatçılar, bu düzensiz ayaklanmayı Meşrutiyet lehine bir gösteri haline getirmeyi başarmışlardı...” (Bkz. Zeyrek, 2012, s.303 ; İsmail Kemal Bey, 2016, s. 262; Hanioglu, 2001, s.481).

Cemiyetin Arnavutlara karşı takındığı sert tutum, Arnavutlar ile Cemiyet arasında kurulmuş olan işbirliğini çatışmacı bir ilişkiye dönüştürürken, Arnavut milliyetçi isyanlarını daha da alevlendirmiştir. Arnavutlar ile İttihat ve Terakki iktidarı arasındaki çatışma, 31 Mart Ayaklanması ve sonrasında getirilen sıkıyönetim süreci ile gözle görülür bir hal almıştır. 1910 yılında Kosova'da bir Arnavut ayaklanması başlamış, isyan ancak üç ay sonra bastırılabilmiş, yakalanan örgüt liderleri hapsedilirken direnişçi örgütler kapatılmaya çalışılmış, Arnavutça yayınlar yasaklanmıştır (Biernat, 2013, s. 6). Yakova'da çıkan isyanları bastırmak için yine bölgeyi silahsızlandırma yoluna gidilmiş, suçlular takibe alınmıştır. Halka, silahlarını teslim etmeyenlerin mahkemede yargılanarak beş sene kürek cezasına mahkûm edileceği konusunda ihtarda bulunulmuştur. Yapılan aramalarda derelere atılmış kırık telgraf telleri ve sonradan kullanılmak üzere derelere atılmış silahlar bulunmuştur. Bunun yanında bölgede yerleri iyi seçilmiş ve son derece sağlam, iç kısımları düzensiz bölmelerden ve bir iki odadan oluşan birçok çatışma kuleleri inşa edilmiştir (Şerif, 1999, s.4-19).

Baskılara rağmen Arnavut gizli komitelerin sayısı artmış ve bunlar Hıristiyan ve Müslüman gençlerden oluşan küçük çaplı çetelerle direnişe devam etmişlerdir. Komitelerin ve çetelerin faaliyetleri sonucu, farklı dinlere mensup Arnavutların da katılımıyla örgütlü bir isyan hareketi başlamıştır. Bu örgütlenmenin şefi daha önceleri de Bulgar ve Makedonyalı çetelere silah temin eden Themistokli Germenci olmuştur (Clayer, 2013, s.519). 1911 yılında Vlore'deki örgüt, Osmanlı hükümetinden dört vilayetin birleştirilmesi ve özerklik verilmesi talebinde bulunmuş (Biernat, 2013, s.6) ve bölgede yeni bir isyan çıkarmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti, isyanı kanlı bir şekilde bastırma yoluna gitmiş, Arnavut milliyetçiler arasında geniş çaplı tutuklamalar yapmaya başlamıştır. Hatta bazı önemli Arnavut milliyetçilerini hırsız ve hain olarak göstererek, Arnavut halkın bunlara meylini önlemeye çalışmıştır (Clayer, 2013, s.521). Bundan sonraki süreçte bölgeyi yatıştırmak adına Sultan Mehmed Reşad'a Kosova ziyareti yaptırılmış, bir nebze de olsa sular durulmuştur. Ancak Arnavutların durumunda herhangi bir değişiklik olmamış ve Arnavut milliyetçiler gizli olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Bağımsızlıklarını kazanmak isteyen Arnavut milliyetçiler, bu dönemde komşu devletlerin de desteğine başvurmuşlardır. 1911 yılının Aralık ayında önde gelen Arnavut milliyetçilerden İsa Bolatin ile Süleyman Batuşa Karadağ ile görüşmelere başlamış, Şale taraflarında propaganda yaparak halkı örgütlemeye çalışmışlardır (BOA.HR.SYS. 150/16). Karadağ ile muhaberatla olan bazı Malisör reisleri Podgorica'ya geçerek muhtemelen silah temin etme hususunda Karadağlı memurlar ile görüşmüşlerdir (BOA.HR.SYS. 150/41, lef 4).

Merkezi hükümet ise silahlanmanın önüne geçmek için çeşitli tedbirler almıştır. Malisörlerin ellerindeki Karadağ silahlarının teslim edilmesi ve bu bölgelere asker göndermek için Suka-Garova yolunun tamir edilmesi gündeme getirilmiştir. Merkezi hükümet, her zaman sert tedbirlerle bu meseleyi çözme yoluna gitmemiştir. Yeri geldiğinde ikna veya maaş bağlama yöntemleriyle bazı Arnavutçu liderleri kendi tarafına çekmeye çalışmıştır¹¹.

Trablsgarp Harbi'nin çıkmasıyla hükümet, Arnavutlara karşı tutumunu değiştirmek zorunda kalmıştır. Tevkif edilen veya sürgünde olan bazı Arnavut milliyetçilerinin topraklarına geri dönmelerini sağlamıştır. Ancak topraklarına dönenler, dış güçlerin de etkisiyle kendi bölgelerini örgütleyerek çeteler kurmuşlardır. Özellikle kuzeydeki şeflerin örgütlenmesinde İsmail Kemal Bey Vlora önemli bir rol oynarken, Avusturya-Macaristan tarafından desteklenen Derviş Hima bölgeler üstü geniş bir örgütlenme faaliyetine girişmiş, Korfu'da Selanikli üniversite öğrencilerinden oluşan çetenin başına geçmiştir (Clayer, 2013, s.538). 1912 seçimlerinde hükümetin müdahalesi Arnavutları iyice kızdırmış, bazı Arnavut subay ve askerlerin dağa çıkıp asilere katılmasıyla Kosova vilayetinde büyük bir isyan başlamıştır. Yakova ve İpek civarında kuvvetli çeteler oluşturulmuş ve bunlar önemli mevkiileri işgal etmişlerdir (BOA.HR.SYS. 141/32). Durumu fırsat bilen Karadağ, Arnavut komitesi adına Sırbistan ve Bulgaristan'da yeni çeteler oluşturulmasına yardım etmiştir¹². Diğer taraftan kuzeydeki Malisörler de ayaklanmaya katılmışlardır. Eskidere ve Milota köyleri civarında sayıları 1000'i bulan Malisörler, Selçe ile Mat arasındaki telgraf tellerini kesmiş, Mat şehrini iki taraftan ablukaya almışlar, Elbasan-Tiran üzerinden Selçe ve İşkodra'ya giden Kuzey-güney hattını kesmişler ve Köprüye halkını da isyana teşvik etmişlerdir (BOA. BEO. 4059.304358.2.). Sayıları 10.000 ilâ 15.000 arasında olan isyancılara karşı bölgedeki asker miktarı 10.000'le sınırlı kalmıştır (BOA. BEO. 4059.304358.1.). Ayrıca civar bölgelerden yaklaşık 3000 kişi Arnavut isyancılara yardım etmiştir (BOA.HR.SYS.151/30, lef 3). Her ne kadar bölgeye asker sevkiyatı yapılmışsa da isyancılar karşısında yetersiz kalmış ve merkezi hükümet, askerî kanatta güç kaybetmeye başlamıştır.

İsyancılar hükümetten daha önce olduğu gibi Arnavutluk'un tek vilayet altında birleştirilmesi, okullarda Arnavutça eğitim yapılması isyan sırasında yakalananlara genel af

¹¹ Osmanlı Devleti, Karadağ ile işbirliği içinde olan Arnavut Malisör reislerinden Sokol Bachi'yi kendi yanına çekebilmek için emeklilik maaşı adı altında ayda 1000 kuruş vermeyi taahhüt emişse de Sokol Bachi bu teklifi Karadağ'daki işlerini öne sürerek kabul etmemiştir. (BOA.HR.SYS. 150/41, lef 2.).

¹² Karadağlı Mito Mihailo Prevoviç isimli bir şahıs Arnavut Komitesi adına çete kurmak üzere Çetene'den Belgrat'a, oradan da Sofya'ya geçmiştir. Ancak Belgrat ve Niş'te çete toplayamamıştır. (BOA. HR.SYS. 150/45, lef 2-4).

çıkarılması ve isyanı bastırmaya çalışan hükümet yetkililerinin askerî mahkemede yargılanması hususunda taleplerde bulunmuşlardır (Biernat, 2013: 6). Bunun yanında bölgeye Arnavut bir vali atanması, askerlik görevinin yalnızca Arnavutluk'ta devam etmesi, Viyana'da bulunan Arnavut askerlerin geri çağırılması, vergilerin yalnızca Arnavutluk'un menfaati için toplanması, daha önce el konulan silahların iadesi, tahrip olan okulların yeniden açılmasını talep etmişlerdir (BOA. HR.SYS. 151/30, lef 1). Ancak merkezi hükümet bölgede isyanı bastırmaya ve merkezi otoriteyi yeniden tesis etmeye çalışmıştır. Bunun için Arnavutluk sahillerini ablukaya alarak burada yapılabilecek silah ve cephane kaçakçılığını önlemek istemiştir (BOA. HR.SYS. 141/39, lef 1). Ancak askeri kanatta yaşanan güç kaybı, asilerle uzlaşmaya neden olmuş ve isyanı bastırmaya çalışan hükümet yetkililerinin askerî mahkemede yargılanması hususundaki talep hariç diğer talepler kabul edilmiştir (Biernat, 2013, s.6). Bundan sonra çetelerin birçoğu dağılmaya başlamıştır. Diğer taraftan Balkanlar, günden güne karışmaya devam etmiştir. Sırp-Bulgar ittifakının yapılmasından sonra Bulgaristan'da Osmanlı Devleti aleyhine gösteriler başlamıştır. Bulgaristan ve Sırbistan'ın kışkırtmaları ile Makedonya'da çete faaliyetlerinde ani bir artış yaşanmıştır. Yaşanan gelişmeler Balkan devletlerini, Osmanlı Makedonya'sının bazı bölümlerinin İtalya veya kendi devletlerini kurma peşinde olan Arnavut çetelerinin eline geçme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. (Mazower, 2007, s. 302) Savaş için bahane arayan Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin Makedonya'daki karışıklıkları bastıramamasından şikayet etmeye başlamıştır. Yunanistan Osmanlı sınırına asker sevk ederken, Karadağ da Osmanlı sınırında huzursuzluklar çıkarmaya başlamıştır. Nitekim Eylül 1912'de Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti'ne seferberlik ilân ederek, eski Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'in muhtariyeti hususunda Bâb-ı Âli'ye nota vermişlerdir. Balkan Savaşları ilk başladığında bazı Arnavutlar, Osmanlı ordusu tarafında savaşmışlardır. Ancak Osmanlı ordularının ilk yenilgileriyle birlikte tehlikeye düşen kendi topraklarını savunmak üzere silaha sarılmışlardır. Sırbistan'ın Arnavutluk'u işgal etmesi ve Adriyatik'e ulaşması, Arnavutluk topraklarının parçalanması tehdidini ortaya çıkarmıştır. Bu durum İtalya ve Avusturya açısından da tehlike arz ettiğinden, bağımsız bir Arnavutluk Devleti'nin kurulmasına karar verilmiştir. 28 Kasım 1912'de Vlora'da İsmail Kemal Bey önderliğinde toplanan Arnavutlar, bağımsızlıklarını ve ulusal hükümetin kurulduğunu ilân etmişlerdir. Ancak Büyük Güçler tarafından tanınmayan bu hükümetin yerine, başına Hıristiyan bir prensin atandığı Arnavutluk Prensligi, 1913 yılında resmen tanınmıştır.

Çete ve Komitelerin Kuruluş Amaçları ve İdare Şekli

Arnavut bağımsızlığı adına teşkil edilen çete ve komitelerin amacı, Arnavutluk'u sarmış olan tehlikeleri bertaraf etmek ve Arnavut milletinin terakkisini sağlamaktır (İSAM, HHP, 14/945). Bunun için gerekirse şiddet kullanacak, hatta canlarını dahi feda edeceklerdir (İSAM, HHP, 14/945). Komitelerin yöneticileri genellikle orta sınıf eğitilmiş Arnavut milliyetçileri olmuştur. Komiteciler gönüllü veya cebren üye toplayarak, bunların komite için çalışmasını sağlamıştır (İSAM, HHP, 7/403). Hükümetin eline düşen komite üyeleri ve ailelerinin geleceği de komite idaresi tarafından düşünülmüştür. Hükümet eline düşen bir üye olursa bu kişiye ve ailesine komite sandığından yardım yapılmasına karar verilmiştir (İSAM, HHP, 14/945; 14/946). Bunun yanında herhangi bir şekilde ihanet eden olursa bunların affı da mümkün görülmemiştir. Komite talimatnameleri gereğince ihanet edenlerin cezası idamdan aşağı kabul edilmemiştir (İSAM, HHP, 14/945).

Arnavut komiteler kuruluşlarının ilk dönemlerinde bizzat padişah tarafından ve Bulgarlardan maddi destek almışlardır (Koloğlu, 2006: 24). Ayrıca Arnavut diline karşı Yunan ve Slav dillerini savunan bazı komite üyeleri de Yunan-Slav Partisi tarafından desteklenmişlerdir (Koloğlu, 2006, s.26). Bazı zamanlar zengin Arnavut milliyetçilerinden para tedarik edilmek istenmiş, ancak istenilen miktar verilmeyince tehdit yoluyla istediklerini almaya çalışmışlardır¹³. Diğer taraftan bazı genç çete üyeleri, tüccarlardan ve toprak sahiplerinden haraç yoluyla mali destek almakla görevlendirilmişlerdir (Clayer, 2013, s.519). İsyan doğrudan katılmamış ama özerklik veya bağımsızlıkla ortaya çıkacak yeni siyasi yapıda ön planda olmak isteyen bazı büyük beyler de baskı altında çetelere para vermişlerdir (Clayer, 2013, s.526). Gerek komite üyelerinden gerekse Arnavutlara yardım etmek isteyen yabancılardan durumlarına göre makbuz karşılığında iane toplanmıştır (İSAM, HHP, 14/945). Komitelerin talimatnameleri doğrultusunda toplanan paraların, belirli bir meblağa ulaştıktan sonra başında sandık emini olmak üzere ecnebi bankalara yatırılması kararlaştırılmıştır (İSAM, HHP, 14/945). Hesapları tutmak, gerektiğinde komite genel üyelerine bu konuda hesap vermek için komite sandık eminleri dahi görevlendirilmiştir (İSAM, HHP, 14/945). Toplanan paralarla gizli olarak cephane alınmıştır (Bozboru, 1997, s.243).

Arnavut komite ve çeteleri, çıkarları örtüştüğü durumlarda komşu devletler tarafından da maddi destek almışlardır. Bölgede statükonun korunmasından yana tavır sergileyen

¹³ Güney birliği için Abdül Bey, Libohova'daki Malik Paşa'dan 100.000 lira talep etmiştir. Ancak Malik Paşa 10.000 lira vermeyi önerdiğinde Abdül Bey, isyan patlak verdiği zaman onu öldüreceği ve her şeyine el koyacağı yönünde tehditler savurmuştur. Bkz. Faik Bey Konitza, "1899 Memoir on the Albanian National Movement", http://www.albanianhistory.net/1899_Konitza/index.html, Erişim tarihi: 08.03.2018.

Avusturya-Macaristan, silah temin edilmesi ve sevkiyatı konusunda çetelere destek olmuştur. Arnavut isyancıların liderleri, Paris ve Viyana'dan temin ettikleri silahları, Karadağ yoluyla parça parça Arnavutluk'a sevk etmişlerdir (Clayer, 2013, s.531,538; Koloğlu, 2006, s.24). Bu bağlamda Avusturya'nın Lloyd kumpanyası, düzenlediği sahte belgelerle Karadağ veya diğer Osmanlı limanları vasıtasıyla bölgeye kaçak silah sokarak çetelere destek verirken, bazı Osmanlı gümrük memurları da bu duruma göz yummuşlardır (BOA.HR.SYS. 141/32). Bulgaristan ve Karadağ da bölgede kendi çıkarları doğrultusunda çeteleri desteklemişlerdir. Bulgaristan'ın çeteleri desteklemesindeki en önemli neden, bölgede isyan çıkararak büyük devletlerin müdahalesini sağlamak ve böylece Makedonya üzerindeki arzularını gerçekleştirmektir (BOA.HR.SYS. 141/48, lef 2). Karadağ da kuzeydeki Malisörleri desteklemiş ve onlara silahlanmasına yardımcı olmuştur (BOA. HR.SYS.150/41, lef 4). Benzer şekilde Sırbistan da Arnavutları desteklemiştir. Bir takım Arnavut tacirler, Arnavut isyancılar için Sırbistan'ın Kurşumliya şehrinden hayvan tedarik etmişler, bunların bedellerinin ödemesine Sırbistan yardım etmiştir (BOA. HR.SYS. 135/50, lef 4). Buradan temin edilen hayvanlar, Propolac sınırından kaçak olarak Osmanlı topraklarına sokulmuş, Zenice (Zenitsa) civarındaki bazı Hıristiyan köylerden de hayvan satın alınarak çetelerin ijaesi temin edilmeye çalışılmıştır (BOA. HR.SYS. 135/50, lef 1). İtalya her ne kadar görünürde bölgede statükonun korunmasından yana bir politika izlemişse de aslında isyancılar için gerekli cephane ve askeri kıyafet temininde yardımcı olmuştur¹⁴. İtalya limanlarından gönderilen, Fiyume ve Trieste yoluyla sevk edilen silah fişkeleri, Arnavut tüccar ve komisyoncular aracılığıyla bölgeye dahil edilmiştir (BOA.HR.SYS. 141/32). Bunların yanında Osmanlı tebaasından bazı yerel memurlar da Arnavut çeteler için silah kaçakçılığına yardımcı olmuş, ancak yakalandıkları takdirde hapis cezası almışlardır¹⁵. Devlet silah kaçakçılığının önünü alabilmek için çeşitli tedbirlere başvurmak zorunda kalmıştır. Bazı valiler nezdinde girişimlerde bulunarak konuyla ilgili gerekli tahkikatın yapılmasını istemiş¹⁶ ve bu yasadışı faaliyeti engellemeye çalışmıştır.

Sonuç

19. yüzyılın gelişen şartları içerisinde Osmanlı Devletine tâbi birçok Balkan ulusu gerek dış etkenler gerekse iç etkenlerden dolayı bağımsızlıklarını elde etmek üzere

¹⁴ Malisör reislerinden Sokol Bachi'nin oğlu bomba ve askeri kıyafet temin etmek üzere İtalya'ya gitmiştir. (BOA.HR.SYS. 150/41, lef .2).

¹⁵ Bayrakdar Hasan Foci isminde bir memur 44 mavzer, 85 revolver ve 3 sandık mühimmatla yakalanmış ve Leş kazasında tevkif edilmiştir. (BOA. HR.SYS.141/52).

¹⁶ Osmanlı Devleti, Trieste-Kataru arasında silah kaçakçılığını önlemek için Dalmaçya valisi nezdinde girişimlerde bulunmuştur. (BOA.HR.SYS. 141/32).

ayaklanmışlardır. Bilhassa devletin ekonomik ve siyasi kriz dönemlerinde artan bu ayaklanmalar, komite ve çeteler vasıtasıyla teşkilatlandırılmıştır. Etkili bir gerilla örgütlenmesi yapan komite ve çeteler, gerektiğinde adam kaçırmaya, adam öldürmeye, haraç toplama gibi saldırgan eylemlere başvurmuşlardır.

Coğrafi, dini ve dil farklılıklarının da etkisiyle Osmanlı Devleti'ne karşı en son isyan eden Balkan halkı olan Arnavutlar, bilhassa 1878 Berlin Antlaşması'ndan sonra varlıklarını ve topraklarını korumak üzere bu tarz faaliyetlere başvurmuşlardır. Berlin Antlaşması sonrasında bölgede uygulanması düşünülen reformlar, Arnavut dilini yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Bunun yanında bağımsızlığını kazanan bazı Balkan devletlerinin, topraklarını genişletmek üzere gözlerini Arnavut topraklarına dikmesi, Arnavutları milli bir kimlik inşa etme sürecine sokmuştur. Milli bir gaye çerçevesinde örgütlenmeye başlayan Arnavutlar ilk zamanlar, komşu devletler tarafından topraklarının paylaşılmasındansa Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmayı tercih etmişlerdir. Hatta II. Abdülhamit ile İttihat ve Terakki yönetimi zamanında toprak bütünlüğün sağlanması için Arnavut çete ve örgütlere para, silah ve asker yardımında bulunulmuştur. Ancak Arnavut milliyetçi hareketlerinin şiddetlenmesi, devletin bekasını tehlikeye sokmuştur. Bu durum karşısında devlet kimi zaman bazı Arnavut milliyetçi liderlere maaş bağlayarak, rütbe ve makam vererek ılımlı bir tavır sergilemiştir. Kimi zaman da askeri güç kullanma, sıkıyönetim ilânı gibi uygulamalar ile bölgeyi silahsızlandırma yoluna gitmiştir. Ancak bu tavır bölgede asayişin sağlanmasından ziyade Avusturya ve İtalya ile komşu devletler tarafından Arnavut milliyetçilerinin, komite ve çete liderlerinin kendi taraflarına çekilmesine neden olmuştur.

Komşu devletlerin de teşvikiyle Arnavut milliyetçiliği giderek şiddetlenirken, 1911 yılında Trablusgarp Savaşı'ndaki toprak ve güç kayıpları, İttihat ve Terakki yönetiminin - Osmanlılık politikasına ters düşmesine rağmen- Arnavutların milli taleplerini kabul etmesine neden olmuştur. Diğer taraftan Balkan devletlerinin kendi aralarında ittifak sağlamaları, Osmanlı Devleti'ni büyük bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır. I. Balkan Savaşı'nın başlamasıyla, Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk topraklarını koruyamayacak durumda olduğunu gören Arnavutlar, kendi topraklarını savunmak durumunda kalmışlardır. Ancak Arnavutluk topraklarının önemli bir kısmının işgal edilmesine engel olamamışlardır. Arnavutluk 1912 yılında bağımsızlığını ilân etmişse de resmen tanınmamış, ancak 1913 yılında Londra Konferansı neticesinde bağımsız bir prenslik olarak tanınmıştır. Buna rağmen topraklarının bir kısmının diğer üç Balkan devleti arasında paylaşılması Arnavutları yeniden hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu durum Arnavut milli kimliğinin tesisinde olumsuz

bir etki yaratırken, toplumsal durumun gerginliği de komite ve çetelerin varlığını bir müddet daha devam ettirmesine neden olmuştur. Öte yandan Arnavutluk'un bağımsızlığını kazanmasıyla İttihat ve Terakki yönetiminin Osmanlıcılık politikasından vazgeçmesi, Türk milli kimliğinin oluşmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA).

HR.SYS. 135/50; 136/3; 141/32; 141/39; 141/48; 141/52; 150/16; 150/41; 150/45; 151/30

BEO. 4059.304358.1.; 4059.304358.2.

İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM).

Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı (HHP): 4/217; 7/403; 12/714; 14/945; 14/946; 18/1248.

Hatırat ve Tetkik Eserler

Adanır, F. (1995). “Osmanlı İmparatorluğu'nda Ulusal Sorun ile Sosyalizmin Oluşması ve Gelişmesi: Makedonya Örneği”. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik 1876-1923*. (M. Tunçay ve E. J. Zürcher, Edt.), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 33-72.

Ademi, R. (2013). “Bağımsızlığa Giden Yolda Arnavutlar”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 26, s.7-19.

Ağanoğlu H.Y., Bayram, ve S. Yıldıztaş, M.(2008). *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Arnavutluk*. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Yayın Numarası: 97, İstanbul.

Ahmet Şerif, (1999). *Arnavudluk'ta, Suriye'dei Trablusgarb'da Tanin*.(1. Baskı), C. II, (M.Ç.Börekçi, Haz.) TTK, Ankara.

Alia, R. (1978) *The Albanian League of Prizren-A Brilliant Page of Our History Written In Blood*. The “8 NENTORI” Publishing House, Tirana.

Avlonyalı Süreyya Bey. (2009). *Osmanlı Sonrası Arnavutluk (1912-1920)* (1. Baskı). (A. Kırmızı, Haz.), Klasik Yayınları, İstanbul.

Biernat, A. (2013) “Albanian Political Activity in Ottoman Empire (1878-1912)”, *World J. Islamic History & Civilization*. 3 (1): 01-08, s. 1-8.

Bilge, M.L. (1991). “Arnavutluk”. *DİA*, C.3, İstanbul, s.383-390.

Birecikli, İ.B. (2010). *Arnavutlar ve Arnavutluk Sorunu 1908-1914*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Bozboru, N. (1997). *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğunun Gelişimi* (1. Baskı). Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Clayer, N. (2013). *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri* (1. Baskı). (A. Berktaş, Çev. Ali Berktaş), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çanlı, M. (2011). "Bulgar Trakya Komitesi Komitesi (1918-1934)". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XI/2, s.277-292.
- Debre Mebusu Basri. (2015). *Arnavutluk ve Buhran-ı Osmani* (1. Baskı). (M. S. Mertoğlu, Haz.), Klasik Yayınları, İstanbul.
- Doğan, A. ve Garan, B. (2013). "Anılara Yansıyan Yönleriyle Arnavutluk ve Arnavutlar". *VIII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*, Arnavutluk Tiran, s.427-451.
- Hanioğlu, Ş. (2001) "İttihat ve Terakkî Cemiyeti". *DİA*, C. 23, İstanbul, s. 476-484.
- İnalçık, H. (2005). "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar Bal-Tam Türklük Bilgisi 3*. Prizren, s. 20-44.
- İsmail Kemal Bey. (2016). *İsmail Kemal Bey Hatıratı* (2.Baskı). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (A. İslamoğulları ve R.Hoxha, Çev.), İstanbul.
- Jelavich, B. (2009). *Balkan Tarihi, C.II*. (2. Baskı), Küre Yayınları, İstanbul.
- Kılıç, S. (2006). "Bir Osmanlı Aydınının Arnavutluk'a Dair Görüş ve Düşünceleri". *A.Ü.Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM)*, S.19, Ankara, s.257-270.
- Koloğlu, O. (2006). "Faik Bey Konitza'nın Arnavutluk Sorunlarına İlişkin 1899 Tarihli Memorandumu". *Balkanlar'da İslam Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul, s. 13-27.
- Kuzucu, K. (2012). "Layihalar Işığında Bağımsızlık Sürecinde Arnavutluk'un Sosyal ve Siyasal Durumu (1860-1908)". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XII/2, s. 309-332.
- Mazower, M. (2007). *Selanik: Hayaletler Şehri Hristiyanlar Müslümanlar ve Yahudiler (1430-1950)* (1. Baskı), (G. Ç. Güven, Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Nicol, D.M. (1999). *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)* (1. Baskı). (B.Umar, Çev.), İstanbul.

Özcan, H. (2011). *Atatürk Dönemi Türkiye-Arnavutluk İlişkileri (1920-1938)*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Rrapaj J. ve Kolasi, K. (2013). "The Curious Case of Albanian Nationalism: the Crooked Line from a Scattered Array of Clans to a Nation-State". *Ankara University Faculty of Political Science The Turkish Yearbook of International Relations*, Volume 44, s.185-228.

Safi, P. (2012). "Üç Tarz-ı Çete". *KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 34, s. 85-105.

Sinro, A. (2011). *Osmanlı'nın Sancılı Yıllarında Araplar Kürtler Arnavutlar* (1. Baskı), Selenge Yayınları, İstanbul.

Şıvgın, H. (2003). "Arnavutlarda Milli Bilincin Gelişme Sürecinde Yaşanan Siyasi Olaylar". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 147, s.131-152.

Türker, A.S. (1996). "*II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devletinin Arnavutluk Siyaseti*". (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yiğit, Y. (2009). "Milliyetçilik Çağında Prizren". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8 Fall, s. 2462-2491.

Zeyrek, S. (2012). "II. Meşrutiyet'te Demokratik Muhalefetin Sonu: Arnavut İsyanları ve Sonuçları". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.33, s.299-336.

İnternet Kaynakları

Faik Bey Konitza, "1899 Memoir on the Albanian National Movement", 08 Mart 2018, http://www.albanianhistory.net/1899_Konitza/index.html

**DER WANDEL EINES AUTORIMAGES: WOLFGANG KOEPPENS
REISEBÜCHER UND IHRE REZEPTION¹**

Onur Kemal BAZARKAYA²

Abstract

Wolfgang Koeppens zu Beginn der fünfziger Jahre erschienenen Romane *Tauben im Gras*, *Das Treibhaus* und *Der Tod in Rom* wurden anfangs fast ausschließlich unter gesellschaftspolitischen Vorzeichen rezipiert. Mit seiner Selbstinszenierung als nonkonformistischer Autor trug Koeppen hierzu maßgeblich bei. Indes war er ein stark an ästhetischen Gesichtspunkten orientierter Schriftsteller; seine inhaltliche Ausrichtung auf Themen, wie sie in den genannten Texten zur Darstellung kommen, lässt sich auf die hohen Erfolgchancen zurückführen, die nonkonformistische Literatur damals hatte. Dadurch geriet der Autor in einen Rollenkonflikt, der den Ausgangspunkt der vorliegenden Untersuchung bildet. Die zentrale These lautet, dass Koeppens Reisebücher *Nach Rußland und anderswohin*, *Amerikafahrt* und *Reisen nach Frankreich* eine Art Gegenentwurf zu der wenige Jahre zuvor erschienenen Romantrilogie bilden. Im Zuge ihrer Rezeption erweiterte sich die Sicht der Leser auf die Prosa des Autors insgesamt, sodass man durchaus von einem Wandel seines Images sprechen kann.

Schlüsselwörter: Wolfgang Koeppen, Autorinszenierung, Rollenkonflikt, Reisebücher

**BİR YAZAR İMGESİNİN DEĞİŞİMİ: WOLFGANG KOEPPEN'İN SEYAHAT
KİTAPLARI VE ALIMLAMALARI**

Özet

Wolfgang Koeppen'in *Tauben im Gras*, *Das Treibhaus* ve *Der Tod in Rom* adlı romanları 1950'li yılların başlarında yayınlandığında, kitle tarafından ilk başta neredeyse tamamiyle siyasal metinler olarak alımlanmıştır. Siyasal konular anlatan ve kendini muhalif bir yazar olarak sahneleyen Koeppen bu duruma karşı ciddi anlamda destekte bulunmuştur. Oysa Koeppen esetetiğe son derece önem veren bir yazardı.

¹ Der vorliegende Aufsatz ist Teil meiner Dissertation.

² Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. okbazarkaya@nku.edu.tr

Bahsi geçen yapıtların siyasal konular barındırmaları muhalif eserlerin o yıllarda başarılı olmasından kaynaklanmaktadır. Yazarın böylece yaşadığı rol çatışması bu makalenin çıkış noktası olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda çalışmada, Koeppen'in *Nach Rußland und anderswohin*, *Amerikafahrt* ve *Reisen nach Frankreich* adlı seyahat kitaplarının, yazarın bir kaç yıl önce yayınlamış olduğu romanlara dair adeta bir anti üçlük oluşturdukları varsayılmaktadır. Söz konusu metinlerin alımlamalarıyla birlikte kitlenin Koeppen'in yazarlılığına yönelik görüşünün değişim gösterdiği ve böylece yazar imgesinin farklılaştığı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Wolfgang Koeppen, yazar sahnelemesi, rol çatışması, seyahat kitapları

Einführung

Wolfgang Koeppen plante *Tauben im Gras* (1951), den ersten Teil seiner berühmten Romantrilogie, ursprünglich wohl als durchgängigen inneren Monolog ohne Interpunktion. In dieser Form soll sein damaliger Verleger, Henry Goverts, den Text jedoch für „unverdaulich“ (Atempause auf Schlachtfeld, 26. Dezember 1951) gehalten und den Autor deshalb umgestimmt haben. Im Rückblick auf die Arbeit an *Tauben im Gras* gestand Koeppen gewisse modernistische „Übertreibungen“ (Koeppen, 1995, S. 22) ein, die er auf seine dem NS-Regime geschuldete poetische Zwangspause zurückführte und entsprechend als „Folge eines aufgestauten, eines zu spät verwirklichten Stilexperimentes“ (Koeppen, 1995, S. 22) bezeichnete. Tatsächlich lässt sich in Koeppens Nachkriegsromanen im Allgemeinen und *Tauben im Gras* im Besonderen der Versuch einer Einordnung in den Kontext der sogenannten Klassischen Moderne erblicken (Becker, 2005, S. 97 ff.; Hielscher, 1988, S. 43 ff.; Friedrich, 1993, S. 86 ff.).

Zugleich fällt auf, dass in der Kritik der fünfziger Jahre die Nachkriegstrilogie von Anfang an als Paradebeispiel einer nonkonformistischen Literatur gehandelt wurde, wie man sie insbesondere für die Autoren im Umkreis der Gruppe 47 in Anschlag brachte. Was diesen Schriftstellertyp in erster Linie auszeichnet, ist sein gesellschaftskritisches Engagement (Lorenz, 1998; Vogt, 1991; Müller, 1982) und eine im weitesten Sinne realistische Literaturlauffassung (Arnold, 2004; Briegleb, 1999; Fischer, 1986). Nun wurde oft behauptet, dass die Nachkriegstrilogie ihrer Zeit voraus gewesen sei und sich ihr Erfolg deshalb erst später eingestellt habe. Es war allen voran Marcel Reich-Ranicki, der mit seinem wirkungsmächtigen Aufsatz *Der Fall Wolfgang Koeppen* dieser „Mystifikation“ (Egyptien, 2009, S. 8) Vorschub leistete, ehe sie dann sowohl in der Kritik als auch in der Forschung zur *Communis opinio* wurde. Noch Stefan Eggert glaubt:

Die berühmte Nachkriegstrilogie der fünfziger Jahre kam für die damalige Zeit stilistisch und thematisch in jedem Fall zu früh. Man war noch nicht bereit für die Gegenwartsbewältigung, denn die Deutschen rieben sich noch die Augen, wie es denn so weit hat kommen können mit Hitler und dem Krieg und Auschwitz. (Eggert, 1998, S. 5)

In Wirklichkeit erschlossen die Nonkonformisten in der frühen Nachkriegszeit einen „zwar kleinen, doch ertragreichen Marktsektor“ (Lorenz, 1998, S. 42), der mit den Jahren immer größer und ertragreicher wurde; denn durch das Setzen gesellschaftskritischer Akzente in Literatur und Publizistik leisteten die Autoren einen wichtigen Beitrag zur westdeutschen Demokratisierung und akkumulierten so erhebliche Mengen „symbolischen Kapitals“, das langfristig auch ökonomischen Profit abwarf (Bourdieu, 1999, S. 228). Es bestand also eine nicht zu unterschätzende Nachfrage nach nonkonformistischen Texten, die auch Koeppen mit einigem Erfolg bediente. Mithin kann man sagen, dass der dezidierte Realitätsbezug der Nachkriegstrilogie mit den Bedingungen des zeitgenössischen Literaturbetriebs zusammenhängt: Angesichts der hohen Erfolgchancen des literarischen Nonkonformismus war der Autor nicht schlecht beraten, die anachronistische moderne Ästhetik von *Tauben im Gras*, *Das Treibhaus* (1953) und *Der Tod in Rom* (1954) mit zeitkritischen Themen und Motiven gewissermaßen auszugleichen. Goverts unterstützte Koeppen im Übrigen dabei, die Weichen für sein nonkonformistisches Image zu stellen, indem er die Texte als sensationelle Zeitromane bewarb (Lorenz, 1998, S. 108 f.).

Die öffentlichen Reaktionen auf die Erstausgabe von *Tauben im Gras* zeigen beispielhaft, dass die gemeinsame Strategie aufging. So wurde in den Rezensionen des Romans im Allgemeinen vom Charakter des Protagonisten Philipp, der eine andere Sicht der Dinge hat als seine Zeitgenossen und gesellschaftspolitisch gegen den Strich bürstet, auf die Gesinnung des Autors geschlossen. Dabei lässt sich beobachten, dass die Kritiker dazu tendierten, den Inhalt des Textes gegen seine moderne Ästhetik auszuspielen, die meistens entweder als epigonal diskreditiert oder schlicht missachtet wurde. Eine kleine Auswahl von Kommentaren macht dies schnell deutlich. Karl Korn ordnete die Fiktionalität des Romans seiner Realität bzw. „Objektivierung“ (Greiner, 1976, S. 26) unter und stellte ebenso seine Poesie in den Dienst der Politik. Dementsprechend war für ihn der Zweck der in *Tauben im Gras* angewandten „pointillistische[n] Technik“ (Greiner, 1976, S. 27) – gemeint ist die Montage – lediglich eine adäquate Methode, die „politische Gesamtsituation in diesem Land“ (Greiner, 1976, S. 26) wiederzugeben. Hansgeorg Maier entledigte sich geradezu der Koeppen'schen Ästhetik, indem er kurz auf die „Simultantechnik der Dos Passos und Döblin“ sowie die „Assoziationsmethode der Faulkner und James Joyce“ verwies (Maier, 1.

November 1951). Für ihn lag die Qualität des Textes in seinem Gegenwartsbezug: „Tauben im Gras‘ ist, was die Aktualität betrifft, belletristisches Spitzenreitertgut“ (Maier, 1. November 1951) Hans Schwab-Felisch hingegen, der Koeppens Schreibweise ebenfalls nur als „Erneuerung des Joyceschen Experiments auf verkleinerter Basis“ (Greiner, 1976, S. 363) empfand, konnte *Tauben im Gras* nicht einmal inhaltlich etwas abgewinnen. „Weil dieses Buch sich fast ausschließlich im Morbiden, im Sumpfe tummelt“, monierte er,

weil es außer in der Analyse dieser Gegebenheiten keine Kraft aufweist, weil sein Pessimismus keine substantielle Größe hat – darum auch mangelt es ihm an dem Atem, an der Überzeugungskraft, die es hätte ausstrahlen können, wäre es nur von einer höheren Warte aus geschrieben worden. (Greiner, 1976, S. 363)

Unabhängig davon, wie die Kritiker *Tauben im Gras* im Einzelnen bewerteten, wurde Koeppen in der literarischen Öffentlichkeit fortan überwiegend als ein Nonkonformist à la Gruppe 47 wahrgenommen. Doch schon nach dem Erscheinen seines Politromans *Das Treibhaus* (dessen Besprechungen wiederum sehr einseitig ausfielen) schränkten Schreibhemmungen seine Produktivität erheblich ein (Bazarkaya, 2015, S. 134 ff.). Man kann sagen, dass er in einen Rollenkonflikt geriet, der ausgelöst wurde von den öffentlichen Erwartungen an sein gesellschaftskritisches Image auf der einen und dem eigenen (von der Kritik jedoch kaum gewürdigten) Interesse an Stilexperimenten auf der anderen Seite (Bazarkaya, 2015, S. 134 ff.).

An dieser Stelle setzt die nachfolgende Untersuchung an, die von der These ausgeht, dass Koeppen mit der Publikation der Reisebücher *Nach Rußland und anderswohin* (1958), *Amerikafahrt* (1959) und *Reisen nach Frankreich* (1961) den Blick der Leser auf seine Poesie veränderte. Die drei Texte bilden in gewisser Weise also einen Gegenentwurf zu der wenige Jahre vorher abgeschlossenen Nachkriegstrilogie. Zunächst soll im Nachfolgenden herausgearbeitet werden, welche Merkmale die Reisebücher im Wesentlichen von den Romanen unterscheidet. Daraufhin wird eine Rezeptionsanalyse durchzuführen sein, um zu sehen, inwiefern Koeppens Gattungswechsel eine Akzentverschiebung in der Wahrnehmung seiner Prosa bedeutete. Wie zum Schluss anhand späterer Besprechungen der Nachkriegstrilogie illustriert werden soll, bewirkte er tatsächlich (so viel sei vorab gesagt) einen Wandel seines Autorimages.

Gesamtschau und „Spiel mit den Jahrtausenden“: Der Stil der Reisebücher

Es liegt, wenn man so will, in der Natur der Sache, dass die Publikumserwartungen an den Verfasser der Nachkriegstrilogie sich immer auch auf seine Romanproduktion bezogen.

Spätestens nach der Veröffentlichung von *Der Tod in Rom* verspürte Koeppen daher einen „Überdruß an der Romanform“ (Koeppen, 1995, S. 38), der ihn Ende der fünfziger Jahre dazu bewog, für den Stuttgarter Rundfunk auf Reisen zu gehen. Alfred Andersch, der als Kulturintendant für die Rundfunkanstalt arbeitete, erschien ihm damals „in der bürgerlichen Gestalt des unverhofften Glücks“ (Koeppen, 1986d, S. 393). Seinen Vorschlag, für das Radio einen Reisetext zu verfassen, nahm Koeppen bereitwillig an. Den Erfolg, mit dem der Radioessay später gesendet wurde, wollte Henry Goverts auch für seinen Verlag verbuchen. So ermutigte er Koeppen, Reisebücher zu schreiben (Häntzschel & Häntzschel, 2006, S. 124), und es entstanden *Nach Rußland und anderswohin*, *Amerikafahrt* und *Reisen nach Frankreich*.

Für Koeppens Nonkonformismus bedeuteten die Texte keine Verpflichtung, da sich die wirklichkeitsbezogene Lesart, die noch die Rezeption der Nachkriegstrilogie dominierte, nicht ohne weiteres auf die neue Gattung übertragen ließ. Tatsächlich impliziert der Reisebericht ein hohes Maß an Subjektivität und somit an darstellerischer Freiheit (Brenner, 1989, S. 9; Biernat, 2004, S. 21). Die realitätsgetreue Wiedergabe von Reisezielen ist, so könnte eine literarische Binsenweisheit lauten, Sache des Reiseführers, nicht des Dichters (Best, 1982, S. 422). Bei Koeppens Gattungswechsel trat denn auch der Realitätsbezug mitsamt den einschlägigen gesellschaftspolitischen Implikationen zugunsten der Ästhetik in den Hintergrund. Nachdem der (gesellschaftskritische) Roman für den Autor zu einer Gattung normativer Vorgaben geworden war, dürfte ihm der mit dem Schreiben der Reisebücher verbundene „Versuch, eine neue Form des Berichts zu finden, das Experiment“ (Koeppen, 1995, S. 123) eine gewisse Befriedigung bereitet haben. Demonstrativ verzichtet er in seinen Reisebeschreibungen auf jegliche Gesellschaftskritik. Mit seiner vorurteilsfreien und weltoffenen Darstellung ist es ihm allenfalls darum zu tun, in Zeiten des Kalten Krieges ein Zeichen internationaler Entspannung zu setzen (Scherpe, 2010, S. 99 f.). Zudem treten in den Reiseberichten keine Protagonisten, geschweige denn nonkonformistische Identifikationsfiguren (wie Philipp aus *Tauben im Gras*) auf. Obwohl Koeppen seine Impressionen ‚unmittelbar‘ wiedergibt, eignet ihnen eine gewisse Subjektivität. Er versetzt sich, wie Klaus Siblewski ausführt,

in die Lage, in die sich seine Romanfiguren am liebsten versetzt sahen. Er ist unterwegs, überschreitet Grenzen, befindet sich in der Rolle des Ausländers und nimmt die fremden Länder zum Anlaß, um all das zu beschreiben und zu registrieren, was ein Einzelner wahrnimmt und beobachtet. Trotzdem sind die Reiseberichte auf eigene und besondere Weise subjektiv. Koeppen teilt sich nur selten als reisende Person mit; vielmehr bewegt er sich in fremden Städten und Landschaften in der Rolle eines Schriftstellers mit hohem Anspruch: Er

schreibt [...] aus einem Selbstverständnis, daß die Literatur das einzige angemessene Medium sei, die Erfahrungen ‚des Menschen in der Welt‘ ordnend zu erfassen. (Siblewski, 2009, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 142)

Mit dem Subjekt verabschiedete Koeppen auch die Fabel, deren Konstruktion ihm die Romanproduktion zuletzt erschwert hatte. Walter Jens gehörte zu den sehr wenigen Zeitgenossen, die erkannten, dass sein Gattungswechsel auf Gründe des romanästhetischen Ungenügens zurückging. In seiner Laudatio zu Koeppens Entgegennahme des Georg Büchner-Preises 1962 redete er den Skrupeln des Autors, „den beschreibbaren Raum mit dem beschränkten Radius seiner Figuren zu identifizieren“ (Jens, 2009, S. 21), das Wort. Ebenso befürwortete er seine Entscheidung, auf die Fabel zu verzichten, um „mit einem plötzlich ‚freigegebenen‘ Vokabular jene kühnen raumzeitlichen Muster zu schaffen“ (Jens, 2009, S. 21). Auf bemerkenswert einfühlsame Weise stellte er fest: „Jetzt endlich, in der freien Prosa des Reiseberichts, konnte Koeppen mit der Sprache schalten, wie es ihm gefiel, konnte Bildungsreminiszenzen einfließen lassen und, ohne Rücksicht auf die Fabel, Namen und Daten beschwören“ (Jens, 2009, S. 21).

In diesem Zusammenhang wies Jens auf die Wichtigkeit der Assoziationstechnik hin – er sprach von „unerwarteten Vergleiche[n] und zugespitzten Antithesen“ (Jens, 2009, S. 21) – , die, wenn auch nicht in der Grandiosität wie in den Reisebüchern, bereits in der Nachkriegstrilogie zur Anwendung kommt. Hier steht sie zumeist in Verbindung mit den Montagen, durch die, ähnlich wie in Alfred Döblins *Berlin Alexanderplatz*, „nicht eine in sich überzeugende Scheinwelt [konstruiert], sondern [...] erst das wahre Nebeneinander der Dinge [enthüllt]“ (Anders, 1965, zit. nach Quack, 1997, S. 105) werden soll, wie Günther Anders schreibt. Dieses zeigt sich in den Nachkriegsromanen indes nicht nur durch zusammenmontierte Schlagzeilen, Schlagertexte oder Erzählperspektiven, sondern auch durch einfache Assoziationen, mit deren Hilfe sich vermeintlich disparate Gegenstände, seien es Bilder oder Gedanken, zusammenführen lassen.

Treten solche Stellen gehäuft auf, kann der Eindruck einer Gesamtschau erweckt werden. In *Tauben im Gras* wird dank vielfältiger Assoziationen ein kaleidoskopartiger Überblick über die deutsche Lage nach Gründung der Bundesrepublik geboten, was den Text zu dem sensationellen Zeitroman machte, als den ihn nicht zuletzt Koeppen selbst anpries, indem er im Vorwort zur zweiten Auflage vermerkte: „Diese Zeit, den Urgrund unseres Heute, habe ich geschildert, und ich möchte nun annehmen, sie allgemeingültig beschrieben zu haben“ (Koeppen, 1986a, S. 9).

Eine gesamtchauartige Darstellung findet sich auch in *Der Tod in Rom*, und zwar dort, wo Siegfried Pfaffrath einen wahren Liebeshymnus an Rom anstimmt. Das einzige Bindeglied der sich hier über zwei Seiten erstreckenden Assoziationen ist das wiederkehrende „Ich liebe“ des sonst so kritischen Protagonisten, der plötzlich keine sozialen oder politischen Unterschiede mehr zu kennen scheint: Wie „die strahlenden Schaufenster des Reichtums“ liebt Siegfried „den kleinen Lebensmittelhändler in der Straße der Arbeiter“, wie „die Vogelhüte der Modistinnen“ die „Kommunistin der Piazza della Rotonda“, wie „die armen rilligen Hände der Bettler“ die „weißhaarigen sanften Automobilkönige“ (Koeppen, 1986b, S. 436 f.). Das römische Panorama breitet sich unter ausschließlich ästhetischen Gesichtspunkten aus. Seines nonkonformistischen Habitus ledig, ist Siegfried nur noch ein reisender Künstler, den die Ewige Stadt begeistert.

Im Übrigen war auch Koeppen 1953 für einige Tage nach Rom gefahren, als ihm die Idee für seinen dritten Nachkriegsroman einfiel (Koeppen, 1995, S. 23 f.). Insofern ist es kaum verwunderlich, dass vom Gesamtschaupassus des Textes eine direkte Linie zu den Reiseberichten ausgeht, die ebenfalls vom Fehlen gesellschaftskritischer Töne und dem häufigen Gebrauch der Assoziationstechnik gekennzeichnet sind. Der folgende Auszug aus dem mit *Ein Fetzen von der Stierhaut* überschriebenen Kapitel des ersten Reisebuches führt dies exemplarisch vor Augen:

Aber der Ernst und die Schwermut der spanischen Berge, der Ernst und die Schwermut der vegetationslosen Landschaft, der Ernst und die Schwermut noch in den Tälern üppiger Fruchtbarkeit mit grellgrünen Kaktusfeigen und flammendroten Blüten, der Ernst und die Schwermut der kalkweißen Häuser im grellen Sonnenlicht, der Ernst und die Schwermut der verbrannten apokalyptischen Städte auf den Bergkuppen, der Ernst und die Schwermut in den Augen der spanischen Kinder, sie und die Schatten, die Schatten in den dunklen spanischen Zimmern hinter den geschlossenen Jalousien, dies und die Laute der Städte, der ewige Ruf der blinden Losverkäufer, das Tappen des Stockes dieser Unglücklichen auf dem Pflaster der Straße, das dürre Klappern der Dominosteine in der Hand der Männer am Nachmittag zur Zeit der Siesta in den Kaffeehäusern und in den Hotelhallen, das ist Spanien, ein unvergeßliches Land. (Koeppen, 1986c, S. 18)

Wie in Siegfrieds Rom-Panorama, bei dem die Bekenntnisformel „ich liebe“ die zahlreichen und disparaten Eindrücke miteinander verbindet, sind es hier die schlichten Konjunkionalwendungen „sie und die“ bzw. „dies und die“, durch die der „Ernst und die Schwermut“ mit den „Schatten“ und diese mit den „Laute[n] der Städte“ assoziiert werden, sodass eine ästhetische Gesamtschau Spaniens entsteht, von der man letztlich sagen kann:

„das ist Spanien“.

Abschließend sei darauf hingewiesen, dass sich die Assoziationen des reisenden Autors in vielen Fällen mit zeitlicher Simultaneität verbinden (Quack, 1997, S. 105). Von einem bestimmten Punkt in der Geschichte ausgehend, breiten sie sich in den Zeitläuften aus und lassen Vergangenheit und Gegenwart interferieren: „Und die Söhne der Konquistadoren sind die Invaliden des Bürgerkriegs. Der Enkel des großen Kapitäns öffnet die Tür deines Taxis“ (Koeppen, 1986c, S. 12). Wie „das Spiel mit den Jahrtausenden“ (Jens, 2009, S. 21), wie Jens es nennt, so wird in den Reisebüchern durch den assoziativen Stil auch der Rekurs auf den Mythos begünstigt, der in Koeppens Texten allgemein einen hohen Stellenwert einnimmt (Ulrich, 2001; Eisele, 1987; Haberkamm, 1975). Während in der Nachkriegstrilogie die Indienstnahme des Mythos aber unter kulturkritischen Prämissen erfolgt, ist seine Verwendung in den Reisebüchern vorbehaltloser. Zwar ist auch hier die „Arbeit am Mythos“ (Hans Blumenberg) getan, doch bezeichnet seine depravierte Form weniger die Depravation des historischen Augenblicks als vielmehr die originären Impressionen des Reisenden, der nun einmal in depravierten Zeiten lebt.

Rezeptionsanalyse: Aufstieg und Fall eines Reisebuchautors

Als *Nach Rußland und anderswohin* und *Amerikafahrt* herauskamen, wurden die öffentlichen Erwartungen durch die Reisebücher weder bestätigt noch enttäuscht; sie wurden vielmehr überrascht. Da es sich diesmal nicht, wie ehemals, um gesellschaftskritische Romane handelte, richtete sich der Fokus auf den Stil – und plötzlich schien man es mit einem ganz anderen Wolfgang Koeppen zu tun zu haben, dessen Prosa nicht genug zu loben war.

Um der Ästhetik von *Nach Rußland oder anderswohin* gerecht zu werden, machte Karl Korn Anleihen bei der Bildenden Kunst und bezeichnete Koeppens assoziativen Stil als impressionistisch, seine Kompositionsfähigkeit als pointillistisch und schwärmte von seiner „schier unerschöpfliche[n] Palette“ (Greiner, 1976, S. 86 f.). Für Walter Jens war der Autor der Reisebücher „neben Max Frisch gegenwärtig der brillianteste Stilist deutscher Sprache“ (Jens, 8. Mai 1958). Paul Hühnerfeld nannte *Amerikafahrt* eine Sensation und verlautbarte, dass mit diesem Text ein ästhetischer Maßstab gesetzt sei, an dem sich die Belletristik in Deutschland fortan zu orientieren habe (Greiner, 1976, S. 94). Und Helmut Heißenbüttel, der in dem Stil der beiden Reisebücher eine Träume evozierende Technik erblickte, attestierte Koeppen „eine große schriftstellerische Leistung“ (Greiner, 1976, S. 97 f.).

Während man auf der einen Seite die Ästhetik der Texte pries, neigte man auf der anderen Seite zu der Ansicht, Koeppen habe mit seinem ersten Reisebuch im Literaturbetrieb ein Zeichen gesetzt. „Geistig und politisch bedeutet es für den Autor und vielleicht für die Lage der Intelligenz überhaupt eine symptomatische Wendung“ (Greiner, 1976, S. 88), so Karl Korn, und Hans Magnus Enzensberger lobte die Initiative des SWR, der zur Entstehung des Reisebuches beigetragen hatte und forderte mehr: „Der geschmähte Apparat der Kulturindustrie hat hier eine Sache gefördert, die ihm die wenigsten zutrauen möchten. Wenn er uns künftig vielleicht einen Wunsch erfüllen will, so sende er Wolfgang Koeppen auf eine Reise nach Köln oder Kempten“ (Greiner, 1976, S. 91).

Die Kritik ließ der Ästhetik von *Nach Russland und anderswohin* und *Amerikafahrt* also höchstes Lob angedeihen. Dabei versäumte sie es jedoch, nach den Beweggründen für Koeppens Gattungswechsel zu fragen. Sie betrachtete die beiden Reisebücher lediglich als erfrischendes Intermezzo; zwischen ihnen und Koeppens Romanarbeit sah sie keinen tieferen Zusammenhang. Dies erklärt zum einen, warum der Autor mit ihnen den oben genannten Überraschungseffekt erzielen konnte, und zum anderen, warum dieser schon verpufft war, als *Reisen nach Frankreich* erschien: der Gattungswechsel und der Stil des neuen Reisebuches bargen nichts Neues, Verblüffendes mehr. Der Text schien vielmehr das Erzeugnis einer zur Routine gewordenen Schreibübung zu sein.

Das Publikum war des Reiseberichts überdrüssig geworden. So verrieten die Rezensionen von *Reisen nach Frankreich* eine gewisse Ungeduld und fielen im Ganzen recht streng aus. Hatte es beim Erscheinen von *Amerikafahrt* etwa noch geheißt, dass Koeppen einen Maßstab für die deutsche Belletristik gesetzt habe, so hieß es nun, dass „wenn man Wolfgang Koeppen selbst zum Maßstab nimmt, [...] uns die Entwicklung dieses bewundernswürdigen Stilisten nur beunruhigen [kann]“ (Braem, 29. Juli 1961, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 147 f.). Ganz so, als ob man sich nach einer Zeit des Laissez-faire wieder auf das eigentliche Metier des Autors besonnen hätte, wurden nun auch die ersten Rufe nach einem neuen (nonkonformistischen) Roman von ihm laut.

Obwohl Hellmuth Karasek entsprechende Erwartungen nicht explizit formulierte, schwangen sie implizit in seiner Rezension mit: Für ihn war der Autor des Frankreich-Buches lediglich ein „Nonkonformist auf Reisen“, der Text selbst „der Reisebericht eines Nonkonformisten à tout prix, der unbedingt dem Klischee der Reiseführer, der Reisegesellschaftsschablone entkommen will“ (Karasek, 29. Oktober 1959, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 148). Koeppens Nonkonformismus aber war seit der Nachkriegstrilogie

in gewisser Weise mit seiner Romanproduktion verbunden. So kam Karasek nicht umhin, an Koeppens assoziativem Stil genau das zu bemängeln, was man bis vor kurzem noch als „impressionistische“ oder gar traumanregende Alternative zu seiner Romanästhetik bejubelt hatte, nämlich die Zurücknahme der raumzeitlichen Genauigkeit zugunsten der künstlerischen Subjektivität. Nach Ansicht des Kritikers „stellte sich kein mit den Realitäten korrespondierendes Gesamtbild der bereisten Region ein“, da „[ü]berzogene Vergleiche den Bericht von den Realitäten weg[poetisierten]“ (Karasek, 29. Oktober 1959, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 148).

Karl Korn hingegen, einer der eifrigsten Förderer Koeppens, hatte den Eindruck, dass sich der Autor diesmal zu sehr an die Realitäten des Reiseführers gehalten habe. Seiner Ansicht nach hatte Koeppen, der „in einer Fron gestanden zu haben“ schien, „viel zu viele Reisestationen abgeklappert“ (Korn, 5. August 1961, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 148). Das Ergebnis seien Wendungen, die stark an den *Baedeker* oder *Michelin* erinnerten. Zwar lobte Korn wieder die „reiche Palette“ Koeppens, der es auch in *Reisen nach Frankreich* verstehe, „aus einigen wenigen Strichen durch Verdichtung Wesenszüge deutlich werden“ zu lassen; doch fand er das Buch „als Ganzes oft mühsam, ja beinahe quälend“ (Korn, 5. August 1961, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 148). Das Urteil des Kritikers dürfte im Wesentlichen der Tatsache geschuldet sein, dass jene Überraschung ihren Effekt mit *Amerikafahrt* bereits verloren hatte. Priorisiert wurde nunmehr die Behandlung gesellschaftspolitischer Themen, die Korn in seinem Resümee dem „Impressionismus“ des Autors gegenüberstellte und meinte, dieser hätte mit Frankreich, das sich damals im Algerienkrieg befand, wie mit einer „gespaltene[n] geistige[n] Person“ (Korn, 5. August 1961, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 148) diskutieren sollen. Unmissverständlich war das Signal, das er zum Schluss in Koeppens Richtung abgab: „Wir warten auf einen neuen Roman von Wolfgang Koeppen“ (Korn, 5. August 1961, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 148).

Helmut M. Braem beklagte, dass in *Reisen nach Frankreich* der „großartige Stil“ der ersten beiden Reisebücher „zur Manier degradiert“ sei und warnte vor der „Gefahr der Routine“ (Braem, 29. Juli 1961, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 149). Wie Korn monierte auch er Textstellen, von denen er meinte, dass sie in der Art der Reiseführer gehalten seien, und erblickte in ihnen Ermüdungserscheinungen des Autors. Diese waren nicht ganz von der Hand zu weisen. Wenig später bekannte Koeppen Siegfried Unseld gegenüber: „Das unglückliche Frankreichbuch hat mich erschöpft. Ich habe an keiner Schrift mehr, länger und lustloser als an dieser gearbeitet [...]. Ich hätte das Buch nicht schreiben sollen“ (Estermann & Schopf,

2006, S. 62). Als er dieses drastische Urteil abgab, mag er unter dem Eindruck der schlechten Kritiken gestanden haben, von denen damals fast alle erschienen waren. Zudem ist der Ort der Äußerung entscheidend. Sie findet sich in dem Brief, mit dem Koeppen seinem neuen Verleger, der davon ausging, noch im selben Jahr einen Roman von ihm herauszubringen, eine Absage erteilte. Der Autor nannte die Erschöpfung also zu seiner Rechtfertigung, weshalb denn auch sein Urteil über das Reisebuch so negativ ausfiel. Gleichwohl stellt sich die Frage, ob Braem die Verschleißsymptome des Stils nicht mit jenen des Reiseberichts verwechselte. Jedenfalls lässt sich konstatieren: War der Autor dieser Gattung müde, so war es die literarische Öffentlichkeit nicht minder.

Von allen Rezensionen über *Reisen nach Frankreich* war *Der Fall Wolfgang Koeppen* von Marcel Reich-Ranicki zweifellos die wirkungsmächtigste. Anders als dies in den übrigen Besprechungen geschah, befasste sich der Kritiker nicht nur mit Koeppens letzter Veröffentlichung, sondern mit seinem gesamten Werk. Dabei wurde deutlich, dass er sein Reisebuchprojekt lediglich als Nebenprodukt, den Nonkonformismus hingegen als seine literarische Bestimmung verstand. Indem er das Einzelne ins Prinzipielle steigerte, konstruierte Reich-Ranicki den titelgebenden und später vielberufenen „Fall Wolfgang Koeppen“, einen Sorgen- oder Krankheitsfall der deutschen Nachkriegsliteratur, für den er die Ignoranz der literarischen Öffentlichkeit verantwortlich machte. Dementsprechend war ihm die Begeisterung seiner Kollegen verdächtig: „Man hat den Eindruck, daß Koeppen nicht nur dafür gelobt wurde, was er geschrieben hatte, sondern auch dafür, was er zu schreiben unterließ“ (Reich-Ranicki, 8. September, 1961). Sein Resümee lautete:

Durch die Verhältnisse in der Bundesrepublik und durch die unmittelbare Reaktion auf seine Bücher wurde der Romancier Koeppen von seiner eigentlichen Aufgabe weggedrängt. Die Reisebücher wurden zur Ausweichmöglichkeit. Der Seitenpfad des Romanciers, in dem manche unbedingt einen neuen und höchst erfreulichen Hauptweg sehen wollten, hat sich als eine Sackgasse erwiesen. (Reich-Ranicki, 8. September, 1961)

Mit seinem Aufsatz, in dem er die Tendenzen der vorangegangenen Rezensionen über *Reisen nach Frankreich* – den Vorwurf der Routine, die Feststellung von Verschleißsymptomen, den Ruf nach einem neuen Roman – aufnahm und zuspitzte, gab Reich-Ranicki das Reisebuch endgültig dem Misserfolg preis. Damit verfolgte er scheinbar einen guten Zweck: durch den Verriss unsanft, dafür aber nachhaltig animiert, sollte sich Koeppen wieder seiner „eigentlichen Aufgabe“ zuwenden. Die Ignoranz der literarischen Öffentlichkeit war decouvertiert und damit der aus Not betretene „Seitenpfad des

Romanciers“ entschuldigt. Unentschuldig wäre es jedoch, dies ging unterschwellig aus dem Resümee hervor, falls Koeppen die „Sackgasse“ des Reiseberichts weiterverfolgte.

Widerruf und Revision: Koeppens neues Image

Am 20. Januar 1960 unterzeichnete Koeppen einen Vertrag mit seinem neuen Arbeitgeber, dem Suhrkamp Verlag. Seine Verpflichtung erfolgte unter bestimmten Wirkungsvorgaben, die zu erfüllen er bereit war. Noch am 13. Dezember 1959 hatte er Unseld geschrieben: „Kierkegaard, glaube ich, hat gesagt: der Humorist geht gleich dem Raubtier stets allein. Ich hoffe, auch bei Ihnen in diesem Sinne der Humorist oder das Raubtier bleiben zu können“ (Estermann & Schopf, 2006, S. 18). Koeppen wusste, dass es seine gesellschaftskritische Autorschaft war, die ihn für den Verlag so interessant machte, und signalisierte, sie beibehalten zu wollen. Zugleich muss betont werden, dass Unseld nie den Fehler beging, den Autor auf seinen Nonkonformismus zu reduzieren. Dadurch wäre die Zusammenarbeit, die sich ohnehin schwierig gestaltete, zusätzlich gestört worden; denn durch die Rezeption der Reisebücher – und trotz der letzten Verrisse – hatte sich Koeppens Image tatsächlich verändert. Zwar erwartete die literarische Öffentlichkeit einen neuen zeitkritischen Roman von ihm, doch hatte der Gattungswechsel zum Reisebericht ihren Blick für die Ästhetik des Autors erweitert. Mehr noch: unter dem Eindruck der Reisebücher rezipierte sie auch die Nachkriegstrilogie anders als bisher.

Nicht von ungefähr sah sich Hans Schwab-Felisch 1966 dazu veranlasst, seine Kritik an *Tauben im Gras* (sie wurde hier eingangs behandelt) zu widerrufen. Zur Erinnerung: „Weil dieses Buch sich fast ausschließlich im Morbiden, im Sumpfe“ tummle und von keiner „höheren Warte aus geschrieben“ sei, hatte er den Text inhaltlich in Frage gestellt und auch die Romanästhetik als „Erneuerung des Joyceschen Experiments auf verkleinerter Basis“ abqualifiziert. Nun, vierzehn Jahre später, formulierte er die Einsicht, dass sein „politisch-soziologische[r] Protest gegen Perspektive und Perspektiven“ von *Tauben im Gras* ihm „den Blick auf die literarische Leistung“ des Autors verstellt habe (Greiner, 1976, S. 42), und schrieb:

Mir blieb – unbegreiflicherweise – der Rückgriff auf die Welt der Mythen verborgen, der kein aufgesetztes Bildungselement ist, sondern wesentlich dazugehört. [...] Blind blieb ich gegenüber der Einbeziehung des deutschen, des Grimmschen Märchens in die Welt des Grauens, die weiterlebt in Alpträumen und in der kindlichen Phantasie. (Greiner, 1976, S. 42)

Allem Anschein nach hatte die Rezeption der Reisebücher den Kritiker gelehrt, Koeppens assoziatives Spiel mit Mythen und Märchen unabhängig von

gesellschaftspolitischen Implikationen zu beurteilen. Seine neue Sicht auf die Ästhetik des Romans wird besonders dadurch deutlich, dass er den inneren Monolog, den er in der ersten Kritik noch als epigonal abgelehnt hatte, nun als „die angemessene Technik, das Wurzelwerk von Geschichte und Gegenwart, von Traum und Erlebnis, Ur-Erinnerung und plötzlicher Konfrontation mit der praktischen Realität zusammenzuhalten“ (Greiner, 1976, S. 43), lobte. „Erst heute“, schloss er seinen Widerruf, „offenbart sich mir die strenge Schönheit und ganze Düsternis seines [Koeppens] Romans“ (Greiner, 1976, S. 44).

Schwab-Felischs Revision blieb nicht die einzige. Drei Jahre später, 1969, brachte der Scherz & Goverts Verlag, gewissermaßen als ökonomisch rentablen Nachklang alter Koeppen-Zeiten, die Nachkriegstrilogie in einem Band heraus. Zu diesem Anlass erschien in der *Publik* eine anonyme Rezension mit dem Titel *Koeppen heute*, die das neue Image des Autors in gewisser Weise bestätigte. Darin wurde nämlich die Auffassung vertreten, dass die Neuauflage „auch für den, der die in den Jahren 1951 bis 1954 erschienenen Originalausgaben kennt, [...] ein neues Leseerlebnis“ biete (Anonym, 2. Mai 1969, zit. nach Götze, 1983, S. 130).

Eine weitere Besprechung der Neuauflage stammte von Jost Nolte, der den Anspruch hatte, eine, so der Titel, *Revision im Fall Koeppen* vorzunehmen, wobei er (wie sich der Überschrift entnehmen lässt) eine Gegenposition zu Reich-Ranicki einnahm. Er konstatierte nämlich, dass man, als etwa *Das Treibhaus* erschienen war, vorausgesetzt habe, „was Koeppen beschreibe, sei das reale, wiedererkennbare Bonn“ und „[d]ie Vorgänge, die er erzähle, seien tatsächlichen Vorgängen so ähnlich, daß man den Roman an der Wirklichkeit messen müsse“ (Nolte, 8. Mai 1969, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 155). Mit Blick auf die tatsächlich (oder scheinbar) realitätsbezogenen „Daten“ der Nachkriegstrilogie, auf die sich die Leser früher so fixiert hatten, zog Nolte das Fazit: „Jetzt haben Koeppens Romane ihre Daten überstanden. Die Neuauflage ist zur rechten Zeit erschienen“ (Nolte, 8. Mai 1969, zit. nach Bazarkaya, 2015, S. 156). Indes stellt sich die Frage, ob das richtige Timing je zustande gekommen wäre, wenn der Autor vorher keinen Gattungswechsel vorgenommen und eine Reisebuchtrilogie veröffentlicht hätte, die als poetisches Alternativangebot zu den vorangegangenen Romanen gesehen werden kann.

Fazit

Ausgangspunkt der vorangegangenen Untersuchung ist der Rollenkonflikt, in den Koeppen kurz nach Erscheinen seines Politromans *Das Treibhaus* geriet. Er wurde dadurch ausgelöst, dass die Stilexperimente des Autors in der literarischen Öffentlichkeit kaum

gewürdigt oder schlicht missachtet wurden, sodass es ihm zunehmend schwerfiel, seine ästhetischen Interessen mit den an ihn gerichteten Lesererwartungen in Einklang zu bringen. Da es sich hier letztlich um ein romanästhetisches Problem handelte, nahm der Autor einen Gattungswechsel vor und schrieb in rascher Folge die Reisebücher *Nach Rußland und anderswohin*, *Amerikafahrt* und *Reisen nach Frankreich*.

Tatsächlich gehen die Texte, wie im ersten Ausführungsteil dargelegt wurde, mit keinerlei Verpflichtung für Koeppens Image als Nonkonformist einher. Demonstrativ verzichtet der Autor in seinen Reisebeschreibungen auf jegliche Gesellschaftskritik und lässt weder eine Fabel noch Protagonisten, geschweige denn nonkonformistische Identifikationsfiguren (wie in den Romanen) zum Einsatz kommen. Insgesamt kann man sagen, dass der Realitätsbezug in den Hintergrund tritt, und zwar zugunsten eines Stils, der im Wesentlichen von Assoziationen geprägt ist, die den Eindruck panoramatischer Gesamtschauen erwecken und ein fortwährendes „Spiel mit den Jahrtausenden“ (Walter Jens) ermöglichen. Sie durchziehen im Übrigen – dies wurde ebenfalls gezeigt – bereits die Nachkriegstrilogie. Doch wurde ihnen hier bislang kaum Beachtung geschenkt, da in der Erstrezeption der Romane das gesellschaftskritische Moment im Vordergrund stand.

Dies änderte sich, als *Nach Russland und anderswohin* und *Amerikafahrt* herauskamen. Wie die Rezeptionsanalyse des nächsten Abschnitts ergab, sorgten die beiden Reisebücher für eine Überraschung, da in ihnen die Wirklichkeitsreferenz gattungsgemäß eine eher untergeordnete Rolle spielt und deshalb auch gesellschaftskritische Töne weitestgehend ausgespart bleiben. So fokussierte die Literaturkritik diesmal den Stil der Koeppen'schen Prosa und brachte ihm tatsächlich große Begeisterung entgegen. Indes sah sie zwischen den Reisebüchern und Koeppens Romanarbeit keinen tieferen Zusammenhang. Daraus erklärt sich, warum der erwähnte Überraschungseffekt erzielt werden konnte, aber auch, warum er schon verpufft war, als *Reisen nach Frankreich* erschien: der Stil des dritten Reisebuches barg nichts Neues, Verblüffendes mehr. Das Publikum hatte von Koeppens poetischem Reiseprojekt genug. Entsprechend verrieten die Rezensionen von *Reisen nach Frankreich* eine gewisse Ungeduld und fielen recht streng aus.

Der letzte Abschnitt befasste sich mit Neubesprechungen der Nachkriegstrilogie, die Mitte und Ende der sechziger Jahre erschienen. Sie machen deutlich, dass die Leser unter dem Eindruck der Reisebücher – und trotz der letzten Verrisse – auch die Romane anders rezipierten als rund zehn Jahre vorher. Durch den Gattungswechsel hatte sich also ihre Sicht auf Koeppens Prosa erweitert bzw. das Image des Autors gewandelt.

Literaturverzeichnis

- Arnold, H. L. (2004). *Die Gruppe 47*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- Bazarkaya, O. (2015). „Ärgernis“ und „moderner Klassiker“: Zur Autorenrolle Wolfgang Koeppens in der Literatur nach 1945. Frankfurt a.M.: Peter Lang.
- Becker, S. (2005). Ein verspäteter Modernist? Zum Werk Wolfgang Koeppens im Kontext der literarischen Moderne. In G. Häntzschel et al. (Hrsg.), *Treibhaus. Jahrbuch für die Literatur der fünfziger Jahre. Bd. 1*. (S. 97-115). München: IUDICIUM.
- Best, O. F. (1982). *Handbuch literarischer Fachbegriffe*. Definitionen und Beispiele. Frankfurt a.M.: S. Fischer.
- Biernat, U. (2004). „Ich bin nicht der erste Fremde hier“. Zur deutschsprachigen Reiseliteratur nach 1945. Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Bourdieu, P. (1999). *Die Regeln der Kunst. Genese und Struktur des literarischen Feldes*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Brenner, P. J. (1989). Einleitung. In P. J. Brenner (hrsg.), *Der Reisebericht. Die Entwicklung einer literarischen Gattung* (S. 7-13). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Briegleb, K. (1999). „Neuanfang“ in der westdeutschen Nachkriegsliteratur – Die Gruppe 47 in den Jahren 1947-1951. In S. Braese (Hrsg.), *Bestandsaufnahme. Studien zur Gruppe 47* (S. 35-64). Berlin: Erich Schmidt.
- Eggert, S. (1998). *Wolfgang Koeppen*. Berlin: Edition Colloquium.
- Egyptien, J. (2009). Einleitung. Stand und Perspektiven der Koeppen-Forschung. In J. Egyptien (Hrsg.), *Wolfgang Koeppen. Neue Wege der Forschung* (S. 7-18). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Eisele, U. (1987). Odysseus trinkt Coca-Cola. Wolfgang Koeppens „Tauben im Gras“. In E. Oehlenschläger (Hrsg.), *Wolfgang Koeppen* (S. 258-278). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Estermann, A. & Schopf, W. (2006). „Ich bitte um ein Wort...“. *Wolfgang Koeppen – Siegfried Unseld. Der Briefwechsel*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Fischer, L. (1986). Die Zeit von 1945 bis 1967 als Phase der Literatur- und Gesellschaftsentwicklung. In L. Fischer (Hrsg.), *Hansers Sozialgeschichte der deutschen Literatur vom 16. Jahrhundert bis in die Gegenwart. Band 10. Literatur in der Bundesrepublik Deutschland bis 1967* (S. 29-96). München: Hanser.
- Friedrich, H.-E. (1993). „Kreuzritter an Kreuzungen“. Entsemantisierte Metaphorik als artistisches Verfahren in Wolfgang Koeppens Tauben im Gras: Reaktion auf den

- Wertezerfall nach 1945. In W. Frühwald et al. (Hrsg.), *Internationales Archiv für Sozialgeschichte der deutschen Literatur, Bd. 18, 1. Heft* (S. 86-122). Tübingen: Max Niemeyer.
- Götze, K.-H. (1985). *Wolfgang Koeppen: „Das Treibhaus“*. Text und Geschichte. München: Fink.
- Greiner, U. (Hrsg.). (1976). *Über Wolfgang Koeppen*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Haberkamm, K. (1975). Wolfgang Koeppen. „Bienenstock des Teufels“ – Zum naturhaft-mythischen Geschichts- und Gesellschaftsbild in den Nachkriegsromanen. In H. Wagener (Hrsg.), *Zeitkritische Romane des 20. Jahrhunderts. Gesellschaft in der Kritik der deutschen Literatur* (S. 241-275). Stuttgart: Philipp Reclam jun.
- Häntzschel, H. & Häntzschel, G. (2006). *„Ich wurde eine Romanfigur“*. Wolfgang Koeppen 1906-1996. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Hielscher, M. (1988). *Zitierte Moderne. Poetische Erfahrung und Reflexion in Wolfgang Koeppens Nachkriegsromanen und in „Jugend“*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Jens, W. (8. Mai 1958). Koeppens Reise-Protokolle. *Die Zeit*. Abgerufen von <http://www.zeit.de/1958/19/koeppens-reise-protokolle>.
- Jens, W. (2009). Melancholie und Moral. In J. Egyptien (Hrsg.), *Wolfgang Koeppen. Neue Wege der Forschung* (S. 19-26). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Koeppen, W. (1986a). Tauben im Gras. In M. Reich-Ranicki et al. (Hrsg.), *Gesammelte Werke 2* (S. 9-219). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Koeppen, W. (1986b). Der Tod in Rom. In M. Reich-Ranicki et al. (Hrsg.), *Gesammelte Werke 2* (S. 391-580). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Koeppen, W. (1986c). Nach Rußland und anderswohin. In M. Reich-Ranicki et al. (Hrsg.), *Gesammelte Werke 4* (S. 9-275). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Koeppen, W. (1986d). Mein Freund Alfred Andersch. In M. Reich-Ranicki et al. (Hrsg.), *Gesammelte Werke 6* (S. 391-398). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Koeppen, W. (1995). *„Einer der schreibt“*. Gespräche und Interviews. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.

- Lorenz, O. (1998). *Die Öffentlichkeit der Literatur. Fallstudien zu Produktionskontexten und Publikationsstrategien: Wolfgang Koeppen – Peter Handke – Horst-Eberhard Richter*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Maier, H. (1. November 1951). Kaleidoskop 1951. *Die Zeit*. Abgerufen von <http://www.zeit.de/1951/44/kaleidoskop-1951>.
- Müller, H. L. (1982). *Die literarische Republik. Westdeutsche Schriftsteller und die Politik*. Weinheim/Basel: Beltz.
- Atempause auf Schlachtfeld (26. Dezember 1951). Ohne Verfasser. *Der Spiegel*. Abgerufen von <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-20300799.html>.
- Quack, J. (1997). *Wolfgang Koeppen. Erzähler der Zeit*. Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Reich-Ranicki, M. (8. September 1961). Der Fall Wolfgang Koeppen. Ein Lehrbeispiel dafür, wie man in Deutschland mit Talenten umgeht. *Die Zeit*. Abgerufen von <http://www.zeit.de/1961/37/der-fall-wolfgang-koeppen>.
- Scherpe, K. R. (2010). Literary Détente: Wolfgang Koeppen's Cold War Travels. *New German Critique. An Interdisciplinary Journal of German Studies*. 2010 Summer, 95-106.
- Ulrich, C. (2001). Im Angesicht der Venusstatue. Mythische Elemente in Wolfgang Koeppens literarischem Werk. In G. Häntzschel u.a. (Hrsg.), *Jahrbuch der Internationalen Wolfgang Koeppen-Gesellschaft I* (S. 91-103). München: IUDICIUM. S. 91-103.
- Vogt, J. (1991). „Erinnerung ist unsere Aufgabe“. *Über Literatur, Moral und Politik. 1945-1990*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

**THE CHANGE OF AN AUTHOR'S IMAGE: WOLFGANG KOEPPEN'S
TRAVEL BOOKS AND THEIR RECEPTION**

Abstract

With his self-produced image as a non-conformist author, Wolfgang Koeppen contributed essentially to the fact that his novels *Tauben im Gras*, *Das Treibhaus* and *Der Tod in Rom* were received since their publication in the early 1950s as social-critical texts. However, Koeppen was a highly aesthetically oriented author. The strong reality content of his novels is connected with the conditions of contemporary literature. The author lived through a role conflict, which is the starting point of the following investigation. The central hypothesis is that Koeppen's travel books *Nach Rußland und anderswohin*, *Amerikafahrt* and *Reisen nach Frankreich* make up a counter-design to his novel trilogy.

Bazarkaya, O.K. (2018). Der Wandel eines Autorimages: Wolfgang Koeppens Reisebücher und ihre Rezeption. *Humanitas*, 6(12), 136-153

In the course of their reception the view of the reading public was widened to the aesthetic impact of Koeppen's prose, in general, so that it would be only fair to say that they have caused a change to the author's image.

Keywords: Wolfgang Koeppen, author's image, role conflict, travel books.

BİLİŞİM SUÇLARI KAPSAMINDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN İNCELENMESİ

Emre Cihan ATEŞ¹

Ahmet SALUK²

Özet

Çocuklar hayatımızda çok önemli yer tutmakta olup, geleceğimizin teminatıdır. Özellikle bilişim sistemlerinin gelişimi ile yeni oyunların ve ilgi çekici uygulamaların varlığı onlara daha iyi eğitim verebilmek adına bir fırsattır. Fakat unutulmamalıdır ki her şey amacına uygun kullanıldığında iyidir, özellikle internet ortamı çocukların yanlış bir şeyler öğrenmesine de neden olabilmektedir. Çünkü suç davranışı rahatlıkla öğrenilebilmektedir. Çocuklar, yetişkinlere nazaran daha bilgisiz ve daha savunmasız kişilerdir. Suç davranışının çocuklar üzerindeki etkisi, yetişkinlere göre çok daha fazla olmaktadır. Bu yüzden bu çalışmada, bilişim suçunun Türkiye örneklemindeki çocuk şüphelileri, Türkiye İstatistik Kurumunun verileri üzerinden incelenmiştir. Yapılan analizden elde edilen bilgilerin, aileler, eğiticiler ve ilgili makamlar tarafından yapılacak suçu önleyici çalışmalara önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: bilişim, çocuk, suç, bilişim suçu, mağdur

EXAMINATION OF JUVENILE WHO ARE PUSHED TO CRIME IN INFORMATION TECHNOLOGY CRIMES

Abstract

Children are very important in our lives and are the guarantee of our future. Especially with the development of information technology systems, the presence of new games and interesting applications is an opportunity to give them better education. But it should not be forgotten that everything is good when used properly for its purpose, especially the internet environment can cause children to learn something wrong. Because criminal behavior can be learned easily. Children are more uninformed and more vulnerable than adults, crime effect on children is much greater than that of adults. Therefore, the sample of child victims of informatic crimes in Turkey has been

¹Öğr. Gör., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Bölümü. emre_cihan_ates@hotmail.com

²Öğr. Gör., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Bölümü. ahmetsaluk@gmail.com

examined by using data from Turkish Statistical Institute in this study. The information obtained from the conducted analysis is considered to contribute significantly to the crime preventive processes carried out by the relevant authorities, families and trainers.

Keywords: information technology, juvenile, crime, cybercrime, victim

Giriş

Çocukluk ve devamında gelişen ergenlik evresi, insanda topluma uyum sağlama girişimlerinin en yoğun yaşandığı süreçtir (Kurtuluş ve ark., 2009). Çocukların genelde rol modeller vardır ve henüz her şeyi yeni öğrenen çocuk, bu modeller gibi davranarak, topluma uyum sağlamaya çalışmaktadır (Brown ve Trevino, 2014).

Topluma uyum sağlama girişimlerinde, mevcut sosyal yapıdan, çocuğun kendi tutumlarına kadar birçok faktör etkilidir ve bu sebeple de topluma uyum sağlamanın her zaman başarıya ulaştığı ya da hep doğru insan figürlerinin rol model alındığı söylenemez. Başarısız sosyalleşmeler ise, öğrenmeye açık, henüz iyiyi ve kötüyü ayırt edemeyen çocukların, suça yönelmelerine sebep olabilmektedir (Polat, 2004; Işıқтаç,1999).

Çocukların suç davranışına yönelmeleri, Çocuk Koruma Kanununun (2005) 3'üncü maddesinin a bendinin 2'nci fıkrasında "Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır.

Çocuk yetişkinliğe geçişteki evrilme aşamasında; aileden, arkadaştan, okuldan vb. birçok yerden toplum normalizasyonuna ilişkin bir şeyler öğrenir (Acar ve ark., 2015). Özellikle son yıllarda bilişim teknolojilerinin hayatımızdaki öneminin giderek arttığını da ifade edersek, topluma uyum sağlama ve toplumu sanal ortamlarda tanımanın, özellikle yaş ortalaması düşük çocuklarda da artık doğal hale geldiği söylenebilmektedir. İfadelere örnek olarak, TÜİK tarafından 6-10 yaş ve 11-15 yaş arası çocukların bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanımına ilişkin yapılan analizde (TÜİK, 2014);

- 6-10 yaş aralığındaki çocukların; %48,2'sinin bilgisayar kullandığı, %36,9'unun internet kullandığı ve %11'inin cep telefonu kullandığı,
- 11-15 yaş arası çocukların; %73,1'inin bilgisayar kullandığı, %65,1'inin internet kullandığı ve %37,9'unun cep telefonu kullandığı belirlenmiştir.

TÜİK (2014) tarafından 6-10 yaş ve 11-15 yaş arası çocukların bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanımına ilişkin veriler incelendiğinde, kullanım oranlarının oldukça yüksek

olması dikkat çekmektedir. Yüksek kullanım oranıyla birlikte, bilgisayar ve çeşitli aygıtların bünyesinde çalışan internet, çocukların oyun oynadığı, dünyayı keşfettiği ve bir şeyler öğrendiği güzel bir platformdur. Fakat şiddet, cinsellik, uyuşturucu vb. öğeleri içeren yasadışı sitelerin internet ortamında olması çocuklar için oldukça büyük risktir (Ateş ve Tokay, 2018). Çünkü suç öğrenilen bir davranış çeşididir (Bilici, 2017).

Bu sebeple çalışmadaki amaç, bilişim suçunun çocuk şüphelilerinin yani suça sürüklenen çocukların dağılımını inceleyerek, şüpheli profilinin ortaya konulması ve suçların yoğun yaşandığı yerlerin belirlenerek, ne tür önleyici tedbirlerin alınabileceğinin irdelenmesidir. Suça sürüklenen çocukların kimler olduğunu tanımalıyız, çünkü hedefimizi biliyor ve tanıyor, ancak onunla mücadele edebiliriz. Bu kapsamda geleceğimizin teminatı olan çocuklar ile ilgili bu çalışmadan elde edilen verilerin, ailelere, eğitimcilere, suç ve suçla mücadele konusundaki çalışmalara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bilişim ve Suç

Bilişim kavramı, kelime anlamı itibariyle, “İnsanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin, özellikle elektronik makineler aracılığıyla, düzenli ve ussal biçimde işlenmesi bilimi. Bilgi olgusunu, bilgi saklama, erişim dizgeleri, bilginin işlenmesi, aktarılması ve kullanılması yöntemlerini, toplum ve insanlık yararı gözeterek inceleyen uygulamalı bilim dalı.” olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 1981). Söz konusu kavramın daha farklı ifadesi ise verinin, kullanıcısı için anlamlı, faydalı ve işlevli hale getirilmesi olup, bu süreçte teknolojinin gelişimiyle birlikte bilgisayar, internet ve sosyal medya kavramları da hayatımızdaki yerini almıştır. Bilgisayar, internet ve sosyal medyanın hayatımızı kolaylaştırdığı ve bilhassa iletişim alanında yeni bir çığır açtığı rahatlıkla ifade edilebilmektedir (Amichai-Hamburger ve Hayat, 2011). Fakat bilgisayar, internet ve sosyal medyanın amacına uygun kullanımı faydadaki ana unsur olup, kanunlarda belirtilen kısıtlar dışına çıkılması yani yasa ihlali olması durumunda, suç kavramı ortaya çıkmaktadır (Koç ve Kaynak, 2010).

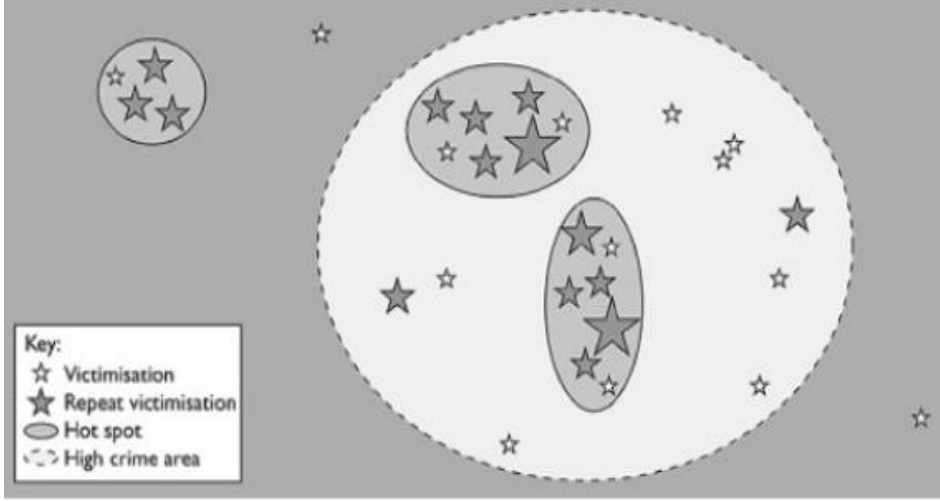
Bilişim alanındaki söz konusu sanal suç kavramı; bilişim suçları, siber suçlar, enformasyon suçları, elektronik suçlar, ağ suçları, bilgisayar suçları ve yüksek teknoloji suçları gibi isimlerle dünya genelinde tanımlanmaktadır (Clancy, 2007; Gercke, 2011; Gordon ve Ford, 2006). Dünya genelinde farklı isimlerle tanımlandığı üzere, bilişim suçları kolluk birimleri tarafından soruşturmasını yapmadaki zorluklar sebebiyle, suç alanında artan trendlerden biridir. Özellikle bilişim sistemlerinin kullanılması ile işlenen suçlarda, Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir artış gözlemlenmektedir (Koçak ve Dandin,

2017). Bilişim suçları, kolluk kuvvetlerinin ve adli mercilerin neredeyse her gün karşılaştığı suç türleri arasına girmekte olup, bu türden suçların soruşturmasını yürütmek de bir o kadar zordur.

Toplumlarda mevcut düzenin ikamesini sağlamada kanunlar bir aracı olarak görev alır. Her toplumda mevcut kanunlara riayet etmeyerek, suç işleyen kişiler mevcuttur. Söz konusu suç kavramları evrensel olmayıp, kültüre ve toplum yapısına göre değişmekte olup, her yapıda suç profilleri topluma tehlike olarak görülüp, çeşitli ölçüde cezalarla ıslah etme tedbirine başvurulmaktadır (Güllü, 2014). Bu kapsamda da mevcut toplum düzeninin ikamesi adına, adli makamlar tarafından soruşturmalar yürütülmekte olup, özellikle son yıllarda Dünya genelinde de benzeri olduğu üzere, bilişim suçlarında artış gözlemlendiği belirlenmiştir (Ünver ve Canbay, 2010; Şamlı, 2010).

Bilişim suçları kapsamında hakkında adli işlem başlatılan suçlu profilleri incelendiğinde, özellikle 18 yaş altında çocuk olarak tanımlanan ve hukuktaki tabiriyle suça sürüklenen çocukların da mevcut olduğu belirlenmiştir (Ereş, 2009). Suç davranışı, öğrenilen bir davranış olup, suçu işleyenlerin henüz çocuk olarak isimlendirilen yaşta olması, yetişkinlere nazaran daha savunmasız olmaları, suçların anlam ve önemini yeterince kavrayamamaları toplumdaki ana problemler arasındadır (Kahya, 2015). Uyuşturucu, cinsellik, şiddet, kumar vb. birçok unsur internette bulunmaktadır (Yalçın ve Gürbüz, 2015). Yetişkinler, suçları bildikleri için suçun anlamını kavrayabiliyorken, çocukların için aynı durumu söylemek oldukça zordur. Çocuklar, suç ile ilgili çok bir şey bilmedikleri için hem mağduriyet yaşarlar, hem de kimi zaman suç işlenmesine sebebiyet vererek mağduriyet yaşanmasına sebep olurlar.

Bilişim suçlarının soruşturması, klasik suçlara göre daha zordur. Suç delillerinin ortaya konması ayrıca teknik bilgi gerektirmekle birlikte, sanal bireylerin varlığı ve farklı lokasyon kullanımı kısmi oranda şüphelilere erişimi engellemektedir. Bu sebeple bilişim suçların proaktif soruşturmalar yani suç olmadan suçu önleyici çalışmaların yapılması oldukça önemlidir. Proaktif suçla mücadele için hedefin bilinmesi gerekir, çünkü çoğu suç çeşidine bazı bölgelerde rastlanmazken, bazı bölgelerde ise oldukça sık rastlanmaktadır. İşte suç oranının fazla olduğu bölgeler, literatürde sıcak noktalar (Hotspots) olarak isimlendirilir (Ratcliffe, 2004).

Şekil 1. Suçta sıcak noktalar (Farrell ve Pease, 2017)

Şekil 1 incelendiğinde, beyaz yıldızla gösterilen mağduriyetlerin (Victimisation) az olduğu, koyu yıldızla simgelenen tekrarlanan mağduriyetlerin (Repeat Victimisation) sıcak noktalarda (Hotspots) fazla olduğu ve suçların ise genelde yüksek suç alanı (High Crime Area) olarak belirlenen bölgede işlendiği ifade edilmektedir (Farrell ve Pease, 2017).

Sıcak noktaların tespiti, özellikle suç işlenen alanların mercek altına alınabilmesi amacıyla, kolluk kuvvetleri için oldukça önemlidir (Patel ve ark., 2014). Çünkü sıcak noktalar teorisine göre, bazı yerlerde suç oranları fazlayken, diğer tarafta bazı yerlerde az olabileceği ve bunda da mekân / yer faktörünün etkin olduğu savunulmaktadır. (Eck ve ark., 2005).

Sıcak noktaların belirlendiği bir alanda, önleyici kolluk uygulamaları devreye girer. Bilişim suçlarındaki en temel olgu, kolluğun sorun ortaya çıkmadan önce yaptığı önleyici kolluk çalışmalarıdır. Çünkü suç işlenen alanlarda sık sık suçun tekrar ettiği görülecektir. Suçla mücadele etmek için önleyici tedbirlerin alınması bir gerekliliktir.

Araştırmanın Metodu

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bilgisayar ve internet kavramının yaygınlaşması ile birlikte, çocukların giderek daha küçük yaşlarda teknoloji ile tanıştığı bilinen bir gerçektir (Cömert ve Kayıran, 2010). Teknolojinin gelişimine paralel olarak hayatın her alanına giren bilişim sistemleri, özellikle çocuk denilecek ve henüz toplumdaki iyi-kötü kavramlarını ayırt etme saikinden yoksun olan kişilerin suça sürüklenmelerine neden olabilmektedir. Toplum sözleşmesinde (Rousseau, 2010) belirtildiği üzere, bireylerin birlikte yaşama arzuları sonucunda konulan kurallara aykırı davranma biçimi olan suç ile mücadele, toplumun ortak görevi olmakla birlikte, henüz vesayet altında çocukların suç işlemelerinin ve suça sürüklenmelerinin önlenmesi de bu

mücadelenin en önemli görevidir. Bu sebeple geleceğimizin teminatı olan çocukların, kontrolü en zor suç çeşidi olan bilişim alanında suça sürüklenmesi araştırmanın ana problemidir. Söz konusu problemin çözümü için bilişim alanında suça sürüklenen çocukların hangi yerleşim yerlerinde, hangi cinsiyetlerde ve hangi yaş aralığında yoğunlaştığı gibi sorularla suça sürüklenen çocuk profilinin sıcak noktalar teorisi ile ortaya konularak, kolluk, eğitici ve ebeveynlerin yapacağı suça sürüklenmeyi önleyici faaliyetlere destek vermek amaçlanmıştır. Çünkü, ancak çocuk suçlarındaki şüphelileri bilirsek, bununla mücadele edebilir ve suça sürüklenme eğilimini azaltabiliriz (Braga, 2005).

Literatürde bilişim suçları özelinde olmasa da genel çerçevede suçluluğunun yoğunlaştığı alanların tespitini yaparak, suç oranlarını azaltmayı amaçlayan bazı çalışmalarda;

- Weisburd ve ark. (2009) tarafından Washington özelinde çocuk suçluluğunun yoğunlaştığı alanların belirlenerek, suçlu profilinin ortaya konulduğu,
- Sherman (1995) tarafından suçla etkin mücadele etmek için suçların yoğunlaştığı alanların tespit edilmesi gerektiği,
- Tillet ve Sidebottom (2017) tarafından suçların genelde benzer bölgelerde tekrar etmesi sebebiyle, önleyici faaliyetlerle suç oranlarının azaltılabileceği,
- Wortley ve Smallbone (2006) tarafından çocuklara karşı cinsel istismarda bulunan suçluların profil özelliklerinin çıkarılmaya çalışılmasıyla, önleyici uygulamalar adına veri oluşturulduğu,
- Eck ve ark.(2005) tarafından çeşitli suçları içeren suçların yoğunlaştığı bölgelerin yer aldığı suç haritası çalışmasının yapılarak, suçu önleyici faaliyetlerde bu bölgelere ağırlık verilmesi gerektiğinin ifade edildiği belirlenmiştir.

Araştırmanın Örnekleme ve Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmada örneklem olarak kullanılan veriler, ülkemizde TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından jandarma ve polisin bilişim alanında suç işlediği iddiası ile işlem yaptığı suça sürüklenen çocuklardır.

Bu çalışmada 2012-2016 yıllarında, bilişim suçları kapsamında hakkında işlem yapılan 18 yaş altındaki suça sürüklenen çocuklar incelenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından ham verinin paylaşılmaması sebebiyle, TÜİK (2016) sayfasından 2'li analiz yardımıyla alınmış olup, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılığı

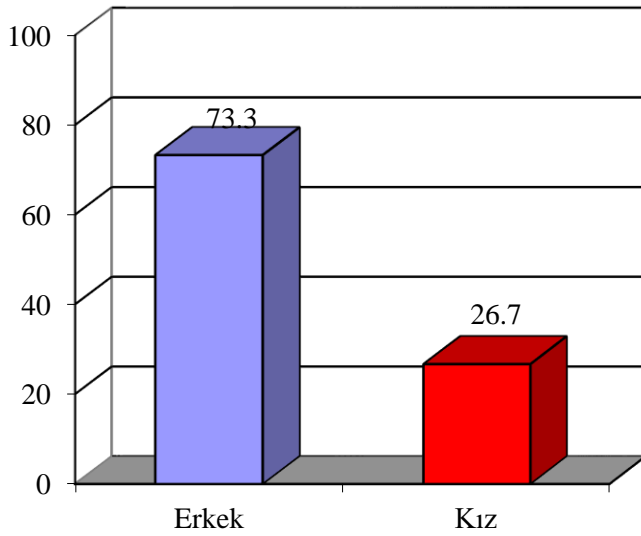
Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir:

- Araştırmada kullanılan veriler, yalnızca 2012-2016 yıllarını ele alarak 5 yıllık dönemi analiz etmekte,
- Analiz kapsamına alınan verilerin, yalnızca polis veya jandarmaya yapılan resmi başvurulardan toplandığı, gerçek hayatta daha fazla çocuğun suça sürüklenmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Bulgular

2012-2016 yılları arasında Türkiye örnekleminde bilişim suçları kapsamında suça sürüklenen çocukların sosyodemografik değişkenlerle (Cinsiyet, yaş, olayın yaşandığı zaman, yaşadığı yer, eğitim durumu, kiminle yaşadığı, güvenlik güçlerine daha önce gelip gelmediği, güvenlik güçlerince suça sürüklenen çocuğa ne işlem yapıldığı ve suç yoğunluğu olan iller) birlikte incelenmesiyle elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

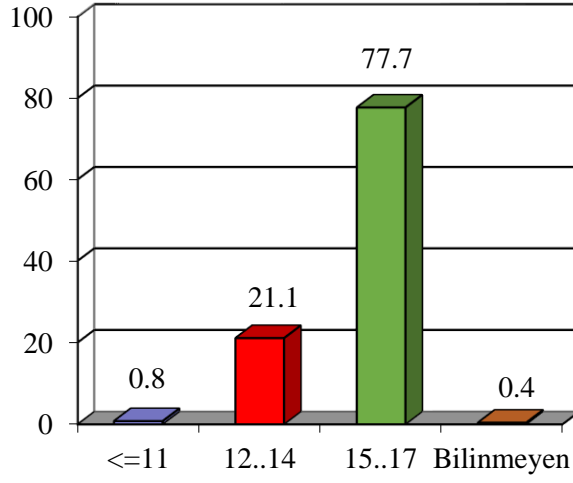
Bilişim suçlarındaki suça sürüklenen çocukların, %73,3'ünün (n:354) erkek ve %26,7'sinin (n:129) ise kız çocuklarından oluştuğu belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Cinsiyet bazında suça sürüklenen çocuk

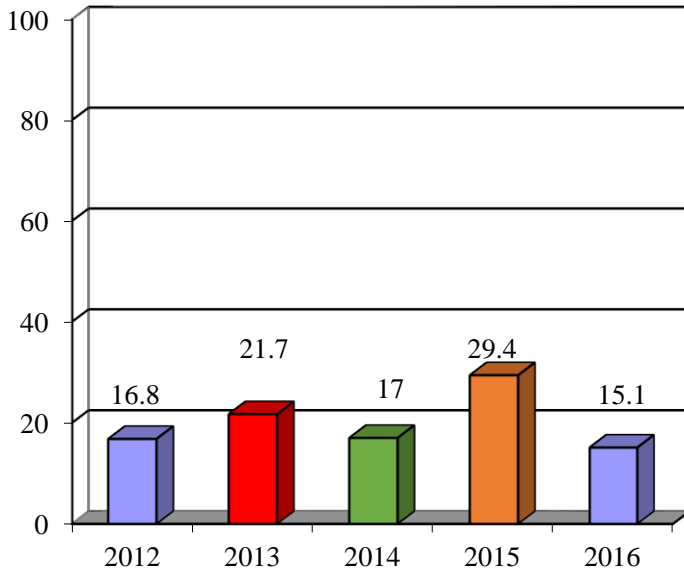
Suçta sürüklenen çocukların %0,8'inin (n:4) 11 yaş ve altı, %21,1'inin (n:102) 12-14 yaş arası, %77,7'sinin (n:375) 15-17 yaş arası çocuklardan oluştuğu, %0,4'ünün (n:2) ise yaş grubunun bilinmediği belirlenmiştir. Bulgular Şekil 3'te görülebilir.

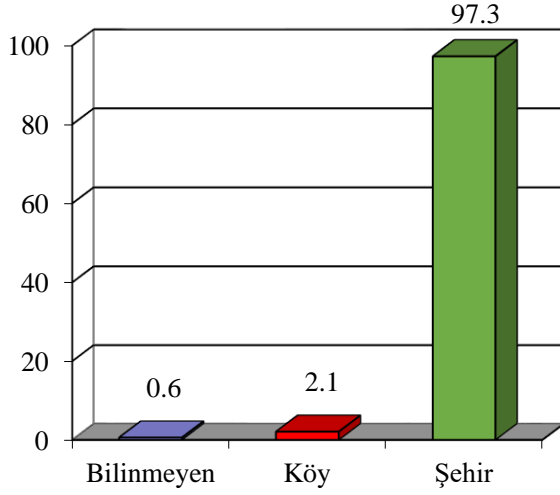
Şekil 3. Yaş bazında suça sürüklenen çocuk

Bilişim suçlarındaki suça sürüklenen çocukların yıllık dağılımına bakıldığında; %16,8'inin (n:81) 2012 yılında, %21,7'sinin (n:105) 213 yılında, %17'sinin (n:82) 2014 yılında, %29,4'ünün (n:142) 2015 yılında ve %15,1'inin (n:73) ise 2016 yılında suça sürüklendiği şekil 4'de görülmektedir.

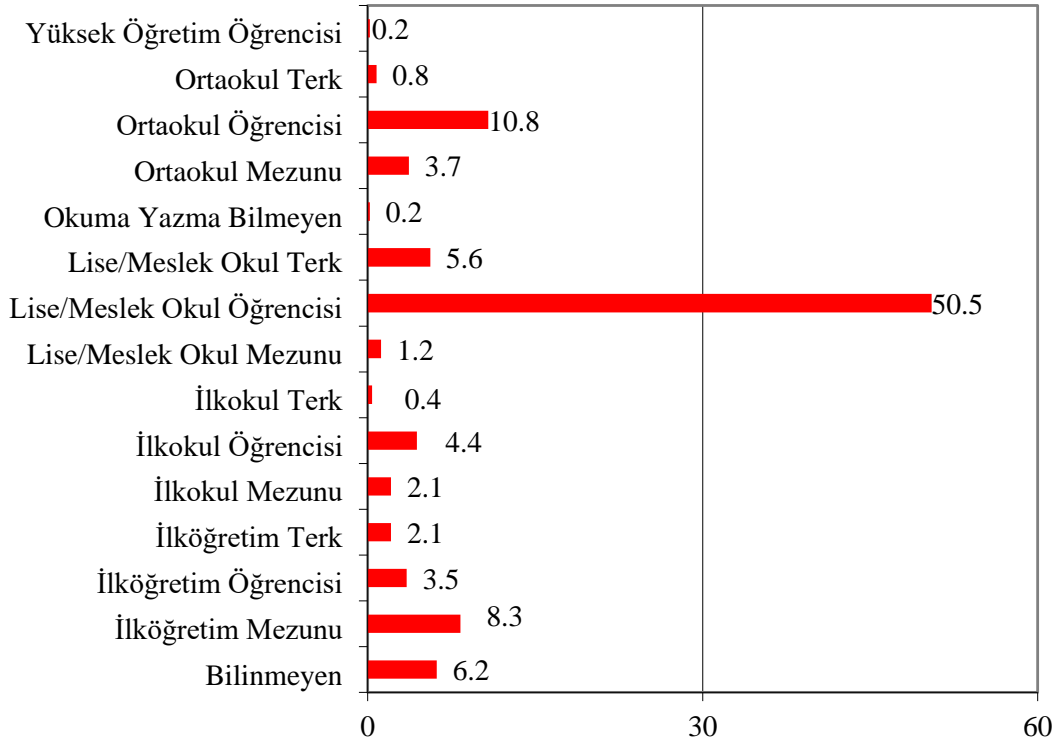
Şekil 4. Yıl bazında suça sürüklenen çocuk

Suça sürüklenen çocukların %97,3'ünün (n:470) şehirde yaşadığı, %2,1'inin (n:10) köyde yaşadığı ve %0,6'sı (n:3) hakkında ise kayıt bilgilerinde yaşadığı yer ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmadığı belirlenmiştir (Şekil 5).

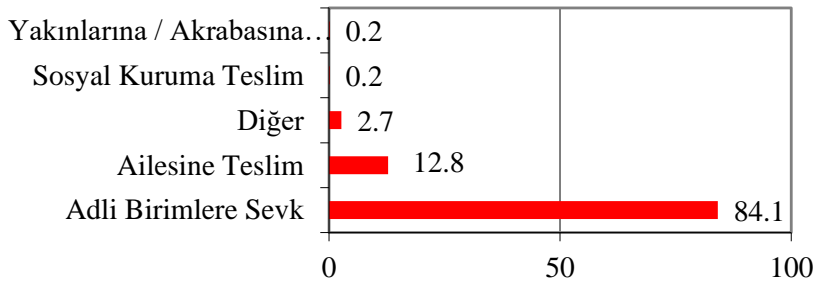
Şekil 5. Yaşadıkları yer cinsi bazında suça sürüklenen çocuk

Suça sürüklenen çocukların, şekil 6'da da gösterildiği gibi, %6,2'sinin (n:30) yaş grubunun sisteme işlenmediği, %8,3'ünün (n:40) ilköğretim mezunu olduğu, %3,5'inin (n:17) ilköğretim öğrencisi, %2,1'inin (n:10) ilköğretim terk, %2,1'inin (n:10) ilkokul mezunu, %4,4'ünün (n:21) ilkokul öğrencisi, %0,4'ünün (n:2) ilkokul terk, %1,2'sinin (n:6) lise ve dengi meslek okulu mezunu, %50,5'inin (n:244) lise ve dengi meslek okul öğrencisi, %5,6'sının (n:27) lise ve dengi meslek okulu terk olduğu, %0,2'sinin (n:1) okuma yazma bilmediği, %3,7'sinin (n:18) ortaokul mezunu, %10,8'inin (n:52) ortaokul öğrencisi, %0,8'inin (n:4) ortaokul terk, %0,2'sinin (n:1) yükseköğrenim öğrencisi olduğu belirlenmiştir

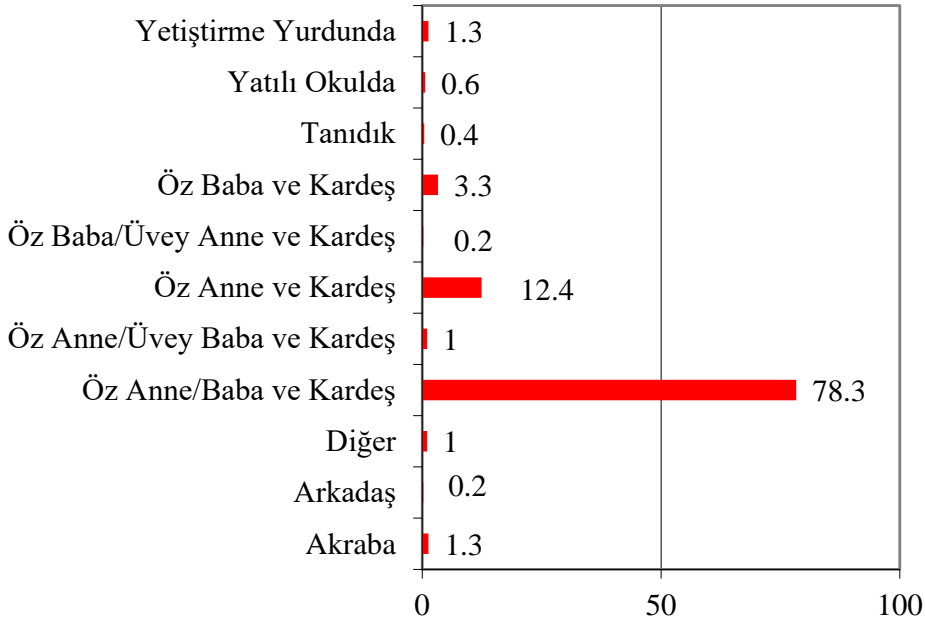
Şekil 6. Eğitim durumu bazında suça sürüklenen çocuk

Güvenlik birimleri tarafından yapılan işlem türü olarak, suça sürüklenen çocukların %84,1'inin (n:406) adli birimlere sevk edildiği, %12,8'inin (n:62) ailesine teslim edildiği, %0,2'sinin (n:1) sosyal kurumlara teslim edildiği, %0,2'sinin (n:1) yakınları ve akrabalarına teslim edildiği ve %2,7'sinin (n:13) de diğer kurum ve kişilere teslim edildiği belirlenmiştir (Şekil 7).

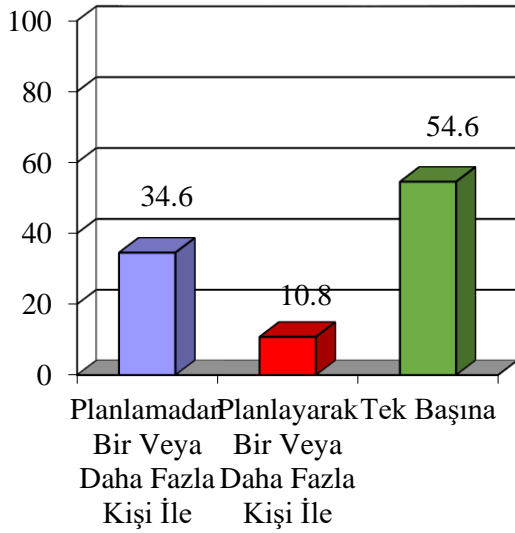
Şekil 7. Kollukta yapılan işlemler bazında suça sürüklenen çocuk

Şekil 8'de belirtildiği üzere, bilişim suçlarındaki suça sürüklenen çocukların %78,3'ünün (n:378) öz anne, öz baba ve kardeşe, %1'inin (n:5) öz anne, üvey baba ve kardeşe, %12,4'ünün (n:60) öz anne ve kardeşe, %0,2'sinin (n:1) öz baba, üvey anne ve kardeşe, %0,4'ünün (n:2) tanıdığıyla, %1,3'ünün (n:6) akrabalarıyla, %0,2'sinin (n:1) arkadaşıyla, %0,6'sının (n:3) yatılı okulda, %1,3'ünün (n:6) ise yetiştirme yurdunda ve %1'inin (n:5) ise diğer kişilerle kaldığı belirlenmiştir.

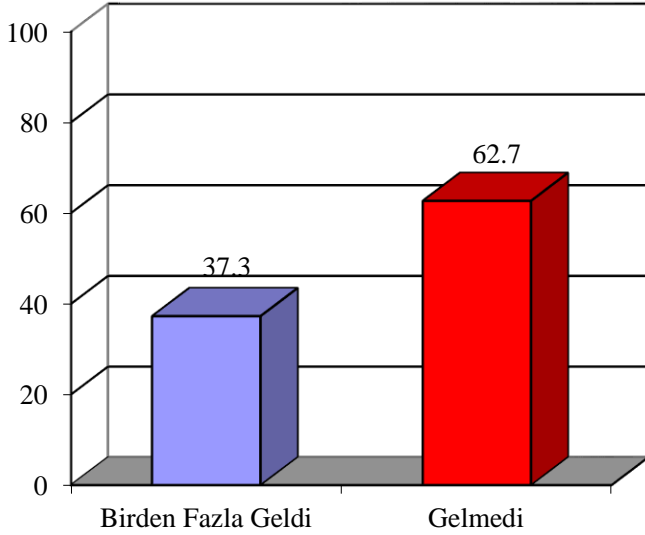
Şekil 8. Kimle yaşadıkları bilgisi bazında suça sürüklenen çocuk

Suç işleniş şekline göre, suça sürüklenen çocukların %54,6'sının (n:264) tek başlarına, %10,8'inin (n:52) planlayarak beraberindeki bir veya daha fazla kişiyle ve %34,6'sının (n:167) ise planlamadan beraberindeki bir veya daha fazla kişiyle bilişim suçu işledikleri belirlenmiştir (Şekil 9).

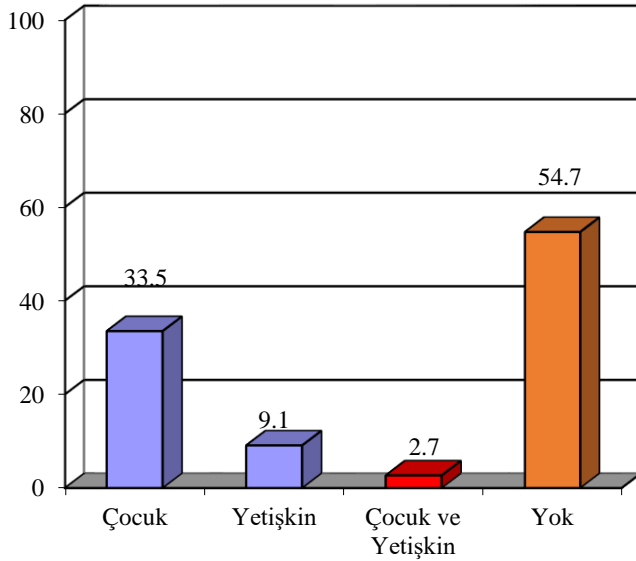
Şekil 9. Suç işleyiş şekilleri bazında suça sürüklenen çocuk

Şekil 10'da gösterildiği üzere güvenlik birimlerine geliş sayısına göre, suça sürüklenen çocukların %37,3'ünün (n:180) birden fazla kez geldiği ve %62,7'sinin (n:303) ise daha önceden güvenlik birimlerine gelmediği belirlenmiştir.

Şekil 10. Güvenlik birimlerine geliş sayısı bazında suça sürüklenen çocuk

Suçun işlenişine iştirak edenlere göre, suça sürüklenen çocukların %33,5'inin (n:162) çocukları, %9,1'inin (n:44) yetişkinleri, %2,7'sinin (n:13) çocuk ve yetişkinleri suça iştirak ettirdikleri ve %54,7'sinde (n:264) ise suça iştirak bulunmadığı belirlenmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Suçun işlenişine iştirak edenler

Suçta sürüklenen çocuk olaylarının yaşandığı 81 ildeki veriler analiz edilerek, olay sayısının en yoğun yaşandığı 15 il belirlenmiş ve bu iller de kendi arasında 3 seviye olacak şekilde gruplara ayrılmıştır (5 ve 6'ncı seviyedeki illerin suç oranlarının aynı olması sebebiyle, 5'erli olması planlanan gruplandırma, 1'inci seviyede 6 ili, 2'nci seviyede 4 ili ve 3'üncü seviyede 5 ili kapsayacak şekilde planlanmıştır.). Söz konusu illerdeki nüfus, toplam ülke nüfusunun %57,5'i olup, suça sürüklenen çocukların %60,7'sinin bu illerde yaşamakta olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Söz konusu tablo üzerinde, ülke nüfusu üzerindeki oranları ile suça sürüklenen çocukların oranları gösterilmiştir.

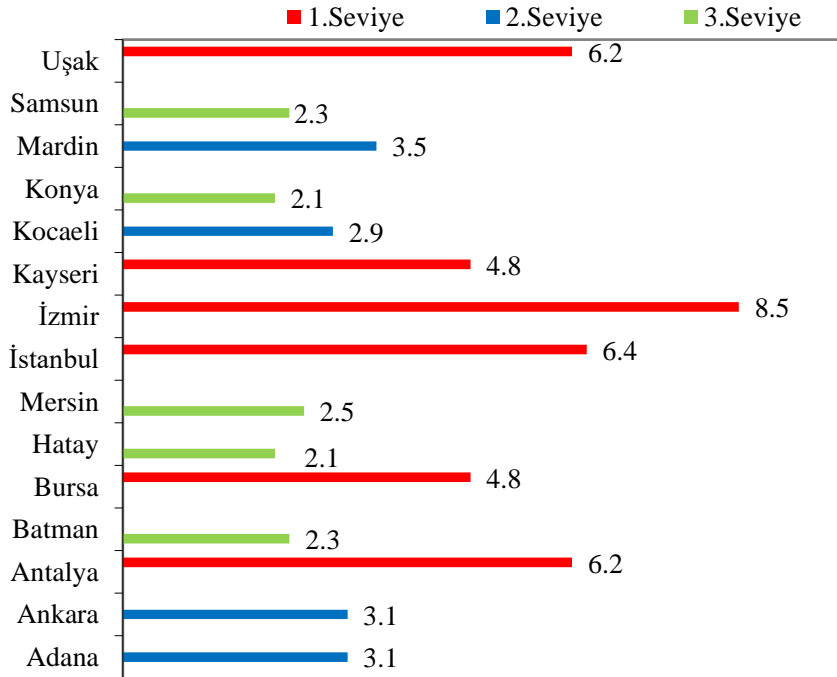
Tablo 1

Türkiye’de Bilişim Alanında Suça Sürüklenen Çocukların En Fazla Yaşadığı İller Kategorisi

Suç Derecesi	Şehir Sınıflandırması	Nüfus Oranı	Suçta Sürüklenen Çocuk Oranı
1.Seviye	İzmir, İstanbul, Antalya, Uşak, Bursa, Kayseri	%35,6	%36,9
2.Seviye	Mardin, Adana, Ankara, Kocaeli	%12,7	%12,6
3.Seviye	Mersin, Samsun, Batman, Konya, Hatay	%9,2	%11,2
Toplam		%57,5	%60,7

Suçta sürüklenen çocukların en yoğun yaşadıkları iller olarak ise şekil 12’de gösterildiği üzere; %8,5’i İzmir (n:41), %6,4’ü İstanbul (n:31), %6,2’si Antalya (n:30), %6,2’si Uşak (n:30), %4,8’i Bursa (n:23) ve %4,8’i Kayseri (n:23) illeri olarak belirlenmiştir.

Yapılan analizde suçta sürüklenen çocukların yoğun olarak yaşadığı illerin genel itibariyle nüfus yoğunluğu fazla olan iller olduğu, söz konusu illerde Türkiye nüfusunun %57,5’inin yaşadığı ve suçta sürüklenen çocukların ise %60,7’sinin bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Söz konusu değerler incelendiğinde, suç sayısı bazlı analizin çok ayırt edici olmadığı görülmüş ve bu sebeple nüfus oranlı analiz yapılarak sonuçlar tekrar değerlendirilmiştir.

Şekil 12. Suçta sürüklenen çocukların en yoğun yaşadığı 15 ilin oranları

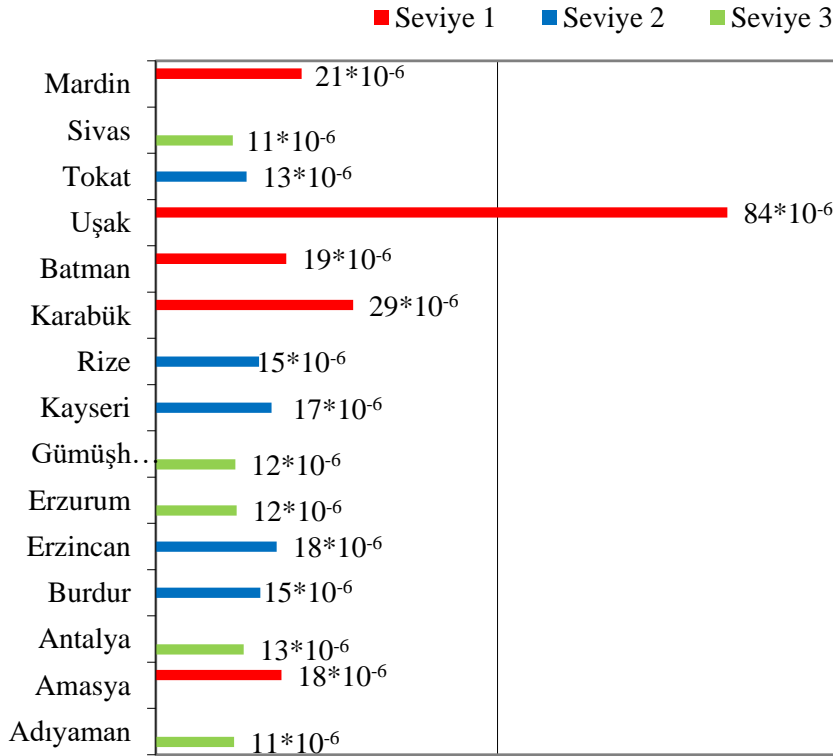
Suçta sürüklenen çocuk olaylarının yaşandığı 81 ildeki veriler analiz edilerek, nüfus yoğunluğunun, olay sayısına oranı alınarak, en yoğun 15 il belirlenmiş ve bu iller de kendi arasında yoğunluğa göre 3 seviye olacak şekilde gruplara ayrılmıştır (Tablo 2). Söz konusu illerdeki nüfus, toplam ülke nüfusunun %12'si olup, suça sürüklenen çocukların %35,2'sinin bu illerde yaşadığı belirlenmiştir (Tablo 2). Söz konusu tablo 2 üzerinde, il gruplarının ülke nüfusu üzerindeki oranları ile suça sürüklenen çocukların oranları gösterilmiştir. Bu kapsamda nüfusa oranlı ortalama mağduriyet oranı hesaplamak maksadıyla 2012-2016 yılları toplam suça sürüklenen çocuk sayısı, 2016 yılı nüfus verilerine oranlanarak, mağduriyetlerin nüfusa oranı belirlenmiştir. Türkiye geneli nüfustaki mağduriyet yoğunluğu $6,1 \cdot 10^{-6}$ ($483/79.814.871$) bulunmuştur. Elde edilen değerler Tablo 2'de gösterilmiş olup, Türkiye nüfusunun %2,9'una sahip 1. Seviye olarak gruplandırılan (nüfus yoğunluğuna göre) beş ilde, şüphelilerin %14,7'sinin (n:71) yaşadığı belirlenmiştir.

Tablo 2

Türkiye'de Bilişim Alanında Suça Sürüklenen Çocukların En Fazla Yaşadığı İller Kategorisi

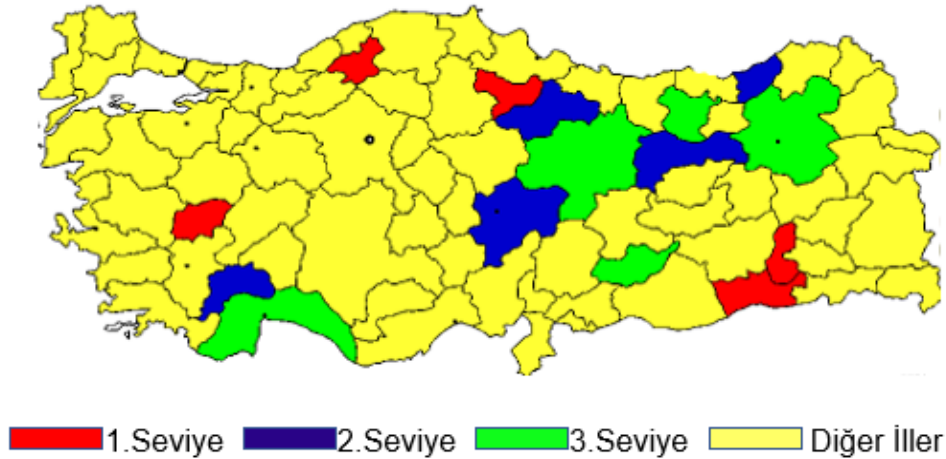
Suç Derecesi	Şehir Sınıflandırması	Nüfus Oranı	Suçta Sürüklenen Çocuk Oranı
1.Seviye	Amasya, Karabük, Batman, Uşak, Mardin	%2,9	%14,7
2.Seviye	Burdur, Erzincan, Kayseri, Rize, Tokat	%3,5	%9,1
3.Seviye	Adıyaman, Antalya, Erzurum, Gümüşhane, Sivas	%5,6	%11,4
Toplam		%12	%35,2

Mağduriyet oranı (Türkiye Ortalaması $6,1 \cdot 10^{-6}$) en yüksek olan 1.seviye iller arasında Uşak $84 \cdot 10^{-6}$ ($30/ 358.736$), Karabük $29 \cdot 10^{-6}$ ($7/242.347$), Mardin $21 \cdot 10^{-6}$ ($17/796.237$), Batman $19 \cdot 10^{-6}$ ($11/576.899$) ve Amasya $18 \cdot 10^{-6}$ ($6/376.351$) yer almakta olup, 2 ve 3'üncü seviye olarak gösterilen iller şekil 13'de gösterilmiştir.

Şekil 13. Suça sürüklenen çocukların en yoğun yaşadığı 15 ilin oranları (Nüfus oranına göre)

Tablo 2 ve Şekil 13’de belirtilen 3 grup ildeki nüfus yoğunluklu suça sürüklenen çocuk sayısı oranları, Türkiye haritası üzerine coğrafi yerleri işaretlenerek Şekil 14’de gösterilmiştir.

Şekil 14. Mağdur sayısı bazında sıcak noktalar (nüfus oranına göre)

Tartışma ve Sonuç

Bilişim teknolojilerinin etkin kullanımı, çocukların bilgi ve zihinsel gelişimi için avantaj sağlayan bir durumdur. Teknolojik aygıtlarla birlikte, öğrenmenin giderek daha kolay hale geldiği ve öğrenmedeki verimliliğin arttığına yönelik bir dizi çalışma mevcuttur

(Henderson ve ark., 2017; Ejikeme ve Okpala, 2017; Smyth, 2017). Fakat unutulmaması gereken en önemli nokta, bilişim teknolojilerindeki ağ ve bilgi güvenliği problemleridir (Arslan ve Bal, 2013). Ayrıca çocukların, günlük hayatta genelde aile himayesinde olmaları sebebiyle normal hayatta karşılaşmadığı sorunlarla, sanal ortamda karşılaşması ve suçu işleyen kişileri kendine rol model alması olasıdır. Bu sebeple savunmasız ve korumaya muhtaç olan çocuklar, suça işlemiş olsalar dahi bilişim teknolojilerinin en masum kurbanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak suça sürüklenen çocukların kimler olduğunu bilebilirsek, suçla mücadele edebiliriz ve dolayısıyla suç oranlarını düşürerek, çocukların suç işlenmesine alet edilmesini önleyebiliriz. Bu kapsamda Türkiye örneğinde suça sürüklenen çocukların kimler olduğu incelendiğinde;

- Suça sürüklenen çocukların %73,3'ünün erkek çocuk olması sebebiyle, Türkiye'de erkek çocuklarının bilişim suçlarında kızlara nazaran daha fazla suç işleme eğiliminde olduğu,
- Suça sürüklenen çocukların %77,7'sinin 15-17 yaş arası çocuklardan oluştuğu, söz konusu 15-17 yaş arasındaki suça sürüklenen çocukların da %58'inin erkek olduğu,
- Kızlarda suça sürüklenen çocukların ağırlıklı olarak, 15-17 yaş aralığında olduğu gözlemlenirken, erkek çocuklarında ise ağırlıklı olarak 12-17 yaş aralığını kapsadığı ve bu sebeple erkek çocuklarının suçla daha erken yaşta tanıştığı,
- Suça sürüklenen çocukların %50,5'inin (n:244) lise ve dengi meslek okul öğrencisi ve %10,8'inin (n:52) ise ortaokul öğrencisi olduğu,
- Suça sürüklenen çocukların %97'sinin şehirde yaşadığı,
- Suça sürüklenen çocukların %78,3'ünün öz anne, öz baba ve kardeşleriyle birlikte yaşadığı,
- Suça sürüklenen çocukların %0,6'sının yatılı okul ve 1,3'ünün ise yetiştirme yurdunda yaşadığı belirlenmiş olup, yatılı okullar ile yetiştirme yurtlarının suça sürüklenmede etkisinin olmadığı,,
- Suça sürüklenen çocukların %54,6'sının bilişim suçunu tek başına işlediği,
- Suça sürüklenen çocukların %37,3'ünün güvenlik birimlerine birden fazla kez geldiği,
- Suçun işlenişine iştirak edenlere göre, suça sürüklenen çocukların %45,3'ünün çocukları veya yetişkinleri birlikte suçu işlemeye iştirak ettirdiği belirlenmiştir.

Yapılan birçok çalışma, kız çocuklarına nazaran erkek çocukların daha fazla oranda suça sürüklendiğini ifade etmekte olup (Altun ve ark., 2016; Aydın ve ark., 2005; Yağmur ve ark., 2004), elde edilen tespitler de paralellik göstermektedir. Cinsiyet bazında bilişim teknolojileri aygıtlarına sahip olmada anlamlı bir fark yokken, suç oranı bazında erkek çocuklarının oranlarının daha yüksek olmasının sebebinin; kız çocuklarına olan denetim ve kontrolün fazlalığı ile erkek çocuklarının suç işlemeye daha fazla meyilli davranışlar sergilemesi olduğu söylenebilir (TÜİK, 2014; Parlak ve Ekşi, 2017; Dirol ve ark., 2002; Güleç ve ark., 2001).

Elde edilen bulgulardaki önemli noktalardan biri de, suça sürüklenen çocukların %37,3'ünün güvenlik birimlerine birden fazla kez geldiği gerçeğidir. Bu durum suç olayının, süreklilik arz eden bir sorun haline geldiğinin de göstergesi durumundadır (Arifulloh ve ark., 2018; Baloian ve ark., 2017).

Suçta sürüklenen çocukların %45,3'ünün, diğer çocuk veya yetişkinleri de suça sürüklemeleri sebebiyle bilişim suçlarında, suçun sosyal çevreden öğrenilebilir ve hatta sosyal çevredeki kişilere de öğretilerildiği olduğu ortada olup, bazı çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Nicholson ve Higgins, 2017; Jensen, 2017; Bao ve ark., 2014).

Ayrıca Hot spot noktalarının tespiti için 2 yöntem kullanılmıştır. 1'inci yöntemde suça sürüklenen çocuk sayıları dikkate alınarak yapılan analizde, Türkiye nüfusunun %57,5'lik kesiminde, mağdurların %60,7'sinin yaşadığı tespit edilmiştir. Şehir nüfusları da dikkate alınarak uygulanan 2.yöntemde ise Türkiye nüfusunun %12'lik kesiminde suça sürüklenen çocukların %35,2'sinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda 2.yöntemin daha etkin olduğu tespitiyle yapılan haritalandırmada;

- Nüfusun %2,9'luk kısmında, suça sürüklenen çocukların %14,7'sinin 1.seviye suç alanlarında (Amasya, Karabük, Batman, Uşak ve Mardin) yaşadığı,
- Nüfusun %3,5'lik kısmında, suça sürüklenen çocukların %9,1'inin 2.seviye suç alanlarında (Burdur, Erzincan, Kayseri, Rize ve Tokat) yaşadığı,
- Nüfusun %5,6'lık kısmında, suça sürüklenen çocukların %11,4'ünün 3.seviye suç alanlarında (Adıyaman, Antalya, Erzurum, Gümüşhane ve Sivas) yaşadığı belirlenmiştir.

Söz konusu illere ait bilişim suçlarındaki suça sürüklenen çocuk verileri ile illerin gelişmişlik düzeyleri (0 orta düzey gelişmişliği ifade etmekte olup, sayısal veriler bu kapsamda ifade edilmiştir.) analiz edildiği takdirde (Gül ve Çevik, 2015);

- 1.seviye olarak belirlenen illerin, gelişmişlik düzeyleri incelendiğinde [(Amasya (-1,21), Karabük (-0,94), Batman (-2,09), Uşak (-1,11) ve Mardin (-1,60)], ortalamasının -1,39 olduğu,
- 2.seviye olarak belirlenen illerin, gelişmişlik düzeyleri incelendiğinde [(Burdur (-1,15), Erzincan (-1,53), Kayseri (1,21), Rize (-1,15) ve Tokat (-1,61)], ortalamasının -0,85 olduğu,
- 3.seviye olarak belirlenen illerin, gelişmişlik düzeyleri incelendiğinde [(Adıyaman (-2,17), Antalya (7,00), Erzurum (-1,17), Gümüşhane (-2,11) ve Sivas (-1,03)], ortalamasının 0,1 olduğu belirlenmiş olup, bu veriler incelendiğinde suç yoğun illerin (Antalya ve Kayseri hariç), aynı zamanda gelişmişlik düzeyleri düşük iller olduğu ve illerin gelişmişlik düzeyi ile suç yoğunluğu arasında doğru orantı olduğu belirlenmiştir. Antalya ve Kayserinin ise gelişmiş olmalarına karşın, göç alan şehirler olmasının sonuçta etkili olduğu değerlendirilmektedir (TÜİK, 2017).

Çocukların suça sürüklenerek, bilişim alanında şüpheli pozisyonuna düşmesi durumu, çocukların yetişkinlere nazaran yaptıklarının suç olgusunu yeterince bilmemeleri sebebiyle aynı zamanda mağduriyettir. Çünkü suç öğrenilen bir davranış olmakla birlikte (Akers ve Jensen, 2011), söz konusu mağduriyetin en aza indirilmesi maksadıyla;

- Önleyici kolluk faaliyetlerine özellikle suç yoğunluğu oranı yüksek illerde ağırlık verilerek, sanal devriye gibi faaliyetlerle işlenen suçlarda, önleyici yöntemlere ağırlık verilerek, proaktif bir tutum izlenmesinin fayda sağlayacağı,
- İllerin gelişmişlik düzeyi ile çocukların bilişim alanında suça sürüklenmesi arasında ters bir ilişki olduğu, suç yoğunluklarının genelde gelişmişlik seviyesi az veya fazla göç alan illerde olduğu ve bu sebeple toplumun gelişmişlik düzeyinin artırılmasının suç oranlarını azaltacağı,
- Suça sürüklenen çocuk olaylarının % 77,7 oranla en fazla yaşandığı 15-17 yaş aralığı öncesinde, ortaokul müfredatına internet güvenliği, siber zorbalık, bilişim ve siber suç farkındalığını sağlayacak eğitimler verilmesi,
- Suça sürüklenen çocukların %37,3'ünün güvenlik birimlerine birden fazla kez gelmesi, mağduriyetin tekrarlandığının en büyük işareti olup, tekrar eden olaylarda çocukların, gerektiğinde devlet kontrolünde olan yetiştirme yurtlarına yerleştirilebilmeleri için yasal düzenlemenin yapılması,
- Suça sürüklenen çocukların %45,3'ünün, diğer çocuk veya yetişkinleri de suça sürüklemeleri sebebiyle, özellikle aileler, eğiticiler ve kolluk kuvvetlerinin önleyici uygulamalarının ve tedbirlerinin suç oranlarını azaltacağı,

- Kolluk kuvvetleri tarafından ailelerin ve çocukların bilinçlendirilerek, toplumda suç farkındalığının oluşturulması ve suçu önlemek amacıyla, kolluğun sanal ortamda işlenen suçlarla ilgili teknik imkan ve kabiliyetleri hakkında kamuoyuna çeşitli vasıtalarla bilgilendirme yapılması önerilebilir.

Kaynakça

- Acar, G., Demir, A., Görmez, D. ve Keser, İ. (2015). Aile ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 2:24.
- Akers, R. L., & Jensen, G. F. (Eds.). (2011). *Social learning theory and the explanation of crime* (Vol. 1). Transaction Publishers.
- Altun, H., Şahin, N., Fındıklı, E. ve Sınır, H. (2016). Suça sürüklenen çocukların suç tipleri, sosyodemografik ve klinik özellikleri. *Adli Tıp Dergisi*, 196-204.
- Amichai-Hamburger, Y. ve Hayat, Z. (2011). The impact of the internet on the social lives of users: a representative sample from 13 countries. *Computers in Human Behavior*, 27(1):585-589.
- Ateş, E. C. ve Tokay, A. (2018). Sosyal Ağ (Medya) Kullanımı ve Suç Mağduriyeti. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 5(1): 1-33.
- Arifulloh, A., Prasetyo, T. ve Wahyuningsih, S. E. (2018). Guidance to the Children Who Repeat Criminal Actions based on Justice Value. In *The 3rd International Conference and Call for Paper* 1(1).
- Arslan, M. ve Bal, I. (2013, Mayıs). *İnternet Ortamında Karşılaşılan Olası Tehditlere Karşı Üniversite Öğrencilerinin Farkındalık Düzeyinin Ölçülmesi*. 1st International Symposium on Digital Forensics and Security (ISDFS'13), Elazığ.
- Aydın, B., Turla, A., Kocakaya, M. ve Karaarslan, B. (2005). Samsun'da 2004 yılında suç işlediği iddia edilen çocukların sosyodemografik özellikleri. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 2: 5- 13.
- Aydın, K. (1981). *Bilişim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 26.
- Baloian, N., Bassaletti, C. E., Fernández, M., Figueroa, O., Fuentes, P., Manasevich, R. ve Vergara, M. (2017, Nisan). Crime prediction using patterns and context. In *Computer Supported Cooperative Work in Design (CSCWD), 2017 IEEE 21st International Conference on* (pp. 2-9). IEEE.
- Bao, W. N., Haas, A., Chen, X. ve Pi, Y. (2014). Repeated strains, social control, social learning, and delinquency: Testing an integrated model of general strain theory in China. *Youth & Society*, 46(3), 402-424.
- Bilici, İ. E. (2017). İnfomal öğrenme, çocuk ve suç olgusu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37):21-31.
- Braga, A. A. (2005). Hot spots policing and crime prevention: a systematic review of randomized controlled trials. *Journal of Experimental Criminology*, 1(3): 317-342.
- Brown, M. E. ve Treviño, L. K. (2014). Do role models matter? An investigation of role modeling as an antecedent of perceived ethical leadership. *Journal of Business Ethics*, 122(4), 587-598.
- Clancy, T.K. (2007). *Combating Cyber Crime: Essential Tools and Effective Organizational Structures*. National Center for Justice and the Rule of Law University of Mississippi School of Law, 2: 1-55.

- Çocuk Koruma Kanunu, T. C. Resmi Gazete, 15 Temmuz 2005, sayı: 5395.
- Cömert, I. T. ve Kayıran, S. M. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 10(4): 166-170.
- Dirol, F., Cantürk, G., ve Küçüker, H. (2002). 1997- 1999 yıllarında elazığ ili adli tıp şube müdürlüğünde farik ve mümeyyizlik muayenesi yapılan olguların değerlendirilmesi. *Klinik Adli Tıp*, 2: 43-46.
- Eck, J., Chainey, S., Cameron, J. ve Wilson, R. (2005). *Mapping Crime: Understanding Hotspots*. National Institute of Justice, 1-70.
- Ejikeme, A. N. ve Okpala, H. N. (2017). Promoting Children's learning through technology literacy: challenges to school librarians in the 21st century. *Education and Information Technologies*, 22(3), 1163-1177.
- Farrell, G. ve Pease, K. (2017). *Preventing repeat and near repeat crime concentrations*. *Handbook of Crime Prevention and Community Safety*, (2.Baskı). İngiltere: Routledge.
- Figen, E. (2009). Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17).
- Gercke, M. (2011). *Understanding cybercrime: a guide for developing countries*. International Telecommunication Union (Draft), 11-15, 356.
- Gordon, S. ve Ford, R. (2006). On the definition and classification of cybercrime. *Journal in Computer Virology*, 2(1), 13-20.
- Gül, E. ve Çevik, B. (2015). 2013 Verileriyle Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması. https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_07_2015.pdf (Erişim Tarihi 14/07/2018).
- Güleç G., Yenilmez Ç., Balcı Y.G. ve Seber G. (2001). Çocuk suçluluğunda sosyodemografik özellikler. *Klinik Adli Tıp*, 1: 69- 80.
- Güllü, İ. (2014). Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3):104-107.
- Henderson, M., Selwyn, N. ve Aston, R. (2017). What works and why? Student perceptions of 'useful' digital technology in university teaching and learning. *Studies in Higher Education*, 42(8), 1567-1579.
- Işıқтаç, Y. (1999). Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu ve bir hukuk devleti olan türkiye'de devletin cezalandırma yetkisini kullanım biçimi. *Mevzuat Dergisi*, 2(13): <http://www.mevzuatdergisi.com/1999/01a/01.htm> (Erişim Tarihi 14/12/2017).
- Jensen, G. (2017). Taking social learning global: micro-macro transitions in criminological theory. In *Social learning theory and the explanation of crime* (pp. 15-44). Routledge.
- Kahya, Y. (2015). Suç teorileri ışığında türkiye'de kaçakçılık olgusu: toplumsal nedenleri, boyutları ve algısı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(3):159-178.
- Koç, S. ve Kaynak, S. (2010). *Bilişim Suçları Bağlamında Yeni Medya Olarak İnternet ve Kişisel Güvenlik*. Akademik Bilişim Konferansı, 1-43.

- Koçak, H. ve Dandin, A. N. (2017). Toplumsal ve yönetsel alanda bilişim teknolojilerinin kriminal etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1):137-152.
- Kurtuluş, A., Salman, N., Günbet, G., Boz, B., Cenger, C. D. ve Acar, K. (2009). Denizli ilinde 12-15 yaş arasındaki suça sürüklenen çocukların sosyodemografik özellikleri. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 2(1):8-14.
- Nicholson, J. ve Higgins, G. E. (2017). Social structure social learning theory: preventing crime and violence. In *Preventing Crime and Violence* (pp. 11-20). Springer, Cham.
- Parlak, S. ve Ekşi, H. (2017). Suça sürüklenmiş kız çocuklarının ahlaki kimlikleri ve suça yönelik algılarının feminist etik bağlamında incelenmesi. *Fe Dergi Feminist Eleştiri*, 9(1):55-70.
- Patel, K., Thakkar, P., Patel, L. ve Parekh, C. (2014). GIS based decision support system for crime mapping, analysis and identify hotspot in Ahmadabad City. *International Journal of Modern Engineering Research (IJMER)*, 4(1):32-35.
- Polat, O. (2004). *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*. (1. Baskı). 189-207, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ratcliffe, J. H. (2004). The hotspot matrix: A framework for the spatio-temporal targeting of crime reduction. *Police practice and research*, 5(1): 5-23.
- Rousseau, J. J. (2010). *Toplum Sözleşmesi* (Ç: V. Günyol). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sherman, L. W. (1995). Hot spots of crime and criminal careers of places. *Crime and Place*, 4:35-52.
- Smyth, C. (2017). Maximising advantage in the preschool years: Parents' resources and strategies. *Australasian Journal of Early Childhood*, 42(3), 65.
- Şamlı, R. (2010). Türk ve Dünya hukukunda bilişim suçları. *Akademik Bilişim*, 91-103.
- Tilley, N. ve Sidebottom, A. (Eds.). (2017). *Handbook of crime prevention and community safety*. Second Edition, Taylor & Francis.
- Tüik (2014). *İstatistiklerle Çocuk*. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara. http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=269 (Erişim Tarihi: 27.02.2018).
- Tüik (2016). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr> (Erişim Tarihi: 20.02.2018).
- Tüik (2017). *Göç istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067 (Erişim Tarihi: 10.07.2018).
- Ünver, M. ve Canbay, C. (2010). Ulusal ve uluslararası boyutlarıyla siber güvenlik. *Elektrik Mühendisliği Dergisi*, 438: 94-103.
- Weisburd, D., Morris, N. A., ve Groff, E. R. (2009). Hot spots of juvenile crime: A longitudinal study of arrest incidents at street segments in Seattle, Washington. *Journal of Quantitative Criminology*, 25(4):443.
- Wortley, R. ve Smallbone, S. (2006). Applying situational principles to sexual offenses against children. *Crime prevention studies*, 19: 7-35.

Ateş, E.C. ve Saluk, A. (2018). Bilişim Suçları Kapsamında Suça Sürüklenen Çocukların İncelenmesi. *Humanitas*, 6(12), 154-176

Yağmur F., Renklidağ T. ve Cantürk G. (2004). Ankara Üniversitesinde 1992- 2002 yılları arasında yapılan farik ve mümeyyizlik muayenelerinin değerlendirilmesi. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 1: 15-20.

Yalçın, N. ve Gürbüz, F. (2015, Şubat). *Sosyal ağlarda işlenen suçlar, Facebook sosyal ağı örneği*. Akademik Bilişim Konferansı, Eskişehir.

KISA METİNLERDE YAZAR TANIMA: TWITTER İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Utku TANRIVERE¹

Özet

Verili bir metnin yazarını tespit etmek ve birkaç metnin arasından yazarı aynı olanları bulmak, adli dilbilimin önemli uygulama alanlarından biridir. Günümüze dek yapılan çalışmaların çoğu, gazetelerin köşe yazıları gibi uzun ve nispeten fazla miktarda dilsel veri içeren bütüncü ile gerçekleştirildiğinden, kısa metinlerde yazar tanımaya ilişkin herhangi bir yöntem sunmamaktadır. Zira adli dilbilim kapsamında yapılan çalışmalarda, incelemelere konu edilen metinler oldukça kısadır. Bununla birlikte, mikro-blog siteleri de dâhil olmak üzere, sosyal medya üzerinde yapılan paylaşımlar da çoğu kez ceza veya hukuk davalarının konusu olabilmektedir. Dolayısıyla kısa metinler üzerinde yazar tanımaya ilişkin birtakım yöntem ve yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, özellikle karakter kısıtı gözetilerek seçilen Twitter adlı mikro-blog sitesinden toplanan çeşitli metinlerin; dilbilgisi, noktalama, sözcük ve bağlam özellikleri kullanılarak yazarlarının tespitine ilişkin bir yöntem önermeyi amaçlamaktadır. Ayırt edici olduğu veya olabileceği görülen özellikler paylaşılma ve çoğunlukla bütüncüye göre biçimlendirilmesi gereken yöntemler, genel başlıklarıyla birlikte sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: adli dilbilim, yazar tanıma, yazar tespiti, kısa metinler, sosyal medya

AUTHOR IDENTIFICATION IN SHORT TEXTS: A METHODOLOGICAL PROPOSAL FOR TWITTER

Abstract

Determining a given text's author and finding the texts whose authors are the same, through several texts is one of the most important application fields of forensic linguistics. Most of the studies, which are done up to the present, were conducted along with a long corpus, which also consists of relatively more linguistic data such as newspaper articles. Thus, they don't suggest a method in terms of author identification

¹ Hacettepe Üniversitesi Adli Bilimler Anabilim Dalı doktora adayı, filolog. utkutanrivere@hacettepe.edu.tr

of short texts. Yet, in forensic linguistic studies, the entreated texts are quite short. However, social media entries including the micro-blogs can be subject to criminal or law cases several times. Accordingly, there's a need for some methods and aspects related to author identification. This study aims to suggest a method to determine authors by using grammar, punctuation, lexis and context features of texts, which were collected from the micro-blog named Twitter, with a special regard to its character constraint. The features, which are seen to be or may be distinctive, are shared and the methods, which mostly need to be formatted related to the corpus, are presented along with their general titles.

Keywords: forensic linguistics, author identification, authorship attribution, short texts, social media

Giriş

Yazar tanıma, belirli bir metnin yazarının kim olduğunu, bazen de kim olmadığını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen dilbilim temelli bir çalışmadır. Bu incelemeler, adli dilbilim sahası için yadsınamaz bir öneme sahiptir. Jan Svartvik (1968), ilk kez “adli dilbilim” adlandırmasını kullanarak bu alanın bilimsel yazına girmesini sağladığı “*The Evans Statemens: A Case For Forensic Linguistics*” isimli eseri ile adli dilbilime ilişkin kuramsal bir çerçeve oluşturmamış olsa da yazar tanıma çalışmalarına temel teşkil edebilecek bir örnek ortaya koymuştur. Svartvik’in (1968) eseri, esasen istatistiksel bir çalışma olarak nitelenmekte, sonrasında Malcolm Coulthard tarafından 1994 yılında gerçekleştirilen ve Derek William Bentley’in suçsuzluğunun ortaya çıkmasında önemli bir rol oynayan çalışma ise betimleyici bir dilbilimsel analiz olarak görülmektedir (Olsson, 2008, s. 20). Coulthard’a (2005) göre “bir metnin ne söylediği ve yazarının kim olduğu” (s. 10), adli dilbilim uzmanlarına en sık sorulan sorulardır. Bu uğraşların çok daha öncesinde Antik Yunan’da dahi dramaturglar, yazılan oyunların, kendi oyunlarından aşırımlar içerdiğini öne sürmüşlerse de bu iddiaların hiçbiri “adli” bir süreç içerisinde ele alınmamıştır (Olsson, 2008, s. 4).

Her insanın, dili kendine özgü bir şekilde kullanıyor oluşu ve bu farkların kolaylıkla ortaya konulabileceği inancı, süreç içerisinde “dilsel parmak izi” (İng. linguistic fingerprint) kavramının ortaya çıkmasına neden olsa da bu kavramı destekleyecek nitelikteki veriler henüz oldukça yetersizdir ve sistematik olarak sunulmamıştır (Olsson, 2008, s. 25-26; Coulthard, 2005, s. 14). Adli dilbilim ve yazar tanıma çalışmaları kapsamında yapılması gereken, her bir kişinin eşsiz olduğu varsayılan üslubunu ispatlamaya çalışmaktansa, incelemeye konu edilen metinler bağlamında yazarların aralarındaki üslup farkını ortaya koymaktır. Zira

McMenamin'in (2002) de belirttiği gibi "iki ayrı birey, dili tamamen aynı biçimde kullanmaz ve algılamaz" (s. 62), böylece bireylerin kendi üslup ve dilsel alışkanlıklarıyla oluşan bireysel dil (İng. idiolect) gelişir. Bunun sonucunda ise başka yazarlar tarafından kaleme alınmış iki ayrı metinde görülebilecek farklılıkların kaynağı olan "yazarlararası değişke" (İng. inter-author variation) oluşur (Olsson, 2008, s. 33), ki bu fark veya benzerlikler, fiziksel bir parmak izinin güvenilirliğiyle karşılaştırılmaz (Brückner, 2011, s. 15). "Tek yazar değişkesi" (İng. intra-author variation) kavramı ise bir yazar tarafından kaleme alınmış çeşitli metinlerin arasındaki farklılıkları niteler ve buna farklı nedenler yol açabilir (Olsson, 2008, s. 33).

Bir metnin oluşturulması sürecinde dört farklı yazarlık türünün bulunabileceğini tespit eden Grant (2008, s. 217-218), "uygulayıcı yazarlık" (İng. executive authorship) kavramının, tamamen özgün metnin oluşturulması süreciyle ilgili olduğunu belirtir.² Buna göre yazar tanıma çalışmalarında esas teşkil eden soru, uygulayıcı yazar ile ilgilidir ve bir metnin birden çok uygulayıcı yazarı olabileceği gibi, uygulayıcı yazar tarafından bir başkasına yazdırılmış bir metin de incelemenin konusu olabilir (Grant, 2008, s. 218).

Türkçe Metinler Odağında Yazar Tanıma Çalışmaları

Bilinmeyen bir kimse tarafından yazılan metinlerin yazarlarının tespit edilmesini amaçlayan yazar tanıma çalışmaları, temel olarak dilbilimci ve bilgisayar bilimcilerin ilgi konusu olagelmıştır. Türkçe bilimsel yazına (veya Türkçe metinlerde yazar tespitine ilişkin bilimsel yazına) bakıldığında ise bilgisayar bilimcilerin, konuya dilbilimcilerden daha çok ilgi duyduğu söylenilebilir. Bu noktada ortaya konulan çalışmaların ise çoğunlukla ikili (İng. bigram) ya da üçlü (İng. trigram) karakter gruplarının kullanım sıklıklarına dayalı bir yöntem olarak gelişen n-gram (Amasyalı & Diri, 2006, s. 224; Doğan & Diri, 2010, s. 11) ve cümle sayısı, sözcük sayısı, sözcük kategorileri ve bunun gibi başka özellik vektörlerinin (Taş & Görür, 2007, s. 154) birlikte veya ayrı ayrı kullanıldığı bilgisayar destekli analizlerden oluştuğu görülmektedir.

Sözü edilen bilgisayar destekli yazar tanıma çalışmalarının ortak noktası, derlem olarak gazetelerin köşe yazılarını incelemeleri ve netice olarak da köşe yazarlarıyla eşleştirmeleridir (Amasyalı & Diri, 2006, s. 222; Doğan & Diri, 2010, s. 12; Taş & Görür, 2007, s. 153). Bu çalışmaların, adli dilbilim bağlamında gerçekleştirilen yazar tanıma

---

² Diğer yazarlık türleri ise metinler-arası özelliklerinin; atıf, alıntı ve intihal dâhil olmak üzere, kronolojik olarak önce yazılan esere dayandırıldığı "ön-yazarlık" (İng. Precursory authorship), bir metni okuyarak veya bu metnin altına imza atarak metinde yer alan içeriği kabul ve beyan etmeye ilişkin "bildirimsel yazarlık" (İng. Declarative authorship) ve oluşturulmuş bir metnin dilbilgisi, yazım ve anlatımına ilişkin düzeltmelerini niteleyen "düzeltmenlik" (İng. Revisionary authorship) olarak belirtilir (Grant, 2008: 217, 218).

incelemeleri çerçevesinde kullanışlılıklarına dair veri bulunmamaktadır. Zira gazetelerdeki köşe yazılarının editör kontrolünden geçmeleri nedeniyle yazım ve noktalama hataları başta olmak üzere birtakım özelliklerin, yazarı ayırt etmekte kullanılamayacağını vurgulamak gerekir. Bununla birlikte çalışmalara konu edilen örneklem, çok sayıda ve nispeten uzun metinler içermektedir. MacLeod ve Grant, gerçekleştirdikleri bir çalışmada aynı konuya değinirler:

Yazar tanıma konusundaki geleneksel yaklaşımlar, çalışmanın genellikle başarıyla uygulanabileceği miktardaki veri ile gerçekleştirilmektedir ve bu nedenle kısa mesajlar (SMS), Twitter gibi mikro-bloglar ya da anlık yazışmalar gibi kısa metinlerin analizi için uygun değildir (2012, s. 210).³

Adli dilbilim bağlamında ise yazar tespiti gerektiren vakalar da dâhil olmak üzere eldeki örneklem (deney grubu) ve karşılaştırma verisi (kontrol grubu) genellikle oldukça kısıtlıdır: Metin kısadır, çok sayıda sözcük yoktur ve bu nedenle yazara ilişkin çok az miktarda bilgi sunarlar (Coulthard & Johnson, 2007, s. 162, 172). Örneğin, buna paralel olarak, Türkçe intihar mektupları üzerinde yapılan bir çalışma da; gerçek intihar mektuplarının, intihar etmeyecek kimseler tarafından “intihar mektubu” olarak yazılmış sahte mektuplar karşısında kayda değer miktarda daha az cümle ve sözcük içerdiğini ortaya koymuştur (Tanrıvere, 2016, s. 44). Ne var ki, yazar tanıma çalışmalarının karşılaştırma sürecinde yer alan “muhtemel yazarlar”, diğer bilgi ve ipuçlarının da doğrultusunda sayıca kısıtlanmış durumdadır ve adli dilbilim uzmanı, karşılaştırmasını, bu kısıtlı sayıdaki yazarlar arasında gerçekleştirir (Coulthard, 2005, s. 14).

Örneklem, Yöntem ve Uygulama

Yazar tanıma çalışmalarında her zaman; çok sayıda metinden hangilerinin yazarlarının aynı (veya farklı) olabileceği, iki metnin yazarlarının aynı olup olmadığı gibi tek ve belirli bir soru bulunmamakla beraber, bu soruların cevaplanması için de her zaman uygulanabilecek tek ve genel-geçer bir yöntem bulunmamaktadır (Grant, 2008, s. 216, 227). Bu konuda yaptığımız çalışmalar, araştırma sorusu aynı kalsa dahi, yazarın yönlendirici niteliği nedeniyle değişen bütüncüye göre farklı yöntem ve yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu konudaki çalışmalar kapsamında görgül bir yaklaşım esas alındığından, ilerleyen bölümlerde, ele alınan ileti örnekleri bağlamında deneysel olarak geliştirilen betimleyici inceleme ve karşılaştırma yöntemleri sunulmaktadır.

³ Yazar tarafından tercüme edilmiştir.

Veri Toplama ve Verilerin Niteliği

Bir mikro-blog sitesi olan Twitter (www.twitter.com) üzerinde; “herkese açık” (İng. public) biçimde paylaşımında bulunan rastgele 10 hesap tespit edilmiş, her bir hesaptan 5’er adet mesaj (İng. tweet) yine gelişigüzel biçimde seçilerek incelemeye konu edilmiştir. Yazarlar D1’den D10’a kadar numaralandırılmış, mesajlar ise yazar numarasından sonra “-n” ile etiketlenmiştir. Buna göre “D3-4”, üçüncü yazarın dördüncü mesajıdır.

Anılan internet sitesinde veri toplanırken, aynı yazar tarafından farklı zamanlarda oluşturulmuş mesajların seçilmesine özen gösterilmiştir. Mesajların büyük bir bölümünde, aynı yazar tarafından yazılan diğer bir mesaj ile en az bir haftalık bir süreç bulunmaktadır. Bu zaman aralığı bütün veri içerisinde en fazla üç güne kadar yaklaşmıştır. Mesaj tarihlerine ilişkin tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1

Yazarlara Göre Mesajların Üretilme Tarihleri

Yazar / Mesaj	1	2	3	4	5
D1	12/07/2016	04/07/2016	26/06/2016	18/06/2016	30/05/2016
D2	13/07/2016	13/07/2012	22/12/2014	16/07/2015	27/11/2012
D3	12/07/2016	04/07/2016	26/06/2016	19/06/2016	12/06/2016
D4	12/07/2016	09/07/2016	02/07/2016	24/06/2016	15/06/2016
D5	13/07/2016	05/07/2016	28/06/2016	21/06/2016	05/06/2016
D6	12/07/2016	27/05/2016	13/05/2016	05/05/2016	20/03/2016
D7	12/05/2016	14/04/2016	09/03/2016	01/03/2016	19/12/2015
D8	13/07/2016	06/07/2016	30/06/2016	23/06/2016	15/06/2016
D9	13/07/2016	05/07/2016	28/06/2016	21/06/2016	18/09/2015
D10	13/07/2016	06/07/2016	30/06/2016	23/06/2016	17/06/2016

Buna göre her bir yazarın ilk mesaj tarihi başlangıç kabul edildiğinde; 25 mesajda gün, 11 mesajda ay ve 4 mesajda yıl farkı bulunmaktadır. Mesajların üretilme tarihine ilişkin bu seçimin, yazarların yerleşik üslubunu ortaya koymakta fayda sağlayacağı varsayılmaktadır. D2 numaralı yazar, mesajlarını, tabloda belirtilen sıralamayla yeniden paylaşmıştır. (İng. Retweet)

Mevcut veriye ilişkin bir diğer varsayım ise mesajların, yayımlandıkları tarihte üretilmiş olduklarıdır. Ayrıca; mesajları incelemeye alınan her bir hesabın sadece bir yazarının bulunduğu ve hiçbir yazarın, analize konu edilen birden fazla hesabın yazarı

olmadığı da önsel olarak doğru ve geçerli kabul edilmektedir. Yazarların, Türkçenin “anadil konuşucusu” olduğu varsayılmaktadır.

Örnekleme için Twitter adlı mikro-blog sitesinin seçilme nedeni, daha önce de belirtildiği gibi, yazar tanıma analizleri de dâhil olmak üzere adli dilbilim incelemeleri kapsamındaki metinlerin kısa olmaları ve oldukça kısıtlı bir veri sunabilmeleridir. Anılan platformda, her bir mesaj, en fazla 140 karakter ile sınırlandırılmaktadır. Bazı kullanıcılar, bu sınırlama nedeniyle, art arda birden fazla mesaj yayınlamaktadır. Toplanan veride ise her bir mesaj yalnızca kendisi ile sınırlı olup mesajın öncesi veya sonrasında ilgili bir başka ileti bulunmamaktadır. Dolayısıyla, toplanılan örneklemin, metin uzunluğu yönünden, adli dilbilim çalışmalarında ele alınan metinlerin özelliklerini büyük ölçüde karşılayacağı öngörülmektedir.

Ayrıca yazarların yaş, cinsiyet vb. demografik bilgilerine ilişkin doğrulanmış hiçbir veri bulunmamaktadır. Kimi yazarların kullanıcı hesaplarında kullandıkları tanımlayıcı görseller (avatar, profil fotoğrafı) veya kullanıcı adları, yaş ve cinsiyete ilişkin bir fikir sunsa da kesin olarak bir bilgiye sahip olunmamakta, yapılan bu çalışma kapsamında ise belirtilen demografik değişkenlerin herhangi bir önem arz etmediği değerlendirilmektedir. Zira incelemenin temel amacı, pek çok farklı değişkenin bir araya gelerek oluşturduğu dinamikler çerçevesinde gelişen dilsel üslubun, farklı yazarlar arasında ayırt edilmesi ve buna ilişkin birtakım yöntem önermelerinin ortaya konulmasıdır.

Dilbilgisi ve Noktalama Bakımından Yöntem Geliştirme

Bireyin eğitim düzeyi, sosyal ve ekonomik durumu, metnin oluşturulduğu dolayım gibi çeşitli değişkenlerle bağlantılı olan dilbilgisi ile yazım ve noktalamaya ilişkin eğilim, tercih ve hatalar, yazarlar ve ürettikleri metinler arasında ayırt edici olabilmektedir.

Elde edilmiş olan 50 mikro-blog iletisinden rastgele seçilen 12 tanesi, yine örneklemin içerisinden gelişigüzel olarak saptanan ve incelemenin başlangıç noktası olması nedeniyle “M0” olarak anılan bir ileti karşısında incelemeye alınmıştır. Karşılaştırmada yer alan 12 mesaj da rastgele bir sıralamayla M1’den M12’ye kadar adlandırılmıştır. Bu esnada mevcut olan tek bilgi, M0 ile M1-M12 arasındaki mesajlarda bir yazarın tekrar ettiğiidir.

M0 ile karşılaştırma grubu mesajları incelendiğinde; büyük harf ve nokta kullanımları, aynı yazarın diğer mesajının tespit edilmesinde önsel olarak yeterli olmuştur.

Tablo 2

Mesajların İki Ölçütle Karşılaştırılması Örneği

Yazar	Mesaj	Cümle başlangıcı	Cümle sonu
D1	M0	Küçük harf	İki nokta
D9	M1	Küçük harf	—*
D2	M2	Büyük harf	Bir nokta
D8	M3	Büyük harf	Bir nokta
D4	M4	Büyük harf	Bir nokta
D3	M5	Büyük harf	Bir nokta
D9	M6	Küçük harf	—*
D10	M7	Büyük harf	Bir nokta
D6	M8	Küçük harf	—*
D2	M9	Büyük harf	İki nokta
D1	M10	Küçük harf	İki nokta
D5	M11	Büyük harf	Bir nokta
D7	M12	Küçük harf	Bir nokta

* İşaretsiz mesajların cümle sonlarında noktalama işareti kullanılmamaktadır.

Yukarıdaki tabloda verilen bilgilere göre M0 mesajında cümleler küçük harfle başlamakta, cümle sonunda ise iki nokta kullanılmaktadır. Cümleye küçük harfle başlanan diğer mesajlar M1, M6, M8, M10 ve M12'dir. Cümlenin sonunda noktalama işareti olarak ise iki nokta kullanılan sadece M9 ve M10 mesajları bulunmaktadır. İncelemede kullanılan bu iki temel karşılaştırma ölçütü ile elde edilen iki benzerlik grubunun kesişiminde yer alan ileti M10'dur. Yapılan kontrolde de M0 ve M10 iletilerinin, D1 yazarı tarafından yayımlandığı görülmüştür.

Karşılaştırmaya konu edilen 13 mesajda yapılan analiz, büyük harf kullanımı ve noktalama ölçütlerinin gerektiğinde (veri mevcut ise) detaylandırılmasının faydalı olacağını göstermiştir. Buna göre büyük harf kullanımını; "cümle başlangıcı, tırnak içindeki cümle başlangıcı, cümle başındaki özel adlar, cümle başında olmayan özel adlar" gibi alt kategoriler ile incelemek de yararlı olabilecektir. Aynı şekilde noktalama işaretleri; "cümle içindeki noktalama işaretleri, cümle sonundaki noktalama işaretleri, tırnak içindeki cümle sonunda kullanılan noktalama işaretleri, mesaj sonundaki noktalama işaretleri" benzeri gruplara ayrılabilir. Çalışmanın gerçekleştirildiği mesajlar genel olarak, örneklendirilen bu başlıklar

kullanıldığında, ayırt ediciliğin arttığına işaret etmektedir. Bunlarla birlikte MacLeod ve Grant'in de belirttiği gibi (2012, s. 218), noktalama işaretlerinin tekli (örneğin “!”), çoklu (“!!!!” gibi) veya karışık (“?!?!?!”) kullanımı, parantezlerin (parantez, köşeli parantez, küme parantezi, “büyüktür” ve “küçüktür” simgeleri) ya da tırnak işaretlerinin (“” veya ‘’) oluşturulma şekline ilişkin bir ayırım oluşturmanın da yazar tanıma çalışmaları için kullanışlı olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca, cümlenin belirli yerlerinde veya belirli sözcüklerin yazımında yapılan yanlışlar, yazarın tespitinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Yukarıda değinilen ölçütlerin yanı sıra, yer verilmiş ise duygu belirtmeye yarayan noktalama işaretleri (:P, :, ;), :’(((, :* gibi) ve ön tanımlı yüz ifadeleri (İng. Emoji, emoticon) ile konu etiketi (İng. hashtag) kullanımının da ayırt edici olmakla birlikte, ayrı bir başlık altında değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Zira bu çalışmada dilbilgisi ve noktalama bağlamında gerçekleştirilen incelemenin odağını biçim, sözcük ve bağlam yönünden yapılan incelemenin odağını ise içerik oluşturmaktadır. Noktalama işaretleri kullanılarak oluşturulan veya ön tanımlı yüz ifadeleri ile konu etiketleri ise hem biçim hem de içerik düzleminde ele alınabilecek niteliktedir. Örneğin, bir yüz ifadesinin noktalama işaretleriyle mi yoksa ön tanımlı biçimiyle mi oluşturulduğu kadar, ifadenin anlamı da önem taşımaktadır. Aynı şekilde bir konu etiketinin kullanılıp kullanılmadığı kadar, bu etiketteki sözcüklerin hem dilbilgisi hem de sözcük ve bağlam yönünden incelenmesi söz konusu olacaktır. Dolayısıyla ayırt edici olduğu görülen bu özelliklerin her iki bağlamda da ele alınması gerekeceğinden, farklı bir başlık altında incelenmelerinin yöntem bakımından yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte aynı yazar, dilbilgisi ve noktalama bağlamında, metni oluşturduğu aygıt ile birlikte değişen bir dilsel alışkanlık da gösterebilir. Örnek vermek gerekirse, yazarın kullandığı aygıtlardan birisi, kullanılan noktalama işaretinden sonraki harfin büyük veya küçük olacağını otomatik olarak tayin ediyor veya yazarın yazım yanlışlarını otomatik olarak düzeltiyor olabilir. Bu durumda, yazarın sözcük kullanımı ve üslubu ayırt edicilik bakımından daha büyük bir önem taşıyacaktır.

Yazarların genel dilsel alışkanlıklarını karşılaştırmak adına, her yazarın 5'er mesajından elde edilen veriler, yukarıda belirtilen 2 ana ve toplam 8 alt kategori kapsamında değerlendirildiğinde; diğer yazarlar karşısında en fazla benzerlik unsuru tespit edilen D1 kodlu yazarın benzerlik/farklılık tablosu Şekil 1'de gösterilmiştir.

Anılan şeklin sunumundan önce belirtmek gerekir ki, iki metnin yazarının aynı olup olmadığı incelenirken; ölçünlü dil benzerlikleri, diğer bir deyişle dil kurallarına uygun olan benzerlikler, karşılaştırmaya esas alınmamalıdır. Değerlendirmeyi temel olarak etkileyen asıl

unsur, kural dışı dil kullanımı ve dolayısıyla yapılan hatalar, görülen farklılıklardır. Yazar tanıma çalışmalarının temel amacı yerleşik üslubu tespit etmek, ölçmek ve karşılaştırmak olduğundan, ölçünlü dil kuralı kapsamındaki benzerlikler, inceleme açısından yanıltıcı olabilecek niteliktedir. Zira ölçünlü dil kuralları, bütün eğitim-öğretim kurumlarında “doğru” ve “kullanılması gereken” olarak sunulmaktadır.

Örnek vermek gerekirse; iki ayrı metnin birer nokta ile sonlandırılmış olması, yazarların aynı olduğuna dair bir izlenim uyandırmamaktadır. Buna karşın her iki metnin de iki nokta ile sonlandırılması, yazarlar açısından bir benzerlik unsuru olarak işaretlenebilir. Aynı şekilde, iki metinde cümlelere büyük harfle başlanmış olması, yazar açısından gösterilebilecek bir benzerlik unsuru olmamakla birlikte; iki metinde de cümlelerin küçük harfle başlaması, diğer metinler karşısında ayırt edici bir göstergedir.

D1 yazarının karşılaştırmaya konu edildiği Şekil 1’de; diğer yazarların dil kullanımına benzerlik teşkil eden ölçütler yeşil, kararsızlığa yol açan veya iki yazarın da ölçünlü dil kuralına uyması gibi ayırt edici olmayan ölçütler mavi, farklılık gösteren ölçütler ise kırmızı renkle işaretlenmiştir. Noktalama ölçütü “değişken” olarak belirtilen D6 ve D10 yazarları hiçbir zaman iki nokta kullanmadıkları için “farklı unsur” olarak işaretlenmiştir.

YAZAR	BÜYÜK HARF KULLANIMI				NOKTALAMA			
	CÜMLE BAŞI	TIRNAK İÇİNDEKİ CÜMLELER	ÖZEL ADLAR		CÜMLE İÇİ	CÜMLE SONU	TIRNAK İÇİNDEKİ CÜMLE SONU	MESAJ SONU
			CÜMLE BAŞI	CÜMLE ORTASI				
D1	Küçük	Küçük	Küçük	Büyük	Virgül, tırnak	İki nokta	Kullanmıyor	İki nokta
D2	Büyük	—	—	Büyük	Virgül, tırnak	İki nokta	—	İki nokta
D3	Büyük	Büyük	Büyük	—	Virgül, tırnak	Bir nokta	Nokta yok, bir ?	Kullanmıyor
D4	Büyük	Küçük	Büyük	Büyük	Virgül, tırnak	Bir nokta	Nokta yok, bir ?	Bir nokta
D5	Büyük	Küçük	Büyük	Büyük	Virgül, tırnak	Bir nokta	Kullanmıyor	Bir nokta
D6	Küçük	—	Küçük	Küçük	Virgül	Değişken	—	Değişken
D7	Küçük	—	Küçük	Küçük	Virgül	Bir nokta	—	Bir nokta
D8	Büyük	Küçük	Büyük	Büyük	Virgül, tırnak	Bir nokta	Nokta yok, ? Yok	Bir nokta
D9	Küçük	—	Küçük	Küçük	Kullanmıyor	Kullanmıyor	—	Kullanmıyor
D10	Büyük	—	—	Büyük	Kullanmıyor	Bir nokta	—	Değişken

Şekil 1. D1 yazarının diğer yazarlar karşısında benzerlik/farklılık tablosu

Yazar, D2 ile aynı şekilde, cümle ve mesajlarını ikişer nokta ile sonlandırır da D2’nin aksine cümleye küçük harfle başlamaktadır. D4 yazarı ile tek benzerlik ise tırnak içindeki cümlelerin küçük harfle başlamasıdır, başka benzerlik bulunmamaktadır. D5 ile aynı şekilde tırnak içindeki cümleler küçük harfle başlamakta ve tırnak içindeki cümlelerin sonunda noktalama işareti kullanılmamaktadır. Buna karşın D5; cümleleri ve cümle başındaki özel adları büyük harfle başlatmakta, cümle ve mesajlarını birer nokta ile sonlandırmaktadır. D8, tırnak içindeki cümleleri küçük harfle başlatmakta ve tırnak içindeki cümle sonunda

noktalama işareti kullanmamaktadır. Ayırt edici olarak ise cümleyi ve cümle başındaki özel adları büyük harfle başlatmakta, cümle ve mesajlarını birer nokta ile sonlandırmaktadır. D6, D7 ve D9 yazarları da cümleleri ve cümle başındaki özel adları küçük harfle başlatmaktadır ancak cümle ortasındaki özel adları da küçük harfle yazmakta ve noktalama eğilimleriyle D1'den ayrılmaktadır.

Bu karşılaştırma, nicel olarak ifade edilmeye çalışıldığında benzerlik unsurlarına (+1), etkisiz unsurlara (0) ve farklılık unsurlarına (-1) değeri verilerek her bir karşılaştırma için toplama işlemi yapılmıştır. Değerlendirme cetveli olarak ise (+8), (+7), (+6), (+5) sonuçları için “kuvvetle muhtemel aynı”; (+4), (+3), (+2) sonuçları için “muhtemelen aynı”; (+1), (0), (-1) sonuçları için “kararsız”; (-2), (-3), (-4) sonuçları için “muhtemelen farklı” ve (-5), (-6), (-7), (-8) sonuçları için “kuvvetle muhtemel farklı” tanımlamaları tayin edilmiştir. Ancak bu hesap ve tanımlama cetvelinin uygulanmasıyla, nitel yöntemle ayırt edilen yazarlar için “hatalı pozitif” sonuçlar alındığı görülmüş, bu nedenle elde edilen sonuçlar için herhangi bir şekilde nicel ifade kullanılmamıştır.

Dilbilgisi ve noktalama incelemeleri kapsamında kullanılarak yazar tanıma için verimli olduğu görülen veya mevcut örneklem için uygun olmaması nedeniyle kullanılmaması da ayırt edici olduğu değerlendirilen ölçütler, aşağıdaki tabloda özet olarak sunulmaktadır.

Tablo 3

Biçim Yönünden Ayırt Edici Olduğu Değerlendirilen Ölçütler

İnceleme konusu	Ölçütler
Konum	Cümle içi
	Cümle sonu
	Tırnak içinde cümle sonu
	Mesaj sonu
Sayı	Tekli
	Çoklu
	Karışık
Noktalama	Normal parantez
	Köşeli parantez
	Küme parantezi
	Büyüktür/küçüktür sembolleri
Tırnak işaretleri	Tek
	Çift
Yazım yanlışları	Konum
	Sözcük

Örneklemede yer alan cümle türlerine (basit, sıralı, birleşik), cümlenin eylem çatılarına (etken, edilgen) ve eylemin zamanına (geçmiş, şimdiki, gelecek, geniş) yönelik gerçekleştirilen karşılaştırma, yazarın eğilimine ilişkin ayırt edici bir sonuç vermemiş olup bu durumun metin uzunluğuna ilişkin kısıtlamadan kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Sözcük ve Bağlam Bakımından Yöntem Geliştirme

Hem dilbilgisi ve noktalama ile ulaşılan ayrımların her zaman yukarıdaki örnekteki kadar açık olmayacak oluşu dolayısıyla ortaya çıkan farklı ölçüt gereksinimini karşılamak hem de gerçekleştirilen karşılaştırmanın güvenilirliğini arttırmak üzere yazarların sözcük seçimleri, yazımları ve üslupları; bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen karşılaştırmanın ikinci başlığını oluşturmaktadır.

Aşağıdaki tabloda, sözcük ve bağlam yönünden görgül olarak yapılacak karşılaştırma için rastgele seçilen mesajlara yer verilmiştir.

Tablo 4

Sözcük ve Bağlam Yönünden Karşılaştırma İçin Seçilen Üç Farklı Mesaj

Mesaj	İçerik
M0	“farkında olmadan her şeyi yalnız yapmaya alışmışım aq beni niye bu kadar yalnız bıraktınız orospu çocukları”
M1	“kime mikrofon uzatsalar kırgınım diyo aq biz de kırgınız da banka hesabımızda 10 milyar yuromuz olmadan kırgınız”
M2	“Dev Polonya bayrağı açtılar. Dikmesi baya zor olmuştur amk dhsjsjs”

Yukarıda sunulan mesajlara bakıldığında, öncelikle sözcük düzeyinde ölçünlü dilin dışındaki ifadeler ile küfürlere yer verilmesi gerektiği görülmektedir. Yapıca bağımsız tümcelerin bir araya getirilişi de yazar karakteristiğine ilişkin kayda değer bir veri sunmaktadır.

- **M0:** “aq” (a**na koyayım), “orospu çocukları”
- **M1:** “diyo”, “aq” (a**na koyayım), “milyor”, “yuro”
- **M2:** “baya”, “amk” (a**na koyayım), “dhsjsjs”

M0 mesajında, birbiriyle anlam ilişkisi bulunan iki tümce kullanılmış fakat bağlaç kullanılmamıştır. Bağlaç kullanılması gereken yerde küfür (“aq”) olduğu görülmektedir. Mesajda “yalnız” sözcüğüne iki kez yer verilmiştir ve mesajın alıcısı belirsizdir. Yazarın kime seslendiği bilinmemektedir.

M1 mesajında, anlam ilişkisi içerisinde üç tümce kullanılmış, tümceler arasında bağlaca yer verilmemiştir. Bağlaç ihtiyacı bulunan iki tümce arasında küfür (“aq”) kullanılmıştır. Bu mesajda, “kırgınız” sözcüğü iki defa görülmektedir. Mesajın belirli bir alıcısı, diğer bir deyişle yazarın seslendiği bir kimse bulunmamaktadır. Bununla birlikte mesaj içeriğinde işaret edilen kişilerin kim oldukları belirsizdir.

M2 mesajında birbiriyle anlam ilişkisi bulunan iki ayrı tümce kullanılmış ve tümceler nokta ile birbirinden ayrılmıştır. Mesajdaki hiçbir sözcük birden fazla kez kullanılmamıştır. Mesajın yöneltildiği bir alıcı bulunmamakla birlikte, ilk tümcenin öznesi belirsizdir. Mesajın sonunda küfür (“amk”) kullanılmış ve internet ortamında “random gülüş” olarak tabir edilen biçimde gülünmüştür.

Tablo 5

M0 Karşısında M1 ve M2 Mesajlarının Benzerlikleri İle M2'nin Farkları

M1	M2
Benzerlikler (7 adet)	Benzerlikler (3 adet)
<ul style="list-style-type: none"> • Mesaj alıcısı belirsizdir. • Özne içeriği belirsizdir. • Küfür aynıdır. • Küfür, bağlaç gereken yerdedir. • İki tümce arasında bağlaca yer verilmemiştir. • Küfür, aynı şekilde yazılmıştır. • Bir sözcük, iki defa kullanılmıştır.	<ul style="list-style-type: none"> • Mesaj alıcısı belirsizdir. • Özne içeriği belirsizdir. • Küfür aynıdır.
	Farklar (4 adet)
	<ul style="list-style-type: none"> • Küfür, cümlenin sonundadır. • İki tümce arasında bağlaca ihtiyaç yoktur, nokta kullanılmıştır. • Küfür, farklı şekilde yazılmıştır. • Tekrarlanan sözcük bulunmamaktadır.

M0 ve M1 mesajlarında kızgınlık veya öfke gibi olumsuz tepkiler söz konusudur ve bu olumsuz tepkinin belirsiz ve genel bir kitleye yöneltildiği görülmektedir. M2 mesajında ise bir olay ile dalga geçilmekte, olumsuz bir tepkiye yer verilmemektedir. M1 ve M2 mesajlarında bazı sözcükler, konuşma dilindeki sesletimiyle yazılmıştır ancak sorgulanan M0 metninde böyle bir örnek bulunmamaktadır. M0 ve M1 mesajlarının ikisinde de görülen küfür içerikli sözcük (“aq”) türetiminin, iki sözcükten oluşan küfrün baş harflerinin bir araya getirilmesi ve ikinci harfin sonradan, benzer başka bir sesin simgesine (harfine) dönüştürülmesiyle gerçekleştirildiği görülmektedir. Buna karşın, M2 mesajında da aynı küfür kullanılmış

olmasına karşın; iki sözcükten birincisinin ilk iki harfi, ikinci sözcüğün ise yalnızca ilk harfi seçilerek bir araya getirilmiştir (“amk”).

Sözcük ve bağlam özellikleri, yukarıda yer verilen fark ve benzerlikler ışığında dikkate alındığında; M0 mesajının, M1 mesajının yazarı tarafından yayınlanmış olması daha muhtemel görünmektedir. Yapılan kontrolde ise M0 ve M1 mesajlarının aynı yazara ait olduğu görülmüştür.

Muhtemelen karakter kısıtlamasından dolayı bütün örnekleme yer alan sözcük türleri (isim, eylem, sıfat, bağlaç vb.) ile öbekleri, varlıkları ve birbirlerine olan uzaklıkları (aralarındaki sözcük sayısı) bakımından anlamlı ve ayırt edici bir fark görülmemiştir. İletilerin örnek ve örnekçe oranları (farklı sözcük sayısının toplam sözcük sayısına oranı) da yazarların tespitine ilişkin kullanışlı bir veri sunmamıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

İnternetin hızla yaygınlaşmasının ardından sosyal medya ortamlarının ve kullanımının da artması ile geleneksel metinlerdekinden farklı dilsel alışkanlıklar içeren yazılarla karşılaşılmaktadır. Sosyal medya ortamlarındaki metinler için yazar tanıma çalışmalarına başta tehdit (Türk Ceza Kanunu, m. 106) ve hakaret (TCK, m. 125) olmak üzere; devletin güvenliğine ve siyasal yararlarına ilişkin bilgileri açıklama (TCK, m. 329), gizli kalması gereken bilgileri açıklama (TCK, m. 330), yasaklanan bilgileri açıklama (TCK, m. 336) gibi pek çok çeşitli suç ya da başka hukukî uyuşmazlıklar kapsamında ihtiyaç duyulabilmektedir. Zira bireylerin yüz yüze söyleyemeyecekleri şeyleri internet ortamında rahatlıkla ifade edebildikleri bilinmektedir (Yıldırım, Özdemir & Alparslan, 2018, s. 46) ve bilişim uzmanlarının yapacağı çalışmalar, metinlerin yazıldığı cihaz ile elektronik ve fiziksel adresleri tam olarak tespit etmekle sonuçlanacaksa da metnin yazarına ilişkin net bir bilgi sunmayacaktır. Diğer yandan adli bilimler, ceza muhakemesi hukukuna paralel olarak (Toroslu & Feyzioğlu, 2016, s. 7), maddi gerçeği araştırarak ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Yukarıda iki ayrı temel başlık altında, Twitter isimli mikro-blog sitesindeki mesajların yazarlarını tespit etmeye yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılan iki incelemede de, sorgulanan metnin, diğer metinler karşısındaki fark ve benzerlikleri ortaya konularak, karşılaştırma metinleri üzerinden yazarı tespit edilmektedir. Bu çalışma kapsamında, daha önce de değinildiği gibi yazar tanıma üzerine tek ve genel-geçer uygulanabilir bir yöntem olmadığından, sorgulanan metinler ile karşılaştırma metinleri arasında görülen ayrılık ve benzerliklerden yola çıkılarak, deneysel biçimde kontrol ölçütleri ortaya konulmuştur. Ayrıca,

gerçekleştirilen çalışmadaki sorgulanan metinler bağlamında kullanılsa dahi, ayırt edici olacağı öngörülen başka birtakım ölçütlerden de bahsedilmiştir. Her ne kadar söz konusu ölçütlerin kesin olarak her bir yazar tanıma incelemesinde ayırt edici olmayacağı öngörüsünde bulunulabilecek olursa da, bu ölçütlerin üst başlıklarının her karşılaştırmada faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Ölçünlü dil kuralları dâhilindeki benzerliklerin karşılaştırmaya esas alınmaması, yazar tanıma çalışmalarının en temel kurallarından biridir. Elektronik ortamdaki yazar tanıma çalışmaları kapsamında ise dilsel davranışın, farklı aygıtlar (bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi) üzerinde yazarın kendisi veya aygıt ayarları dolayısıyla birtakım değişiklikler gösterebileceği unutulmamalıdır. Bu durumda yazar tanıma çalışmasının sağlıklı biçimde yapılabilmesi için, aynı aygıtlar üzerinden yazılmış aynı türde metinler incelenmelidir.

Kaynakça

- Amasyalı, M. F. ve Diri, B. (2006). Automatic Turkish text categorization in terms of author, genre and gender. *11th International Conference on Applications of Natural Language to Information Systems* içinde (s. 221-226). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Brückner, T. (2011). Gibt es einen "sprachlichen Fingerabdruck"?: Kritische Anmerkungen zum forensischen Textvergleich. *Sprachwissenschaftliche Kriminalistik und Sprachprofilung: Anfänge, Kontroversen, Meilensteine, Fallbeispiele* içinde (s. 49-54). Graz: Grazer Linguistische Monographien.
- Coulthard, M. (2005). Some forensic applications of descriptive linguistics. *Veredas - Revista de Estudos Linguísticos*, 9, 9-28.
- Coulthard, M. ve Johnson, A. (2007). *An Introduction to Forensic Linguistics: Language in Evidence*. London, New York: Routledge.
- Doğan, S. ve Diri, B. (2010). Türkçe dokümanlar için N-gram tabanlı yeni bir sınıflandırma (Ng-ind): yazar, tür ve cinsiyet. *Türkiye Bilişim Vakfı Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Dergisi*, 3(1), 11-19.
- Grant, T. (2008). Approaching questions in forensic authorship analysis. *Dimensions of Forensic Linguistics* içinde (s. 215-229). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- MacLeod, N. ve Grant, T. (2012). Whose Tweet? Authorship analysis of micro-blogs and other short-form messages. *Proceedings of The International Association of Forensic Linguists' Tenth Biennial Conference* içinde (s. 210-224). Birmingham: Aston University.
- McMenamin, G. R. (2002). Linguistic variation. *Forensic Linguistics: Advances in Forensic Stylistics* içinde (s. 44-65). Boca Raton, London, New York, Washington D.C.: CRC Press.
- Olsson, J. (2008). *Forensic linguistics* (2. baskı). London, New York: Continuum.
- Svartvik, J. (1968). *The Evans statements: a case for forensic linguistics*. Göteborg: University of Göteborg.

Tanrıvere, U. (2018). Kısa Metinlerde Yazar Tanıma: Twitter İçin Bir Yöntem Önerisi. *Humanitas*, 6(12), 177-192

Tanrıvere, U. (2016). *İntihar Mektuplarının Psikodilbilimsel İçerik ve Tür Özellikleri Bağlamında İncelenmesi: Adli Dilbilimsel Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Taş, T. ve Görür, A. K. (2007). Author identification for Turkish texts. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences*, 7, 151-161.

Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2016). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.

Türk Ceza Kanunu (TCK). (2004). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

Yıldırım Ş., Özdemir M. ve Alparslan E. (2018). Kullanımlar ve doyumlar kuramı çerçevesinde bir sosyal paylaşım ağı incelemesi: Facebook örneği. *Intermedia International e-Journal*, 5 (8), 42-65.

KAYSTROS OVASINDAN YENİ MEZAR YAPILARI¹

Hatice KALKAN²

Özet

Bu çalışmada Antik Lydia Bölgesi'nde yer alan *Kaystros* Ovası'ndaki (Küçük Menderes) son yıllarda tespiti yapılan yeni tümülüs ve kaya mezar örnekleri tanıtılmaktadır. Günümüzde Bozdağlar (*Tmolos*) ve Aydın Dağları (*Messogis*) arasında kalan *Kaystrianon Pedion* olarak bilinen bu bereketli ovalık alanda karşılaşılan tümülüs mezar anıtları, buradaki nüfuzlu ve zengin Lydia'luların varlığına işaret eden önemli kalıntılardır. Tümüsler genellikle topografik olarak Tmolos Dağları'nın alçak güney yamaçları üzerinde konumlanmış durumdadırlar. Mezar odalarında ya da yağma toprakta herhangi bir küçük buluntu olmaması, tarihlenmenin daha çok mimari planlama çerçevesinde yapılmasına yol açmaktadır. Doğal kayaçların tek ya da çift odalı olarak planlandıkları örneklerde *klineli*, *khamasorionlu* düzenlemelerle karşılaşılrken, nişli ve *arcosoliumlu* hiçbir örneğin bulunmaması, yapımlarının Roma öncesine ait olduğu izlenimini güçlendirmekle birlikte, oldukça ağır işçilik ve yapım süreci gerektiren bu oda mezarlarının geç dönemlerde de çoklu defin için kullanılmış olabilecekleri kuvvetli olasılıktır.

Anahtar Sözcükler: Lydia, tümülüs, kaya mezarı, Kaystros, gömü geleneği

NEW GRAVE STRUCTURES IN THE CAYSTRUS PLAIN

Abstract

In this study, new tumuli and rock tomb samples of the *Caystrus Plain* (Küçük Menderes) located in the ancient Lydian region, which have been discovered in recent years, are introduced. These grave monuments in this fertile plain, the so-called *Kaystrianon Pedion* between *Tmolos* (Bozdağlar) and *Messogis* Mountain range (Aydın Dağları), are important reminders to the present of the influential and rich Lydians. These examples are typical with the dromos, single, sometimes double rooms, elaborate masonry, pitched or flat roofs, rectangular cut stone blocks and rarely crepis walls. In the rock-cut tombs, planned as single or double rooms, there are kline and chamasorium arrangements. The absence of any samples with niche and

¹Bu makaledeki çizimlere olan katkısı nedeniyle Prof. Dr. Veli Sevin'e içten teşekkürlerimi sunarım. Burada paylaşılan konu 2016 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarımızın yayınlanmamış bildiri sonuçlarını kapsamaktadır.

²Doç.Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. haticekalkan@hotmail.com

arcosolium strengthens the impression that these structures dates to pre-Roman period. It is also a strong possibility that these rock-cut tombs requiring a very heavy workmanship and construction process may have been used for multiple burial in the late periods.

Keywords: Lydia, tumulus, rock- cut tomb, Caystrus, Burial Custom

Giriş

İzmir Ödemiş İlçesi ile yakın çevresini kapsayan ve 2012 yılında Antik Hypaipa kenti ile başlatılan çalışmalarımız zamanla Lydia Bölgesi'nin sınırları içinde yer alan Kaystros ovasının bir bölümünde genişletilerek yoğunlaştırılmıştır (bkz.Şekil.1). Söz konusu bu ovalık alanın Antik Dönemde Sardes kentine ve *Kilbianon Pedion* (Kiraz Ovası) istikametlerine uzayan yol bağlantıları aynı zamanda buradaki tümülüs mezar anıtlarının da sıralandığı bir hatla uygunluk göstermektedir. Bölgedeki yol güzergahları genellikle Bozdağlar silsilesinin ovaya inen engebeli etekleri üzerinde takip edilmekte olup antik dönemde bataklık olan düz ovalık alanda tümülüs yapısına rastlanmamaktadır.

Antik Dönemin anıtsal mezar yapıları yaşarken sahip olunan sosyal ve ekonomik statünün en önemli göstergeleridir. Bu açıdan işçilik ve malzemenin tümülüsler için gerektirdiği masraf, sıradan halk için karşılanması mümkün olmayan harcamalardı. Bu nedenle Lydia Bölgesi'nin idari merkezi durumundaki Sardes'in çevresinden bilinen örnekler krali ve üst düzey yönetici sınıfa ait zengin buluntulu görkemli mezar anıtları olarak tasarlanmışlardı. Burada ele alacağımız Lydia sınırları içindeki daha küçük ölçekli tümülüs mezar anıtları ise bu zenginlik ve statükonun daha alt dereceden göstergelerini oluşturmaktadır. Buralara gömüler gerçekleşirken aynı zamanda yapısal gösterişlerine eşlik eden mezar hediyelerinin bırakılması da söz konusudur. Gerek yapıldıkları dönemde gerekse sonraki süreçte ölen kişiye sunulan bu değerli armağanlar nedeniyle soyulan ve tahribe uğrayan tümülüsler, çoğu kez küçük buluntuların sağlayacağı mutlak bir tarihlleme olanağı olmadan değerlendirilmektedir.

Doğuda Kiraz, güneybatıda Tire, en doğuda İlkurşun ve kuzeyde ise Bozdağlar'ın güney yamaçları ile sınırlandırılan arazi tespitlerinde antik yol bağlantıları araştırılırken, bilinen çalışmalara (Roosevelt, 2017) katkı sağlayıcı nitelikte yeni tümülüs ve kaya mezar örnekleri ile karşılaşmıştır. Lydia'nın güneyi olarak tanımlanabilecek kesimde antik dönemdeki arazi durumunun bataklık yapısı nedeniyle tümülüsleri daha çok dağ eteklerinde veya doğal engebelerin bulunduğu noktalarda aramak gerekmektedir. Nitekim karşılaştığımız örnekler, daha çok antik güzergâh hatlarına da eşlik eden bu türden bir arazi yüzeyinde

belirlenmektedir. Çok yüksek olmayan doğal engebeler üzerinde konumlanan tümülüslerde güneye bakan dromoslu girişler, düzgün işçilik yansıtan bosajlı kesme taş bloklarla örülmüş mezar odaları, semerdam veya düz taş bloklarla kapatılmış tavan konstrüksiyonu, krepisli veya doğal bir kayaca yaslanmış temel düzenlemeleri öne çıkan mimari unsurlardır.

Genel olarak bu gömü geleneğinin Lydia Bölgesi'ndeki başlangıcı M.Ö.6.yy ikinci çeyreği veya daha öncesine tarihlendirilmektedir ve sınırladığımız alan için de bu görüş geçerli kabul edilebilir (Roosevelt, 2017, s. 193). Esasen tümülüs geleneğinin anıtsal örnekleri Phrygia'da (Gordion) olduğu gibi Lydia'nın da idari merkezinin çevresinde kümelenmiştir. İlk olarak M.Ö.9. yüzyıl ortalarından itibaren Phrygia'da kendine özgü bir mimari düzenleme ile uygulanan tümülüs anıtları benzer şekilde sınıfsal göstergeler olarak Lydia örneklerinin de ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Doyranlar Tümülüsü

Ödemiş-Tire sınırlarındaki yaklaşık 30 m çapında ve 15 m. yükseklikteki tepenin güney yarısında defineciler tarafından açığa çıkarılıp tahrip edilmiş dromoslu bir oda mezar saptanmıştır (Bkz.Şekil.2). Yığma tepe, toprak ve irice taşlarla oluşturulmuştur. Mezar odası tepenin orta kısmına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Güneye, Küçük Menderes Ovası'na bakan mezara 1.73 x 1.30 m boyutlarında bir dromosla girilmektedir. Dromos'un yan duvarları 6-7 sıra prizmatik taş bloklarla ve özenli bir işçilikle örülüdür. 0.60 m genişliğindeki kapı 1.50 x 0.75 m boyutlarında ve 0.20 m kadar kalınlıkta bir taş levha ile kapatılmış olmalıdır. Özgün konumu defineciler tarafından bozulmuş bu taş levha dromosun doğu duvarına yaslanmıştır. 0.60 m genişlikteki bir kapı geçidinden girilen mezar odası 2.20 x 2.20 m boyutlarındadır. Üzeri yaklaşık 0.30 m kalınlıkta büyük ve düz taş levhalarla örtülüdür. Ancak bunlardan yalnızca en kuzeydeki tek levha yerinde durmaktadır; diğerleri kaldırılmıştır. İçi toprakla dolu olan odanın mevcut yüksekliği 1.05 m kadardır. Defineciler kuzey duvarının doğu bölümündeki blokları sökerek yaklaşık 0.60 m çapında bir oyuk açmışlardır. Odanın içi neredeyse tamamen toprakla dolu olduğundan iç düzen hakkında bilgi edinilememiştir. Mezar odasının görülebilen 3 taş sırası yaklaşık 0.80 m yüksekliğindedir. Ortalama 0.20 m kalınlığındaki prizmatik bloklar bosajlı olarak işlenmiştir. Ayrıca bazı blokların üzerinde yumrular halinde birer çıkıntı bırakılmıştır. Bu tür işçilik Lydia mimarisine özgüdür ve Batı Anadolu'da Lydia-erken Akhaimenid döneminden pek çok tümülüs mezarda kullanılmıştır (Bilgin, Dinç, Önder,1996, s.214) Mezar odası ve çevredeki atılan toprak içinde hiçbir seramik parçası vb. yüzey buluntusuna rastlanmamıştır. Ancak mimari özellik ve Sardes ile çevresinde ortaya çıkarılan Lydia taş işçiliğinden hareketle bu mezarın MÖ.

6.yüzyıl sonları ile erken 5.yüzyıl civarına yerleştirilebileceği düşüncesindeyiz. Özellikle düz çatı örtüsü bu düşüncemizi desteklemektedir. Çapı 30 m'yi bulan tümülüs yığmasının merkezi bölümünde yaklaşık 3 m kadar uzunluk ve 2 m kadar genişlikte diğer bir kaçak çukura rastlanmıştır. Üzeri taş levhalarla örtülü olduğu anlaşılan bu çukur basit toprak mezar görünümündedir. Doğu kesiminde, atılan toprak arasında, üzeri kabara bezemeli pişmiş toprak bir lahidin parçaları bulunmaktadır. Çukurun kuzey yüzünde toprağa açılmış bir oyuk içinde pithos benzeri bir obje kırık durumdadır. Bunun, terrakota bir lahidin tekne kısmına ait olması ihtimal dahilindedir. Böylelikle MÖ. 6.yüzyılın ikinci yarısı ya da 5.yüzyıl başlarına tarihlenebilecek bir Lydia-Akhaimenid tümülüs yığmasına, ana mezar dışında ikinci bir gömü yapıldığı belgelenmiş bulunmaktadır. Buna benzer bir uygulama yani ikincil bir gömüt olarak tümülüs dolgusunun üst tabakalarına yerleştirilmiş küvet biçimli lahit örneğinden Roosevelt de (2017, s.189) söz etmektedir. Lydia bölgesinde bu şekildeki kullanıma ait örneklerle rastlanmaktadır (Roosevelt, 2003, s.126-133). Diğer bir deyimle, Lydia-Pers mezarı olarak inşa edilmiş olmakla birlikte, olasılıkla MÖ.3.yüzyıl civarında bir kez daha kullanılmış, ancak bu kullanım sırasında, çoğu kez rastlandığı gibi, eski mezar odasından değil, yığma tepenin merkezi civarında açılan yeni bir çukurdan yararlanılmıştır.

Öte yandan tümülüslerdeki pişmiş toprak lahitlerin orijinal kullanımı daha geç bir geleneğe ait olup bunlarla ilgili tespitler de söz konusudur. Doğu Küçük Menderes Havzası'nda 1980'li yıllarda Tire Müze Müdürlüğü tarafından Kiraz ilçe merkezi yakınındaki Köfündere Tümülüsü ile 2013 yılında Ödemiş Müze Müdürlüğü'nce Beydağ ilçesine bağlı Çitlik 2 Tümülüsü'nde yapılan kurtarma kazılarında kabara bezeli pişmiş toprak lahit parçalarına mezar odası içinde ve dağınık durumda dromos koridorunda rastlanmıştır (Evren, 2014, s. 36). Beydağ Çiftlik 2 Tümülüsü dromosunda kabara bezemeli pişmiş toprak lahit parçalarıyla birlikte MÖ. 4.-3.yüzyıllara tarihlenebilecek siyah firnisli Attik ithal kaplar ele geçirilmiştir (Gürsel, 2014, çizim 7)

Çataltepe Tümülüsü

Hypaipa'dan güneybatıya, Ephesos'a doğru uzanan güzergâh üzerinde, Işıkköy ve Şirinköy mahalleleri sınırındaki Yumrutaş Mevkii'nde yer alan Çataltepe Tümülüsü ziyaret edilerek durum tespitinde bulunulmuştur (Bkz.Şekil.3). Yumrutaş Mevkii'ne hâkim bir tepe üzerinde bulunan tümülüsün mezar odasının üzerini kapatan yığma toprak tepe Orman İdaresi tarafından yapılan ağaçlandırma çalışmaları sırasında yok edilmiştir. Doğu-batı doğrultusunda uzanan dromoslu bir girişe sahip olan tümülüs, tek mezar odasından oluşmaktadır. Mezar odası Gediz havzasındaki Lydia/Pers dönemi tümülüslerinden tanınan son derecede iyi işçilikli iri

mermer levhalarla örülüdür. Mezar odasına, günümüzde tümüyle toprak altında kalmış olan dromostan geçilerek ulaşılmaktadır. Kıрма çatılı (semerdamlı) bir tavan konstrüksiyonuna sahiptir; içi büyük çapta toprakla doludur. Bu nedenle iç düzeni konusunda herhangi bir şey söylenemez. Ancak bu türde mezar odalarında cesetlerin gayet iyi işlenmiş taştan klineler üzerine yatırıldığı bilinmektedir. (Ödemiş Müze Müdürlüğü'nün 1986 yılında yaptığı ilk tespit mezar odasının 1.70 metre genişliğinde, 2.50 metre uzunluğunda ve 1.70 metre yüksekliğinde olduğu ifade edilmiştir.) Mezar soyguncuları tarafından tavandan girilip tahrip edilerek talan edilmiş bulunan mezar geç Lydia ya da Lydia-Pers mezar mimarisinin en özenli örneklerinden biri durumundadır. Çalışma sırasında her hangi bir buluntu ve çanak çömlek parçasına rastlanmamıştır. Ayrıca dromos içerisinde ya da önünde yer aldığı anlaşılan mermer bir phallos'un tümülüsden yaklaşık 100 metre ilerideki tarlaya yuvarlanmış olduğu tespit edilmiştir. Phallos taşları Anadolu'da M.Ö.7-6. yy dan Roma imparatorluk dönem ortalarına kadar kadar mezar cippusları olarak kullanılmışlardır (bu konuda bkz.Chirstof ,2008, s.147-173). Lydia Bölgesinde yaygın olduğu bilinen ve tümülüs tepelerinde rastlanan bu tür phallos işaretlerinin tam olarak neyi temsil ettiği bilinmemekle birlikte genel görüş bunların yeniden doğuş ve bereketle ilgili oldukları yönündedir (Baughan, 2010, s.279; Roosevelt, 2009, s.206).

Ahrandı 1 Tümülüsü

Ödemiş İlçe merkezinin kuzeydoğu kenarında, Tmolos Dağı'nın alçak güney etekleri yöresel olarak Ahrandı Dağı olarak adlandırılır. Bu dağ üzerindeki Belediye Sosyal Tesisi'nin 1200 m kuzeydoğusunda, güneye bakan yamaç üzerindeki tümülüs denizden 308 m yüksekliktedir. Çapı yaklaşık 20 m, yüksekliği ise 5 m'yi bulmaktadır. İlk bakışta, oldukça büyük konglomera cinsi bloklardan örülü krepis duvarı ile ilgi çekicidir (Bkz.Şekil.4). Kuzeyden güneye doğru eğimli bir yamaçta kurulmuş bulunan tümülüsü çeviren krepis duvarının yüksekliği kuzeyde tek bloktan 0.50 m kadardır; daha alçak seviyedeki güneydoğu yamaçta ise arazinin eğimine uygun seviye düzeltilmesi amacıyla üst üste konmuş 3 blok ile 1.70 m yüksekliğe ulaşmaktadır. Blok taşlardan alınan genişlik 1.50 m., yükseklik 50 cm. değerinde ölçülürken, bazı bağlayıcı taş bloklarda genişlik 40 cm kadardır. Ortalama krepis duvar yüksekliği ise 1 m civarındadır. Krepisi oluşturan taş bloklar hafif bombeli ve bosajlı bir yapıda olup yerel taş malzemedden yararlanılmıştır. Krepis bloklarından bir bölümü kaçak kazıcılar tarafından yerlerinden sökülmüştür. Bölgede ilk kez rastlanan bu yüksek krepis duvarı ilk bakışta Salihli/Bintepeler mevkiindeki Karnıyarıktepe Tümülüsünü andırmaktadır. Ağır bir yıkım geçirmiş bulunan mezar odası tümülüsün merkezine yerleştirilmiştir. Mezar odasının alınabilen ölçüleri: doğu-batı doğrultusunda 2.50 m, kuzey-güney doğrultusunda ise

4 metredir. Odanın güney duvarı tümüyle taş ve toprak altındadır. Eğer bu duvar üzerinde bir kapısı varsa güneye bakmış olmalıdır. Mevcut yüksekliği 1.30 m civarında olan mezar odasındaki taş blokların işçiliği krepis duvarına kıyasla daha özenlidir. Ön yüzleri ince dişli bir tarak ile işlenmiş, arka yüzler ise kaba bırakılmıştır. Mezar odasının üzeri düzgün taş blok levhalarla kapatılmıştır. Yüzeyde görülen ince kırmızı seramik parçaları daha çok Hellenistik-Erken Roma dönemi özelliklerini gösterir. Ancak taş işçiliği mezarın MÖ. 6. Yüzyıl sonları ya da 5. Yüzyılın ilk yarısından kalma bir Lydia-Pers dönemi yapısı olduğuna işaret eder. Yüzeyde görülen çanak çömlek parçaları mezar odasının ikinci kez kullanılmış olabileceği ihtimalini akla getirir. Ahrandı 1 Tümülüsü bu yapısıyla tüm Lydia tümülüsleri arasında mezar odasını çeviren ve dıştan izlenebilen yüksek krepis duvarıyla Karnıyarık Tümülüsü dışında ünik bir örnek oluşturmaktadır.

Ahrandı 2 Tümülüsü

Ahrandı 1 Tümülüsü'nün 750 m kadar batısında ve yine Ahrandı Tepeleri'nin güneye bakan yamaçları üzerinde ikinci bir tümülüs mezar konuşlandırılmıştır. Denizden 426 m yükseklikte kayalık bir alanda kurulmuş bulunan tümülüs ağır bir tahrip görmüştür (Bkz.Şekil.5). Çapı 15-20 m, yüksekliği ise 2 m kadardır. Yerel konglomera cinsi bloklarla örülü mezar odası 2.90 x 2.90 m boyutlarındadır. Kalınlıkları 0.70 m'yi bulan yaklaşık 3.90 m uzunluğunda ağır taş levhalarla örtülü tavan düzdür. Kapak taşı levhaların yan yüzleri, birbirleri arasında boşluk kalmayacak şekilde özenli bir biçimde taşçı kalemi ile traşlanmıştır. Mezar odasının alttan üste doğru kalınlıkları giderek azalan 3 blok taşla örülü duvarlarının yüksekliği 1.90 m kadardır.

Odanın doğu duvarı üzerinde bir giriş kapısına yer verilmiştir. Önde 2.10 m uzunluğunda ve 1.50 m genişliğinde bir dromos bulunmaktadır. Yüksekliği 1 m'yi bulan dromosun üzeri 0.25 m kalınlığında 3 kapak taşı ile örtülüdür. Kapak taşlarından doğu uçtaki yerinden sökülmüştür. Doğal bir kaya kütesinden de yararlanılarak oluşturulmuş bulunan mezar odasının duvarları bu kütleyle yaslanmıştır. Tümülüsteki mevcut tahribattan dolayı taş bloklar yerlerinden büyük ölçüde oynatılmış olmasına rağmen genel planının çıkarılması mümkün olmuştur. Yüzeyde herhangi bir çanak çömlek parçasına rastlanmamıştır. Mimari özelliklerine bakılarak bu mezarın da Lydia-Pers dönemi özellikleri gösterdiği söylenebilir.

Ahrandı Kaya Mezarı

Ahrandı 2 Tümülüsü'nün kuşuçu mu 1 km kadar güneyinde ve ovaya inen yamaç üzerinde bir kaya mezarının varlığı belirlenmiştir Eski yıllarda soyulduğu anlaşılan mezara, güneye bakan bir dromostan girilmektedir (Bkz.Şekil.6). 1.60 m'lik kısmı görülebilen 1.20 m

genişliğindeki dromos kısmen toprak altındadır. Ancak özgün durumunda üzerinin sal taşı levhalarla kapalı olduğu anlaşılmaktadır. 0.80 m genişliğindeki kapı, oda tavanları gibi kırma çatı şeklinde oyulmuştur. 0.70 m derinliğindeki bir eşikten geçilerek girilen mezar, aynı eksen üzerine konumlandırılmış iki odadan oluşur. Mezar odalarından ilki 1.90 x 2.20 metre, ikincisi ise 2.70 x 2.20 m boyutlarındadır. Her ikisinde de mevcut yükseklik 1.50 m kadardır. Ön odada 1.90 x 0.70 m boyutlarında ve kayaya oyulmuş karşılıklı iki kline bulunmaktadır. 1 m derinliğindeki bir eşikle girilen ikinci oda da aynı şekilde karşılıklı klinelere yer verilmekle birlikte, geride bunları kesen, doğu-batı yönlü üçüncü bir klinenin olması ihtimal dahilindedir. Ancak odadaki ağır tahribat nedeniyle bu bağlamda net bir gözlemde bulunulamamıştır. Büyük bir yıkım geçirmiş olan odalar moloz ve tavandan düşmüş kaya parçalarıyla doludur. Mezar odalarında arkeolojik anlamda herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. M.Ö. V. yüzyıl ortalarından Pers egemenliği dönemi sonlarına dek kullanıldıkları bilinen ve tipik Lydia geleneğini yansıtan en yaygın mezarlar grubuna girmektedir. Kayaya oyulmuş bu türde oda mezarların, tümülüslerde yatan krali ve elit sosyal sınıflara kıyasla varlıklı orta sınıf kimselere ait olabileceği sanılır (Russin,1983,s.5 ; Roosevelt, 2009,s.140)

Benzeri dromoslu ve kırma çatılı mezarlar ister örme isterse de kaya oyma olsun daima ortak özellikleri paylaşırlar. Uzunca bir dromostan geçilerek girilen mezarlar bazen tek bazen de iki odalıdır. İçlerinde cesetler için klinelere yer verilmiştir. Lydia Krallığı ve Pers egemenliği döneminde kullanıldığı anlaşılan bu türde kaya mezarlarının benzerlerine, , Ödemiş'e bağlı Türkönü ve Kaymakçı mahalleleri ile Beydağ ilçesi yakınlarında da rastlanmıştır (Sevin,Arslan Sevin,Çetin,2013,s.57) Aynı türde dromoslu ve kırma çatılı başka bir kaya mezarı da 2017 yılında Ödemiş ilçe merkezinin batı ucundaki İlkurşun Mahallesi'nde Ödemiş Müze Müdürlüğü tarafından açılmıştır.

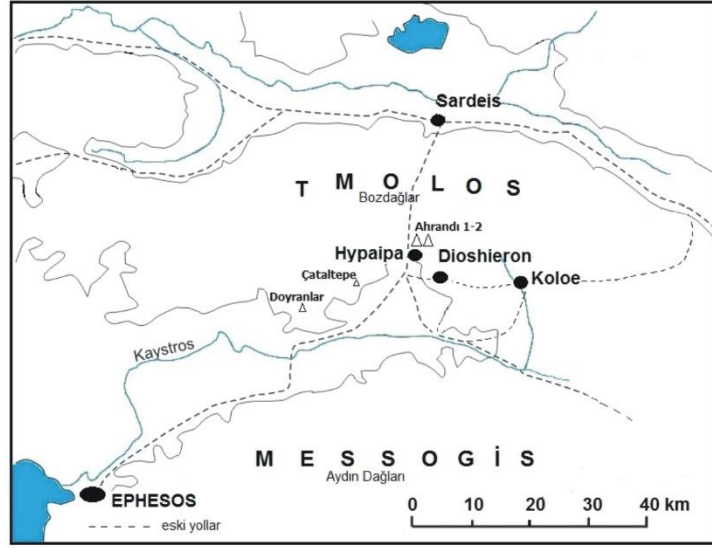
20. yy başlarında Sardes'te İÖ. V. yüzyıla tarihlenen iki tanesi (Tomb 813, Tomb 03.1) dışında çoğu talan edilmiş buna benzer bin 150'den fazla kaya mezarı ortaya çıkarılıp incelenmiştir (Butler,1922, s.158) Çoğu tekrar tekrar kullanılmış olan bu türde mezarlar Henüz ayrıntılı bir inceleme ya da kazı yapılmamış olduğundan hangisinin Pers egemenliği döneminde kullanıldığı açık bir şekilde belirlenemez. Ancak, kırma çatılı mezarların düz çatılılardan biraz daha sonraya ait olduğu ve en azından İÖ. VI. yüzyılın ortalarından itibaren kullanılmaya başladıkları kabul edilir.

Kaynakça

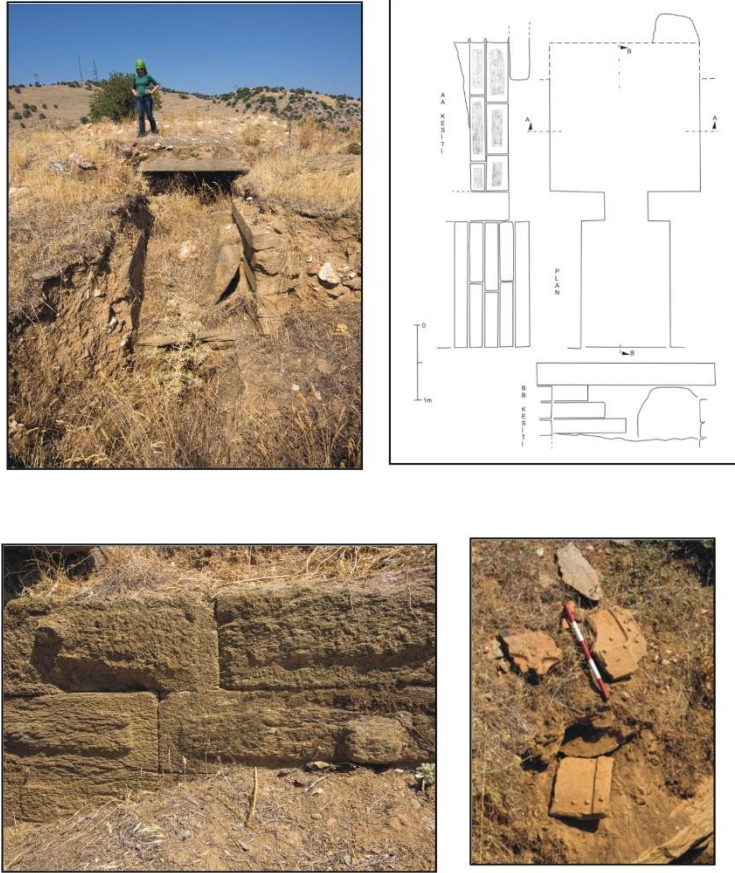
- Baughan,E., (2010) “Lidya Gümü Gelenekleri- Lidyan Burial Customs ” *Lydialılar ve Dünyaları Lydians and Their World*. s.273-304. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Bilgin, A.İ., Dinç, R., Önder M., (1996). “Lydia’daki İki Tümülüste Temizlik Kazısı Çalışmaları”, *Arkeoloji Dergisi* IV. s.207-222. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir
- Butler, H.W. (1922). *Sardis I: The Excavations, Part I*, Leyden.
- Christof, E. (2008). “Anikonische grabmarker in Kleinasien: Die Sog.“Phallossteine” *Epigraphica Anatolica* 41, s.147-173
- Evren, A. (1985). *Tire ve Çevresinde Bulunan Pişmiş Toprak Lahitler*,Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Gürsel, A. (2014). “Beydağ İlçesi, Eski Çiftlik Köyü Tümülüsleri Kurtarma Kazısı”, 23. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, s.29-46 Mardin.
- Roosevelt, H. (2009). *The Archaeology of Lydia from Gyges to Alexander*,Cambridge.
- Russin, R.U., Hanfmann, G.M.A (Ed.). (1983). “IV. Lydian Graves and Cemeteries”, *Sardis from Prehistoric to Roman Times. Results of the Archaeological Explorations of Sardis, 1958-75*, Cambridge s.53-67.
- Sevin,V., Arslan Sevin, N., Çetin, S. (2013). *Neikaia: Unutulmuş Bir Antik Kent*, Ödemiş.

Şekiller

Şekil 1. Tmolos - Messogis Dağları ve Kaystros Ovası

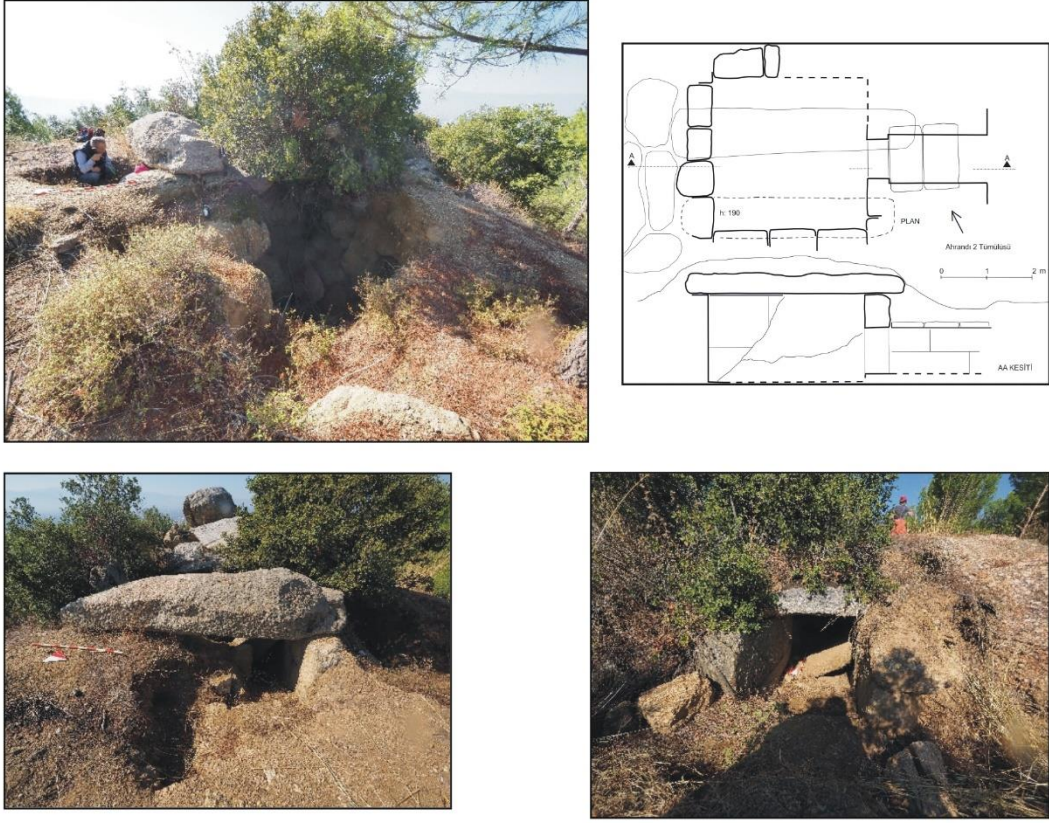
Şekil 2. Doyranlar Tümülüsü: Dromos, vaziyet planı, duvar örgü detayı, pişmiş toprak kabarmalı lahit parçaları

Şekil 3. Çataltepe Tümülüsü : Tahribat çukurları, semerdam çatı örtüsü, phallos

Şekil 4. Ahrandı 1 Tümülüsü: Genel görünüm, krepis duvar örgüleri,tahrip edilmiş mezar odası taş blokları

Şekil 5. Ahrandı 2 Tümlüsü: Genel görünüm, vaziyet planı, *in situ* tavan taş bloku, dromos.

Şekil 6. Ahrandı Kaya Mezarı: Dromos ve giriş, vaziyet planı, mezar odaları.

İHSAN OKTAY ANAR'DA POSTMODERN BİR TERCİH OLARAK DİLİN, YAZIM KURALLARINA AYKIRI KULLANIMI

Mehmet ÖZ¹

Özet

Modernizm sonrası veya ötesi anlamlarına gelen postmodernizm, modernizmin ortaya koyduğu değerlerin artık işlevlerini yitirdiği iddiasındadır. Aydınlanma ve modernizmin daha iyi, daha gelişmiş huzurlu bir dünya; ekonomi ve sosyal hayattaki yeni gelişmelerle daha mutlu olacak insan vaatlerinin gerçekleşmediğini; bu iyimser amaç ve beklentilerin sömürüye, savaşımlara, yıkıcı birçok şeye çare oluşturmadığı öne süren postmodernizm; çoğu yönden modernizme karşıt bir düşünceye sahiptir. Bu yüzden de postmodernizm; modernizmin amaç, hiyerarşi, merkezilik, sınır, belirlenmişlik, belli bir tür, tasarım, gösterilen gibi unsurlarının karşısına rastlantı, oyun, çoğulculuk, melezlik, anarşi, gösteren, metinlerarasılık gibi modernist unsurlardan farklı veya bunlara karşıt unsurlarla çıkmaktadır. Postmodernizmin bu tavrını mimaride, resimde, edebiyatta ve diğer alanlarda da görmek mümkündür. Edebiyattaki bu tutum eserlerin diline de yansıdığı için, dildeki birçok söz dizimi ve dilbilgisi kuralının da göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Özellikle pastiş, parodi, kolaj gibi daha çok postmodern edebiyat ile anılan tekniklerin kullanıldığı bölümlerde bu daha fazla görülür. Bizim de bu makaledeki amacımız öncelikle postmodernizmin modernizme olan aykırı tutumunu ortaya koymak, daha sonra bu tutumun edebiyata ve edebi dile yansımalarını göstermek ve en sonunda da bunu İhsan Oktay Anar'ın Efrasiyab'ın Hikayeleri, Amat ve Yedinci Gün adlı eserlerinden faydalanarak örneklerle ortaya koymaktır. Bu örneklerin doğru veya yanlış (aykırı) yazımına dair tespitlerde Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu esas alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: postmodernizm, modernizm, dil, Türkçe yazım, İhsan Oktay Anar

¹ Yüksek Lisans Mezunu, Osmaniye Korkut Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. mehmetozozz@hotmail.com

UNGRAMMATICAL USE OF LANGUAGE BY İHSAN OKTAY ANAR AS A POSTMODERN PREFERENCE

Abstract

Postmodernism, meaning post or beyond modernism, claims that the values put forth by modernism have now lost its functions, suggesting also that promises of a better, more developed peaceful world and of humankind made happier with new developments in the economic and social life have not come true, that those optimistic goals and expectations have not constituted a remedy for exploitation, wars, many other destructive things, and that postmodernism is mostly in direct contradiction to modernism. Modernist elements such as purpose, hierarchy, centrality, border, determinism, certain kind, design, displayed are confronted by different or contrary elements of postmodernism such as coincidence, play, pluralism, hybridity, anarchy, exhibitant, intertextuality. It is possible to observe this attitude of postmodernism in architecture, painting, literature and other fields. Because this attitude in literature reflects upon the language of the works, it results in the ruling out of many syntax and grammar rules of the language. This can be observed more frequently in sections that techniques associated with postmodern literature such as pastiche, parody, collage are used. Our aim in this article is to first reveal the contradictory attitude of postmodernism against modernism, then to show its reflection on literature and literary language and finally, to present it by utilizing the works of İhsan Oktay Anar, namely *Stories of Efrasiyab*, *Amat* and *Seventh Day*. The Turkish Language Association Spelling Dictionary will be the basis for determining correct or incorrect (contradictory) spelling of these examples.

Keywords: postmodernism, modernism, language, Turkish writing, İhsan Oktay Anar.

Giriş

Lacan, Derrida, Foucault, Barthes, Lyotard, Baudrillard gibi önemli düşünürlerin etkisiyle postmodernizm şüphesiz yıllar geçtikçe hemen her alanda etkisi hissedilen bir düşünce akımıdır. Bu düşünce akımı modernizme ait birçok özelliğe karşı çıkar. Modernizm Özellikle aydınlanma ve sanayileşme ile birlikte bir yeryüzü cenneti vaat etmişti. Çünkü “modernlik tasarısı XVIII. yüzyılda yaşamış aydınlanma filozoflarının nesnel bir bilim, genel geçer bir ahlak, evrensel bir hukuk, özerk bir sanat geliştirmeye dönük gayretleriyle” (Sarup, 2017, s. 204) oluşmuştu. Haliyle de aydınlanma filozoflarıyla geliştirilen bilim, evrensel hukuk, akıl vs. her şeyi çözümleyecek, insan daha müreffeh bir hayata kavuşacak, yeryüzündeki problemler büyük oranda çözülecekti. Gelişen bilim ve teknoloji insanlığa daha

aydınlık bir dünya getirecekti. Postmodern düşüncenin modern düşünceye karşı duruşunun önemli bir gerekçesi bütün bunların hedeflenen dünya yerine bunun tam tersi bir dünya getirmiş olduğu savıydı. Gerçekten de modernizme bakıldığı zaman onun yukarıda anlatılan iddialara ve unsurlara sahip olduğu görülmektedir. Yıldız Ecevit'in de belirttiği gibi modernizm her bilgiyi sistematize etmek isteyen, kuralcı, aklın güdümündeki Batı düşüncesinin doruğuydu (Ecevit, 2016, s. 41). Bundan yola çıkıldığında modernizmin kuralcı, sistematik, akli ön plana çıkararak; sınıflandırmayı, çizgilerde netliği ve zıtlıkları önemseyen bir yapıya sahip olduğu görülür. Zaten David Harvey'in Ihab Hassan'ın *Paracriticism* adlı eserinden aldığı bir tabloda gördüğümüz modernist unsurların bir kısmı şunlardır: amaç, tasarım, hiyerarşi, bitmiş yapıt, tür/sınır, merkezlenme, hakimiyet, belirlenmişlik, gösterilen (Harvey, 2014, s. 59). Bütün bunlar göz önüne alındığında bu, adeta "programlanmış kusursuzluk" (Baudrillard, 2016, s. 60) gibidir.

Postmodernizm ise bu programlanmış kusursuzluğun insanlığa kusursuz bir hayat getirmediğini belirtir. Çünkü bu kusursuz programın iyimser vaatleri gerçekleşmedi. Örneğin yeryüzünde sömürü, ayrımcılık, sınıflandırma ortadan kalkmadı. İnsanın yalnızlaşması, yabancılaşması, bir tüketim nesnesine indirgenmesi gibi durumlar hiç de iç açıcı sonuçlar değildi. Modernizm yirminci yüzyılda, milyonla insanın ölümüne ve büyük yıkımlara sebep olan iki dünya savaşıyla, özellikle Hiroşima-Nagazaki örneklikleriyle, günden güne artan, gelişen nükleer ve kimyasal silahlarıyla vaat ettiği cenneti gerçekleştirirken uzağına düştü. Bütün bunlar da modernizme karşı seslerin yükseltilmesini sağladı. Bu seslerden biri de postmodernizmdi.

Yukarıda bazı isimleri de dillendirilen postmodern düşünürler modernist unsurların karşısına oyun, rastlantı, çoğulculuk, karnaval, anarşi, belirsizlik, melezlik, merkezsizlik, yersiz yurtsuzluk, ironi, kolaj gibi unsurları çıkararak modernizmi tersyüz etme; modernizmin maskesini düşürme amacı güttüler. Çünkü postmodernizm, hemen her alanda değişmez kalıpları ve yargıları gözetken yaklaşımları reddeden bir tavır sergiliyordu. Modernizmin standartlarını yıkmayı amaç ediniyordu. Bu anlayış "İnsanların pijamalarının üzerine çizin resimlerinizi" (Eagleton, 2010, s. 461) diyebiliyordu. Tuval yerine pijamaların üzerine resim çağrısı farklı ve aykırı bir çağrıydı. Yine Peter V. Zima "tüm değerleri tersine çeviremez miyiz? Belki de iyi, kötünün kendisidir, olamaz mı?" (Zima, 2006, s. 248) diyordu. Şüphesiz ki bu; belirliliği kesinliği ve netliği önemseyen modernizmin kendi geleneksel anlayışının dışında bir anlayıştı. Pijama üzerine resim çizme isteği grotesk bir tavidir. Zaten postmodernizm, bir araya gelmesi düşünülmeyen unsurları grotesk bir tavırla bir araya

getirerek modernizme aykırı bir tutum sergilemekteydi. Bu, modernizmdeki “geleneksel anlayışın tümüyle dışında bir kulvara geçiş” (Ecevit, 2016, s. 62) yapan bir tavidir. Postmodernizm bu yolla geleneksel anlayışa oldukça aykırı bir yol ortaya koyuyordu. Modernizmin kalıcılık, kesinlik, bütünlük, süreklilik, düzen gibi unsurlarının yerini “gelip geçicilik, parçalanma, süreksizlik ve kargaşa” (Harvey, 2014, s. 60) alıyordu. Bir araya gelmesi mümkün olmayan her unsur burada bir araya gelebiliyordu. Kot pantolon ve başörtüsü, türkü ve bar, Anadolu ve rock, zenzem ve tower gibi unsurlar artık rahatlıkla yan yana kullanılabiliriyordu. Çünkü “Yeni düşüncede tüm ölçütler hiçbir önem sırası olmaksızın yan yana” (Ecevit, 2016, s. 62) sergilenmekteydi. Böylece postmodernizm bir karnavalı, bir kokteyli andırıyordu. Nice karşıtlığın yan yana, iç içe yaşadığı melez, çoğulcu bir oyun gibi.

Postmodern Edebiyat ve Dil

Postmodernizmin yukarıda anlatılan tutumu şüphesiz ki edebiyatı da etkilemiştir. Haliyle postmodern edebiyatta da modern edebiyata aykırı tutumlar görülmektedir. Örneğin postmodern eserlerde kasıtlı amaçlanmış bir derinlik yokluğu göze çarpmaktadır. Çünkü amaç herhangi bir konuda derine inmek, o konuyu derinlemesine ortaya koymak değildir. “Vurgunun içerikten biçime ya da biçime kayışı, gerçekliğin imajlara dönüşümü” (Sarup, 2017, s. 188) postmodern eserlerin bir başka özelliğidir. Bu eserlerde tek bir amaç, bakış açısı veya üslup yerine çoğul, karmaşık bir yapı ön plana çıkmaktadır. Bu grotesk yapıda birçok biçimin birlikteliği göze çarpıyor. Anlam üretimi artık yazar/metin/kahramandan okura kayıyor. Metinde anlam, okuyucu da metnin içine çekilerek metin ve okuyucu tarafından birlikte inşa edilmektedir. “Keskin tonların flulaştığı” (Koçakoğlu, 2012, s. 15) postmodern metinler, başka metinlerden izler taşıyan bir ağı andırmaktadır. Her metin başka bir metne göndermede bulunduğu için metinde tek bir anlamın ve yorumun varlığı kabul edilmemektedir. Birçok postmodern romanda bu görülmektedir. Genellikle bir mesaj kaygısı da taşımayan bu romanlarda özne-nesne, gerçek-kurmaca, hayali dünya-gerçek dünya gibi karşıtlıklar iç içe, yan yana sergileniyor. Genellikle kopuk ve parçalı bir olay örgüsünün sergilendiği bu romanlarda modern romanlardaki kronolojik, düzenli bir zaman kavramı görülmemektedir. Çünkü yazar daldan dala atlayarak, sürekli geçmişten geleceğe, gelecekte geçmişe sıçramalar yaparak kronolojik zaman anlayışını bilinçli bir şekilde kırmaya çalışıyor. Postmodern yazarlar benzer tavırları mekan ve diğer unsurlarda da sergilemektedirler. Örneğin bir veya birkaç ana kahramanın merkezde yer aldığı bir şahıs kadrosu pek görülmemektedir. Metinlerarasılık yolu ile birçok metin, üslup, biçim bir araya getirilerek bütün bunlar karmaşık bir şekilde sergilenmektedir. Zaten postmodern yazarlara göre

yeryüzünde her şey söylendiğine göre, önemli olan yeni şeyler söylemek değil, söylenenleri yeni bir yapıda bir araya getirmektir. Bir çeşit kokteyl veya Bahtin'in ifadesiyle "karnaval" oluşturmak. Örneğin İhsan Oktay Anar, Yedinci Gün adlı eserinde Tefvik Fikret'in yağmur şiirini ironik bir paragrafın içinde şu şekilde kullanmıştır: "Şairin dediği gibi tıpkı inci yahut tıpatıp jale misâli, muttarid, muhteriz ve tâbnâk damlalar, arabanın ratıp camında taptapa ile tıpırdıyordu. Aşağı inen sürücü kapıyı açıp (...) hürmetle yerlere kadar eğildi. Yaratılıştan kılıbaz ve piyazcı olan sürücü o güne kadar, hürmetle eğilmenin çok faydasını görmüştü" (Anar, 2016, s. 28). Yine aynı eserde *Mevlid*'in "Ol Rebi-ül evvel âyın nicesi" dizesi ile başlayan bölümünün, kimi sözcükleri değiştirilerek, böyle ironik bir yapının bir parçası kılındığı görülmektedir. "Ânesi anda niler kördü niler / Didi kördüm ol habibin ânesi / Bi âcep nûr kim küneş birvânesi" (Anar, 2016, s. 124)

Postmodernizmin edebi eserlerdeki bu aykırı tavrı eserlerin dilinde de görülmektedir. Postmodernistlerin bir kısmı tarafından dil egemen sınıfın bir unsuru olarak görüldüğü için dilin var olan yapısı da bilinçli olarak bozulmaya çalışılmaktadır. Postmodernistler "Sanat, geleneksel formu ve anlamı ezip geçecektir; çünkü söz dizim ve dilbilgisi yasaları, siyasi yasalara eşdeğerdir" (Eagleton, 2010, s. 461) anlayışı ile alışılmış söz dizim ve dilbilgisi kurallarına aykırı bir tutum içine girmektedirler. Elbette postmodernizmde dil önemlidir. "Postmodern roman için hiçbir unsur dil kadar önemli değildir. Hatta postmodern metinler dili sergileyebilmek, dili kullanabilmek, dille bir arada olabilmek amacıyla oluşturulur, demek yanlış olmayacaktır" (Somuncuoğlu, 2014, s. 973-987). Çünkü postmodern eserlerde dilbilim unsurlarından amacı/mesajı karşılayan gösterilen değil bu amacı/mesajı işaret eden gösteren (ses, şekil, resim vb.) ön plana çıkar. Bu yüzden dilin, ifade edeceği mesaj değil, bu dilin unsurlarının bir araya getirildiği yapı daha önemlidir. Hatta "postmodernistlere göre dil dışında hiçbir şey yoktur" (Murphy, 2000, s. 53) ama bu dil alışılmış bir dil değildir. Bu dil, alışılmış dilin dışında çokça aykırı unsuru barındıran bir dildir. Burada dildeki net çizgiler ortadan kaldırılarak dilin "belirsiz bir fenomene indirgenmesi" (Ellul, 2012, s. 218) söz konusudur. Böylece çoğu zaman hiçbir kuralı tanımayan, kuralları tahrip edilen bir dil ortaya çıkmaktadır. Burada artık "her türlü aktörel erimi yıkan bir dil söz konusudur" (Barthes, 2016, s. 44). Bu, özellikle de dilde yapılır. Postmodern eserlerde dil oyunlarına da çokça başvurulur. Sonuçta "postmodernistlerin kural tanımazlık, belirsizlik, tutarsızlık, mekanik olanın dışına çıkma vs. gibi pek çoğu göreceli çağrışımlar uyandıran yaklaşımlarında hep dil mekanizması karşımıza çıkar" (Emre, 2006, s. 103).

Postmodern dil bilinçli bir tavrın ürünüdür. Postmodern yazar, modern yazarın sistematik, genel geçer unsurlara uygun düzenli dilini bilinçli bir şekilde bozmaya çalışır. Yazar “bilinçli olarak eğlendirici/sürükleyici görünümlü öğelerle donatır metnini.” (Ecevit, 2016, s. 74). Burada asıl amaç modernizmin diğer unsurlarında olduğu gibi dil unsurunda da modernizme aykırı bir tutum sergilemek, modernizmin kurallarını yıkmaktır. Bu yüzden de yazarlar “geleneksel, akademik söylem tarzlarını reddederler; cüretkar ve kışkırtıcı hitap biçimleri” (Rosenau, 1992, s. 28) kullanırlar. Metni bir kokteyl, karnaval havasına büründürürler. Dilde bunu, kimi zaman alaylı kimi zaman da ciddi bir şekilde pastiş ve parodi gibi unsurları kullanarak veya kolaj gibi her şeyi gelişigüzel bir araya getiren bir unsuru kullanarak yaparlar. Bu da dilde karmaşık, birçok değişik ve aykırı unsuru barındıran, tanımlanmış ölçütlerin dışında çoğulcu bir dil ortaya çıkarır. Farklı, aykırı nice unsurun bir araya geldiği bu çoğulcu yapı, dilin kurallarını tanımayan farklı bir dil ortaya çıkarır. Böylece “modernin sistematik hale getirip ihtisaslaştırdığı dil, dilbilgisi kurallarına uyulmayan, alışılmış konvansiyonların dışında kullanılan daha anarşik bir zemine çekilmiş olur.” (Emre, 2006, s. 111).

Diğer dillerde olduğu gibi bu aykırı kullanım Türkçede de Türkçenin söz dizimi, dilbilgisi ve imla kurallarını kimi zaman tanımayan, bu kuralları bilinçli olarak bozan bir tavrın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu aykırı tavır, yazım kılavuzu (Yazım Kılavuzu, 2006) esas alınarak, İhsan Oktay Anar'ın üç eserinden örneklerle ortaya konmaya çalışılacaktır.

İhsan Oktay Anar Örneğinde Postmodern Dil

İhsan Oktay Anar'ın eserlerinde postmodern edebiyatın hemen hemen bütün özellikleri görülmektedir. Bu özelliklerden biri de bilinçli bir tercih olarak yazarın dilde sergilediği aykırı tutumdur. Özellikle ironik anlatımın yoğun olduğu pastij ve parodilerde bu tutum, birçok örnekte görülmektedir. Bunun bilinçli bir tercih olduğu, yazım kurallarına aykırı bir şekilde yazılan sözcüklerin kullanıldığı bağlamdan anlaşılmaktadır. Bütün bunlar postmodernizme uygun bir tavrın göstergeleridir. Yukarıda da değinildiği gibi postmodern eserlerde dil, kimi zaman geleneksel yazım kurallarına, söz dizimine aykırı bir şekilde kullanılmaktadır. İhsan Oktay'ın eserlerinde de Türkçenin yazım kurallarına aykırı epey örneğe rastlanmaktadır. Bütün bu örnekler İhsan Oktay Anar'ın eserlerinde bilinçli bir tercihin ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçenin yazım kurallarına olan bu kimi aykırılıkların aşağıdaki şekillerde gerçekleştiği görülmektedir.

Uzatma İşareti Kullanılmayan Sözcüklerde Uzatma İşareti Kullanma

İhsan Oktay Anar'ın eserlerinde çokça görülen yazım kurallarına aykırı kullanımlardan birisi, artık uzatma işareti kullanılmayan sözcüklerde bile onun, bu işareti bilinçli bir tercih olarak kullanmaya devam etmesidir. Bunun bilinçli bir tercih olduğu, bu sözcüklerin kullanıldığı ironik bağlamdan çıkarılabilir. Örneğin “Zavallı ise âkibetini bile bile ‘Döv beni adam olayım!’ ibaresini yüksek sesle telaffuz eder” (Efrasiyab'ın Hikayeleri, 2004, s. 20) cümlesindeki “âkibet” sözcüğünde bu görülmektedir. Yine “nöbetçi muallimlerden kurulu inzibat ekipleri yatakhanelere ve koğuşlara âni baskınlarla kâbus gibi girerler.” (Efrasiyab'ın Hikayeleri, 2004, s. 21) cümlesindeki “âni” ve “kâbus” sözcüklerinde de böylesi bir kullanım söz konusudur. “Efendimiz onun, temizliğinden mesul olduğu ayakyolunu bizzât kendi hâcetini de def etmek için ara sıra sûistimâl ettiğinden” (Yedinci Gün, 2016, s. 9) cümlesindeki “bizzât”, “hâcet”, “sûistimâl” sözcüklerinde de aynı tavır göze çarpmaktadır. Oysaki bütün bu yazımlar Türkçe yazım kurallarına aykırı kullanımlardır. Türkçe yazım kurallarına baktığımızda (Yazım Kılavuzu, 2006) bu sözcüklerin yazımında uzatma işareti kullanılmamaktadır. Bu tarz kullanıma Yedinci Gün romanındaki esnâda (s. 9); devâsâ, lânet, binâ (s. 10); fukârası, meşgûl, kitâba (s. 11); zifirî (s. 15) sözcüklerinde de rastlanmaktadır. Aynı kullanım Efrasiyab'ın Hikayeleri'ndeki lâkabı (s. 23), yâdettiklerini (s. 24) sözcüklerinde de vardır. Benzer kullanımlara İhsan Oktay Anar'ın eserlerinde çokça rastlanmaktadır.

Küçük ve Büyük Harf Kullanımında Aykırı Tutumlar

İhsan Oktay Anar'ın eserlerinde bilinçli bir tercih olarak küçük ve büyük harflerin yanlış olarak kullanıldığı örnekler de görülmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi bu da postmodern dile uygun bir tavidir. Örneğin “kendisine fazlaca ağırlık vermiş olsa gerek ki Ulu Hakanımız havagazı lambasını kapattı” (Yedinci Gün, 2016, s. 9) cümlesindeki “Ulu Hakanımız” ifadesinde Türkçe yazım kurallarına aykırı olarak büyük harfler kullanılmıştır. Bu cümlemin kullanıldığı sayfadaki bağlama bakıldığında amacın tariz yoluyla hükümdarla alay etmek olduğu görülmektedir. Yine Yedinci Gün romanındaki “sonra maktûlü Cennet'e tez vakitte yollamak isteyen” (s. 18) cümlesinde geçen “Cennet'e” sözcüğünde de aynı kullanım göze çarpmaktadır. Efrasiyab'ın Hikayeleri'nde cümlemin başında kullanılmadığı halde “Ölüm'e” (s. 15) sözcüğünde de aynı kullanım vardır. “Kaptan Efendimizden, yani Dişavol Paşa'dan” (Amat, 2006, s. 30) cümlesindeki “Efendimizden” sözcüğünde de bunun

başka bir örneği görülmektedir. Her üç eserde de bu aykırı kullanımların başka örneklerine de rastlanmaktadır. Bütün bu örnekler bunun bilinçli bir tercih olduğunu göstermektedir.

Sözcüklerin Birleşik veya Ayrı Yazımlarında Aykırılık

Postmodern eserlerde gördüğümüz aykırı bir kullanım da ayrı yazılması gereken sözcüklerin birleşik, birleşik yazılması gereken sözcüklerin bilinçli olarak ayrı yazılmasıdır. Burada da amacın ironik olduğu, bağlamdan anlaşılmaktadır. Bu kullanıma İhsan Oktay Anar'ın eserlerinde çokça rastlanmaktadır. “Bak burada, karazindanağusu elde edilen tilkifenerinin... sığırgelinotunun demlenip... sarıkâzımkanı” (Amat, 2006, s. 188) cümlesinde birleşik yazılmış olan sözcüklerde yazım kurallarına aykırı olan bu kullanım görülmektedir. Yazım kurallarına aykırı olan bu kullanım, Efrasiyab'ın Hikayeleri'ndeki geceyarısı (s.15), yâdettiklerini, gözkapaklarını (s. 24), düşgücünün (s. 31), ölümdöşeği (s. 103), terkedilmiş (s. 107), hamamböceği (s. 156) sözcüklerinde de göze çarpmaktadır. Yine Yedinci Gün'deki “güçbelâ” (s.12), “Elmacıkkemikli” (s. 50) sözcükleri de bu aykırı kullanıma birer örnektir.

Arapça ve Farsça Tamlama Kurallarının Kullanımı

Yazarın ironik bir anlatım oluşturmak için ortaya koyduğu tamlamalarda sık sık Arapça veya Farsça tamlama kurallarının kullanıldığı görülüyor. Bu tamlamaların kullanıldığı bağlam göz önüne alındığında bunun da bilinçli bir aykırı tercih olduğu ortadadır. Örneğin “... felaket ciğerine işleyerek onu azılı bir kumarbaz yapmıştı. Ne var ki Paşaoğlu, laboratuvarında ilmi bir tecrübenin neticesini beklerken kapıldığı cezbeye, elektrikîye-i sâkine muhassalasının iki topuzu arasında... üzerinde çalıştığı harümüntakilî supabın cereyân-ı elektrikîyeyi” (Yedinci Gün, 2016, s. 24) cümlelerindeki “elektrikîye-i sâkine” , “cereyân-ı elektrikîyeyi” tamlamaları bunu örnekliyor. Yine aynı eserdeki “Şu gâita-yı muazzamaya bir bakın, sanki ‘merd süprem’.” (s. 216) cümlesinde de aynı kullanım var. Amat romanındaki “tabir-i caizse” (s. 92) ifadesi de benzer şekilde Türkçenin yazım kurallarına aykırı bir kullanımdır.

Sözcüklerin Yanlış Yazımı

İhsan Oktay'ın eserlerinde görülen bir yazım aykırılığı da sözcüklerin bilinçli olarak yanlış yazılmasıdır. Özellikle ironik anlatımın yoğunlaştığı, pastiş ve parodilerin kullanıldığı bölümlerde bu sözcüklere daha çok rastlanıyor. Yedinci Gün romanında “topçu kışlasının siluetini örttüğü” (s. 13)cümlesinde silüet sözcüğünün “siluet” şeklinde yazılmış olması buna

örnektir. Aynı romanın “Yaradılıştan kılbaz ve piyazcı olan sürücü” (s. 28) cümlesindeki “Yaradılıştan” sözcüğünde de böyle bir örnek görülmektedir. Yine adı geçen romanda geçen “Havana sigarlarından tüten duman içinde az buçuk sönse de bu ortamı” cümlesindeki “sigarlarından” sözcüğü de bu kullanımı örneklemektedir. Bu eserdeki “ahiretini” (s. 17) sözcüğü de bilinçli olarak yanlış yazılmıştır. Efrasiyab’ın Hikayeleri’nde de benzer kullanımlar görülüyor. Örneğin “tabiyatıyla” (s. 176) sözcüğü böylesi bir kullanımdır. Amat romanında kullanılan “zından” (s.11), “Aristâtalıs” (s. 28), “Fisagor” (s. 30), “Küthüdânıza” (s. 39), “Kulhuvallu” (s. 54), “züttüre” (s. 188), “ızbandut” (s. 220) sözcükleri de ironik bir anlatım sağlamak için bilinçli olarak yanlış yazılmıştır.

Uydurulmuş Sözcüklerin Kullanılması

İhsan Oktay Anar’ın eserlerinde görülen diğer aykırı bir tutum da uydurulmuş kimi sözcüklerin kullanımınıdır. Bu, postmodern eserlerde yer yer sergilenen bir tavidir. İhsan Oktay Anar bunu bilinçli bir şekilde yapmaktadır. Buna örnek olarak Yedinci Gün romanındaki şu metin örnek gösterilebilir:

“Şu
Ezlâmuteahhem
Serbaklağancıl
Özbelindirikimsi
Beryortumgantırak
Su” (s. 206)

Yukarıdaki metinde birçok kelimenin uydurulmuş olduğu görülmektedir. Örneğin “özbelindirikimsi” sözcüğü böylesi bir kulanımdır. Bu örneklerin kullanıldığı sayfalara tamamen ironik bir anlatımın hakim olduğu gözlenmektedir. Örneğin yukarıdaki şiir, hiç de şiire benzemediği halde, Yedinci Gün romanının bir kişisi olan, kendisini büyük bir şair zanneden İdris Amil Zula’ya aittir. Yazar burada şair geçinenleri alaya almak amacıyla bunu kullanmıştır. Buna benzer kullanımlar yazarın hemen bütün eserlerinde görülmektedir. Bunun da postmodern tavra uygun bilinçli bir tercih olduğu söylenebilir.

Sonuç

Postmodernizm, modernizme bir tepki olarak ortaya çıkan; modernizmin amaç, hiyerarşi, derinlik, kesinlik, tasarım vb. unsurlarının karşısına oyun, anarşi, çoğulculuk,

melezlik, belirsizlik gibi unsurları koyan bir düşüncedir. Bu yönüyle modernizmden farklı, ona aykırı bir tutumun içindedir. Postmodernizmin bu tavrı mimaride, sinemada, resimde, müzikte ve diğer alanlarda göze çarpmaktadır. Bu tavrın edebiyata da yansıdığı postmodern eserlere bakıldığında rahatlıkla görülmektedir. Örneğin postmodern eserlerde sergilenen farklı bir zaman ve mekan algısı, kopuk ve parçalı olay örgüsü, kahraman merkezli olmayan şahıs kadrosu, dil oyunları, grotesk tapı vb. özellikler bunu göstermektedir. Postmodernizmin bu aykırı tutumu edebi dilde de görülmektedir. Çünkü kimi postmodern düşünürler dili de toplumu denetim mekanizmalarından biri olarak gördüklerinden kuralları ve sınırları belli olan bu dile karşı çıkmaktadırlar. Bu yüzden de postmodern anlayış ile yazan birçok yazar farklı, aykırı bir dil kullanımını benimsemektedir. Bu dil haliyle de çoğu zaman modernist eserlerde sergilenen dilden farklı bir dildir. İhsan Oktay Anar da bu çizgideki postmodern yazarlardan biridir. Onun eserlerinde de geleneksel dilin yerleşik ve belli yazım kurallarına aykırı kullanımlar çokça görülmektedir. Yazar, kimi zaman Türkçe yazım kurallarına aykırı tamlamaları (özellikle Farsça ve Arapça tamlama kurallarına uygun), kimi zaman uydurulmuş kelimeleri kullanarak, kimi zaman da sözcükleri yanlış yazarak bu tutumunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yazarın, büyük harf-küçük harf kullanımını, sözcüklerin birleşik ve ayrı yazımlarına ait kuralları da göz ardı ettiği görülmektedir. Bu da Türkçenin yazım kurallarına aykırı bir tutum ortaya çıkarmaktadır. Bu makalede de bu aykırı, farklı tutum postmodern bir çizgide yazmaya devam eden yazarlardan İhsan Oktay Anar'ın eserlerinden örneklerle ortaya konmaya çalışıldı.

Kaynakça

- Anar, İ. O. (2004). *Efrasiyab'ın Hikayeleri*. İstanbul: İletişim Yay.
- Anar, İ. O. (2006). *Amat*. İstanbul: İletişim Yay.
- Anar, İ. O. (2016). *Yedinci Gün*. İstanbul: İletişim Yay.
- Barthes, R. (2016). *Yazının Sıfır Derecesi*. (T. Yücel, Çev.) İstanbul: YKY.
- Baudrillard, J. (2016). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğubatu Yay.
- Eagleton, T. (2010). *Estetiğin İdeolojisi*. (B. Kıroğlu, Çev.) İstanbul: Doruk Yay.
- Ecevit, Y. (2016). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yay.
- Ellul, J. (2012). *Sözün Düşüşü*. (H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yay.
- Emre, İ. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yay.
- Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin Durumu*. (S. Savran, Çev.) İstanbul: Metis Yay.
- Koçakoğlu, B. (2012). *Anlamsızlığın Anlamı Postmodernizm*. Ankara: Hece Yay.
- Murphy, J. (2000). *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*. (H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yay.
- Özot, G. S. (2014, İlkbahar). Postmodern Roman: Kurgu, Dil ve Kişiler Kadrosu. *Turkish Studies*, 973-987.
- Rosenau, P. M. (1992). *Postmodernizm ve Toplum Bilimleri*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Ark Yay.
- Sarup, M. (2017). *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*. (A. Güçlü, Çev.) Ankara: Pharmakon Yay.
- Türk Dil Kurumu. (2006). *Yazım Klavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Zima, P. V. (2006). *Modern Edebiyat Teorilerinin Felsefesi*. (M. Özsarı, Çev.) İstanbul: Hece Yay.

FEMINIST AMBIVALENCE IN MARY ELIZABETH BRADDON'S
*LADY AUDLEY'S SECRET*¹

Seda COŞAR ÇELİK²

Abstract

The sensation genre in the 1860s stirred fierce discussions regarding scandalous, sensational and unconventional representations of women in fiction. This is because the 1860s sensation novels appealed more to a female readership, and thus potential influences of adulterous, bigamous and/or criminal women characters on women readers alarmed literary circles of the said period. On the other hand, feminist literary critics in twentieth century tended to read such unusual and controversial fictional representations in women's writing as a sign of resistance and feminist revival in Victorian literature. There were opposing views too, though. They rather focused on anti-feminist and at times disciplinary treatment of women characters, who transgressed rooted sexual, social and cultural norms. The approach in this study is closer to the latter view in that the article aims to reveal the ambivalent nature of such narratives by paying attention to the contradiction between feminist and subversive content and its anti-feminist treatment. To do this, the article offers a detailed analysis of one of the best examples of the sensation genre, which is *Lady Audley's Secret* (1862) by Mary Elizabeth Braddon.

Keywords: Mary Elizabeth Braddon, *Lady Audley's Secret*, sensation novel

MARY ELIZABETH BRADDON'UN *LADY AUDLEY'NIN SIRRI* BAŞLIKLİ
ROMANINDA FEMİNİST ÇELİŞKİ

Özet

1860ların sansasyonel romanları, alışılmadık ve sıradışı kadın karakterleri nedeniyle yazıldıkları dönemde hararetli tartışmaların çıkmasına neden olmuştur. Çünkü, bu romanlar daha çok kadın okur kitlesine hitap etmiş ve zina yapan, iki eşli ya da bir şekilde suça bulaşmış kadın karakterlerin kadın okurlar üzerindeki olası etkileri edebi çevreleri endişelendirmiştir. Öte yandan, yirminci yüzyıl feminist edebi eleştirmenler bu olağandışı ve tartışmalı kadın temsiliyetini feminist uyanışın dönem edebiyatındaki

¹ This article is an abridged version of the fourth chapter of my unpublished PhD dissertation entitled "Ambivalence in Victorian Women's Writing: Ellen Wood's *East Lynne*, Mary Elizabeth Braddon's *Lady Audley's Secret*, Margaret Oliphant's *Hester*."

² Dr., Abant İzzet Baysal University, Department of Foreign Language Education. sedacosar@gmail.com

yansıması olarak yorumlama eğilimi göstermişlerdir. Fakat, bunun tam tersi yaklaşımlardan bahsetmek de mümkün. Örneğin, cinsel, sosyal ve kültürel normların dışına çıkan kadın karakterlerin romanlarda cezalandırıldığı ve disipline edildiğine vurgu yapan farklı okumalar da bulunmaktadır. Bu çalışmanın yaklaşımı ikinci görüşe daha yakındır. Bu makale anlatılardaki feminist içeriğin aslında anti-feminist bir bakış açısı ile ele alındığına vurgu yapmayı amaçlar. Bunun için sansasyonel roman türünün en iyi örneklerinden kabul edilen Mary Elizabeth Braddon'ın *Lady Audley'nin Sırrı* (1862) başlıklı romanının detaylı okuması sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mary Elizabeth Braddon, *Lady Audley'nin Sırrı*, sansasyonel roman

Introduction

The Victorian society can be described as a bifurcated society as the Victorians were living in an age of transition and doubt because of achievements (and also detrimental outcomes) of the Industrial Revolution, enormous technological developments and various social-political movements. The Victorians were rigid, religious and disciplined but signs of resistance could also be seen especially in the literature of the period. Much of the literature produced in this period can hence be regarded as a battle-field, where emancipatory discourses meet and compete with repressive discourses. This can be observed in Victorian women's writing, too. In spite of scholarly trends to classify women's writing as feminist or anti-feminist, many works by women display what this paper will call 'feminist ambivalence,' which occurs mostly as a result of the contradiction between feminist undertones in the texts and their anti-feminist treatment. Mary Elizabeth Braddon's (1835-1915) *Lady Audley's Secret* (1862) is one of such works with its controversial portrayal and cautionary treatment of a bigamously married woman character.

Mary Elizabeth Braddon's *Lady Audley's Secret* was an instant success when it was published in 1862 and it secured a lasting place in circulating libraries of the Victorian era before it was slowly pushed to oblivion after Braddon's death in 1915. *Lady Audley's Secret* is considered as a paragon of sensation novel, which marked 1860s as sensation decade because "there was a fascination with sensation in all spheres: art, literature, theatre, actual murders and high profile court trials" (Carnell, 2000, p. 142). Before looking at the novel closely, let us first make a revision of how Victorian sensationalism flourished in 1860s.

The Sensation Genre

Sensational incidents and writings in 1860s made themselves apparent first through the newspapers of the period. This is important to note because it is agreed today that the roots of sensation fiction can be found in sensational journalism, which is why sensation novels were also called “the newspaper novel” (Purchase, 2006, p. 188). In his *Victorian Sensation OR the Spectacular, the Shocking, and the Scandalous in Nineteenth-Century Britain*, Michael Diamond (2004) draws attentions to the flourishing of journalism and its impact on the rising popularity of the sensation novel:

The Victorians had more opportunity than any of their predecessors to enjoy sensations, due principally to the unprecedented development of the press. National sensations were comparatively few until the middle of the nineteenth century, when the removal of ‘taxes on knowledge’ made newspapers affordable for the first time to the less privileged—who were particularly sensation-hungry. In 1853 the tax on newspaper advertising was abolished; 1855 saw the repeal of stamp duty on newspapers, which had hindered their distribution, and in 1861 paper duty was dropped. At about the same time the development of railway transport meant that national newspapers could reach an infinitely wider public (p. 1-2).

In the same work, Diamond (2004) also states that sensation novels bear a striking resemblance to sensational newspapers of the same period both stylistically and thematically. He adds that this is because there was a growing demand in the market for everything that was scandalous: “Shootings, poisonings, adultery and bigamy all sold newspapers, so it is hardly surprising that novels too should exploit the same themes” (2004, p. 189). This can be observed best, approximately two decades later, in the Whitechapel Murders that took place in the late 1880’s in London, which is mostly referred to as the Jack the Ripper case. Still unidentified today, the Whitechapel murderer victimized five prostitutes between August and November in 1888. Though both earlier and later Whitechapel women killings are today linked to this case, only five victims fostered curiosity for the heinous event in the fall of 1888, which is popularized in the twentieth century through horror movies. Tabloid journalism of the period displayed chopped up bodies of victim prostitutes and common readers devoured those newspapers. The Victorians were so craving for scandals that names of some respectable figures, the novelist Lewis Carrol, the Royal surgeon Sir John Williams and Prince Albert Victor (Queen Victoria’s grandson and an heir to the throne) were also listed among suspects, perhaps to make the outrageous event even more sensational and shocking. What should further be stressed at this point is that if women partook in such scandalous events, this created even more shock and thrill. This is true for both real

sensational events and sensation fiction. Lyn Pykett's (1994) interpretation about shocking women in the mid-Victorian press and their relation to the reception of the sensation novel is worthy of note in this respect:

Murderous women were especially in the news, most notoriously Madeline Smith, who poisoned her lover by putting arsenic in his cocoa (1857), and Constance Kent the sweet 16-year-old who was accused of stabbing her 4-year-old brother in 1860. The details of all of these cases of bigamy, divorce, and murder were communicated to the ever-widening readership of a rapidly expanding newspaper press by the sensational reporting then enjoying a vogue. Sensational journalism (like sensation fiction) was seen by many as a form of creeping contagion, the means by which the world of the common streets, and the violent or subversive deeds of criminals were carried across the domestic threshold to violate the sanctuary of home (p. 2).

In addition to sensational journalism, legal changes regarding Victorian marriages and divorces were also influential in the formulation of thematic structures of the 1860s sensation novels: "divorce was impossible before 1857 except by a private Act of Parliament, which only the very rich could afford" (Williams, 1984, p. 7). In 1857, the Matrimonial Causes Act was passed and "enabled any man to divorce his wife for adultery, but a woman had to prove adultery aggravated by other circumstances, such as cruelty or desertion. It is unusual for nineteenth-century novelists to show a wife obtaining a divorce" (Williams, 1984, p. 7). That is why, as Pykett (1994) comments, legal concerns about Victorian marriages and divorces were "frequently articulated in the form of the bigamy plot" in sensation novels (p. 45). Such were the cultural, social and historical circumstances under which sensation novels flourished and dominated circulating libraries in the second half of the nineteenth century.

Explanations of generic features of sensation fiction generally emphasize remarkably shocking aspects of sensational narratives. The following excerpt succinctly explains the most notable characteristics of the sensation novel and gives an idea about how characterization, intriguing themes, and other generic qualities concurrently create sensations:

These exciting and disturbing novels of modern life were remarkable for their devious and dangerous villains, or more usually villainess/heroines, and for their extraordinarily complicated plots usually involving suspense, concealment, disguise and duplicity, fraud, forgery (often of a will or occasionally of a marriage certificate), deception, illegal imprisonment (usually of a young woman), blackmail, bigamy, and even murder or attempted murder. As far as their form was concerned sensation novels were something of a generic

hybrid, mixing realism and melodrama, the journalistic with the fantastic, and the domestic with the exotic (Pykett, 1998, p. 166-7).

As a matter of fact, the sensation genre is extra-ordinary not only because of scandalous events and unconventional characters. The Gothic novel of the late eighteenth century and the Newgate novel of the early nineteenth century also had similar features. Yet, different from them, Winifred Hughes (1980) writes that “the sensation novel dispensed with the traditional Italian castles or underworld hideouts to locate its shocking events and characters firmly within the ordinary middle-class home and family” (p. 261). Likewise, as Ann Cvetkovich (1992) stresses, the sensation novel differs from “its precursors because its crimes and mysteries occur, not in foreign countries or wild landscapes, not among the lower classes or the inhabitants of monasteries and convents, but in the stately homes of the aristocracy, whose lives are depicted in realistic detail” (p. 45). In short, it would not be wrong to say that the sensation novel sensationalized the domestic novel, which is the dominant and respected literary genre of the Victorian era. This is particularly significant because the middle-class setting in sensation narratives “suggested that terror began at home” (Purchase, 2006, p. 190).

What should be stressed more at this point is the unconventional heroine because feminist readings of sensation novels focused basically on the representation of the heroine. As the myth of ‘the angel in the house’ suggests, the heroine in the Victorian novel is emblematic of altruism, morality, domesticity and sanctity. However, in sensation novels, the heroine is scandalous and shocking mainly because she is represented as an angelic figure at the start of the novel but turns out to be a wrong-doer, a sinner as the novel slowly proceeds: “At the center of the home, inevitably, there was a woman—wife and mother, the proverbial angel in the house. At the center of the sensation novel was the same woman, who ran the household, often quite efficiently, while dabbling in bigamy, adultery, or murder on the side” (Hughes, 2005, p. 262). Such features of women characters, which were hitherto unknown to Victorian readers, were indeed cornerstones of the sensation novel. In these respects, sensation fiction is “responsible for initiating significant changes in the representation of women in later fiction” (Reynolds and Humble, 1993, p. 99). This ‘change’ considering how the heroine is represented in fiction is exactly what concerned feminist literary critics, who tended to read women’s sensation novels as a field of resistance and a sign of feminist revival in fiction:

The production and consumption of sensation fiction, and its contemporary critical reception were closely linked, not only to general ideas about ‘the feminine’, but also to various aspects

of the Woman Question: to debates about women's legal and political rights, women's educational and employment aspirations and opportunities, and women's dissatisfactions with and resistance to traditional marital and familial patterns (Pykett, 1994, p. 41).

Feminist interpretations of the sensation genre emphasize different forms of female agency inherent in the novels. Saverio Tomaiuolo (2010), in his *In Lady Audley's Shadow: Mary Elizabeth Braddon and Victorian Literary Genres*, interprets this as "female assertiveness," which concerns feminist critics most because they tend to read sensation novels as subversive texts (p. 7). This sounds plausible, because, as Hughes (2005) writes "sensational women act for themselves, without waiting for the sanction or assistance of men. That action, for some Victorian critics, was in itself already tantamount to crime" (p. 262). That is, sensation narratives picture active women characters who assertively attempt to change the situations which do not satisfy them. While changing their lives, these women characters generally find themselves in a dilemma, because the desired change does not occur without getting involved in intrigue. For this reason, sensation novels were found "provocative" and "controversial" because, as Purchase (2006) thinks, they "contained unconventional, highly physical and often adventurous women" (p. 189). He further elaborates:

Far from simply reinscribing the 'angel in the house' role assigned to women by Victorian patriarchy, the novels suggested that middle-and upper class women led furtive but impassioned lives in which they were no longer simply the victims of men, but their antagonists. It is in this respect that, time and again, women in sensation fiction break up the cherished Victorian institution of the family; women flee the home, have illicit desires and exciting relationships, they lie, steal, murder and they are generally spectacularly bad mothers (p. 189).

Besides feminist readings of sensation novels, there are also opposite approaches, which stress the anti-feminist nature of these narratives. Although the changing nature of the sensation heroine is emphasized by feminist literary scholars, how she is treated within the narrative and what happens to her at the end are interpreted in a different way by the opposite approach. For example, Tomaiuolo (2010) argues that the sensation novel is "one of the most complex and ambiguous literary phenomena of mid-to-late nineteenth century" (p. 5). Likewise, Maureen Moran (2006) asserts that these novels "ambivalently undermine and reinforce mid-Victorian views about stability of identity and social boundaries" (p. 90). The approach of this study is closer to this second way of looking at the sensation novel, with a strong emphasis on the controlling and disciplinary function of these narratives. As the

analysis of *Lady Audley's Secret* will illustrate, moralistic tone of the novel and unsympathetic treatment of the erring heroine could be taken as feminist ambivalence.

***Lady Audley's Secret* (1862)**

Lady Audley's Secret opens with elaborate descriptions of the Audley Court, which is paradoxically depicted as secure and precarious at the same time. The narrator says the place “had been a convent, the quiet nuns had walked hand in hand,” (p. 1) yet she also states that “in such a house there were secret chambers,” (p. 3) and nearby the fish-pond there is a convenient place “for secret meetings or for stolen interviews; a place in which a conspiracy might have been planned” (p. 3). Such descriptive details are typical of sensation novels and they function to prepare readers for shocking twists of the story, whose sensational heroine Lucy Graham³ is welcomed to the Audley Court as the wife of Sir Michael Audley, “one of the noblest men in Christendom” (p. 219).

In the opening pages of the novel, Lady Audley is portrayed as an angelic woman, who has an enchanting beauty: “Miss Lucy Graham was blessed with that magic power of fascination by which a woman can charm with a word or intoxicate with a smile. Everybody loved, admired, and praised her” (p. 6). When the novel opens, Lady Audley has already married Sir Michael Audley, who is indeed an old suitor for her; his daughter Alicia Audley is close to Lady Audley in age. It is openly stated in the novel that she accepts his proposal because of social and economic advantages the marriage would bring into her life (p. 9). When Sir Michael proposes to Lady Audley, she honestly offers the following speech, which evinces the austere conditions of her past life:

From my very babyhood I have never seen anything but poverty. My father was agentlemen; clever, accomplished, generous, handsome—but poor. My mother—But do not let me speak of her. Poverty, poverty, trials, vexations, humiliations, deprivations! You cannot tell; you, who are amongst those for whom life is so smooth and easy; you can never guess what is endured by such as we. Do not ask too much of me, then. I cannot be disinterested; I cannot be blind to the advantages of such an alliance. I cannot, I cannot! (pp. 10-11)

These are important details to note in that they reflect the motives behind Lady Audley's marriage to Sir Michael Audley. Though such details can be read as a criticism directed

---

³ A brief note about the heroine's names is necessary here. The heroine's real name is Helen Maldon. After she marries her first husband George Talboys, she becomes Helen Talboys. When her first husband George leaves for Australia to seek his fortune for an uncertain time, she decides to start a new life and disguises herself as Lucy Graham. At the time of the narration, she has already bigamously married her second husband Sir Michael Audley, so when the novel opens she is introduced to the reader as Lucy Audley (Lady Audley). That is why, she will be referred to as Lady Audley in this study.

against the corrupt nature of Victorian marriages, this passage also highlights the mitigating circumstances of Lady Audley's bigamous second marriage. This is because her first husband George Talboys abandons her with no explanation, though with good intentions of becoming rich in Australia and coming back to take better care of his family. Not having heard from George for a long time, Lady Audley finds herself in a quagmire with a baby boy. Hence, though bigamous, marriage looks like her only alternative to live humanly and with dignity. When Lady Audley moves to the Audley Court, she faces a problematic relationship with Sir Michael's daughter Alicia, but because she is a very self-confident woman, her experience with Alicia does not bother her. However, Lady Audley has difficulty in managing the conflict she has with a misogynist male character, Sir Michael's nephew Robert Audley. Robert comes to the Audley Court accompanied by a close friend of his, George Talboys, who has just come from Australia only to face his (now late) wife Helen Talboy's⁴ death. Lady Audley learns that Robert Audley and her first husband George Talboys are visiting the Audley Court; she feels alarmed, finds excuses and avoids seeing the visitors. When Sir Michael and Lady Audley are away in London, Alicia shows Robert Audley and George Talboys a secret passage that takes them to Lady Audley's room. There, they see a picture of her, painted by a Pre-Raphaelite⁵ artist, which makes George Talboys melancholic, contemplative and depressed. Back from London, Lady Audley finds a glove in her room and understands that Robert and George have been to her place. The following day, George Talboys is last seen with Lady Audley in the garden and he disappears after that. Robert Audley feels very uneasy and grows suspicious about the sudden disappearance of his friend George. He is determined to make every effort to find out what has really happened to him and devotes all his time to the detection of George Talboys' whereabouts.

A considerable part of the novel is devoted to Robert Audley's meticulous search. Finally, Robert discovers the shocking reality about Lady Audley by means of what he calls "the theory of circumstantial evidence"⁶(p. 119). He is now sure that Lady Audley is indeed Helen Talboys, who faked her death, disguised herself as Lucy Graham, left her baby son

---

⁴ Helen Talboys is now Lady Audley, the new wife of Sir Michael Audley.

⁵ Purchase writes that Pre-Raphaelite paintings "are characterized by their vividness, clarity, their often brilliant color" (p. 109) and such paintings are preoccupied with "sensuous, rose-lipped, tragic-looking women" (p. 152). That Lady Audley's portrait is painted in Pre-Raphaelite style is an important detail as it implies that George Talboys can recognize his *late* wife easily even though he catches a glimpse of her painting in dim light.

⁶ These evidences are important because they contribute to the unravelling of events and slowly push the heroine to her tragic end. Robert's description of the "circumstantial evidence" can give an idea about how Robert discovered the reality about Lady Audley. Robert says that a circumstantial evidence can be "a scrap of paper; a shred of some torn garment; the button off a coat; a word dropped incautiously from the over-cautious lips of guilt; the fragment of a letter; the shutting or opening of a door; a shadow on a window-blind; the accuracy of a moment; a thousand circumstances so slight as to be forgotten by the criminal" (pp. 119-120).

behind and married Sir Michael Audley for money, security and status. Robert also thinks that she killed her first husband George Talboys after seeing George in the Audley Court. He then confronts Lady Audley and forces her to confess everything. Sir Michael Audley is called in and Helen/Lucy (she is no lady anymore) “falls on her knees” (p. 347) and confesses the realities of her past life. This confession scene is important in that here Helen says that she has done everything because she is mad. Meanwhile, it appears that George Talboys is not dead and he has managed to rescue himself from Helen's attempted murder. Even though the physician Dr. Alwyn Mosgrave thinks that Lady Audley is not actually mad, he considers her very dangerous (p. 379). She is sent to an asylum in Belgium and dies there.

The representation of Braddon's heroine is significant because feminist readings of *Lady Audley's Secret* generally underline the contradiction between how perfect the heroine looks and what terrible things she does. For many literary scholars that will be referred to hereafter, this contradiction is what makes Braddon's novel a subversive narrative. Considering the sensation fiction, Pykett (1994) writes that “one of the genre's most distinctive features was the way in which it displayed women and made a spectacle of femininity, whether of the passive, angelic variety, or in the form of the *femme fatale*” (pp. 6-7). As a matter of fact, Lady Audley definitely falls in the second category; however, at the same time, Braddon describes her as a child-woman whose fascinating beauty is hard to escape one's notice. That is, Braddon combines contradictory features in the character of Lady Audley and makes this apparent through the voice of the main male character, Robert Audley: “I believe that we may look into the smiling face of a murderer, and admire its tranquil beauty” (p. 141). The shocking effect of the paradox between the heroine's appearance and her criminality attracted the attention of many scholars, who have discussed the unconventional nature of the heroine. Not surprisingly, latent criminal personality of a woman character is much more shocking if she is depicted in the following way in the opening chapters of the novel: “The innocence and candour of an infant beamed in Lady Audley's fair face, and shone out of her large and liquid blue eyes. The rosy lips, the delicate nose, the profusion of fair ringlets, all contributed to preserve to her beauty the character of extreme youth and freshness” (p. 52). Such flawless descriptions of heroines are typical of sensation novels of the period, yet it should be noted that in *Lady Audley's Secret* the heroine's enthralling beauty is over-emphasized.

Such over-emphasis on the heroine's bewitching beauty can have different functions. First, it can increase the effect of shock and thrill at the end of the novel:

Lady Audley's Secret pleases, thrills, shocks and undermines its readers with the fact that this personification is simpering, charitable, childlike, genteel femininity is, in fact, a cold, calculating, resourceful woman, who abandons her child and is capable of murder, all in the interests of self-preservation (Pykett, 1994, p. 53).

Second, it can defamiliarize and subvert the image of middle-class angelic woman in respected Victorian houses. Lady Audley's representation, for instance, undermines Victorian myths about perfect womanhood.

Apart from her bewitching appearance, Lady Audley is also pictured as a woman who is very strong, determined, and thus reigns over the domestic sphere. Her power in the house is first felt through the voice of the narrator. In the following brief quote, the narrator denotes how the power dynamics in the house change after Lady Audley settles in the Audley court: "Miss Alicia's day was over; and now when she asked anything of the housekeeper, the housekeeper would tell her that she would speak to my lady, or she would consult my lady, and if my lady pleased it should be done" (p. 4). Another example depicting her influence in the domestic sphere is the tea-making scene, which is narrated from the perspective of Robert Audley. In the following passage, Robert Audley watches Lady Audley as she prepares tea for him. Here, Lady Audley is presented as an epitome of domestic perfection:

She looked very pretty and innocent, seated behind the graceful group of delicate opal china and glittering silver. Surely a pretty woman never looks prettier than when making tea. The most feminine and most domestic of all occupations imparts a magic harmony to her every movement, a witchery to her every glance. The floating mists from the boiling liquid in which she infuses the soothing herbs, whose secrets are known to her alone, envelop her in a cloud of scented vapour, through which she seems a social fairy, weaving potent spells with Gunpowder and Bohea. At the tea-table she reigns omnipotent, unapproachable. (p. 222)

Lady Audley perfectly meets the expectations of Victorian middle-class values as the mistress of the house. Still, the passage also implies that she might have secretive (and perhaps dangerous) powers. Hughes (1980) interprets this perfect depiction of her by ironically writing that she "has no objection to conventional middle-class values of domesticity and respectability; in fact she commits bigamy in order to get them, and murder in order to keep them" (p. 127). In short, the paradox between the heroine's appearance and her actions suggests that sensational descriptions of the heroine are too perfect to be true and behind such perfection there can be shocking secrets.

Feminist interpretations of *Lady Audley's Secret* generally stress the implicit aggressive nature and the criminality of the heroine. Anthea Trodd (1989) calls such heroines "the criminal angel in the house" (p. 9) and adds that how they behave "offered a dramatic way of formulating concerns about women's relations to the domestic environment, and about the dependence, dissatisfaction and dissimulation variously associated with her role" (p. 9). Similar concerns which lead Lady Audley to criminality can easily be seen in the novel, particularly when she explains the details of her miserable life before she changes her identity. In the following letter she writes to her alcoholic father, Lady Audley briefly tells her dissatisfactions and disappointments in life:

I am weary of my life here, and wish, if I can, to find a new one. I go out in the world, dis severed from every link which binds me to the hateful past, to seek another home and another fortune. Forgive me if I have been fretful, capricious, changeable. You should forgive me, for you know *why* I have been so. You know the *secret* which is the key to my life. HELEN TALBOYS (p. 250).

What makes Lady Audley particularly extraordinary is that she does not regret but only feels sorry as she cannot reach her aspirations and all her criminal attempts to live a prosperous life fail in the end. The following dialogue takes place between Robert Audley and Lady Audley in the chapter titled "Buried Alive," which implies that the erroneous heroine is doomed to be buried alive in an asylum, where she later dies:

'Live here and repent; nobody will assail you, nobody will torment you. I only say to you, repent!'

'I cannot!' cried my lady, pushing her hair fiercely from her white forehead, and fixing her dilated eyes upon Robert Audley, 'I cannot! Has my beauty brought me to this? Have I plotted and schemed to shield myself, and lain awake in the long deadly nights trembling to think of my dangers, for this? I had better have given up at once, since this was to be the end' (p. 391).

Though the heroine does not repent, she is doomed to hate herself for failing to reach her ambitions. The narrator observes and denotes her emotional state in the following way:

She plucked at the feathery golden curls as if she would have torn them from her head. It had served her so little after all, that gloriously glittering hair; that beautiful nimbus of yellow light that had contrasted so exquisitely with the melting azure of her eyes. She hated herself and her beauty (p. 392).

Also worthy of a brief note about the unconventional nature of Lady Audley is her indifference to her child as a mother. She is so careless that she did not even love her son:

“People pitied me; and I hated them for their pity. I did not love the child; for he had been left a burden upon my hands” (p. 353). Apparently, contrary to her delusive depiction as an angel, she is far too radical as a Victorian heroine, which is what feminist literary critics paid attention to.

So far, it has been mentioned that feminist readings of *Lady Audley's Secret* cherish the paradox between the heroine's appearance and her phenomenal actions, her subversive nature, criminality and unconventional traits. In addition to feminist readings of the novel, there are opposite views, which tend to read the novel as an anti-feminist narrative. For instance, in her article “Mary Elizabeth Braddon's Secret: An Antifeminist Amongst The New Women,” Kate Mattacks (2009) refutes feminist approaches to Braddon's novel and claims that the “complexities of her sensation fiction” make it hard to call Braddon a feminist novelist (p. 219). Feminist readings of Braddon's fiction basically focus on the existence of criminal women in Victorian fiction, which is rare. However, as Cvetkovich (1992) maintains, female criminality cannot be “intrinsically subversive; it can be deployed both to challenge and to reinforce ideologies of gender and affect” (p. 55). What this study suggests is that beside female criminality in the Victorian novel, how the criminal woman character is treated throughout the narrative should also be a point of interest, which marks the novel's ambivalence.

In *Lady Audley's Secret*, Braddon is very unfavorable towards the heroine in that, as Virginia Morris (1990) writes, “she switches the protagonist of the novel from Lucy to Robert Audley partway through the story,” and, what is more, “the narrator's original sympathy for Lucy gives way to open antagonism” (p. 98). As a matter of fact, it is not only the heroine that is treated unjustly. In *Lady Audley's Secret*, the narrative perspective is very unsympathetic and sometimes even hostile to the female sex as a whole. This is because the story is mostly told from the perspective of Robert Audley, who openly declares that he hates women (207). Also, it is Robert Audley that controls the narrative perspective in the novel. Throughout the novel, the narrator frequently dives into the inner world of Robert Audley and discloses his misogynistic thoughts. Considering the way Robert addresses women, the most remarkable example is the one where he ironically explicates that women are indeed the stronger sex:

To call them the weaker sex is to utter a hideous mockery. They are the stronger sex, the noisier, the more persevering, the most self-assertive sex. They want freedom of opinion, variety of occupation, do they? Let them have it. Let them be lawyers, doctors, preachers, teachers, soldiers, legislators—anything they like—but let them be quiet—if they can. (207)

The details of this passage make it clear that Braddon touches on the demands of the women's movement of the time through the inner voice of a misogynist male character, Robert Audley. This part might be offering that woman should be elevated to positions which are only available to men at the time of the novel's publication. However, later it is suggested that women should be silenced, which might be interpreted as a backlash against the outspoken precursors of the Victorian feminism. Even though the female sex is presented as the stronger sex in this part, the sarcastic tone is evident, and it would be a mistake to consider these statements genuinely progressive or frankly feminist. In the later parts of the novel, Robert Audley sounds even more vengeful towards the female sex. As the following section will indicate, women are presented in an evil way, causing only damage and destruction to the good ones. What is more, in contrast to the above excerpt in which women are sarcastically called "the stronger sex," men are taken as women's superiors in the following excerpt:

'I hate women,' he thought savagely. 'They're bold, brazen, abominable creatures, invented for the annoyance and destruction of their superiors. Look at the business of poor George's! It's all woman's work from one end to the other. He marries a woman, and his father casts him off, penniless and professionless. He hears of the woman's death and he breaks his heart—his good, honest, manly heart, worth a million of the treacherous lumps of self-interest and mercenary calculation which beat in women's breasts. He goes to a woman's house and is never seen again' (p. 207-8).

What should be noted at this point is that although the heroine is the real victim of the economic and social structures of the Victorian society, in this quote, her first husband George is presented as a victim in the hands of his crafty wife. It should be remembered, however, that George abandons her in the middle of the night, leaves for Australia for years without ever writing to her. He might well have been dead and she had no resources as a poor mother, who had to live with a pathetic alcoholic father. Regarding these details, *Lady Audley's Secret* presents all the restrictions Victorian women could face in similar situations. Yet, the novel also privileges and victimizes male characters while trying to control and discipline the females. This can be seen best in the narrator's distance to women characters and sympathy for the males:

I do not say that Robert Audley was a coward, but I will admit that a shiver of horror, something akin to fear, chilled him to the heart, as he remembered the horrible things that have been done by women, since that day upon which Eve was created to be Adam's companion and help-mate in the garden of Eden. What if this woman's hellish power of dissimulation should be stronger than the truth, and crush him? (p. 274)

Evocative of 'the original sin,' this quote underlines the morally corrupt human nature that is liable to commit sin. As a matter of fact, Robert Audley has enough reasons to be afraid of Lady Audley because it is true that she is represented as an aggressive and assertive woman. This makes itself particularly evident in the following part, where Robert confronts Lady Audley, who strikes him back:

I will kill you first. Why have you tormented me so? Why could you not let me alone? What harm had I ever done you that you should make yourself my persecutor, and dog my steps, and watch my looks, and play the spy upon me? Do you want to drive me mad? Do you know what it is to wrestle with a madwoman? (p. 275)

Having seen the heroine presenting herself as a madwoman in this brief excerpt, this can be the right place to continue with how the issue of female madness and asylum function in the novel. Just before she confesses the realities of her life, Lady Audley talks about her madness. She addresses the following passage to Robert Audley after he forces her to confess:

You have conquered--a MADWOMAN! . . . When you say that I murdered him treacherously and foully, you lie. I killed him because I AM MAD! Because my intellect is a little way upon the wrong side of that narrow boundary-line between sanity and insanity; because when George Talboys goaded me, as you have goaded me; and reproached me, and threatened me; my mind, never properly balanced, utterly lost its balance; and *I was mad!* (p. 346)

In this confession scene, the main stress is on the hereditary madness Lady Audley possibly inherited from her mother, who also inherited madness from her mother. This is how Lady Audley explains her mother's madness, which also influenced herself:

Her madness was a hereditary disease transmitted to her from her mother, who had died mad. She, my mother, had been, or had appeared, sane up to the hour of my birth; but from that hour her intellect had decayed, until she had become what I saw her . . . the only inheritance I had to expect from my mother was—insanity (p. 350).

So, this means that in Lady Audley's family three generations of women were mad and they all ended up in mental hospitals. How female madness is treated in the novel and why it occupies so large a place particularly in the last part is discussed by many critics. Such discussions are significant because they also question the ending of the novel. Morris (1990), for example, raises the following questions concerning how the novel ends: "As a killer . . . she is a failure: neither man dies. So why does Braddon punish her? Why does Lucy Audley die in an insane asylum? And why, for many readers, does she get what she deserves?" (pp. 94-95). For Hughes' (1980) this is because of the generic conventions of sensation novels:

In order to provide some justification for the erratic behavior of their murderers, bigamists, and adulteresses, the sensation novelists are driven to exploit the irrational elements of the psyche, the obscure and unreasonable motivations that in the twentieth century are associated with the subconscious. Inner forces, as powerful and uncontrollable as face, claim equal numbers of victims. Evil or antisocial action is no longer the direct result and expression of evil character, as in conventional melodrama, but derives from combinations of circumstance, weakness, insanity, impulse, 'sensation' at its most basic (p. 58).

Seemingly, female madness is used in novels as a plausible explanation for female transgression. Purchase, for instance, stresses that madness in Victorian Literature is associated with moral corruption (189). Such association is particularly used for female criminals, or in general terms, for wrong-doers, which gives the impression that the erratic behaviors of women cannot be explained by anything other than madness. Esther Saxey (1997) shares a similar opinion and states that, "this association of women and madness could be used to pathologise undesirable behaviour" (p. xvi).

In her interpretation of *Lady Audley's* madness, Elaine Showalter (1977) differs from other scholars since she reads Braddon's novel as a subversive and therefore feminist text. According to her, "as every woman reader must have sensed, *Lady Audley's* real secret is that she is *sane* and, moreover, representative" (p. 167). This point is very significant in that it reminds us of the statements of Dr. Alwyn Mosgrave in the novel, who is a "physician, experienced in cases of mania" (p. 368). Dr. Mosgrave's words are crucial because in the first place he thinks that *Lady Audley* is not mad at all. Having listened to Robert Audley as he tells the story of *Lady Audley*, Dr. Mosgrave reveals how he conceives the events:

She ran away from her home, because her home was not a pleasant one, and she left it in the hope of finding a better. There is no madness in that. She committed the crime of bigamy, because by that crime she obtained fortune and possession. There is no madness there. When she found herself in a desperate position, she did not grow desperate. She employed intelligent means, and she carried out a conspiracy which required coolness and deliberation in its execution. There is no madness in that (p. 377).

Having a male character, a man of science, making such wise observations is worth noting. Later, however, after having a brief conversation with *Lady Audley*, Dr. Mosgrave is confused and offers the following ambiguous diagnosis about her psychological state:

'I have talked to the lady,' he said quietly, 'and we understand each other very well. There is latent insanity! Insanity which might never appear; or which might appear only once or twice in a life-time. It would be *dementia* in its worst phase perhaps: acute mania; but its

duration would be very brief, and it would only arise under extreme mental pressure. The lady is not mad; but she has the hereditary taint in her blood. She has the cunning of madness, with the prudence of intelligence. I will tell you what she is, Mr. Audley. She is dangerous' (p. 379).

In this speech, Dr. Mosgrave's words exemplify anxieties of Victorian society about erroneous women; they can be quite dangerous, particularly because they will resort to anything (Lady Audley attempts even arson and murder) to achieve their ends. That is exactly why they must be confined to an asylum. Karen Tatum (2005) interprets such dangerous nature of the sensation heroine by accentuating that she does what she does powerfully, independently, and without any help just to reach her aspirations (p. 146). She also maintains that Lady Audley uses the idea of madness to cover her criminality, which is what makes her dangerous: "Being a woman who intelligently concocts schemes of self-preservation and usurps the masculine construction of women's madness for her own advantage is precisely what makes Lady Audley dangerous" (p. 146). This suggests that she does not submit to what Victorian society can offer her as a low-class woman and she develops her own ways of achieving a better life only to get punished severely at the end. As a punishment, she is confined to a madhouse, gets sick and dies there, while the narrator closes the novel in the following way, assuring happy ending for those who are left behind: "I hope no one will take objection to my story because the end of it leaves the good people all happy and at peace" (pp. 446-7). Confinement was inescapable in *Lady Audley's Secret* because the heroine does not repent or writhe under emotional distress. Thus, she faces double punishment; she is sent to an asylum and she dies there after two years.

One last point should be noted as to why Braddon puts female madness at the center of *Lady Audley's Secret*. Tomaiuolo (2010) suggests that autobiographical factors might have been influential in the way Braddon treats female madness in the novel. Two women who indirectly took place in Braddon's life might have served as models for the representation of the mad woman. The first case concerns Braddon's personal life, which was as scandalous as her novels for she had a "stable, sentimental and editorial relationship with John Maxwell," her publisher (p. 11). Hughes (2005) draws attention to the connection between Braddon's life experiences and the plots of her novels: "As Braddon's reviewers maliciously hinted, her scandalous plots were not so far removed from her life; she had a secret of her own in her liaison with the publisher John Maxwell and their five illegitimate children. Maxwell's legal wife, confined to a lunatic asylum, was all too real" (p. 271). John Maxwell was in the business of publishing and he was also editing periodicals. When he met Braddon, Maxwell

was already married to Mary Ann Crowley, who was diagnosed with “puerperal insanity,” thus had to spend the rest of her life in an asylum (Tomaiuolo, 2010, p. 11). This detail is worth emphasizing because the same mental illness also affects Lady Audley's and her mother's life in *Lady Audley's Secret* (11). Tomaiuolo (2010) interprets this connection by writing that “through Lady Audley's final incarceration Braddon was in part trying to exorcise her own personal ghost, in the figure of John Maxwell's ‘mad wife’” (p. 13).

The second case concerns the dedication page of *Lady Audley's Secret*. Tomaiuolo (2010) discusses the dedication page of the novel as an example of a paratext, which can shape the interpretation of a literary work. Braddon dedicates *Lady Audley's Secret* to her literary mentor Edward Bulwer Lytton⁷, who had a tormented relationship with his wife Rosina Wheeler. Mrs. Wheeler was also a novelist, who is underread today. The couple had a problematic relationship, which made itself apparent in what is today called the Hertford scandal. When Bulwer Lytton was offered “a cabinet post in Derby-Disraeli government,” he went to Hertford to deliver a public speech (p. 1). However, the event turned into a scandal when Rosina Wheeler showed up in Hertford unplanned, interrupted Edward Bulwer Lytton's talk and delivered her own speech to defame him (p. 2). Rosina was known as a very outspoken and assertive woman for her time, which can explain why she was deliberately (and wrongly) accused of madness and confined to an asylum after the Hertford scandal. Tomaiuolo (2010) interprets the connection between Rosina Wheeler's story and the dedication page of *Lady Audley's Secret* in the following way:

First, this dedication suggests that Braddon owes him much in terms of ‘literary advice’. Moreover, Braddon's words inform Edward Bulwer Lytton that the book is written *for him* and addressed *to him* in multiple ways. It follows that the similarities between Lady Audley's attitudes and vicissitudes (in particular her imprisonment in the Belgian asylum) and Rosina Wheeler's story suggest an approach to *Lady Audley's Secret* as a fictional alternative rewriting of Lady Lytton's incarceration. In what will be her first successful novel Braddon, so to speak, pays her literary debt to Bulwer Lytton and, at the same time, offers him Lady Audley's death in an asylum as a sort of fictional gift and a surrogate solution to his battle with Rosina, giving an alternative epilogue to his wife's ‘improper’ behavior (p. 13).

---

⁷ On the dedication page of *Lady Audley's Secret*, Mary Elizabeth Braddon writes in capital letters: “DEDICATED TO THE RIGHT HON. SIR EDWARD BULWER LYTTON, BART MP, DC.L, & C., & C., IN GRATEFUL ACKNOWLEDGEMENT OF LITERARY ADVICE MOST GENEROUSLY GIVEN TO THE AUTHOR” (LAS n.p.)

Having considered the background story between Edward Bulwer Lytton and Rosina Wheeler, the dedication page of *Lady Audley's Secret* can be read as a deliberate beginning. It is true that Braddon accepts Bulwer Lytton as her literary mentor, which can give the impression that she pays her tribute to him through the dedication page of her masterpiece. Still, while interpreting the dedication page of the novel, one cannot remain blind to what happened to Rosina Wheeler, who ended up in an asylum probably as a punishment for her misconduct. Just like Dr. Mosgrave's statements about Lady Audley, this can be because Rosina Wheeler was indeed not mad, but she was very dangerous in the eyes of the Victorians.

Conclusion

All in all, women in the Victorian period tended to produce novels within Victorian conventions perhaps due to pressures caused by expectations of the novel industry. Thus, although at times they put signs of feminist consciousness in their writings, they also contributed to the production and circulation of the right discourses, which was expected to ensure the sustainability of Victorian morals. Still, by representing different female experiences both in public and private spheres through various forms of female transgressions, such novels also enabled Victorian women readers to discover alternative life styles and to sustain their hopes about other possibilities of survival in the patriarchal social structures. This is possibly why *Lady Audley's Secret* was very popular particularly among women readers and remained a best-seller throughout the nineteenth century.

Lady Audley is portrayed as an assertive and self-confident woman character but the plot line gradually unfolds to the disadvantage of her and she is doomed to fall at the end. Though directing all attention to phenomenal deeds of the heroine, *Lady Audley's Secret* at the same time promotes internalized oppression and intrinsic sexism through the authorial narrative voice and perspective, which are unfavorable to the heroine. It is worth mentioning once again that sensation novels were read mostly by women and this raised concerns about their potential influence on women readers. Thus, while the novel pictures a subversive and unconventional heroine, her cautionary and anti-feminist treatment throughout the narrative puts the novel in an ambivalent position regarding feminist implications.

References

- Braddon, M. E. (1862/1998). *Lady Audley's Secret*. New York: Oxford University Press.
- Carnell, J. (2000). *The Literary Lives of Mary Elizabeth Braddon A Study of Her Life and Work*. Hastings: The Sensation Press.
- Cvetkovich, A. (1992). *Mixed Feelings Feminism, Mass Culture, and Victorian Sensationalism*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Diamond, M. (2004). *Victorian Sensation OR the Spectacular, the Shocking, and the Scandalous in Nineteenth-Century Britain*. London: Anthem Press.
- Hughes, W. (1980). *The Maniac in the Cellar: Sensation Novels of the 1860s*. Princeton: Princeton University Press.
- Hughes, W. (2005). The Sensation Novel. In P. Brantlinger (Ed.), *A Companion to the Victorian Novel* (pp. 260-278). Oxford: Blackwell.
- Mattacks, K. (2009). Mary Elizabeth Braddon's *Secret*: An Antifeminist Amongst the New Women. In T. Wagner (Ed.), *Antifeminism and the Victorian Novel* (pp. 216-233). New York: Cambria Press.
- Moran, M. (2006). *Victorian Literature and Culture*. London: Continuum.
- Morris, V. B. (1990). *Double Jeopardy Women Who Kill in Victorian Fiction*. Kentucky: The University Press of Kentucky.
- Purchase, S. (2006). *Key Concepts in Victorian Literature*. New York: Palgrave Macmillan.
- Pykett, L. (1994). *The Sensation Novel from The Woman in White to The Moonstone*. Plymouth: Northcote.
- Pykett, L. (1998). A Woman's Business: Women and Writing, 1830-80. In M. Shaw (Ed.), *An Introduction to Women's Writing From the Middle Ages to the Present Day* (pp. 149-176). Hertfordshire: Prentice Hall.
- Reynolds, K. and Humble, N. (1993). *Victorian Heroines: Representations of Femininity in Nineteenth-century Literature and Art*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Saxey, E. (1997). Introduction. In *Lady Audley's Secret* (pp. v-xxvii). Hertfordshire: Wordsworth.
- Showalter, E. (1977/1988). *A Literature of Their Own British Women Novelists From Bronte to Lessing*. London: Princeton University Press.

- Çelik, S.C. (2018). Feminist Ambivalence in Mary Elizabeth Braddon's *Lady Audley's Secret*. *Humanitas*, 6(12), 216-234
- Tatum, K. E. (2005). *Explaining The Depiction of Violence Against Women in Victorian Literature Applying Julia Kristeva's Theory of Abjection to Dickens, Bronte, and Braddon*. New York: The Edwin Mellon Press.
- Tomaiuolo, S. (2010). *In Lady Audley's Shadow Mary Elizabeth Braddon and Victorian Literary Genres*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Trodd, A. (1989). *Domestic Crime in the Victorian Novel*. London: Macmillan Press.
- Williams, M. (1985). *Women in the English Novel, 1800-1900*. 1984. Hong Kong: Macmillan.

**ORTA ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ ÖĞRENCİLERİN BENLİK
ALGILARININ MÜKEMMELİYETÇİLİK DÜZEYLERİNİ YORDAMA
GÜCÜ**

Mustafa OTRAR¹

Dinçer DÖNMEZ²

Bingül UZEL³

Özet

Bu araştırmanın amacı, orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algılarının mükemmeliyetçilik düzeylerini yordayıcılığını incelemektir. Araştırma ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında öğrencilerin benlik algısı ve mükemmeliyetçilik düzeyleri çeşitli kişisel özellikler açısından da incelenmiştir. Araştırmada benlik algılarını ölçmek amacıyla Öner (1986) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Piers-Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği, mükemmeliyetçilik düzeylerini ölçmek amacıyla da Kırdök (2004)'ün geliştirdiği Olumlu Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Tekirdağ'daki ortaokullarda öğrenim gören orta ergenlik dönemindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Tekirdağ'da yer alan ortaokullar arasında seçkisiz küme örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 12 ortaokulda okuyan 609 orta ergenlik dönemindeki öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın sonunda benlik algısı puanlarının mükemmeliyetçilik puanlarını anlamlı şekilde yordadığı, benlik algısı mutluluk alt ölçeği cinsiyete, rehberlik hizmetlerinden destek alma değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Olumlu-olumsuz mükemmeliyetçilik alt ölçeklerinde ise değişkenlerin hiçbirinin anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: orta ergenlik dönemindeki öğrenciler, olumlu mükemmeliyetçilik, olumsuz mükemmeliyetçilik, benlik algısı

¹ Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Birimi. motrar@marmara.edu.tr

² Tekirdağ Rehberlik ve Araştırma Merkezi. dincerdonmez59@gmail.com

³ Tekirdağ Rehberlik ve Araştırma Merkezi. binguluzel@gmail.com

THE PREDICTIVE POWER OF SELF CONCEPT ON PERFECTIONISM LEVELS OF MIDDLE ADOLESCENCE STUDENTS

Abstract

The aim of his research to determine the predictive power of self-concept on perfectionism levels of the middle adolescence period's students. In this study correlational design was used. Within the scope of the research, self-perception and perfectionism levels of the students were examined in terms of various personal characteristics. To measure children's self-concept levels, Piers-Harris Children's Self Concept scale were used. And to measure children's perfectionism levels, Positive and Negative Perfectionism Scale was used. The population of the study is students who are in the middle adolescence period in Tekirdağ. In this study randomly cluster sampling method was used. The sample was comprised of 12 schools which are located in Tekirdağ. Overall, 609 students were included to study. At the end of the study, it was found that the self-perception scores significantly predicted the perfectionism scores, and the self-perception happiness subscale differed significantly between gender groups, and taking support from guidance services variable. In the positive-negative perfectionism subscales, there is no significant differences in demographic variables.

Keywords: middle adolescence period's students, positive perfectionism, negative perfectionism, self-concept

Giriş

Tüm dünyada mükemmeliyetçi yapının, kişinin birçok psikolojik ve sosyal özelliğini etkilediğine ilişkin çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Gerçekleştirilen araştırmalar; arkadaş ilişkileri, akademik başarı, sosyal yaşama uyum ve benlik algısı gibi konularda mükemmeliyetçi yapının etkili olduğunu göstermektedir (Biçer, 1998).

Mükemmeliyetçi yapıya sahip bireylerin benlik algılarının elde ettikleri başarılarla göre değişim gösterdiği bilinmektedir (Burn, 1980). Ancak aynı yaş aralığında ve aynı eğitim kademesinde olan öğrencilerin karşılaştırılarak benlik algısı ile mükemmeliyetçi yapı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya ilgili literatürde rastlanmamıştır. Bunun yanısıra öğrenciyi temel eğitime hazırlama konusunda önemi büyük olan okul öncesi eğitim alıp almamasının ve rehberlik servislerinden destek alıp almamasının benlik algısına ve mükemmeliyetçilik boyutuna etkisini inceleyen araştırmaya ilgili literatürde rastlanmamıştır.

Bu araştırmanın ana amacı, orta ergenlik dönemindeki öğrencilerinin benlik algılarının mükemmeliyetçilik düzeyleri yordama gücünü incelemektir. Ayrıca öğrencilerin benlik algısı

ve mükemmeliyetçilik boyutlarının üstünde cinsiyet, okul öncesi eğitim ve rehberlik servisinden destek alıp almama değişkenlerine göre anlamlı şekilde farklılaşmış farklılaşmadığı da incelenmiştir.

Mükemmeliyetçilik

İlgili literatürde mükemmeliyetçilik ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, ortak olarak kabul edilen bir tanım ya da yapının varlığından söz edilememektedir. Bunun önemli nedenlerinden birinin mükemmeliyetçiliğin olumlu yansımaları ile psikolojik sıkıntılara yol açabilen olumsuz yansımalarının net bir şekilde ayrılabilmesi olarak ifade edilebilir (Flett ve Hewitt, 2005).

Hollender (1965), mükemmeliyetçilik üzerine çalışan ilk akademisyenlerden biri olarak mükemmeliyetçiliğin kusursuz davranış ve başarı yoluyla ailenin kabulünü sağlama girişimi olduğunu ifade etmiştir. Mükemmeliyetçiliği çocukluk döneminde kazanılan olumsuz bir kişilik özelliği olarak görmektedir.

Mükemmeliyetçilik hakkında davranışçı kuram, sosyal öğrenme kuramı, psikoanalitik kuram ve çağdaş kuramlar çeşitli ve farklı teoriler oluşturmuşlardır. Bu çalışmada, çağdaş kuramcılardan Gordon Flett' in mükemmeliyetçiliğin kaynakları hakkında geliştirdiği model temel alınacaktır.

Mükemmeliyetçilik ve Psikodinamik Kuram

Psikoanalitik yaklaşım, mükemmeliyetçilik çalışmalarının temelini oluşturan teorilerin başında gelmektedir. Mükemmeliyetçilik çoğunlukla nevrotik bir biçim olarak düşünülmüştür; bu nevrotik biçimin başlangıcı Freud'un (1926) mükemmeliyetçiliği, üstün başarı arzusunun sürekli kılan abartılı süperegonun emirleri sonucu oluşan obsesyonel nevrozların bir belirtisi olarak görmesine dayanmaktadır. Freud'a göre, mükemmeliyetçilik, süperegonun yüksek düzeyde başarı için çabalamasının bir sonucudur. Freud ayrıca, nevrotik rahatsızlıklarda sıklıkla görülen narsistik davranışın bir görünümü olarak değerlendirmiştir (Kutlesa, 2002).

Mükemmeliyetçi kişilik yapısı ve mükemmeliyetçilik düşüncesiyle yakından ilişkili olan kuramların en önemlilerinden biri de Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı'dır. Adler (2000), bireyin ideal mükemmelliğe ulaşamadığı sürece aşağılık duygusunu hissettiğini ve bununla motive olduğunu iddia etmiştir. Aynı zamanda toplumsal ilginin bireylerin güç ve mükemmellik yönünde çabalarını dengeleyen bir unsur olduğunu ileri sürmüştür. Adler'e göre toplumsal ilgi bireylerin yararlılık yönünde çabalarını göstermeye yardım eder. Mükemmeliyetçi çabalar sağduyu ve toplumsal ilgi ile birlikte ortaya çıktığı sürece sağlıklı ve gereklidir. Bununla beraber Adler sağlıklı (olumlu) mükemmeliyetçilik yanında sağlıklı

(olumsuz) mükemmeliyetçiliğin de olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre kişisel üstünlük için çabalayan nevroitikler toplumsal ilgiden uzaktır ve düşman bir ülkede yaşıyormuş gibi hisseder (Cloninger, 2004).

Mükemmeliyetçilik ve Davranışçı Kuram

Mükemmeliyetçilik yapısıyla ilişkili diğer bir teori de Davranışçı Kurama aittir. Skinner, davranışın biçimlendirilmesi ve sürdürülmesinde çevrenin rolünü vurgulamaktadır. Skinner'e göre bireyin davranışları olumlu şekilde pekiştirildiğinde ve ödülle sonuçlandığında artabilmektedir. Aynı şekilde insanlar ödüllendirici sonuçları olmayan ya da cezalandırılan davranışlarda bulduklarında aynı davranışı giderek daha az sergileme eğiliminde olurlar (Nelson-Jones, 1982). Bu kurama göre mükemmeliyetçilik kavramı, pekiştireçlere olan ihtiyaçlarla basit bir şekilde açıklanabilir.

Mükemmeliyetçilik ve Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramı ile Bandura, davranışın belirleyicisi olarak beklentinin rolünü ağırlıklı olarak vurgulamakta ve yeterlik beklentisi ile sonuç beklentisini birbirinden ayırmaktadır. Ona göre yeterlik beklentisi “sonuç için gerekli davranışı başarılı bir biçimde yapabileceğine inanmak” iken, sonuç beklentisi kişinin “belirli bir davranışın belirli sonuçlara yol açacağına ilişkin tahmin”dir. Yeterlik beklentisinin en temel kaynağı başarıyla ilgili kişisel yaşantılar olup tekrarlanan başarısızlık, yeterlik beklentisini azaltırken, tekrarlanan başarı artırmaktadır (Nelson-Jones, 1982). Bandura'ya göre eğer pekiştireç yalnızca mükemmele erişildiğinde veriliyorsa, birey bu yaşantı yoluyla mükemmelliği pekiştireç kazanmak için gereksinim olarak öğrenecektir. Mükemmellik seviyesinin daha altında sonuçlar ortaya çıktığı zaman, birey cezalandırılmayı bekleyecektir ki; bu da bireyi küçük düşüren bir olaydır. Bu nedenle; davranışla ilgili pekiştireçlerden ileri gelen tüm alanlarda en yüksek standartlara sahip olma, mükemmeliyetçi eğilimlerle sonuçlanmaktadır (Borynack, 2003).

Mükemmeliyetçilik ve Flett' in Modeli

Flett ve arkadaşları (2002), çocuktaki mükemmeliyetçi yapının oluşum nedenleri arasında aile baskısı ve ebeveyn rollerindeki değer kaybının da olduğunu belirterek çocukluk döneminde oluşan mükemmeliyetçiliği açıklamak için dört farklı model geliştirmişlerdir. Bunlar: sosyal beklentiler modeli, sosyal öğrenme modeli, sosyal reaksiyon modeli, ve endişeli yetiştirme modelleridir.

Sosyal Beklentiler Modeli

Çocuk büyümesi sırasında kendisi mükemmel olduğunda ebeveynlerinden daha çok kabul gördüğünü fark eder. Ebeveynlerinin istek ve beklentilerini karşılayamadığında ise

kendisini çaresiz ve yardıma muhtaç bir durumda hisseder. Bazı durumlarda ise çocuğun üzerinde sadece ailesinin değil aynı zamanda başkalarının da baskısı olmaktadır ki bu durum sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik ile de ilgilidir. Öte yandan ebeveynlerin aşırı baskısı ve yüksek düzeydeki beklentiler bir yana hiçbir beklentinin olmaması da çocuk için eşit derecede kötüdür. Bu bakımdan bazı araştırmacılara göre bazı çocukların mükemmeliyetçilik geliştirmesinin amacı ebeveyn ilgisi yokluğu ile başa çıkma çabasıdır. Bu gibi durumlarda çocuklar standart yoksunluğu ve diğer belirsizlikler ile başa çıkmak için kendilerince standartlar belirlemektedirler (Flett ve arkadaşları, 2002).

Sosyal Öğrenme Modeli

Bu model, Bandura' nın Sosyal Öğrenme Kuramıyla büyük benzerlik göstermektedir. Flett ve arkadaşları (2002)'na göre ebeveynleri mükemmeliyetçi olan çocuklar onları taklit ederek mükemmeliyetçi olmaktadır. Bir diğer deyişle mükemmeliyetçiliği anne ve babalarından öğrenmektedirler. Bu gibi çocuklar anne ve babaları gibi mükemmel olmak istemektedirler.

Sosyal Reaksiyon Modeli

Bazı durumlarda çocuklar yetişme çağlarında fiziksel saldırı ve sevginin geri çekilmesi gibi psikolojik saldırıya maruz kalmaktadırlar.. Bu tip çocuklar yetiştirilme koşullarına baş etmek için mükemmeliyetçi bir yapı oluştururlar. Başka bir durumda ise çocuk son derece belirsiz koşullara sahip olduğu için bu koşulların belirsizliğinden kurtulmak için mükemmeliyetçi olabilir. Aile üyelerinin ya da diğer bakıcıların tepkilerinin tutarsız olması bu gibi belirsiz durumlara bir örnek olabilir (Flett ve arkadaşları, 2002). Bencik (2006)'e göre sosyal beklentiler ve sosyal reaksiyon modeli arasında ufak benzerlikler vardır. Ancak gene de bu iki model birbirinden ile farklıdır. Bir durumda çocuktan belli standartlara uyması beklenirken diğer tarafta kötü davranışa maruz bırakma vardır. Bir tarafta ebeveyn kontrolü varken diğer tarafta düşmanca tavırlar, sıcaklık eksikliği ve cezalandırıcı yöntemler söz konusudur.

Kaygılı Yetiştirme Modeli

Bazı ebeveynler çok endişeli yetiştirme tarzına sahiptir. Hatalara çok fazla takılırlar. Bu tip yetiştirme modeli çocuğa hatalardan korkmayı, hata yapmamaya çalışmayı ve hataların doğurabileceği sonuçlara çok fazla odaklanmayı öğretir. Çocuk da hata yapmamak için mükemmeliyetçi bir yapı geliştirir (Flett ve arkadaşları, 2002).

Mükemmeliyetçilik Hakkında Yapılmış Çalışmalar

Özgüngör tarafından 2003 yılında yapılan bir araştırmada, mükemmeliyetçi kişilik özelliğinin ve öğretmenin özerklik destekleyici davranışlarının, öğrencilerin akademik amaç

tarzlarını yordama gücü incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Ankara İli'nde öğrenim gören 453 ilköğretim öğrencisinden oluşmaktadır. Veriler “Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği” “Amaç Tarzı Envanteri” ve “Özerklik Destekleme Envanteri” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonuçları düzenlilik olarak ifade edilen mükemmeliyetçi kişilik özelliğinin ve öğretmen özerklik destekleyici davranışlarının, öğrencilerin olumlu akademik davranışlarıyla ilişkili bulunan öğrenme tarzıyla anlamlı ilişkilerin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca araştırmacı, hata yapmaktan korkma ve ebeveynlerin eleştiri tutumlarının, öğrencilerin istenmeyen akademik davranışlarını yordama gücü ve bilinen başarısızlıktan kaçınma amaç tarzıyla anlamlı ilişkileri olduğunu bulmuştur. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında akademik başarının artırılmasına yönelik geliştirilen programlarda, öğrenci kişilik özelliklerin, öğretmen sınıf içi tutum ve davranışlarının göz önünde bulundurulmasının önemine değinilmiştir (Kağan, 2006).

Bieling ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan bir çalışmada mükemmeliyetçilik ölçümleri kullanılmış ve mükemmeliyetçilik yapısının değişen modelleri karşılaştırılmıştır. Çalışmaya 198 öğrenci katılmış ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak üçlü mükemmeliyetçilik modeli incelenmiştir. Çalışmada iki faktörü (olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik) birleştiren mükemmeliyetçilik modelinin tek yönlü mükemmeliyetçilik modeline göre daha verimli olduğu görülmüştür.

Accordino ve çalışma arkadaşlarının (2000) “Almost Perfect Scale-R- Mükemmeliyetçilik Ölçeği”ni bir grup lise öğrencisine uygulayarak yaptıkları bir çalışma da elde edilen bulgular yüksek standartlar belirleyen öğrencilerin akademik başarı ortalamalarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin depresyon puanları düşük çıkarken, benlik saygısı puanlarında yükselme olduğu gözlenmiştir. Olumsuz mükemmeliyetçiliği ölçmek için geliştirilmiş Çelişki (Discrepancy) alt ölçeğinden yüksek puan alan öğrenciler ise bu bulguların tam tersini elde etmişlerdir.

Flett ve arkadaşları tarafından 1996 yılında yapılan araştırmada, araştırmacılar, mükemmeliyetçi bir düşünceyle genel psikolojik sıkıntı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 200’ den fazla üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın sonunda mükemmeliyetçi düşüncenin çeşitli sıkıntılı düşüncelerle doğrudan bağlantılı olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin endişeli ve sıkıntılı düşüncelerinin daha yüksek oranda üzüntüye ve suçluluğa yol açabileceği yönünde araştırmacılar çıkarımda bulunmuşlardır.

Gilman ve Ashby (2003) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda; olumlu mükemmeliyetçilerin olumsuz mükemmeliyetçiler veya mükemmeliyetçi olmayan öğrencilerden daha olumlu içsel, kişilerarası ve akademik deneyimlere sahip oldukları

sonucuna ulaşmışlardır. Olumsuz mükemmeliyetçilerin olumlu mükemmeliyetçilerden daha fazla kişisel ve sosyal sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Şen (2005) yılında lisans öğrencileriyle yaptığı araştırma sonucunda başatme tarzları ve stratejileri üstünde mükemmeliyetçi kişilik özelliğinin yordayıcı bir rolü olduğunu ve yaşam olaylarını algı ile depresif belirtiler arasındaki bağlantı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptanmıştır.

Mükemmeliyetçi yapının, kişinin birçok psikolojik ve sosyal özelliklerini etkilediğine dair çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Arkadaş ilişkileri, akademik başarı, sosyal yaşama uyum ve benlik algısı gibi konularda mükemmeliyetçi yapının etkisi görülmektedir. Bu çalışmada benlik algısını nasıl etkilediğine bakılacaktır.

Benlik Algısı

Benlik algısı adlı olgu, psikoloji literatüründe “kendilik anlayışı”, “benlik tasarımı”, “benlik kavramı”; kamuoyunda ve günlük yaşamda “güven duygusu” ya da “kendine güven” olarak isimlendirilen, insan kişiliğinin temelinde olan, birey için en önemli algı, duygu ve düşüncelerin bir bütünüdür. Benlik algısı; temel olarak bireyin kendini değerlendirirken kullandığı tutumun yönüne bağlıdır. Birey kendini değerlendirirken olumlu bir tutum içindeyse, benlik saygısı yükselmekte; olumsuz bir tutum içindeyse benlik algısı düşmektedir (Öner, 2005). Bireylerin kendilerini beğenilir kabul etmeleri, yüksek benlik saygısına sahip olmak için genellikle kendileri hakkında daha olumlu düşünceleriyle ilişkilidir. Fakat bu ilişkinin gücü beğenilir olmak için bağlanılan şeyin önemine bağlıdır. Bireyin kendisi ile ilgili beklentileri, önceki deneyimlerinin sayısı ve çevrenin de etkisiyle kazandığı, yapacağı davranışların değeri, bireyin benlik imajını oluşturmada ve benlik saygısını yükseltmede oldukça etkilidir (Kulaksızoğlu ve Arıcak, 2000).

Düşük benlik algısı olan çocukların çoğu, hayattaki başarılarının büyük bir bölümünü kendi kontrollerinin dışındaki diğer etkenlere dayandırır. Bu nedenle kendilerine olan güvenlerini ve gelecekte başarılı olma şanslarını azaltırlar. Aynı çocuklar bir hata yaptıklarında veya başarısızlığa maruz kaldıklarında, bunu kendileri dışındaki nedenlere dayandırarak açıklarlar. Bu onların yeni ve daha başarılı stratejiler geliştirmelerini, yardıma veya tavsiyeye başvurmalarını daha da zorlaştırır (Yavuzer, 2003).

Benlik Algısı hakkında yapılmış çalışmalar

Maehr ve Ludwing'in 1962-1967 yılları arasında yaptıkları çalışmalarda, benlik kavramındaki değişmelerin birey için önemli olan kişilerin onaylama onaylamama davranışları ile bireyin kendini olumlu- olumsuz değerlendirmesi arasında ilişki olduğunu bulmuşlardır (Gün, 2006). Platon ve arkadaşları (1971) tarafından gerçekleştirilen bir

araştırmada, sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan ailelere sahip lise öğrencilerinin benlik kavramlarının daha yüksek olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Trowbridge (1972) tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada, orta sosyo-ekonomik düzey aile çocuklarının benlik kavramlarının üst sosyo-ekonomik düzey aile çocuklarına göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu ileri sürülmüştür (aktaran Can,1991).

1992 yılında okullarına başarılı şekilde devam eden öğrencilerle, okuldan atılma tehlikesi içinde olan lise öğrencilerinde; okul, aile, nüfus, benlik uyumu alanlarında farklılıkları meydana getiren faktörleri belirlemek için, 42 soruluk bir anket 50 başarılı, 47 atılma tehlikesi içinde olan toplam 97 İspanyol öğrenci üzerinde uygulamıştır. Bulgular başarılı öğrencilerin özsaygı düzeylerinin okuldan atılma tehlikesinde olan öğrencilerden yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Başarısız ve düşük özsaygıya öğrencilerin anketin uygulandığı sırada herhangi bir sporla uğraşmadıkları ve herhangi bir faaliyete katılmadıkları, başarısız ve düşük özsaygıya sahip kız öğrencilerin ise o ana kadar hiç bir sporla uğraşmadıkları belirtilirken, başarılı öğrencilerin çoğunun aktif olarak spor yaptıkları ortaya çıkmıştır (Kline,1992). Gökalan (2000), ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik tasarımı, atılma ve kendini açma düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi araştırdığı tezinde, sosyo-ekonomik şartları yüksek olan ve anne- babasının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin benlik algılarının da yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca araştırmasında kız öğrencilerin benlik algılarının erkek öğrencilere oranla daha düşük olduğunu belirlemiştir.

2015-2016 eğitim-öğretim yılında Sivas il merkezinde ortaokullarda öğrenim gören ve basit seçkisiz örneklem yöntemiyle belirlenen 868 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilen bir araştırmada, ortaokul öğrencilerinin olumlu mükemmeliyetçilik ve benlik saygısı arasında pozitif yönlü ve zayıf bir ilişkinin olduğu, olumsuz mükemmeliyetçilik ile benlik saygısı arasında ise negatif yönlü orta bir ilişkinin olduğu, olumlu mükemmeliyetçilik düzeylerinin benlik saygısı düzeyini anlamlı bir şekilde yordadığı ve cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Hançer, 2016).

Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı

Mükemmeliyetçilik ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk araştırmaları anektodal kayıtlar ve teorik çalışmalar oluşturmaktadır. Bu araştırmalara göre mükemmeliyetçilik düşük benlik algısıyla ilişkilidir (Ashby, ve Rice, 2002). Bununla birlikte Burn, mükemmeliyetçi kişilerin ulaşılması zor, gerçekçi olmayan hedeflerinin peşinden koşarken, üretkenliğinin düştüğünü, sağlığını kaybettiğini, kendini kontrol yeteneğinin azaldığını, kişisel ilişkilerinin bozulduğunu ve benlik algısının düştüğünü savunmaktadır

(Burn, 1980). Patch (1984) ise mükemmeliyetçi kişilerin çevresi tarafından sevmek için kendisine gerçekçi olmayan hedefler belirlediğini, bu hedeflere ulaşamayınca kendisini başarısız ve sevgiyi hak etmeyen bir birey olarak gördüğünü savunmaktadır. Son yıllarda mükemmeliyetçilik çok boyutlu olarak ele alınmaya başlamış, olumlu ve olumsuz boyutları ile diğer psikolojik özellikler üzerine etkisi incelenmiştir.

Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı hakkında yapılmış çalışmalar

Rice ve arkadaşları (1998) 464 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları bir çalışmada olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutları ile iki zihinsel sağlık çıktısı (benlik saygısı ve depresyon) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacılar bu çalışmada kullanılan ölçüm modelini geliştirmek ve değerlendirmek için doğrulayıcı faktör analizi kullanırken önceki teori ve araştırmalardan sağlanan kolaylaştırıcı modeli test etmek içinse yapısal denklemler modellemesi kullanmışlardır. Analizler iki mükemmeliyetçilik boyutu olduğunu desteklemiştir. Olumsuz mükemmeliyetçilik benlik saygısıyla negatif, depresyonla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Birçok araştırma mükemmeliyetçiliğin olumlu ve olumsuz yönlerini ele alarak, benlik saygısıyla olan ilişkini incelemiştir. 262 üniversite mezunu kişiyle yapılan bir araştırmada olumlu mükemmeliyetçiliğin benlik saygısını olumlu yönde etkilediği, olumsuz mükemmeliyetçiliğin ise benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. (Preusser ve Asbby 1994). Benzer şekilde Georgia Üniversitesinde 1984 yılında bir grup kadın üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada mükemmeliyetçilik oranının yükseldikçe, benlik algısı oranının düştüğü sonucu ortaya çıkmıştır (Adderhold-Alliot, 1987). Olumlu mükemmeliyetçilerin akademik performans için yüksek standartlar oluşturdukları ve yüksek seviyelerde genel ve sosyal öz-yeterliliğe sahip oldukları, bununla birlikte standartları ve performansları arasındaki zıtlıkla daha az ilgili oldukları görülmüştür (LoCicero, Kenneth ve Jeffrey 2000).

Okul öncesi eğitim

Erken Çocukluk Eğitimi olarak da adlandırılan okul öncesi eğitim süreci çocuğun öğrenmesinin en yoğun olduğu, temel alışkanlıklarının, zihinsel yeteneklerinin en hızlı geliştiği ve biçimlendiği dönemdir. Bu süreçte kazanılan olumlu ya da olumsuz davranış biçimleri, çocuğu tüm yaşamı boyunca etkilemektedir (Meb, 2017). İlgili literatür tarandığında çocukların okul öncesi eğitim alıp almama durumlarının benlik algısı ve mükemmeliyetçilik boyutları üstünde etkisine bakıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Rehberlik Servisleri

Öğrencilerin kişisel ve sosyal ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapan ve programlar geliştiren psikolojik danışmanların bulunduğu okullarda öğrencilerin benlik algısının daha yüksek olduğu, okul idaresi ve öğretmen kadrosuyla daha az sorun yaşadıkları ve problemlerle baş etme becerilerinin gelişmiş olduğu görülmüştür (Yavuz, 2017).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algıları mükemmeliyetçilik düzeylerini anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemektir. Ayrıca öğrencilerinin benlik algısı alt boyutları ve mükemmeliyetçilik boyutlarının cinsiyet, okul öncesi eğitim ve rehberlik servisinden destek alıp almama değişkenlerine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Bu bağlamda araştırma soruları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

Araştırma Sorusu 1: Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algıları toplam puanları olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutlarını yordamakta mıdır?

Araştırma Sorusu 2: Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algıları alt boyutları, olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutları cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma Sorusu 3: Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algıları alt boyutları, olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutları okul öncesi eğitim alıp almama değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Araştırma Sorusu 4: Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algıları alt boyutları, olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutları rehberlik servisinden destek alıp almama değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Problem

Araştırmanın problem cümlesi “Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algıları mükemmeliyetçilik düzeylerini anlamlı şekilde yordamakta mıdır?” şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırmadan elde edilecek sonuçlarla, orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algısı ve mükemmeliyetçilik boyutlarına ilişkin açıklamalar yapmak mümkün olacak, orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algılarının olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutlarını ne derece etkilediği ortaya konacaktır. Ayrıca Türkiye genelinde bu tarzda bir çalışma olmaması hem akademik hem de eğitsel rehberlik alanına katkı sağlayacak ve benzer çalışmalara yol gösterici nitelikte olabilecek bilgilere ulaşılacaktır.

Sınırlıklar

Araştırma, Tekirdağ il merkezindeki ortaokullarda öğrenim görmekte olan orta ergenlik dönemindeki öğrencilerle, 2017-2018 eğitim öğretim yılı ile ve amaçlar bağlamında kullanılan veri analizi teknikleri ile sınırlıdır.

Sayıtlar

Örnekleme oluşturan öğrencilerin kendilerine uygulanan anket ve ölçek maddelerini samimi şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algıları mükemmeliyetçilik düzeylerini anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile tasarlanarak gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Tekirdağ'daki ortaokullarda öğrenim gören orta ergenlik dönemindeki öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Tekirdağ Rehberlik ve Araştırma Merkezi çalışma bölgesinde yer alan ortaokullardan tesadüfi (seçkisiz) oransız küme örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 12 ortaokulda okuyan orta ergenlik dönemindeki 609 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma grubunun örneklemini oluşturan veriler aşağıda sunulmuştur.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin 306'sı (%49,8) erkek, 303'ü (%50,2) kız öğrencidir. 445'i (%73,1) okul öncesi eğitim görmüş, 164'ü (%26,9) ise görmemiştir. Öğrencilerin 173'ü (%28,4) rehberlik servisinden destek almış, 436'sı (%71,6) ise böyle bir destek almamıştır (Bknz. Tablo 1)

Tablo 1

Örneklem Grubuna Ait Betimsel Değerler

Cinsiyet	N	%	Ok. Ön. eğt.	N	%	Reh. destek	N	%
Kız	303	49.8	Evet	445	73.1	Evet	173	28.4
Erkek	306	50.2	Hayır	164	26.9	Hayır	436	71.6
Toplam	609	100	Toplam	609	100	Toplam	609	100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerle ilgili demografik bilgi toplamak amacıyla kişisel bilgi formu, mükemmeliyetçilik boyutlarını belirlemek amacıyla Olumlu Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği (Kırdök, 2004) ve Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği (Öner, 2005) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrenciler hakkında demografik bilgi toplamak üzere araştırmacılar tarafından hazırlanmış kısa bir bilgi formudur. Bu bilgi formu cinsiyet, okul öncesi eğitim ve rehberlik servisinden destek alıp almama bilgilerini içeren 3 sorudan oluşmaktadır.

Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği

İlköğretim öğrencilerine uygulanan ölçek Kırdök (2004) tarafından geliştirilmiştir. İlköğretim okulu ikinci kademeye devam etmekte olan ergenlerin mükemmeliyetçilik özelliklerini ölçmeye yönelik olarak hazırlanan bu ölçekte dörtlü likert tipi bir derecelendirme ile cevaplanan 17 madde bulunmaktadır. Yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinde olumlu ve olumsuz olmak üzere iki alt boyuttan oluştuğu belirlenen ölçekte ters dönmüş ifadeler ve toplam puan bulunmamaktadır. Her iki alt ölçekte de alınacak puan yükseldikçe mükemmeliyetçilik düzeyi artmaktadır. Geliştirme sürecinde ölçeğine her iki faktörü için iç tutarlık değerleri de yüksek (.78-.81) bulunmuştur öte yandan tüm maddelerin içinde yer aldıkları faktörle korelasyonlarının anlamlı olduğu saptanmıştır (Kırdök, 2004). Bu çalışmada Cronbach Alfa .82 ve .85 olarak bulunmuştur.

Piers - Harris' in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği

'Kendim Hakkında Düşüncelerim' adı ile anılan 80 maddelik Piers-Harris'in Çocuklarda Öz Kavram Ölçeği 9-16 yaş aralığındaki öğrenciler için 1964'de Piers ve Harris tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde geliştirilen ölçeğin ülkemizde çeviri ve güvenirlik çalışması Öner (1986) tarafından yapılmıştır. Bu örneklem, yaşları 10 ila 19 arasında bulunan düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzeylerdeki kız ve erkek öğrencilerin eşit oranlarda temsil edildiği toplam 1520 İstanbullu ilköğretim ve lise gruplarından oluşmuştur. Türkçe'ye çevrilen benlik kavramı ölçeği orijinal formdan istatistiksel düzeyde farklılık göstermediği, Türkçe ve İngilizce formların eşdeğer olduğu saptanmıştır. Benzer eğitim düzeyini temsil eden örneklemelerin faktör analizlerinde, faktörlerin toplam öz kavram puanı değişimine katkısı İngilizce formda %42, Türkçe formda %41.7 olmuş; böylece Türkçe ölçeğin faktör yapısı İngilizce ölçeğinin faktör yapısına çok yakın bulunmuştur (Öner, 2005). Ölçek öğrencilerin kendilerine (öz'üne) yönelik düşünce, duygu ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlar. Ölçek evet ya da hayır şeklinde cevaplanan 80 betimleyici maddeden oluşmaktadır. Yüksek puanlar çocukların kendileri hakkındaki olumlu, düşük puanlar ise olumsuz özkavramına işaret etmektedir. Değişik yaş gruplarının ve cinsiyet farklarının olmadığı saptanan bu ölçeğin güvenirliği, iç tutarlık ve değişmezlik (test-tekrar-test) teknikleriyle

sınanmıştır. Spearman Brown ve Kuder Richardson 21 formülleri ile elde edilen iç tutarlılık katsayıları .78 ile .93 arası; Pearson Momentler Çarpımı formülü ile elde edilen puan değişmezliği korelasyon katsayıları .71 ile .77 arası bulunmuştur. Bu veriler ölçek güvenilirliğinin yeterli olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Öner, 2005). Bu çalışmada Cronbach Alfa .83 olarak bulunmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin benlik algısı ve mükemmeliyetçilik ölçeklerinin alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyet, okul öncesi eğitim ve rehberlik servisinden destek alıp almama değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız grup t testi, benlik algısının olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutlarını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla da öncelikle Pearson korelasyonu ve ardından basit regresyon analizi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma hipotezlerine yönelik analiz sonuçları bulunmaktadır. Bu bağlamda öncelikle benlik algılarının olumlu mükemmeliyetçilik boyutlarını yordayıp yordamadığını belirlemeye yönelik korelasyon ve basit regresyon analizleri, ardından da benlik algılarının olumlu mükemmeliyetçilik boyutlarının cinsiyet, okulöncesi eğitimi alıp almama ve rehberlik servisinden yardım alıp almama değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin benlik algısı toplam puanları ile olumlu mükemmeliyetçilik puanları arasında pozitif yönde ($r^2=.35$; $p<.001$); benlik algısı toplam puanları ile olumsuz mükemmeliyetçilik puanları arasında negatif yönde ($r^2=-.42$; $p<.001$) anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır (Bknz. Tablo 2).

Tablo 2

Benlik Alguları ile Mükemmeliyetçilik Boyutları Arasındaki İlişkiler

Mükemmeliyetçilik	Benlik Algısı Toplam Puanı		
	n	r	p
Olumlu	609	.354	.000
Olumsuz	609	-.417	.000

Bu işlemlerin ardından araştırmanın ana amacına uygun olacak şekilde, benlik algısı puanlarının mükemmeliyetçilik ölçeği alt boyut puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla regresyon işlemleri yapılmış elde edilen sonuçlar aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin benlik algısı puanlarının mükemmeliyetçilik ölçeği alt boyut puanlarını anlamlı şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla yapılan regresyon sonucunda olumlu ($F=86.97$; $p<.001$) ve olumsuz ($F=127.55$; $p<.001$) mükemmeliyetçilik için regresyon modelleri uygun bulunmuştur. İşlemlerin ardından benlik algısı puanlarının olumlu mükemmeliyetçilik alt boyutundaki varyansın %12'sini ($\Delta R^2=.12$; $p<.001$); olumsuz mükemmeliyetçilik alt boyutunun %17'sini ($\Delta R^2=.17$; $p<.001$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde açıkladığı saptanmıştır (Bknz Tablo 3).

Tablo 3

Benlik Algılarının Mükemmeliyetçilik Boyutlarını Yordayıp Yordamadığının İncelenmesi

Bağımsız Değ.	Bağımsız Değ.	F	P	R	R ²	ΔR^2	β	t	P
Benlik Algısı	Olumlu Mük.	86,97	.000	,35	,13	,12	21,06	23,14	.000
Toplam. Puanı	Olumsuz Mük.	127,55	.000	,42	,17	,17	25,01	33,52	.000

Benlik algısı ölçeğinin alt ölçeklerinden alınan puanların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki istatistiksel fark sadece mutluluk alt boyutunda anlamlı bulunmuştur. Buna göre kız çocuklarının mutluluk alt ölçeği puan ortalamalarının erkek çocuklarınınkine göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Bknz. Tablo 4)

Tablo 4

Benlik Algısı ve Mükemmeliyetçilik Ölçeği Alt Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $\bar{x}$	t Testi		
						t	Sd	p
Mutluluk	Kız	303	8,47	3,725	,214	-4,899	,278	,000
	Erkek	306	9,83	3,107	,178			
Kaygı	Kız	303	5,80	2,800	,161	-6,638	,219	,140
	Erkek	306	7,25	2,610	,149			
Popülerite	Kız	303	8,52	2,467	,142	-1,369	,197	,337
	Erkek	306	8,79	2,388	,136			
Konfomite	Kız	303	11,35	3,466	,199	-2,188	,267	,128
	Erkek	306	11,94	3,118	,178			
Zihinsel	Kız	303	6,53	2,407	,138	-3,981	,199	,605
	Erkek	306	7,33	2,502	,143			
Fiziksel	Kız	303	4,64	1,666	,096	3,421	,135	,929
	Erkek	306	4,18	1,657	,095			
Olumsuz M.	Kız	303	29,50	5,982	,344	,919	,482	,217
	Erkek	306	29,06	5,911	,338			
Olumlu M.	Kız	303	17,49	5,092	,293	3,169	,482	,375
	Erkek	306	16,21	4,867	,278			

Benlik algısı ölçeğinin alt ölçeklerinden alınan puanların okul öncesi eğitim alıp almama durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Bknz. Tablo 5).

Tablo 5

Benlik Algısı ve Mükemmeliyetçilik Ölçeği Alt Ölçeklerinin Okul Öncesi Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Mutluluk	Evet	445	9,17	3,529	,167	,584	,202	,314
	Hayır	164	9,11	3,403	,266			
Kaygı	Evet	445	6,58	2,809	,133	,940	,801	,255
	Hayır	164	6,38	2,779	,217			
Popülerite	Evet	445	8,69	2,434	,115	,604	,630	,221
	Hayır	164	8,55	2,420	,189			
Konfomite	Evet	445	11,47	3,408	,162	,021	-2,360	,282
	Hayır	164	12,13	2,967	,232			
Zihinsel	Evet	445	6,90	2,541	,120	,442	-6,13	,218
	Hayır	164	7,03	2,330	,182			
Fiziksel	Evet	445	4,58	1,624	,077	,473	4,080	,156
	Hayır	164	3,95	1,731	,135			
Olumsuz M.	Evet	445	16,49	4,931	,234	-2,846	,464	,573
	Hayır	164	17,81	5,137	,401			
Olumlu M.	Evet	445	29,19	5,948	,282	-5,95	,544	,884
	Hayır	164	29,51	5,951	,465			

Benlik algısı ölçeğinin alt ölçeklerinden alınan puanların rehberlik servisinden hizmet alıp almama durumuna farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki istatistiksel fark sadece mutluluk alt alt boyutunda anlamlı bulunmuştur. Buna göre rehberlik servisinden hizmet alan çocukların mutluluk alt ölçeği puan ortalamalarının rehberlik servisinden hizmet almayanlarınkine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda araştırma sorusu 3'ün cevabı "evet" şeklinde verilebilir (Bknz. Tablo 6).

Tablo 6

Benlik Algısı ve Mükemmeliyetçilik Ölçeği Alt Ölçeklerinin Rehberlik Servisinden Hizmet Almasına Göre Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Mutluluk	Evet	173	8,18	3,853	,293	,000	,332	,256
	Hayır	436	9,54	3,265	,156			
Kaygı	Evet	173	6,09	2,789	,212	,015	,251	,980
	Hayır	436	6,70	2,789	,134			

Popülarite	Evet	173	8,36	2,556	,194	,065	,225	,000
	Hayır	436	8,78	2,369	,113			
Konfomite	Evet	173	10,54	3,436	,261	,000	,302	,931
	Hayır	436	12,08	3,151	,151			
Zihinsel	Evet	173	6,46	2,634	,200	,005	,231	,250
	Hayır	436	7,12	2,401	,115			
Fiziksel	Evet	173	4,38	1,640	,125	,756	,149	,111
	Hayır	436	4,42	1,691	,081			
Olumsuz M.	Evet	173	17,51	4,910	,373	,007	,445	,098
	Hayır	436	16,58	5,041	,241			
Olumlu M.	Evet	173	28,23	6,095	,280	,038	,541	,703
	Hayır	436	29,69	5,841	,463			

Tartışma

Benlik saygısı ve cinsiyet farklılıkları ile ilgili literatürdeki araştırmalar incelendiğinde tutarlı sonuçlar olmadığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda benlik saygısının düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı farklar bulunmamasına rağmen bazı çalışmalarda ise erkek çocukların kız çocuklarına göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarına ilişkin anlamlı bulgular elde edilmiştir. Mullis ve Normandin de (1992) ergenlerde cinsiyet ile benlik saygısının gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuşlardır (St. Poul, 1996).

Gökalan (2000) ise ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik tasarımı, atılganlık ve kendini açma düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi araştırdığı tezinde, kız öğrencilerin benlik algılarının erkek öğrencilere oranla daha düşük olduğunu belirlemiştir. Aynı şekilde Brack, Orr ve Ingersoll (1987) altı ve sekiz ile on ve on ikinci sınıflarda okuyan 135 öğrenciyle yaptıkları çalışmada kızların benlik saygılarının erkeklerden daha düşük olduğunu saptamışlardır (aktaran Çevik ve Atıcı, 2009).

2015-2016 eğitim-öğretim yılında Sivas il merkezinde ortaokullarda öğrenim gören ve basit seçkisiz örneklem yöntemiyle belirlenen 868 öğrencinin katılımı ile gerçekleştiren bir araştırmada, ortaokul öğrencilerinin olumlu mükemmeliyetçilik ve benlik saygısı arasında pozitif yönlü ve zayıf bir ilişkinin olduğu, olumsuz mükemmeliyetçilik ile benlik saygısı arasında ise negatif yönlü orta bir ilişkinin olduğu, olumlu mükemmeliyetçilik düzeylerinin benlik saygısı düzeyini anlamlı bir şekilde yordadığı ve cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Hançer, 2016).

Ergenlerin olumlu mükemmeliyetçilik boyutlarının benlik algılarını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi incelendiğinde olumlu mükemmeliyetçilik ile benlik algısı arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Accordino ve çalışma arkadaşlarının (2000) lise öğrencileriyle yaptıkları bir

çalışmada yüksek standartlar belirleyen öğrencilerin akademik başarı ortalamalarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin depresyon puanları düşük çıkarken, benlik saygısı puanlarında yükselme olduğu gözlenmiştir.

Ashby ve Rice (2002) tarafından yapılan bir çalışmada mükemmeliyetçiliğin olumlu ve olumsuz boyutları ile özsaygı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar olumlu mükemmeliyetçiliğin öz-saygı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, olumsuz mükemmeliyetçiliğin ise öz-saygı ile negatif ilişkisi olduğunu göstermiştir. 2003 yılında Gilman ve Ashby'nin ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda; olumlu mükemmeliyetçilerin diğer öğrencilerden daha olumlu içsel, kişilerarası ve akademik deneyimlere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda olumsuz mükemmeliyetçilerin olumlu mükemmeliyetçilerden daha fazla kişisel ve sosyal sorunlar yaşadıkları da araştırma sonuçlarındandır. Bu çalışma sonucunda da olumlu mükemmeliyetçiliğin benlik algısı üzerinde etkisinin olduğunun belirlenmesi literatüre katkı sağlamıştır.

Ergenlerin olumsuz mükemmeliyetçilik boyutlarının benlik algılarını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi incelendiğinde olumsuz mükemmeliyetçilik ile benlik algısı arasında negatif ve orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu konu hakkında ilgili literatür incelendiğinde, Rice ve arkadaşları'nın 1998 yılında 464 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları bir çalışmada olumsuz mükemmeliyetçiliğin benlik saygısıyla negatif, depresyonla pozitif yönde ilişkili olduğunu buldukları görülmektedir. Analizin sonucu ilgili literatür ile uyum içindedir.

Sonuç

Araştırma sınırlıkları bağlamında Tekirdağ ilinde gerçekleştirilen araştırmanın Türkiye genelinden örneklem seçilerek tekrarlanması, orta ergenlik dönemindeki öğrenciler ile sınırlandırıldığı için bu yaş aralığının altına ya da üstüne genelleme yapılması için araştırmanın daha geniş bir yaş aralığı ile yeniden yapılması önerilebilir.

Kaynakça

- Ashby, J. & Rice, K. G. (2002). Perfectionism, dysfunctional attitudes, and self – esteem: A structural equations analysis. *Journal of Counseling and Development*, 80 (2), 197-203.
- Accordino, M. P.(2000). An investigation of perfectionism, mental health, achievement and achievement motivation in adolescents. *Psychology in Schools*, 37 (6) 535-545.
- Adderholdt-Elliott, M. (1987). *Perfectionism: What's bad about being too good*. MN: Free Spirit Publishing, Minneapolis.
- Bencik, S. (2006). Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Biçer, T. (1998). *Doruk performans*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Bieling, P. J., Israeli, A. L. & Antony, M. M. (2004). Is perfectionism good, bad, or both? Examining models of the perfectionism construct. *Personality and Individual Differences*, 36 (6) 1373-1385.
- Borynack, Z. A. (2003). Contextual influences in the relationship of perfectionism and anxiety: A multidimensional perspective. Unpublished Doctorate Thesis, Oklahoma University, Norman, Oklahoma.
- Burn, D. D. (1980). The perfectionist's script for self-defeat. *Psychology Today*, 14(6) 34-52.
- Can, G. (1990). Lise öğrencilerinin benlik tasarımını etkileyen etmenler. Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Cheng, S., K.; Chong, G., H. & Wong, C. W. (1999). Chinese frost multidimensional perfectionism scale: A validation and prediction of self esteem and psychological distress. *Journal of Clinical Psychology*, 55(9), 1051-1061.
- Çevik, G. B. & Atıcı, M. (2009). Lise 3. sınıf öğrencilerinin benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1): 339-352.
- Cloninger, S. (2004). *Theories of personality: Understanding Persons*. New Jersey.

- Flett, G. L. & Hewitt, P. L. (2005). The perils of perfectionism in sports and exercise. *Current Directions in Psychological Science*, 14(1), 14-18.
- Gilman, R. & Ashby, J. (2003). Multidimensional perfectionism in a sample of middle school students: An exploratory investigation. *Psychology in the Schools*, 40(6), 677-689.
- Gökalan, Z. B. (2000). İlköğretim okulu öğrencilerinin (12-14 yaş) benlik tasarımı, atılganlık ve kendini açma düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Gün, E. (2006). Spor yapan ve spor yapmayan ergenlerde benlik saygısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Hançer A. H. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Olumlu Ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Düzeyleri İle Benlik Saygısının İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 53 (II) 265-274.
- Hollander M. H. (1965). *Perfectionism*. *Comprehensive Psychiatry*, 6(2), 94-103.
- Kağan, S. (2006). Bilişsel davranışçı terapiye dayalı mükemmeliyetçilik eğitiminin sporcuların mükemmeliyetçilik, başarı güdüsü ve başarısızlık korkusuna etkisi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kırdök, O. (2004). Olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik ölçeği geliştirme çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kline, D. (1992). An identification of factors associated with at-risk Hispanic students in a secondary school district. Digital Dissertation.
- Kutlesa, N. (2002). A group intervention with university students who experience difficulties with perfectionism. Unpublished Doctorate Thesis, Calgary University, Calgary, Alberta.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. & Arıca, T. (2000). Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi. *Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(c),87-94.

LoCicero, Kenneth A., Ashby, & Jeffrey, S. (2000). Multidimensional perfectionism in middle school age gifted students: A comparison to peers from the general cohort. *Roepers Review*, 22(3).

Meb Yayınları (2017). Okul Öncesi Eğitim Hakkındaki Sayısal Veriler.

Nelson-Jones, R. (1982). *The theory and practise of counseling Psychology*. Cassell Educational Limited, London.

Öner, N. (2005). *Pier-Harris' in çocuklarda öz kavramı ölçeği el kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Patch. A. R. (1984). Reflections on perfection. *American Psychologist*, 39(4), 386-390.

Preusser, K, Rice, K. & Asbby, J. (1994). The role of self esteem in mediating the perfectionism-depression connection. *Journal of College Student Development*, 35(1), 88-95.

St. Poul, M. (1996). Girls, physical activity and self-esteem. Melpomene: Melpomene Institute packet.

Şen, S. (2005). The Relationship between coping, dimensions of perfectionism, perceived intensity of life events and depressive symptoms in Boğaziçi University students: A test of cognitive model of depression. Master Thesis. Boğaziçi University.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuz, O. (2017). Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Hakkında Bilinmesi Gereken 10 Gerçek. Köşe yazısı

**MUSIQUE MEDIATISEE: UNE EVALUATION SUR LA
MASSIFICATION DE LA MUSIQUE**

Uğur Zeynep GÜVEN¹

Résumé

Cet article propose une évaluation historique et critique sur la médiatisation de la musique, processus largement influencé et reconstitué par le modus operandi des nouvelles technologies de la communication. La musique massifiée d'abord par la radio, ensuite par la télévision et enfin par internet, exige aujourd'hui une écoute préparée au préalable et aboutit à une dégradation de la réception partout dans le monde. Cette recherche a pour but d'analyser les composants des stratégies de l'industrialisation de l'offre de la musique, supposées être illimitées, tout en étant cependant implicitement répétitives et manipulatrices. Les évaluations montrent qu'il y a une sorte d'uniformisation de la sphère musicale, due à une rationalisation de l'hégémonie de la culture populaire, renforcée par des technologies de la communication à travers l'entrelacement des critères artistiques qui autrefois servaient à distinguer les genres musicaux. La médiatisation musicale risque donc de créer une préférence musicale réduite et d'aboutir à la standardisation des goûts et des modes de vie.

Mots-Clés : massification de la musique, musique médiatisée, industrie culturelle, communication et musique

**ARACILANDIRILMIŞ MÜZİK: MÜZİĞİN KİTLESELLEŞMESİ ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME**

Özet

Bu çalışma, yeni iletişim teknolojilerinin işleyiş tarzının etkisi altında inşa edilen aracılendirilmiş müzik kavramı üzerine tarihsel ve eleştirel bir değerlendirme sunmaktadır. Önce radyo, ardından televizyon ve son olarak internet aracılığıyla toplumsal düzlemde kitleselleşen müzik, günümüzde tüm dünyada önceden hazırlanmış ve paketlenmiş bir dinleme tecrübesi sunarak alımlamada bozunmaya sebep olmaktadır. Bu çerçevede bu çalışma, müziğin arzı bağlamında sınırsız gibi

¹Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
ugurzeynepguven@yahoo.com.tr

görünüp esasen tekrarcı ve manipülatif bir endüstrinin bileşenlerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Değerlendirmeler, önceleri müzik türlerini ayırt etmeye yarayan estetik kriterlerin birbiri içinde eridiğine ve iletişim teknolojileriyle güçlenmiş tahakküm sahibi popüler kültürün rasyonelleştirici etkisi altında tek tipleşen bir müzik alanının ortaya çıktığına işaret etmektedir. Dolayısıyla aracılandırılmış müzik, dinleyici açısından indirgenmiş bir müzik tercihi yaratmaya muktedir olup, beğeni ve yaşam şekillerinin de tek tipleşmesine yol açmaktadır.

Anahtar Sözcükler: müziğin kitleselleşmesi, aracılandırılmış müzik, kültür endüstrisi, iletişim ve müzik

Introduction

La musique comme incarnation de la créativité artistique se trouve dans la période post-industrielle au sein d'un nouveau capitalisme culturel, marqué par la redéfinition des termes socio-économiques, par la fusion des méthodes de création et de production et par la transformation de celles-ci en marchandises. Elle est dotée d'une forte visibilité matérielle, de modes industrialisés de reproduction et de représentation avec des circuits élargis de diffusion. Ainsi, l'art et la culture sont incorporés dans une large gamme majeure de produits.

De même, au cours des dernières décennies, une multiplicité de facteurs a provoqué une mutation fondamentale favorisant la marchandisation de la musique, notamment par l'intermédiaire des industries et des entreprises culturelles multinationales et mondiales. Parmi ces facteurs, il faut compter la montée des nouvelles technologies de la communication. De nos jours, notamment grâce à l'internet, les productions culturelles y compris celles de musique, accompagnées des marchés de l'information et du divertissement s'élargissent perpétuellement. La reproduction artistique engendrée par le marché du disque atteint le sommet avec le développement de l'informatique et de la micro-électronique qui s'avère dans le téléchargement gratuit des pièces musicales au format MP3 grâce aux sites internet.

Dans le monde post-industriel, une part importante de la culture se trouve soumise aux lois du marché, de la propriété, du profit et de l'accumulation capitaliste. Donc, les pièces de divers genres musicaux peuvent devenir des produits de large diffusion et de consommation de masse. De ce point de vue, la distinction entre les genres musicaux selon leurs 'caractères industrielles' au lieu de leurs caractères esthétiques est devenue inévitable. La réévaluation de l'art et notamment de la musique au sein ces valeurs postindustrielles, s'observe partout dans le monde avec l'essor du processus de mondialisation. Au-delà du jugement de valeur esthétique de la musique, si nous nous penchons sur le succès commercial d'une pièce musicale, nous voyons qu'il fait face à une massification suivie d'une popularisation, parfois

même à celle des genres les plus artistiques, à travers un processus de la médiatisation. Elles trouvent finalement place dans un marché parmi d'autres pièces qui ont déjà été converties en marchandises musicales standardisées.

A cet égard, le présent article s'appuie sur la revue de la littérature existante. Dans cet article de recherche théorique, dans un premier temps, on va se pencher sur la redéfinition de la musique au sein du nouvel esprit du monde et on va mettre l'accent sur le rôle de l'industrie musicale et la médiatisation de la sphère musicale dans le monde à l'ère postmoderne. Deuxièmement, cette recherche vise à analyser les composantes du processus de la médiatisation à travers une étude sur les étapes de la massification en matière de l'offre et de l'écoute musicale. La dernière partie de cet article met en question les enjeux de l'industrie musicale et cherche à éclairer les modèles de standardisation des préférences musicales sous l'influence d'une sphère musicale médiatisée.

Redéfinition de la sphère de la musique : de la fin de l'histoire vers la fin de l'art

La nouvelle économie musicale domine la perception de la créativité artistique et présente clairement les enjeux de la culture des masses. En raison du marché des disques, la littérature musicale confronte désormais à l'histoire de la *musique reproduite*. Ainsi, trouver des repères de débats sur la fin de l'art qui reste encore caché face à l'hégémonie de la culture consumériste, peut nous aider à redéfinir la dimension sociale de la musique au sein du nouvel esprit du monde.

La question de l'art s'est transformée à l'heure actuelle dans la légitimation de son propre cadre de production et de diffusion, comme le simple terme d'une évolution technique des médiums artistiques. "L'art pour l'art est, depuis longtemps, une pensée aussi étrange que la richesse pour la richesse, la science pour la science, etc., puisque, l'art doit avoir en vue quelque bien essentiel et ne pas être un plaisir stérile" (Plekhanov, 1949, p. 91). D'ailleurs dans l'art, en général, à notre époque, les interrogations telles que "est-ce de l'art ?" ou "qu'est-ce que l'art ?", ne peuvent faire l'objet que d'une discussion superflue et futile, et la question peut être trop fondamentale pour avoir du sens au sein du relativisme postmoderne. De la même manière, la quête artistique dans la musique est hautement transformée et remplacée plutôt par l'innovation artistique. Par conséquent, dans l'ère postmoderne où la définition de la créativité artistique et celle de la musique semblent essentiellement flottantes, et dans l'ère post-industrielle où l'esprit du capitalisme avancé se manifeste dans des marchés de l'industrie culturelle, cette incertitude concernant la définition de l'art, y compris la définition des différents genres musicaux se dirige vers l'inquiétude.

Certes, le concept de la fin de l'histoire ne signifie pas la fin des événements mondiaux. Pourtant, ce phénomène désigne un tournant en ce qui concerne la pensée humaine. Wallerstein le considère comme la victoire du libéralisme tandis que selon Fukuyama (1992, s. 26), c'est la fin des idéologies qui prétendent subvertir l'ordre établi. Cependant il ne suffit pas de suggérer que l'avenir garde en réserve d'énormes événements ; il faudrait démontrer qu'ils seraient déclenchés par une idée systématique de la justice politique et sociale qui prétend remplacer le libéralisme. En tout cas, la conjoncture dans laquelle nous nous trouvons est entourée des crises idéologiques (Wallerstein et Hopkins, 1999, p. 258). Donc une telle condition historique va de l'impérialisme culturel au capitalisme mondial en passant par l'impérialisme médiatique, qui donne naissance aux spéculations sur la fin de l'art. Jameson (1998, p. 84) précise que la fin de l'art a une part politique en ce qu'elle consiste à un niveau très élevé de l'investissement à la culture formelle qui accepte la haute culture comme un moyen du pouvoir d'Etat. La notion de 'la fin de l'art' est considérée comme une déduction où il existe la juxtaposition des schémas conceptuels ou des modèles et des prémisses. D'où le discours postmoderne se coïncide avec la fin de l'art et se dirige vers la redéfinition de l'art, ainsi que celle de la musique. D'ailleurs, Jameson (1984, p. 53-54) ajoute à un autre moment, que les dernières années qui ont été marquées par un millénarisme inversé dans lequel des prémonitions du futur catastrophique ou rédempteur ont été remplacées par des sens de la fin de ceci ou de cela.

Dans ces circonstances, est-ce qu'il est possible de parler d'une musique postmoderne? Lyotard (1979, p. 93) en situant le début de l'ère postmoderne à la fin des années cinquante, présentait John Cage comme le musicien postmoderne par excellence. C'est à ce moment-là que l'impact de l'œuvre de Cage, qui dépasse les frontières formelles, commence à se faire sentir. Cela indique clairement la fascination pour la musique expérimentale des années soixante et suggère qu'il y a une tentative pour comprendre la pensée musicale de Cage. Une telle expérimentation artistique rappelle l'avant-garde, un concept selon Chevassus (2004, p. 24), au sein de la sphère musicale qui veut atteindre la fin à travers les possibilités d'une forme, jusqu'au point où il confronte le silence comme celui de Cage dans sa pièce musicale 4'33''. Elle parle aussi de la conceptualisation de l'avant-garde qui constitue le point avancé du moderne ; l'avant-garde se situe entre les deux termes, l'histoire et ce qui nous reste de l'histoire. L'histoire est la base de la conscience moderne tandis que, pour la conscience postmoderne, l'histoire devient seulement un lieu de jeu.

Toutefois, il semble encore très douteux si la musique postmoderne est une aventure ou bien une initiation éclectique ou rétrospective. Puisque à l'ère postmoderne, la volonté de contourner une grande masse d'auditoire s'est épanouie et les auditeurs commencent à considérer la sphère musicale plus accessible. La production musicale postmoderne qui est exécutée par la logique de la société de consommation de la période post-industrielle et qui se diffuse à travers le marché du disque et de la radio, suivi par des autres moyens de communication de masse, se caractérise par l'abondance des pièces musicales. C'est pourquoi Chevassus (2004, p. 104) affirme que la période postmoderne ressemble à l'époque baroque.

Emergence de l'industrie musicale: médiatisation de l'écoute de la musique

Avec l'interpénétration des sphères de musiques à l'ère postmoderne en accord avec la redéfinition de l'art, les usages et les fonctions sociales de la musique ont été entièrement changés, notamment sous l'impact du développement technologique. Il s'agit d'une massification de la musique qui jusque-là était réservée à un public restreint, ce qui signifie en fait la popularisation de la musique pour être destinée à un grand public. Une telle critique élaborée concernant la phase de la popularisation de la musique au sein de l'industrie de la culture est désignée par Horkheimer et Adorno (1994, p. 153) qui dénoncent les effets globalement nuisibles de l'industrie de la culture, visant au conditionnement des esprits sur une vaste échelle, à leur asservissement dans une société où il s'agissait d'obtenir à tout prix l'intégration de la masse des individus et l'élimination de toute dissidence et de tout esprit critique.

Ainsi, par la massification de la musique, il faut entendre l'industrie musicale où la musique devient une commodité standardisée. Aujourd'hui cela signifie particulièrement la circulation gratuite de la musique sur l'internet. Pour mieux comprendre cette phase précoce de la médiatisation, il faut analyser chaque étape historique qui élabore au fur et à mesure la musique accessible à tous.

Dans les périodes préhistoriques, la musique qui entourait la vie sociale et la relation entre l'être humain et la nature en désignant un certain ordre à travers des rythmes et des voix, était un moyen de l'enthousiasme qui l'incitait à travailler et à combattre (Fisher 1985, p. 204). Durant l'Antiquité, la musique commence à devenir réservée à la classe noble. Dans son livre sur l'histoire de la musique, Say (2006, p. 122) explique que la composition et l'exécution musicales étaient les droits réservés aux nobles qui avaient la liberté de consacrer leur temps à s'occuper de l'art. Dans le Moyen Age, l'aristocratie s'intéressait à l'exécution de la musique plutôt qu'à la composition et cela a rendu la classe noble un groupe social

d'auditeurs. De plus, c'était l'Eglise qui détenait le pouvoir sur l'éducation, la composition et l'utilisation de la musique. Avec la Renaissance, l'édition des notes apporte une nouveauté à la tradition musicale. La musique s'avère comme un moyen de divertissement vers la fin du Moyen Age, quand elle commence, à côté de l'aristocratie, à s'adresser au peuple à travers les concerts de rue. C'est au 17e siècle que le peuple s'habitue à aller aux concerts (Mimaroglu 2006, p. 48). Ainsi, dans l'histoire, après les prêtres et les princes, c'est le tour de la bourgeoisie de se canaliser au goût musical.

Ce n'est qu'au milieu du 19e siècle que se sont dessinées les lignes de démarcation entre la haute culture musicale et les spectacles de musique commerciale ouverts à tous. Au début de ce siècle, la conception nouvelle d'un art au service du peuple favorise simultanément l'expansion de l'enseignement et de la pratique musicale. Dans la société bourgeoise du 19e siècle, la musique, parmi les élites, devient peu à peu un domaine de spécialité, de moins en moins soumise au goût et à la mode. Donc, la vie musicale subit également d'importants changements. A propos de cette période, Letterier (1999) précise que les artistes, comme plus tard les intellectuels, cherchèrent dans le peuple non seulement la source vive de leur art, mais les moyens d'un renouvellement culturel et d'un nouveau contrat social. Dans la première moitié du 19e siècle, il existe un lien étroit entre la découverte de la culture populaire et la réflexion sur la question sociale. En outre, la musique conserve sa fonction de divertissement. Jouée d'abord dans les salons, puis dans les salles de concert, la musique savante, composée et interprétée par des professionnels, presque toujours écrite et imprimée, mise sur le marché dans des circuits commerciaux, commence à se séparer progressivement de la musique populaire. Boivert (2013, p. 7) ajoute qu'avant le 18e siècle, les concerts de musique classique attiraient un public qui venait chercher dans ces événements un plaisir collectif et un partage, une communion, tandis qu'aujourd'hui les concerts de musique classique représentent un événement particulier où la cible devient une clientèle. Ils sont parfois considérés comme des événements élitistes avec un rituel précis et des règles implicites. Ainsi, le désir de promotion sociale et les intérêts économiques des professions musicales contribuèrent dans un premier temps aux succès d'une industrie musicale. En plus, la démocratisation de la musique s'insère beaucoup, dans la première moitié du siècle, à des facteurs techniques et instrumentaux.

Dans le dernier quart du 19e siècle, des instruments de musique qui avaient fait l'objet dans le courant du siècle d'inventions techniques, étaient introduits dans toute la population. On en témoigne l'exécution par les ensembles de la musique instrumentale jusqu'alors

réservée dans les sphères de la haute culture et les milieux spécialisés tels que des milieux religieux et militaires, et cette pratique se propage dans les communautés villageoises et les plus petites villes. Les concerts et les performances musicales de masse deviennent accessibles à presque tous les publics. Enfin, au début du 20e siècle, il est possible de voir la naissance des logiques commerciales qui imposèrent la loi du marché dans le domaine de l'art comme ailleurs. Donc, la massification de la musique s'accélère. La commercialisation de la musique passe par la création de nouveaux rapports marchands avec le public afin d'élargir l'audience. Dans la sphère musicale, la massification culturelle et sociale qui entraîne le poids de nouveaux contextes démographiques, socio-économiques et politiques accompagnées par le progrès et la modernité, s'explique par l'industrialisation de la musique.

En ce qui concerne l'industrialisation de la musique, Frith (2000, p. 73) précise qu'elle ne peut pas être comprise comme un phénomène subi par la musique elle-même, mais plutôt comme un processus qui fond et confond des arguments monétaires, techniques et musicaux. Donc, la recherche sur la musique comme phénomène social, en relation avec des processus industriels, présume que la musique est un point de départ du processus industriel. Ceci implique non seulement que l'industrialisation de la musique ne peut être prise comme un indicateur de sa valeur, mais que la seule façon d'évaluer la musique d'une manière critique est de prendre en considération la façon dont elle est produite et utilisée. En plus, Morin (1975, p. 67) montre la contradiction structurelle propre à l'industrie culturelle entre la standardisation et l'innovation, entre 'production' et 'création'. D'une part, les industries culturelles doivent plaire au plus grand nombre tout en amortissant leurs investissements, ce qui conduit à la fois à un conformisme moral et culturel et à une forte standardisation répétitive. D'autre part, les industries culturelles doivent renouveler leur style d'offre, à la fois pour introduire des ruptures vis-à-vis de la concurrence et pour accompagner les ruptures effectuées au sein de l'espace public et des pratiques sociales, ce qui conduit à la fois à des innovations et à des transgressions, tant dans la forme que dans le fond. Morin (1975, p. 72-85) introduit aussi au cœur de l'industrie culturelle, un principe d'instabilité des modèles de la culture de masse, lié à l'intensité des tensions existantes, à la fois au sein de l'industrie culturelle et au sein du contexte plus large de production. Ici, il s'agit des illustrations au sein de l'espace public et des théories du public imaginé par les programmeurs. Cela se réalise le plus souvent de façon inconsciente, par des stratégies de marketing.

Selon Adorno (1994, p. 227), la question sociale du rapport entre les forces productives qui signifient l'ensemble des techniques et du travail artistique, et les rapports de

production en ce qui concerne les conditions économiques implique que la musique ait un aspect idéologique là où les rapports de production en elle acquièrent la primauté sur les forces productives, comme s'il fabriquait une 'fausse conscience' par le détournement transfigurant de l'existence banale et par l'affirmation abstraite. Donc, il s'agit d'une modification du goût du public par les productions artistiques dont la base essentielle semble devenir l'industrialisation de la création musicale. Sur le même sujet, Attali (2001, p. 159) explique que l'industrie de la musique semble naître quand la représentation musicale ne fournit plus assez de musique à tous ceux qui en ont envie, ni les moyens d'en acheter. D'où est née la nécessité de transmettre à distance sa représentation ou vendre des objets sur lesquels elle est enregistrée. C'est ainsi, avec la demande de musique que le marché expose le rêve de gramophone qui est suivi par d'autres innovations technologiques destinées aux autres objets produits en série. Donc, l'industrialisation des moyens de diffusion de la musique signifie aussi la production en série.

L'industrie du disque se caractérise par un éclatement dans les années 1920, par un déclin dans les années 1930 et encore une fois par un éclatement dans les années 1940 avant qu'elle se divise en grandes entreprises indépendantes dans les années 1950 (Frith 2000, p. 75). Les entreprises étaient en concurrence, ce qui se renforce par la quête de suivre les nouveautés technologiques. De plus, les années 1920 et 1930 témoignent de l'émergence de nouveaux professionnels qui s'occupent de la musique, parmi lesquels se trouvent des chanteurs de la musique pop, les producteurs, les musiciens dans des studios d'enregistrement, les ingénieurs de studios d'enregistrement, les disc-jockeys et les critiques d'albums. Ainsi, le contexte historique du développement de l'industrie musicale signifie un processus où les discours musicaux, financiers et technologiques sont en intersection. Autrement dit, c'est une industrie qui se renforce avec un marché qui désigne l'offre de la musique.

Médiatisation des émissions musicales : massification de l'offre de la musique

En ce qui concerne l'émergence des moyens d'émission musicale, avant que les sites internet et les chaînes de télévision de musique soient fondés, les diffusions systématiques de musique ont pour origine l'établissement de la radio. A partir des années 1920, c'était la radio qui a fait déclencher la circulation des pièces musicales. C'était le premier outil accessible pour tous à travers les émissions publiques. Elle a été plus tard transformée d'un moyen d'information en un moyen de divertissement destiné au public. Frith (2007, p. 172) explique qu'en tant que moyen de divertissement, la radio a mis en lumière les choix professionnels au lieu des choix individuels parce que les auditeurs n'avaient pas la chance d'écouter ce qu'ils

voulaient. Cependant, ses prédécesseurs tels que le pick-up, étaient au service de l'auditeur. Ainsi, la radio devient un instrument de diffusion et du lancement des pièces musicales massives. Vers la fin des années 1930, quand le vocal devient plus important que les instruments et la composition musicale, commence la domination des chanteurs de la musique populaire, situation renforcée par la radio et ensuite par la télévision.

Ici, il faut préciser que le terme de 'la chanson hit' qui devient plus tard l'un des éléments essentiels de la musique médiatisée est né grâce à la diffusion massive de la radio. C'est avec ce terme qu'une chanson pourrait être instantanément très populaire et pourrait disparaître à la même vitesse. C'est d'abord la répétition qui crée cette rapide popularisation et dépopularisation. Ce fait a aussi donné naissance au concept de devenir 'star' pour des chanteurs. C'est grâce à ces concepts que le marché de musique devient capable de désigner le choix musical. Les chartes des musiques hits commencent à déterminer la popularité et le degré de succès des chansons. Cela aboutit à la monopolisation et à la concurrence à l'intérieur du marché musical.

L'émergence des chaînes de musique, fortement liées à ce dernier phénomène, même avec des politiques différentes chacune, sert à la satisfaction des besoins des auditeurs non pas seulement par les émissions des vidéo-clips des divers types musicaux mais aussi à travers des émissions télévisuelles qui relèvent parfois peu de la musique. Bourdon (2001, p. 209-219) explique que l'histoire de la télévision présente souvent les années 1950 et 1960 comme l'âge d'or de services publics forts, mettant en valeur d'abord l'information et l'éducation, reléguant au second plan le divertissement. Par contraste, les années 1980 et 1990 ont été celles de la déréglementation, favorisant une américanisation globale des télévisions, à travers l'importation non seulement d'émissions, mais aussi de formats et de pratiques de programmation. Par conséquent, *MTV*, la première chaîne de la musique a été fondée en 1981 aux Etats-Unis. Straw (1993, p. 8) constate que l'un des buts essentiel de *MTV* était de faire sortir de nouveaux albums et de mesurer leur impact sur l'auditoire avant qu'ils soient distribués aux différentes stations. Ce n'était pas seulement un moyen alternatif de promotion plus efficace et moins cher, parce qu'avec la vente des albums ou à travers la musique jouée aux clubs, la musique était destinée plutôt à un public urbain tandis que *MTV* avait la capacité d'atteindre un grand public provincial et suburbain.

En plus, Frith (2002, p. 277-281) souligne qu'il n'est pas possible de concevoir l'histoire de la télévision séparément de la musique parce que cette dernière est le moyen crucial pour saisir et maintenir l'intérêt visuel des spectateurs. Il ajoute que la télévision offre

une série d'événements qui sont constitués pour susciter la curiosité des spectateurs, que ce soit un feuilleton ou un match de football ou une publicité. La question essentielle est ce qui se passe après. C'est tout-à-fait le même pour les émissions de musique ; Qui est le numéro 1 ? Est-ce que cet album est un hit ou un échec ? Donc, il est possible de voir que la même logique se cristallise dans divers domaines.

Bref, en ce qui concerne l'industrie de musique, avant que les chaînes de musique émergent, c'était largement la radio qui désignait la popularité d'une musique. C'est un processus interactionnel où les différents canaux d'émission musicale concurrent en se suivant l'un et l'autre. D'autre part, selon Hirsch (1969), dans ce système, les membres de l'industrie de musique s'occupent d'un processus de *présélection* où les décideurs font une sélection parmi un bon nombre d'albums et de chansons en considérant les attentes et le feed-back. La standardisation et la prévisibilité deviennent institutionnalisées avec ces étapes. Dans ce cas, les musiciens deviennent d'une manière ou d'une autre, obligés de créer des musiques adéquates aux exigences de ce marché. Par ailleurs, il est possible de désigner que la plupart des auditeurs qui achètent les albums subissent aussi des stratégies de ce système.

Aujourd'hui, dans les rayons de musique des magasins, environ les trois quarts de l'espace est occupé des sections divisées en pop, rock, techno, sous-types de genres récemment nés sous le nom de new-age, chill-out et autres exemplaires de 'fusion' souvent à base électronique, est le reste est réservé aux genres dits 'sérieux'. D'autre part, si le fait d'être un bestseller signifie le sommet de la popularité en tant que moyen de la culture populaire, les CD box de Mozart et de Beethoven peuvent être qualifiés comme 'bestsellers'. Cette situation ambiguë constitue les racines de popularisation de la sphère de la musique sérieuse et met en question évidemment la distinction entre les différents types musicaux, distinction qui commence à être peu claire.

A l'époque de sa reproduction mécanisée, l'existence unique de l'œuvre d'art au lieu où elle se trouve, autrement dit son *hic et nunc* sont sûrement perdus (Benjamin 2004, p. 53). Nous sommes, aujourd'hui au-delà de cette critique, car personne ne sait si le disque est la copie 'originale' ou non au sein de ce marché. D'ailleurs, cela a perdu son importance. Donc, l'authenticité dans le marché du disque qui implique l'originalité des CD est en train de disparaître, car le téléchargement des pièces musicales, y compris la musique savante, est très répandu grâce aux sites internet libres.

Aujourd'hui, après la radio et la télévision, lorsqu'on expérimente l'ère de l'internet, le *streaming* est devenu une composante importante de l'offre de la musique et de l'écoute

musicale. Des milliers de chansons et de pièces musicales au format MP3 sont désormais au service des milliers d'écouteurs. Le seul critère est d'avoir l'accès à l'internet. Avec l'arrivée du nouveau millénaire, le succès des plate-formes technologique au sein de l'industrie musicale s'est rapidement propagé. Seulement deux décennies après la fondation des sites internet pour le téléchargement gratuit des MP3s parmi lesquels se trouve *Napster*, *Kazaa*, *Limewire* ou bien *Torrent*, aujourd'hui *Spotify* constitue l'apogée d'une écoute musicale régulière en streaming au sein d'un mode d'exploration élaboré, individualisé et presque supposément illimité.

La musique en streaming gratuit et illimité permet de créer, partager et découvrir des millions de chansons. Les sites de streaming musicaux offrent une écoute gratuite. Ils ont en commun un pool de musique de différents genres. Une partie d'entre eux propose une écoute entrecoupée par des publicités, tandis qu'une autre partie de ces sites offre un téléchargement des MP3s moyennant une adhésion payée. Autrement dit, pour télécharger les morceaux, il faut payer et devenir un membre inscrit. L'utilisateur peut accéder à la plate-forme *Spotify* sur le navigateur de son ordinateur ou sur une application installée sur son téléphone mobile.

Il existe 159 millions d'utilisateurs et 71 millions d'abonnés de *Spotify* dans 61 pays dans le monde à la fin de l'année 2017². Cette plate-forme offre plus de 35 millions de chansons à travers plus de 2 billions de *playlist*. Parmi ces 61 pays se trouve la Turquie où, selon les données de l'Institut national de la statistique turque, 80,7% des ménages ont l'accès à l'internet en 2017³. Dans un autre bulletin⁴ publié par le même Institut, 53,5% des biens culturels importés sont des biens audiovisuels. Donc, on peut constater que l'écoute musicale en streaming d'ores et déjà très répandu semble remplacer les moyens précédents de la médiatisation de la musique.

Les enjeux de l'écoute de la musique face à la sphère de la musique médiatisée

Dans la distinction des genres musicaux, en ce qui concerne la question de la vérité de la musique, il s'agit de la division du rapport entre les deux sphères, celle de la musique sérieuse et celle de la musique légère. Cette distinction faite par Adorno (1994, p. 228) réservait le premier choix aux maîtres et l'ordinaire à la 'populace' où les différences culturelles ont sans doute imprégné les différences esthétiques. Aujourd'hui une telle

---

2 <https://press.spotify.com/us/about/>

3 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24862>

4 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24693>

distinction rigide est justement et largement critiquée par la plupart des chercheurs en sociologie de la musique. Mais ici, la même distinction peut servir de modèle, d'idéaltype ou bien de catégorie générique pour mieux saisir les influences de la massification de la musique sur les préférences des auditeurs.

Dans ce contexte, la sphère de la musique légère signifie brusquement la musique populaire et est destinée à la consommation. Elle n'a jamais été appréciée en fonction des catégories de la musique sérieuse, mais elle peut bien divertir. Selon Adorno (2002, p. 289) la musique de divertissement apparaît surtout comme le complément de la perte de parole chez les hommes, de l'extinction du langage en tant qu'expression, de l'incapacité à communiquer ; elle loge dans les failles du silence qui s'installe entre les hommes déformés par l'angoisse, la routine et la docile soumission. Donc, elle n'est perçue que comme un bruit de fond.

Cette distinction avait été évaluée aussi par Wangermée (1970, p. 219) qui a résumé qu'au 19e siècle, une rupture s'est manifestée entre un art qui se référait au passé et qui, à travers des genres reconnus comme nobles, telles que la symphonie ou la musique de chambre, s'assignait aux ambitions culturelles, un art qui n'avait d'autre fin que lui-même, et d'autre part, une marchandise musicale, très 'fonctionnelle', qui n'avait d'ambition que dans le divertissement. Donc, selon lui, c'est dans les années 1830 que s'est marquée une opposition entre ce qu'on a appelé la 'musique légère' et la 'musique sérieuse'.

Tout au long des dernières décennies du 20e siècle, la sphère de la musique légère ou populaire entraîne des lamentations conventionnelles au sujet du déclin du goût musical. Il existe de nombreux thèmes parmi lesquels se trouve l'attrait sensuel qui rendrait le sujet inapte au comportement héroïque. Une telle idée se présentait déjà dans la République platonicienne où les modes 'plaintifs' et 'féminins' sont bannis. A l'origine de la situation sociale actuelle de la musique légère, en ce qui concerne les considérations poussiéreuses et passionnelles qui qualifient la musique légère comme 'dégénérant', Beadle (1993, p. 174) précise que le déclin du goût musical atteint aujourd'hui le sommet dans la musique populaire par le collage des morceaux plus ou moins similaires.

Contrairement, la musique sérieuse n'est pas réductible à ces caractéristiques de la musique légère, parce que, notamment dans la perspective d'Adorno, sa grandeur se mesure par rapport à son pouvoir de synthétiser la diversité des stimulations sensuelles et de l'expression. Pourtant, comme nous avons déjà souligné, de nos jours la définition de 'l'art pour l'art' devient une expression extrême. Cependant, il semble que, seulement la production

avant-gardiste s'est détachée de la consommation. Le reste de la musique sérieuse lui est soumis au prix de son contenu et sous le danger de sombrer dans l'écoute-marchandise.

Aujourd'hui, les nouveaux genres musicaux signifient le mélange des différents types musicaux, parfois sous le titre de la fusion dont le prétexte est d'en faire un moyen pour cultiver le globe et démocratiser l'art. D'autre part, ces tentatives sont parfois susceptibles d'être banalisées. Ceux-ci nous renvoient à Baudrillard (1970, p. 165), qui constate que le kitch s'avère comme une catégorie culturelle, équivalente du cliché dans le discours et qui se définit comme pseudo-objet, simulation, copie, stéréotype, comme pauvreté de signification réelle et, résulte de la multiplication industrielle, de la vulgarisation et de la culture de masse. Quant au kitch musical, selon Adorno (2002, p. 504) le kitsch a transformé l'existence de la bourgeoisie et du prolétariat qui se trouvaient au sein de la lutte des classes et il est aujourd'hui adopté par le *juste milieu* devenant un moyen idéologique pour défendre une culture modérée. On peut dire qu'aujourd'hui ce juste milieu inclut désormais toutes les couches sociales.

Donc, en ce sens, la distinction entre la musique sérieuse et la musique légère se dissout et la musique de divertissement n'accomplit pas nécessairement la confirmation de répétition de la part de la performance musicale. Cependant, de la part des auditeurs satisfaits de la familiarité et du rythme répétitif, qui constituent des masses submergées, la musique accompagne seulement la vie quotidienne. Ainsi, ce n'est pas forcément la musique qui divertit, mais c'est plutôt des auditeurs prêts à s'amuser même avec des pièces musicales artistiques qui se divertissent.

Par conséquent, par le biais de l'entrelacement des critères qui, autrefois servaient à distinguer les genres musicaux, s'observe une popularisation sous la force manipulatrice de la culture populaire dans la sphère musicale. Cette popularisation opère une homogénéisation de la sphère musicale qui se reflète sur les modes de vies. La disproportion entre l'offre culturelle du marché de disque et la réception du public que l'on avait déjà soulignée est un autre facteur pour cette situation. En outre, la transformation de l'usage social du temps engendre un consumérisme culturel. Le marché du disque qui signifie essentiellement l'offre de la musique sert évidemment à ce phénomène, car il crée la possibilité d'acheter ou de télécharger la musique. Une telle tentative implique partiellement la réalisation du soi.

Vers la standardisation simultanée des goûts et des modes de vie

Les processus de la mondialisation culturelle opèrent à la manière standardisant sur toutes les sphères de la vie. En effet, dans un monde où les marchandises, notamment

culturelles, circulent librement et sont susceptibles d'une diffusion rapide, les chances pour se protéger des importations et des impositions culturelles sont faibles. La standardisation est désormais due aux moyens de la culture populaire qui surveille la société sans cesse, afin de 'mieux standardiser'. La surveillance au sens moderne est assurée désormais par les moyens de la communication de masse.

En plus, comme Baudrillard (1970, p. 112) avait souligné, l'individu semble interioriser "le principe de maximisation de l'existence par multiplication des contacts, des relations, par usage intensif de signes, d'objets, par exploitation systématique de toutes les virtualités de jouissance". L'individu quasi-isolé des temps modernes subit les sanctions voilées de la culture populaire, dont les répercussions se cristallisent désormais dans toutes les sphères de sa vie. Une telle situation est favorisée par le développement diversifié des communications, interactions, échanges et relations, qui s'établissent à travers une infinité de réseaux planétaires qui s'avèrent aussi dans la sphère musicale sous l'influence des industries culturelles.

Afin de globaliser certains styles de vie et de diffuser une culture de marché et de consommation, le cadre de la standardisation se dilate également vers toutes les sphères musicales. Il est nettement visible dans les chansons populaires qui semblent être chantées par le même interprète. C'est grâce au 'jungle' de la musique populaire avec des rythmes répétitifs qui frappent et captive entièrement les auditeurs, et c'est par ce caractère que la culture populaire acquiert facilement la capacité de pénétrer dans la conscience des auditeurs. Les composants de la médiatisation de la musique symphonique ne constituent pas une exception. A cause de sa sublimation à la fois par la haute culture, notamment par des élites, et par la culture populaire, par exemple, à travers les émissions télévisées qui déclarent ouvertement qu'elles sont destinées à une 'minorité', les traces de la standardisation ne sont pas apparentes. Ce sont surtout les auditeurs qui désignent le caractère standardisé de la musique symphonique. La musique symphonique leur offre prétendument une possibilité d'ascension sociale, pas au sens économique, mais au sens culturel. Les auditeurs s'accordent sur le fait que la musique symphonique exige 'un certain niveau culturel' et porte l'étiquette 'élite'. Donc, le simple fait d'être l'auditeur de la musique symphonique suffit de les faire approcher au seuil d'élitisme. De même, la fréquentation des concerts est due à la tendance de se distinguer des autres. D'ailleurs, dans le monde, ce sont parfois les salles élégantes qui attirent la plupart des auditeurs plutôt que la musique elle-même. Bref, il n'est plus facile de garder son autonomie et d'agir selon le choix libre lorsqu'il s'agit des préférences musicales.

Conclusion

L'industrie culturelle, y compris le marché de la musique, est sans cesse à la recherche d'innovations artistiques, esthétiques et culturelles pour la création continue et indispensable de la demande des auditeurs. Parallèlement, elle se trouve en quête de nouveaux moyens pour captiver les désirs, créer de nouveaux états de conscience, sensibiliser les consommateurs à la valeur symbolique des nouveautés. Par conséquent, l'industrie de la musique doit les persuader du plaisir d'une (pseudo-)différenciation et de l'individualisation prétendue des goûts et des styles de vie. De plus, la transformation de l'usage social du temps et l'élévation des niveaux de vie engendrent inévitablement un consumérisme culturel.

La grande sphère de la musique médiatisée qui signifie essentiellement l'offre de la musique sert donc à ces phénomènes, car elle crée de nombreuses possibilités pour l'expression identitaire. Ce qui est désigné et imposé par les moyens du marché musical, qui à son tour contribue à la perte de l'autonomie du goût des auditeurs. Ces répercussions ont des effets sur la construction des identités sociales de leur auditoire vulnérable et ouvert à plusieurs influences à la fois économiques et culturelles des médias.

Comme la production culturelle englobe actuellement des formes musicales dont les statuts sont très variés, il existe aujourd'hui une oscillation entre la massification et l'individualisation à l'écoute musicale. Cette réflexion peut s'inscrire dans le cadre d'une réflexion plus globale au sein des industries culturelles, parce que toute la musique est médiatisée en tant qu'une production culturelle qui a une relation réciproque avec la société au sein de laquelle elle est composée, jouée et perçue.

Autrement dit, il n'est plus possible de parler à l'heure actuelle de la musique sans médias. Il semble que c'est la forme du moyen de la médiatisation qui change et non pas le contenu et l'idéologie qui y est sous-jacente. Parce qu'après l'apparition des techniques de mass-média, la radio a été remplacée par les chaînes de musique télévisées et plus tard par l'internet. Donc, l'utilisation de streaming qui s'ajoute à la médiatisation de la radio et de la télévision a entièrement changé l'offre et l'écoute de la musique.

En dernier lieu, le caractère médiatisé d'une pièce musicale, dans les formes les plus sérieuses, aussi bien que celles massivement consommées, se construit par le traitement stylistique du matériau sonore, qui engendre plus ou moins une perception de familiarité. La standardisation et la circulation massive des pièces musicales à travers les moyens de communication, y compris la radio, la télévision et l'internet, facilitent effectivement une telle perception. Si l'individu est capable d'accéder librement à l'écoute musicale de n'importe

quel genre, et s'il peut deviner le reste d'une pièce musicale ou d'une chanson dès qu'il entend les premières notes, la musique n'est plus pour écouter mais pour 'accompagner' la vie de celui-ci.

Donc, la médiatisation de la musique crée un paquet pré-conditionné d'écoute qui promet de procurer un plaisir pré-désigné à l'auditeur. Certes, l'entrelacement des critères artistiques et esthétiques qui sont amplifiés par diverses stratégies de l'industrie de musique médiatisée d'aujourd'hui semble continuer à se diriger vers une massification de la musique plus fragmentée, multidimensionnelle et irréversible.

Bibliographie

- Adorno, T.W. (2002). *Essays on Music*. London: University Of California Press Ltd.
- Adorno, T. ve Horkheimer, M. (1994). *La dialectique de la raison: fragments philosophiques*. Paris: Gallimard.
- Attali, J. (2001). *Bruits*. France : Fayard.
- Beadle, J.J. (1993). *Will pop eat itself ?* London: Faber and Facer Ltd.
- Benjamin, W. (2004). *Pasajlar*. (A. Cemal, Çev.). İstanbul: YKY.
- Baudrillard, J. (1970). *La société de consommation*. Paris: Denoël.
- Boisvert, D. (2013). Médiation de la Musique Classique : De la Scène à la Salle. *Composite*, 16(2), 4-26.
- Bourdon, J. (2001). Genres televisuels et emprunts culturels. L'américanisation invisible des télévisions européennes. *Réseaux*, 3(107), 209-236.
- Chevassus, B.R. (2004). *Müzikte Postmodernlik*. (İ. Usmanbaş, Çev.). İstanbul : Pan Yayıncılık.
- Fisher, E. (1985). *Sanatın Gerekliliği*. (C. Çapan, Çev.). Ankara: Kuzey Yayınları.
- Frith, S. (2007). *Taking Popular Music Seriously: Selected Essays*. London: Ashgate Publishing.
- Frith, S. (2000). Popüler müziğin endüstrileşmesi. (T. İblağ, Çev.) J. Lull, (Ed.), *Popüler Müzik ve İletişim içinde* (s. 71-106), İstanbul: Çiviyazıları.
- Frith, S. (2002). Look! Hear! The Uneasy Relationship of Music and Television. *Popular Music*, 21(3), 277-290.
- Fukuyama, F. (1992). *La fin de l'histoire et le dernier homme*. Paris : Flammarion.
- Jameson, F. (1998). *Kültürel Dönemeç*. (K. İnal, Çev.). Ankara: Dost Kitapevi.
- Jameson, F. (1984). *Postmodernism, or the cultural logic of late capitalism*. NY: Routledge.
- Hirsch, P.M. (1969). *The structure of the popular music industry*. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research.
- Letterier, S.A. (1999). Musique populaire et musique savante au XIXe siècle. Du 'peuple' au 'public'. *Revue d'histoire du XIXe siècle, Aspects de la production culturelle au 19e siècle*. Erişim 26 Ağustos 2008.
- Lyotard, J.F. (1979). *La condition postmodern*. Paris : Minuit.
- Mimaroglu, İ. (2006). *Müzik Tarihi*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Morin, E. (1975). *L'esprit du temps*. Paris : Grasset.

Plekhanov, G. (1949). *L'art et la vie sociale*. Paris : Editions Sociales.

Say, A. (2006). *Müzik Tarihi*. İstanbul: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Straw, W. (1993). Popular Music and Postmodernism in the 1980s. S. Frith ve A. Goodwin (Eds.), *Sound & Vision: The Music Video Reader* içinde (s. 3-25), London: Routledge.

Wallerstein, I. ve Hopkins, T. (1999). *Geçiş Çağı*. (İ. Soy, Çev.). İstanbul : Avesta Yayınları.

Wangermée, R. (1970). La profession de musicien, Une Enquête de Jacqueline de Clercq, *International Review of Music Aesthetics and Sociology*, 1(2), 210-225.

Sites d'Internet Consultés :

Spotify Verileri (2017). Erişim 3 Şubat 2017, <https://press.spotify.com/us/about/>

TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Verisi (2017). Erişim 6 Mart 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24862>

TÜİK Kültür Harcamaları Verisi (2017). Erişim 6 Mart 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24693>

MEDIATED MUSIC: AN EVALUATION ON THE MASSIFICATION OF MUSIC

Abstract

This article proposes a historical and critical evaluation of the mediated music, which is highly influenced and reconstructed by the modus operandi of the new communication technologies. The representation of music, initially massified by the radio, then by the television and finally by the Internet, creates nowadays a prepared listening and generates a degraded musical reception in the world. This study aims to analyze the components of the strategies of the industrialization process of the musical offer, which is supposedly unlimited but implicitly repetitive and manipulative. The evaluations herein state that there happens to be a standardization of the musical sphere yielded by the rationalization process of popular culture's hegemony strengthened by the new communication technologies, where the artistic criteria that used to distinguish the music genres have now been interweaved. The mediatization of music is therefore capable of creating a reduced musical preference and giving rise to the standardization of taste and ways of life.

Keywords: Massification of Music, Mediated Music, Culture Industry, Communication and Music

Yayın İlkeleri

- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Humanitas- Uluslararası Sosyal Bilimleri Dergisi, Toplum ve İnsan Bilimleri alanlarında elde edilen bilimsel birikimleri ortaya koymak amacıyla bahar ve güz dönemlerinde olmak üzere yılda iki kez yayımlanan hakemli bir dergidir.
- Humanitas MLA, EBSCO, CEEOL, ASOS, TEİ indeksleri tarafından dizinlenmektedir.
- Dergiye Psikoloji, Sosyoloji, Felsefe, Tarih, Coğrafya, Arkeoloji ve Edebiyat yanı sıra Dilbilim alanlarında bilimsel ve özgün makaleler gönderilebilir.
- Dergiye gönderilecek olan makaleler herhangi bir yerde daha önce yayımlanmamış ve herhangi bir yere yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler, daha önce başka bir dergide veya bildiri kitapçığında yayınlanmamış ise etkinlik bilgilerinin dipnotta belirtilmesi koşuluyla yayımlanmak üzere değerlendirmeye alınabilir. Bu konudaki her türlü etik sorumluluk yazarlara aittir.
- Derginin yazım dili Türkçedir. Bununla birlikte İngilizce, Almanca ve Fransızca makaleler de yayımlanabilmektedir.
- Makaleler yazım kurallarımıza uygun bir şekilde hazırlanarak, kaynakçalar dahil eksiksiz olarak Dergipark sistemi aracılığıyla gönderilmelidir.
- Dergipark üzerinden gönderilen makaleler ilk olarak yazı işleri sorumluları tarafından ön kontrole alınmaktadır. Ön kontrolü tamamlanan makaleler içerik ve biçim açısından incelenmek üzere yayın kurulu tarafından belirlenen çift kör; bağımsız ve önyargısız en az iki hakeme gönderilir. Hakemler makalelerin yayımlanmasına, yazarlardan düzeltme istenmesine veya geri çevrilmesine karar verebilir. Hakemler tarafından yapılan değerlendirme sonucunda olumlu bulunan makaleler yayımlanmaktadır. Ancak makalenin yayımlanması ile ilgili son karar dergi yayın kurulundadır.
- Gönderilen makalelerin bilimsellik şartlarına ve dergi yazım kurallarına uygun olmaması hakem değerlendirme sürecine alınmaması ve reddedilmesi için yeterlidir.
- Dergimizde yayımlanan yazıların her türlü bilimsel yazım ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Yayımlanmış yazıların tüm yayın hakları saklı olup, dergimizin adı belirtilmeden hiçbir alıntı yapılamaz.
- Dergide yayımlanan makalelerin yazarlarına telif ücreti ödenmez.

Principles of Publication

- Humanitas - International Journal of Social Sciences is a double blind peer-reviewed international journal, published twice a year in Spring and Autumn by the Faculty of Arts and Sciences at Tekirdağ Namık Kemal University. The aim of the journal is to publish research papers in the fields of social and human sciences, which would evaluate contemporary and historical issues and matters of concern with a scientific approach.
- Humanitas is indexed in MLA, EBSCO, CEOOL, ASOS, TEİ.
- Original and scientific articles are accepted as representing the domains of Psychology, Sociology, Philosophy, History, Geography, Archeology, Linguistics, and Literature.
- The articles that are submitted to Humanitas should be based on research, be original, follow ethical rules, and should not have been published or sent to be published before. The papers presented at scientific conferences are taken for evaluation to be published if they have not been published in other journals or conference books on condition that the information regarding the conference is given as a footnote. This ethic responsibility belongs to the writer.
- The language of publication is Turkish, but articles in German, French, and English are also accepted.
- The form of the article should be organized according to the publication principles and the complete version, including bibliography, is sent via Dergipark system.
- The articles submitted to be published via Dergipark are checked by the publication commission for their form and content before they are reviewed and eventually published. The texts that are confirmed to correspond to the publication principles are evaluated scientifically by at least two reviewers according to double-blind independent and unprejudiced peer-reviewing principles. The reviewers have the authority to declare the manuscript acceptable or not for publication, or suggest it to be corrected, re-written, re-arranged, or proofread. However, the last decision belongs to the publication commission.
- If the article is not properly organized according to the scientific publication principles, it is not taken into peerthe -review process and is rejected.
- The writers, whose texts are published in our journal, are responsible for all the scientific, orthographical and legal aspects.

ISSN: 2645-8837

<http://dergipark.gov.tr/humanitas>

- All copyrights of the published texts are reserved. It is illegal to make quotations without citing our journal's name.
- The writers of the articles published in the journal are not paid for royalty. Once the journal is printed, a copy of the journal is sent to each writer.